

מאיר ה'משפּט זולק א'

	הלכות עדות	
2	כיצד מאיימין העדים, ואין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין	כח
13	שלא יוכלו העדים לחזור	כט
16	אין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, וצריך להיות עדות שלם	ל
25	דין הרבה כתי עדיות	לא
28	המודה בפני עדים, שיאמרו דברים כהוייתן, ואם אמר: משמה אני כך	לב
29	פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד	לג
36	עדים הפסולים מחמת עבירה	לד
53	פסול סומא וחרש, שוטה וקטן	לה
58	רבים שהעידו, ונמצא אחד מהם קרוב או פסול	לו
63	הפסולים מחמת הנאה	לז
76	קצת דיני הזמה	לח

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

הלכות עדות

סימן כח – כיצד מאיימין העדים, ואין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין, ובו כ"ו סעיפים.
(א) כל מי שיודע עדות(א)(ב) לחבירו וראוי להעידו(ג), ויש לחבירו תועלת בעדותו(ד), חייב להעיד(ה), אם יתבענו(ו) שיעיד לו (ז"ל(ז), בין שיש עד אחד עמו(ח) בין שהוא לבדו(ט), ואם כבש עדותו(י), פטור מדיני אדם(יא) וחייב בדיני שמים(יב). הנה: ועד אחד לא יעיד אלא בדבר ממון שמיא אחד לידי שבעה, או בדבר אסור ואפוקי מאיסורא(יג), אצל אס כבש נעשה האסור, לא יעיד, דאינו אלא כמוציא אס רע על חבירו. ואסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע, אף על פי שאמר לו אדם שיודע בו שאינו משקר. ואפילו אמר לו: זא ועמוד עם עד אחד שיש לי ולא תעיד, רק שיפחד(יד) בעל חובי ויסכור שיש לי שני עדים ויודה לי, לא ישמע לו.

(א) כל מי שיודע עדות כו' - אם שום עד יאמר שאין רשאי להעיד מחמת שקיבל עליו בסוד שלא לגלות הדבר, אז בעל דין יתיר לו פי' אותו בעל דין שאמר לו בסוד שלא לגלות הוא עצמו יתיר לו, (סמ"ע), ועיין לקמן סי' רס"ז בסמ"ע ס"ג כיוצא בזה [ז"ל: ויש אנשים שאומרים שנמסר להם הדבר בסוד, יש לנדות מי שישתדל לבטל תקנת רבינו גרשום, ואפילו אם נשבע שלא לגלות לא יועיל] (ש"ך), עד אחד אינו עובר מדאורייתא רק מדרבנן. ונפקא מינה למי שנשבע שלא יעיד, דבמקום שמחוייבין מדאורייתא אין השבועה חלה דהוי נשבע לבטל המצוה, אבל מדרבנן חייל, ונראה דבעדות ששניהם ראו דבר שקרה, אבל לא היו יחד, ולכל לא כל א' יודע מהשני, גם כן אין הראשון עובר מדאורייתא כיון דאינו יודע מעדות השני, רק השני אחר שכבר הגיד הראשון עובר מדאורייתא. ונראה דדוקא בעד אחד דאין מחייב רק שבועה, אינו חייב מדאורייתא להעיד, אבל במקום שמחייב ממון, כגון בהכשירו לקרוב כשני עדים, נהי דאינו עובר ב"אם לא יגיד", מכל מקום חייב להעיד מדאורייתא משום השבת אבידה לבעלים, ואם כן הוא הדין בלא תבעו ובכל מקום דאינו חייב משום "אם לא יגיד", מכל מקום חייב משום השבת אבדה (נתה"מ).

(ב) עדות לחבירו - לאפוקי לגוי² וכמ"ש בסמוך בסעיף ג' (סמ"ע).
(ג) וראוי להעידו - לאפוקי קרוב או פסול. ואפילו למ"ד החרם חל על הקרובים, מ"מ כל זמן שלא נתנו חרם אינו בכלל נשיאות עון, כיון דאף אם יעיד אינו מחייבו ממון³ (סמ"ע), ועיין בתשובת רע"ק איגר סי' קע"ט ובספר פרשת דרכים בדרך מצותיך פרשת ויקרא [מצוה קכ"ג]⁴ (פ"ת).

(ד) ויש לחבירו תועלת בו - לאפוקי אם לא ראו ההלואה אלא שהלוה הודה בפניהן שחייב לזה ולא אמר אתם עדי, דאין תועלת בעדותן, דיכול הלה לומר שלא להשביע את עצמי כוונתי, כמו שכתבתי בסמוך סעיף ח' [סקל"ט?] ולקמן סימן ל"ב [סק"א?] ופ"א [סקכ"ט?]. ואפילו אם שמעו שהודה לו ע"פ תביעתו, נראה דאין צריכין להעיד כדי דע"י עדותן יצטרך לישבע שלהשטות נתכוין, דגם בלא עדותן אם יאמר זה הלא הודית לפני פלוני ופלוני צריך לישבע שלהשטות נתכוין, אם לא שיטעון להד"ם, ובזה אף אם יעידו העדים ויטעון להד"ם יהיה פטור מהשבועה (סמ"ע), ת"ח אחד שהיה בחזקת עני, והיו בעלי בתים מהנים אותו בממון, ושמעון הוציא עליו קול שיש לו ממון שמלוה אותו בריבית שיכול להסתפק בו די והותר, ועי"ז נמנעו הבעלי בתים לההנותו והקהל ביקשו שישא בעול, וביקש זה התלמיד חכם משכינו הרגיל אצלו, שיגיד בתורת עדות באם לא יגיד ונשא עונו אם יודע שום אדם שחייב לו. או אם שמעון כיחש שלא הוציא עליו קול זה, ומבקש ממנו שיגיד באם לא יגיד ונשא עונו. וצ"ע אם מחויב שכן התלמיד חכם או שמעון עצמו להגיד, כי אף על פי שאינו עסק ממון מ"מ יש לו תועלת בעדותו (פ"ת).

(ה) חייב להעיד - אם נשבע על איזה דבר שלא לגלותו ואח"כ נתנו עליו חרם חייב להגיד, כל שלא תבעו להעיד ואז אינו עובר באיסור "אם לא יגיד", אבל אם באמת תבעו להעיד, חייב להגיד אף בלא חרם. ובעיקר אם נשבע בפועל [בדין שבועה שלא לגלות לשום אדם], בזו יש חילוקים רבים,

יורשים שאינם רוצים לישבע שנחלקו ג"כ הסמ"ע והש"ך אם הוא מדינא או מדד"ג, עיי"ש. בשו"ת תשורת ש"י ח"ב סי' נה דן כמי שהיה חייב לחבירו ומת ולא נשאר נכסים רק חוב שהיה לו על עכו"ם אלם, ורק היורש יכול להוציא מידו והוא מסרב, אם כופין אותו לגבות החוב כדי לפרוע לבע"ח של אביו.

² צ"ע למה לא לרשע, כמ"כ & חבירו במצות.

³ לא עשיתי צריך לבדוק את המרדכיבפנים

⁴ מסתמא מקומו על הנתה"מ בסק"ב.

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

אם נשבע שלא להעיד והוא עד אחד, אזי חלה שבועה וצריך חרטה והתרה, ואין כאן נשבע לבטל המצוה דכיון דהוא עד אחד אינו עובר על אם לא יגיד, אבל אם יש שני עדים, אם נשבע שלא להעיד, הו"ל נשבע לבטל המצוה, ולא חלה שבועתו. אבל בנשבע שלא לומר לשום אדם ואף לבית דין להעיד, א"כ הרי כאן כולל, דמיגו דחל לאמירה לשאר אדם חל נמי על אמירה לבית דין, ותליא בשני תירוצים שכתבו התוספות בשבועות דף כ"ד [ע"א] בד"ה אלא הן כו'. [מה שכתוב לעיל בסמ"ע סק"א] צריך הבע"ד להתיר לו, כי חיישינן שמא לא תהיה תועלת בעדותו, ונמצא שלא היתה הגדתו חיוב מן התורה, ועבר בחנם על השבועה, לכך כייפינן לבעל דין להתיר לו שבועתו, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ד סעיף ה' ס"ק י"ד? בענין אם עבר העד והעיד בב"ד קודם שהתיר לו הבע"ד מה דינו (פ"ח).

(ו) אם יתבענו - דכמו דבלא תביעה אינו חייב קרבן על שמעו קול אלה הכי נמי לענין נשיאות עון אינו בלא תביעה (סמ"ע), צ"ע, שהרי יש בזה גם בלא תבעו משום לא תעמוד על דם רעך, כל שיודע לו זכות והוא מפסיד ע"י מניעתו להעיד, וגם יש בזה משום השבת אבידה כו', ולולא דברי הסמ"ע אפשר לומר והוא שיתבענו שיעיד לו, היינו לאפוקי כשאדם יודע עדות לחבירו והבעלי דינים עדיין אין דנין זה עם זה, או שדנין זה עם זה אלא שאינו יודע אם הדבר תלוי בעדותו, אינו מחויב לילך לב"ד להעיד, משא"כ בדבר איסור או דיני נפשות מחויב לילך מעצמו כו', אבל פשיטא אף בדיני ממונות מחויב להעיד כשיודע שהבע"ד דנין ביחד והדבר תלוי בו, ועיין עוד בספר תפארת יעקב, וגם בספר העמק שאלה על השאלות פרשת ויקרא שאילתא ס"ט [אות ב'], מ"ש בזה⁵ (פ"ח).

(ז) בב"ד - עיין לקמן סימן כ"ט סק"ט? (סמ"ע).

(ח) בין שיש עד אחר עמו - פירוש אפילו אותו עד אינו בכאן, ורוצה להמתין עד שיבוא ויעידו יחד ויחייבו ממון בעדותן, קמ"ל דלא, אלא חייב להעיד מיד (סמ"ע).

(ט) בין שהוא לבדו - דעד אחד מביא לידי שבועה דאורייתא, ואולי ישלם ולא ישבע ונמצא מרויח זה בעדותו (סמ"ע).

(י) ואם כבש עדותו כו' - ואפילו ב' עדים הן שכבשו פטורים בדיני אדם (סמ"ע).

(יא) פטור מדיני אדם - פירוש, אף אם אחר שכבשו עדותן וזה כבר פרע [כגון שתבעו התובע בשטר והן ידעו שהוא פרוע, וכ"ש אם יודעים עדות שחייב הנתבע וכבשו עדותן מתחילה], וחוזרים ומודים שידעו לו עדות שאינו חייב לו, ושוב אינם נאמנים דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, והוא אמינא שיהיו נאמנים לחייב עצמן מדיני דגרמי דגרמו היזק לחבירו, וכמ"ש לקמן בסימן כ"ט סעיף ב' ובסוף סימן מ"ו סעיף ל"ז, באמרם כתב ידנו הוא זה אבל שטר אמנה הוא כו', דנאמנים אצל עצמן וחייבים לשלם להנתבע, קמ"ל בכאן דאינם חייבים (סמ"ע). מ"מ כופין אותו בתחילה ככל מצות עשה שכופין לקיימה, ועיין במשאת משה [חלק חו"מ] ס"ס ס"ג (פ"ח).

(יב) וחייב בדיני שמים - אע"פ שכתוב "כל היכא דאמרינן חייב בדיני שמים אי תפס מפקינן מיניה", מ"מ כהאי גוונא לכו"ע מפקינן מיניה. בשלמא בקים ליה בדרבה מיניה דחייב הוא, רק דלא קטלינן בתרי קטלא ועבדינן החומרא, הלכך היכא דלא עבדינן החומרא כגון בשוגג או שלא בהתראה או בזמן הזה, א"כ נוכל לומר שהסברא נותנת שאי תפס לא מפקינן מיניה, דהא סוף סוף חייב הוא, אבל היכא שגרמא בניזיקין הוא ואין בו חיוב מן הדין אלא לצאת ידי שמים, א"כ פשיטא דאי תפס מפקינן מיניה, ואפילו בדברים בלי כפייה אין לדוחקו (ש"ך), נהי דאם תפס אין הבית דין מוציאין מידו, מכל מקום אסור לו לתפוס, דהא הטעם דתפיסה מהני כתב הש"ך בסימן כ"ה סק"ב? דהוא משום דעביד איניש דין לנפשיה, וכיון דהבית דין אסורין לעשות דין להוציא מידו, כמו כן הוא בעצמו אסור לעשות דין (נתה"מ), י"א דבאבק ריבית דרבנן וכן בכל הני גרמא בניזיקין דפרק הכונס שמן התורה פטור גם בדיני שמים, אלא שחכמים אמרו שחייב לצאת ידי שמים, בזה אי תפס מפקינן מיניה, אבל היכא דהחיוב בדיני שמים הוא מן התורה כגון בקים ליה בדרבה מיניה, וכן בכובש עדותו, ודאי דאי תפס לא מפקינן מיניה, וי"א דבכל החיובים בדיני שמים לא מהני תפיסה, זולת בקים ליה בדרבה מיניה מהני תפיסה, ועיין בתשובת חות יאיר סי' (מ"ד) [מ"ה] ובתשובת שמן רוקח ח"א סי' פ' ובתשובת בית שמואל אחרון סי' י', ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ע"ה סעיף ט' [סק"ח]⁶ (פ"ח).

(יג) לאפרושי מאיסורא - היינו אפילו אם יש ספק אם יאמינו דבריו (פ"ח).

⁵ לא עשיתי

⁶ לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁיעַן זִלְקָא

(יד) ולא תעיד רק שיפחד כו' - וזה אסור משום מדבר שקר תרחק, ור"ל שמא ע"י פחד זה ישווה עמו הנתבע שלא כדין היה חייב לו (סמ"ע).

(ב) יאדם רשאי להחרים בבית הכנסת על כל מי שיודע לו עדות שיבא ויעיד. הגה: אצל לא יוכל להשביעו (טו) אלא אם לא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה א). ימיהו אם נראה לז"ל לזכר שעה (טז) להשביעו פיגורו האמת, הרשות בידו. וע"ל סימן ע"ז סעיף ג' ולקמן סימן ע"א סעיף ז' ה'. י"א כשנותנים חכם בעדות, אף הקרובים לריבוי להעידו (יז), ואפילו בעל דבר בעצמו כריך להעיד. יושב חולקיס (יח), וכן עיקרו (ט). ועיין ב"ד סי' רל"ב שר שורה לתת חכם בעדות.

(טו) אבל לא יוכל להשביען - פירוש, להשביען בב"ד בפני עצמן להזיקין שיאמרו הרי אנו מקבלין עלינו באלה ובשבועה שאין אנו יודעים לו עדות, או שיאמרו אמן על השבועה שמטיל עליהן. ונראה לי דה"ה דחרם בכה"ג ג"כ אין צריכין לקבל עליהן בענין זה, דשבועה וחרם ענין אחד הוא. ודוקא בבית הכנסת יכול להטיל חרם או שבועה על הכלל דהיינו לומר כל מי מכח שיודע, או על יחידים בפרט. וי"א כשבאו להעיד על דבר עבירה שיש לחוש שמיראתן לא יגידו, יכול להשביען (סמ"ע וש"ך), בשבועת העדים אם אמרו אין אנו מקבלין עלינו שבועה זו י"א דהוי שבועה וי"א דלא הוי שבועה אבל אם שתקו הוי כהודאה וקבלה (ש"ך). מדברי הש"ך דדוקא שתיקה הוי הודאה, ומדברי הסמ"ע משמע דיכול להשביען בעל כרחן מושבע ע"י אחרים, אלא להשביען שבועת עצמן דהיינו שיאמרו אמן זה אינו יכול, ועיין מ"ש בסימן צ"ו ס"ק ג' (קצה"ח). (טז) צורך שעה - כגון שרואין שהעם מקילין בעדות שקר ואינם מקילים בשבועת שקר (סמ"ע), זה דוקא אם הבית דין מסופקים בהעדים, אבל אם הבית דין אינם מסופקין, לא יכול הנטען לומר אינם נאמנים עלי עד שישבעו. ועיין סימן צ"ב בסמ"ע ס"ק י"ט? (פ"ת).

(יז) אף הקרובים צריכין להעיד - אין החרם שנותנין אחר עדות חל אקרובין, ואפילו אמר על הרחוק ועל הקרוב אין חייב להגיד, שהרי אמר על דעת המקום ואין זה דעת המקום שקרוב יעיד, ויש חולקים וסובר דשבועה חייל עליהן, ונקרא עבריינן, דלב ב"ד מתנה כך כדי לחקור אחר האמת. ומיהו ממונא לא מפקינן אלא בכשרים להעיד, וצ"ע למה כתב כאן אדעת החולקים עליו שכן עיקר (סמ"ע).

(יח) ויש חולקין - עיין לעיל סימן ט"ז סקי"ב? (סמ"ע).

(יט) וכן עיקר - ואף על פי דלעיל סימן ט"ז סעיף ג' סתם המחבר וכתב דאפילו אם הזכות של העדות והראיה יודע בהן זה שכנגדו, חייב להעיד, ושם לא כתב הרמ"א עליו כלום, משמע דהסכים עמו. הרי כתבתי שם דשם איירי דשכנגדו יודע מי הן עדיו או אצל מי ימצא ראיתו, ולא איירי שם בעדות שיעיד לו בע"פ, ועיין מה שכתבתי עוד שם (סמ"ע), קצת דיינין נהגין כשמקבלין בעלי דינין עליהם קרוב או פסול לעד אז שואלים את העד בעונש אם לא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה א), ונותנין טעם לדבריהם כיון דמקבלין עליהם לעד הרי הוא עד. וטעות הוא בידם, דאין עליו שם עד, מיהו נראה דאע"ג דאינו חייב משום לא יגיד אפ"ה מצוה איכא להעיד ומשום השבת אבידה (קצה"ח).

(ג) אם עובר כוכבים תובע לישראל, ויש ישראל יודע עדות לעובר כוכבים (כ) נגד ישראל, ואין עד אלא הוא, והעובר כוכבים תובעו שיעיד לו במקום שדיני העובדי כוכבים לחייב ממון ע"פ עד אחד, אסור להעיד לו, ואם העיד, משמתין אותו (כא). הגה: אצל אינו חייב לשלם (כב). ליכול לומר: אמת העדתו (כג). אצל אם יש לכרך ששקר העיד, חייב לשלם (כד). ואם בעל דבר מודה שאמת העיד, אין משמתין אותו (כה). ואם מתחלה יחדו העובר כוכבים (כו) לישראל להיות עד, איכא חילול ה' אם לא יעיד לו (ועיני לזכ"ז).

(כ) ויש ישראל יודע עדות לגוי - הכלל בזה, דכל היכא שאינו גורם בעדותו שיתחייב הישראל בדין הגויים טפי מאילו היה מעיד עליו בדין ישראל, הרי זה מותר להעיד לו הן אחד והן שנים, ואם מתחייב על ידי עדותו טפי אזי אסור (סמ"ע).

(כא) משמתין אותו - ל' יום. ואם רוצה לשלם מתירין לו, וה"ה דלא משמתין ליה. [ועיין בתשובת רמ"א סי' פ"ח דף קפ"א ע"ג] (ש"ך).

(כב) אבל אין חייב לשלם - ע"י שו"ע יו"ד סימן של"ד סמ"ג, כ"ד דברים שמנדין אותן עליהם, וכתבו שם ז"ל, התשיעי, המעיד על ישראל בערכאות של גויים והוציאו ממנו ממון שלא כדין, מנדין אותו עד שישלם, וקשה (סמ"ע), [לתרין את דברי הסמ"ע], מיירי באופן שאף אם האמת

באיר ה'שפ"א זולק' א'

כדבריו אפשר שאינו חייב להגוי, כגון שהוא טוען פרעתי, והעד מעיד שלוה, ובמקום שבדיניהם אינו נאמן לטעון פרעתי, דאז מזיקו אף אם האמת כדבריו. וכזה נראה שהדין עמו דמשמתין אותו עד דמסלק הזיקו. אבל אם רוצה להשביעו להעד וטוען עליו ששקר העיד והזיקו, נראה דאינו יכול להשביעו, כמו שאינו יכול להשביע כל שני עדים, או עד אחד במקום שמשלם על פיו, דכל זמן שלא נשבע להכחיש העד הרי הוא כשנים, ועוד כיון דאם היה העד מעיד בפני בית דין של ישראל היה מחויב לישבע שבועה דאורייתא להכחישו, אם כן לא מיקרי מזיק ממון רק גורם לממון, דמי יימר דמשתבע, כמו שכתב הש"ך סימן כ"ב סק"כ?, אבל קרוב או פסול שהעיד לפני גויים והוציא ממון על פיו, ודאי דיכול להשביעו, ואפשר דחייב לשלם, כמו שכתב בקצות החושן [סק"ד]?, דהא ודאי אם ראובן תפס משל שמעון ונתן ללוי באמרו שהוא של לוי, ואי אפשר להחזירו שהלך לוי למדינת הים, חייב ראובן לשלם, ואינו נאמן לומר אמת הגדתי שהוא של לוי, מטעם חזקה, וה"נ כשהעיד לפני גויים שחפץ שביד ראובן הוא של שמעון, והזיקו, אינו נאמן לומר שכך היא האמת להוציא מחזקה דכל מה שתחת יד אדם הוא שלו, רק שבקצות החושן חילק דבעד שם עד עליו מה שאין כן בקרוב או פסול. ולפי עניות דעתי נראה החילוק שכתבתי נכון, דבעד כשר כיון שאפילו בדיני ישראל היה חייב שבועה ולא מיקרי מזיק ממון רק גורם לממון, מה שאין כן בקרוב או פסול. ואם תפס מהעד ויש לו מיגו וטוען עליו ששקר העיד, אם נתחייב לשלם על פי העד בדיני ישראל, כגון שהיה משום שאינו יכול לישבע משלם, ודאי דאינו יכול לתפוס, דהא בכהאי גוונא העד הוי כשנים והוי כמיגו במקום עדים, אבל אם נתחייב על פיו בדיני אומות העולם יכול לתפוס, ונאמן במיגו לטעון ששקר העיד ונשבע נגדו להכחישו כנ"ל (נתה"מ). אם הבעל דין מודה שחייב להגוי, רק שאומר שרוצה להפקיע הלואתו, אין כאן שמתא כמו בשני עדים, ואם עד אחד רוצה להעיד שקר על חברו פשיטא שצריך לשלם נמי, אך הכא מיירי שהנתבע אומר שאינו חייב להגוי, ועד אחד אומר יודע אני שאתה חייב, והנה הב"ד ששומעים דבריהם לא מהימן ע"א נגד זה הנתבע, ע"כ הוי גבי דידן כאילו אין הישראל חייב להגוי וזה רוצה להעיד בו שקר, על כן אנו מתרין להעד שלא יעיד, ואם לא ישמע משמתין ליה על שהחציף נגד הבית דין, אבל לא נוכל להוציא ממנו ממנו, כי נגד ממון שהוא מוחזק הוא נאמן שהאמת אתו (פ"ת).

(כג) אמת העדתי - כל זה דווקא היכא דהוא עד כשר אעפ"י דעד אחד אינו נאמן כשנים, אבל אם אין עליו שם עד כלל כגון שהוא קרוב או פסול אינו נאמן לומר אמת העדתי, ואינו אלא מוסר בעלמא (קצה"ח).

(כד) אם יש לברר ששקר העיד ישלם - בישראל לישראל לא שייך זה, בדדיני ישראל אין מוציאין ממון על פי עד אחד, ובב' עדים אין שייך בירור, דתרי כמאה, ועיין לקמן ריש סימן ל"א ס"ו? (סמ"ע), מי שתבע לגוי בערכאות של גויים שחייב לו, והגוי כפר והביא עד אחד ישראל שאינו חייב לו ופטר על פיו, ואח"כ נתברר מפי אחרים ומפי עצמו ששקר העיד, אין לחייב העד בדיני אדם, דאין זה רק גרמא בניזקין דפטור (פ"ת).

(כה) אין משמתין אותו - היינו דוקא היכא דהודה על הלואה סתם וכפר להרויח דאיכא חילול השם, לא משמתין ליה, אבל בהפקעת הלואה שלא יודע לגוי דליכא חילול השם, משמתין ליה (ש"ך).

(כו) ואם מתחלה יחדו הגוי - אם הם מרגישים שהישראל יודע בדבר ואיכא למיחש לביטול קיומם של יהודים, מעיד לכתחילה (ש"ך).

(כז) (ח) ויעיד לו - עיין בתשובת רמ"א סי' (ר"ס ט') [ריש סימן י"ו] (ש"ך)⁸.
(ד) ישראל התובע לעובד כוכבים, וכופר, ויש לעובד כוכבים עד אחד, מותר להעיד לו אם יתבעהו (כח). הגה: וכל שכן שב' עדים יכולין להעיד (ט), שהרי גם דין ישראל יתחייב על פיהם. וכן במקום שאין מוליאין ממון על פי עד אחד, יכולים להעיד (ב). ב' קרובים הרי הם כעד אחד, דהרי בדינינו אין לנו מוליאין ממון על פי עד אחד (לא).

(כח) מותר להעיד לו אם יתבעהו - אפילו אם הוא במקום שנותנין לו שבועה על הכפירה וע"י עד אחד דמסייע לו פוטרין אותו משבועה, ואילו לא העיד שמא היה משלם ולא היה נשבע, אפילו הכי מותר, דהרי גם בדיני ישראל עד אחד המסייעו פוטר משבועת היסט (סמ"ע), אם יתבעהו. עיין בתשובת רמ"א סי' נ"ב דף קי"ו ע"ג (ש"ך)⁹, בב"י דאם הגוי מודה במקצת אף על גב דבדיני

⁸ לא עשיתי

⁹ לא עשיתי

באיר הבעפֿט זולק א'

הוי הגוי מחוייב שבועה ואינו יכול לשבע אפ"ה מותר להעיד כיון דבדינינו עד המסייע פוטר ובטור תמה דהיכי דמשוא"ל אין עד המסייע פוטר דהוי קם לממון גם בש"ך לקמן סי' ע"ב ס"ק ס"א רמז ג"כ לקושי' זו ועיי' מה שכתבתי על הגליון לקמן סי' פ"ז בש"ך ס"ק ט"ז (רע"א)¹⁰.

(כט) וכ"ש שב' עדים יכולין להעיד - פירוש, כשהגוי התובע מוציא ממון על ידם (סמ"ע).
(ל) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד יכול להעיד - כצ"ל. י"א דאפילו אדם חשוב דמוציאין ממון על פיו לבד, כיון דאדם חשוב הוא וקשה לו להשתמט מותר להעיד (סמ"ע), וי"א דמש"כ במקור דברי הסמ"ע טעות סופר הוא "ש. וצ"ל לא יעיד אלא ישלם מכיסו, ומ"מ אם העיד לא משמתנין ליה (ש"ך), ונראה דברי הסמ"ע היינו דוקא במקום שאם האמת כדבריו לא יתחייב יותר מאילו היו דנין בדין תורה, אבל במקום שיתחייב יותר, כגון שיש בו אסמכתא, דפטור בדין תורה ובדיניהם יתחייב, ודאי דאסור להעיד, ואם העיד חייב לשלם כדנין מסור ומזיק (נתה"מ), [כהוספה על הש"ך] היינו דווקא באדם חשוב שהוא רק חשוב להשרים ולהם הוא מהימן כבי תרי, אבל לא לדידן, אבל אם גם לדידן מפורסם לצדיק ומהימן כבי תרי, נהי אי הוה אתו לקמן לדינא לא מפקינן ממונא אפומיה, מ"מ הוה מרענא שטרא אפומיה, ועיי' בסמ"ע סימן ט"ו סקט"ו? ובש"ך שם [סק"ו?], וא"כ כשהב"ד שומעין שהצדיק מכחיש איש ההמוני הזה ויודעים בודאי שהאמת אתו, הרי אין מפסידו, אלא מונע ממנו ריוח הפקעת הלוואתו, וא"כ כשיצורף לזה חילול ה' בין העמים, כיון דאדם חשוב הוא, בודאי שילך ויעיד. ואם הצורך לישבע כאשר הוא בדיניהם שצריך העד לישבע, באמת ישבע ויאמר האמת, ואם אולי אח"כ יפסקו עליו יותר מהראוי, זה פשוט שצריך העד לשלם מביתו לשכנגדו, דהוה ליה מציל עצמו בממון חבריו שמותר, אלא שצריך לשלם לו הפסדו. אך אם ח"ו איכא למיחש לנזק פיזי ע"י העדות, בודאי מוטל על כל הציבור לפדות השבוי הנרדף הזה, ומכ"ש שיותר מחוייבים להכניס עצמם בריש תיגרא שלא יבוא לידי כך (פ"ת).

(לא) דהרי בדינינו אין אנו מוציאין ממון "על ידן כעל" פי עד אחד - כן היא הגירסא הנכונה. ור"ל דכמו דע"א אסור להעיד במקום שמוציאין הגוים ממון ע"י עד אחד, מה"ט נמי אפילו במקום שאין מוציאין ממון ע"י עד אחד, מ"מ כיון שנוהגים להוציא ע"י ב' שהן קרובים זה לזה, אסור להן להעיד כיון שבדינינו אין מוציאין ע"י קרובים, והרי דינם כדנין עד אחד הנ"ל שאסור להעיד, ועיי' בהגד"מ [הגדו"פ אות ג']¹¹ (סמ"ע).

(ה) ת"ח שיודע עדות לישראל, ותבעו שיעיד לפני ב"ד קטן ממנו(לב), אם הוא עדות ממון, אינו חייב לילך להעיד(לג), (אלא הס סולמין אליו, ומעיד(לד)). אבל אם יש בו צד אפרושי מאיסורא(לה), חייב לילך ולהעיד, וכל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בהם להביאם לב"ד. ואם ידעו ב"ד שבעל דינו אלם, וטען התובע שהעדים מפחדים מבעל דינו לבא להעיד, (ויס' הוכחה לזכיונו(לו)), הרי ב"ד כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים(לוז), וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהם לאלם. צריכים העדים לכתחלה להעיד מעומד(לח), ואם העד ת"ח, מושיבין אותו(לט). (וע"ל סוף סימן זה).

(לב) לפני ב"ד קטן ממנו - אם אחד מהדיינים גדול ממנו והשאר פחותים ממנו מחוייב לילך, והיכא דהבע"ד גדול אינו מחוייב לילך להעיד (פ"ת).

(לג) אינו חייב לילך להעיד - חיובא ליכא אבל אם רצה הת"ח למחול על כבודו מצי לילך, (עי' לקמן רס"ג סעיף ג'). ומי שתובעין אותו לדון לפני דין שקטן ממנו כו', אם הנתבע רוצה לילך לדון קמיה דזוטר מיניה מצי אזיל. ועיי' בתומים [סקי"ב] מ"ש בענין זה (פ"ת).

(לד) אלא הם שולחין אליו - פירוש, שולחים אליו ג' אנשים דהוי בית דין וב"ד מוסר לב"ד וכמ"ש לקמן סי' ל סי"א, אבל שנים לא דהוי כעד מפי עד, אם לא במקום שיש תקנה שהציבור תיקנו ביניהן ששלוחיהן יקבלו עדות דאז הולכין בתר התקנה, כמ"ש בסמוך בסכ"ג, ועיי' מה שכתבתי בסמ"ע בסמוך סימן ל' סקל"ז? מזה עוד (סמ"ע).

(לה) צד אפרושי מאיסורא - לא מיבעיא אם הבית דין רוצים להתיר אשה שסוברים שמת בעלה והוא יודע שחי, שצריך להעיד, אלא אפילו איפכא נמי, משום דגם כן יש בו צד אפרושי מאיסורא, כגון אם לאחר שאסרוה הבית דין לאשה זאת בא אחר וקידשה, ואמרו לו הבריות שהיא נשואה כבר ואין קדושין תופסין בה, דאז ילך זה וישא אחרת או אחת מהנשים שאסורות לו מחמת קידושי הראשונים, והוא לא יחוש לקדושין הראשונים, והרי זה חומרא דאתא לידי קולא, וכן רבים כאלה (סמ"ע), אם יש חשש שהנתבע ישבע לשקר להכחיש עד השני שהביא התובע, אי

¹⁰ לא עשיתי.

¹¹ לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁפָּט זֹלְקָא

מחויב התלמיד חכם לילך להעיד לפני ב"ד קטן ממנו. ומשמע מדבריו דיש בזה ג' חילוקים, מן הסתם אין צריך לילך כי רחוק הדבר שישבע כל דאיכא עד שני, משום דמירתת שמא אח"כ יבוא גם התלמיד חכם ויהא חייב לשלם וענשוהו ויפסלוהו. ואם יש ספק שקול, שהנתבע ידע דודאי לא ילך הת"ח להרב שהוא מריב עמו, אז חייב התלמיד חכם להעיד אפילו שהוא ספק שישבע, אך לא החליט הדבר. ואם הוא קרוב לודאי שישבע חייב להעיד (פ"ת).

(לו) ויש הוכחה לדבריו - המחבר השמיט זה, שלשיטתו א"צ להוכחה, דכיון שהב"ד יודעין שבעל דין אלם דיינינן הכי לכל האלמים, אבל האמת דלית בזה פלוגתא כלל, שלכולי עלמא בעינן הוכחה או רגלים לדבר שיראים העדים להעיד מפני אלמותו (סמ"ע), אם ידעי בית דין שהוא אלם אין צריך הוכחה שהעדים מפחדים, רק שאין צריך האלם להביא עדים שאינו אחיו, רק יביא אותן העדים שאומר שכנגדו, ומעידים בב"ד שאין יודעים כלום, ואם אין ידוע שהוא אלם אז צריך הוכחה, וי"א דאף בידעי ב"ד שהוא אלם בעינן ג"כ הוכחה שהעדים מפחדים, אמנם כשיש הוכחה אין צריך לבית דין לידע שהוא אלם, דהא הוכחה שהעדים אומרים מה לנו לצרה להעיד עליו משוי ליה אלם, ולו יהא שאינו אלם סוף סוף העדים יראים ממנו, וא"כ עליו להביא ראיה כי לא סגי בלאו הכי (פ"ת).

(לז) הרי ב"ד כופין את בעל דינו שיביא כו' - דכשיבואו מסתמא יעידו, דתרתוי לא עבדי שישתקו ולא יבואו להעיד וכשיבואו יכפרו לומר שלא ידענו עדות מפני יראתו דהאלם (סמ"ע).
(לח) להעיד מעומד - עי' לקמן ס"ו?? דכבר נהגו להושיב העדים והבעלי דינים כדי להסיר המחלוקת (סמ"ע).

(לט) ואם העד ת"ח כו' - דאת י"י אלהיך תירא כתיב לרבות תלמידי חכמים, והו"ל האי ועמדו עשה, והאי את ה' אלקיך תירא עשה, ועשה דכבוד תורה עדיף (סמ"ע).

(ו) צריכים הדיינים לכתחלה להיות יושבים (מ) בשעת קבלת העדות. צריך שיבינו הדיינים לשון העדות, שלא ישמעו מפי המתורגמן (מא). ואם מבינים מה שהם אומרים, אפילו אם אינם יודעים להשיב, מותר להעמיד תורגמן ביניהם (וע"ל סימן י"ז סעיף ו').

(מ) צריכים הדיינים להיות יושבים וכו' - שלא במקום ישיבת הדיינים כגון בשוק או בדרך וכו"ג, בדיעבד מהני כשהדיינים עומדין, ועיין לקמן סימן ל"ט סעיף ז' (ש"ך), וי"א שלא במקום ב"ד אפילו שהם יושבים מיקרי חוץ לב"ד, דקבלת עדות שלא במקום ב"ד לאו קבלה היא, ועיין בספר שער משפט [סק"ו] מ"ש בזה¹² (פ"ת).

(מא) שלא ישמעו מפי המתורגמן - דכתיב ע"פ שנים עדים, דוקא על פיהם, ומשום דיש לחוש שישנה המתורגמן את דבריהן. וגם יוכל הדיין לחקור יותר על פי שמיעתו מפי העדים עצמם. ועיין לעיל סימן י"ז סקי"ד?? לענין בע"ד, והוא הדין כאן לענין העדים (סמ"ע).

(ז) מאיימין (פי' מטילין אימה) על העדים בפני הכל, ומודיעים אותם כח עדות שקר (מב) ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא ושהוא בזוי בעיני שוכריו.

(מב) כח עדות שקר - דע"י עדות שקר בא רעב ודבר בעולם (סמ"ע).

(ח) אחר כך מוציאים את כל אדם לחוץ (מג), ומשיירים את הגדול שבעדים, ואומרים לו: אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה (מד)(מה). אם אמר: הוא אמר לי חייב אני לו (מו), או: איש פלוני שהוא כשר ונאמן אמר לי שהוא חייב לו, לא אמר כלום, עד שיאמר שהוא בעצמו ראה שהלווה לו, או שיאמר: בפני הודה לו שהוא חייב (מז).

(מג) אח"כ מוציאים את כל אדם לחוץ - האי "כל אדם" לאו דוקא הוא, דהא מסתמא הבעלי דין נשאר שם בשעה שהעידו לפני הבית דין (סמ"ע).

(מד) ואומרים לו אמור היאך אתה יודע שהוא חייב לו - עיין באגודת אזור דף ע"ו ע"ג [לטור כאן], ובאגודה פרק אחד דיני ממונות סי' מ"ב (ש"ך)¹³.

(מה) ה"ג שזה חייב לזה ואם אמר הוא אמר לי חייב כו'¹⁴ (סמ"ע).

(מו) שהוא אמר לי חייב אני לו כו' - משום דטענינן ליה שלא להשביע נפשו אמר כן, כמו שכתבתי לעיל [סק"ד?] ולקמן ריש סימן ל"ב [סק"א?] (סמ"ע).

¹² לא עשיתי

¹³ לא עשיתי

¹⁴ לא עשיתי

באיר ה'שפ'ט זולק א'

(מז) או שיאמר בפני הודה לו - כל שמודה לו לפני עדים בהודאה גמורה הו"ל כאומר אתם עדי (סמ"ע).

(ט) אחר כך מכניסין העד השני, ובודקין אותו. אם העיד כמו חברו, נושאים ונותנים בדבר ונומרים הדין.

(י) אם העדים אומרים עדותן מכוונת בלשון א' ממש, יש לחוש שמשקרים ובעצה אחת כיוונו לשונם, וצריך לחקרום ולדרוש אותם. הגה: ואם העד האחד אמר עדותו, והשני אמר: אף אני כמוהו ידעתי, ללא מהני, אלא אם כן הלך למדינת היס(מח) וא"ל לו להעיד צפויקס.

(מח) אא"כ הלך למדינת היס - משום דמן התורה כה"ג הוי עדות, אלא שחכמים הצריכו לומר עדותו בפירוש, ובכה"ג העמידוהו על דברי תורה (סמ"ע).

(יא) העדים ששלחו עדותן בכתב לבית דין, אינו עדות, דכתיב: על פי שנים עדים (דברים יז, ו) מפיהם, ולא מפי כתבם. הגה: וכן נוהגין(מט), וללא כ"ס מכשירין אס העדים לאויין להעיד ואינם אלמים.

(מט) וכן נוהגין - וי"א דמותר לשלוח עדותו בכתב כל שזוכר העדות ויכול להעיד בפיו אם רצה, לאפוקי אילם דאין ראוי לקיים בו על פי שנים עדים כו', וכדי שלא רצו להטריח ת"ח לכתחילה מותר לשלחו לכתוב עדותו בכתב ידו ולשלחו לב"ד (סמ"ע), עיין בתשובת מהרי"ט [ח"א] סי' י"ז¹⁵ (ש"ך), מכל מקום לא הוי כהגדה בבית דין עד שבא הכתב לבית דין, ויכול לחזור ולהגיד קודם שבא הכתב לבית דין (ש"ך בשם הרמ"א ונתה"מ), ולכן אם מת או נשתתק או שכח עדותו קודם שבא הכתב לבית דין, לכו"ע פסול, ואין העדים עוברין על לאו דלא תענה עד שבא הכתב לבית דין. ולפי זה אף במקום שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין, יכול לשלוח כתבו לבית דין לדעת ר"ת, וכן בתלמיד חכם אפילו לדין, כיון דקריאת הכתב בבית דין חשיב אז להגדה ושם הוא בפני בעל דין (נתה"מ), אם נותן עדותו כתובה לב"ד, ואומר מה שכתוב כאן אני מעיד, מפיהם קרינן ביה, ועמ"ש הרב גינת ורדים בחור"מ כלל ה' סי' י"ב¹⁶ (פ"ת).

(יב) חותכין דיני ממונות בעדות שבשטר(נ), אף על פי שאין העדים קיימין, כדי שלא תנעול דלת בפני לויין. (ועיין לקמן סימן ס"א סעיף ב' איזה דבר מקרי שטר, גם לקמן סימן מ"ו סעיף י').

(ג) בעדות שבשטר - ודוקא שהוא שטר גמור התיירו משום תיקון העולם, כדי שלא תנעול דלת שלא ילוו משום יראה שימותו העדים או ילכו למדינת היס, לאפוקי אם כתבו את דבריהם בפנקסיהן דלא מהני לכו"ע כשאין העדים לפנינו, דהו"ל כאלמים דאינן ראויין להעיד. ועיין בהגד"מ [הגדו"פ אות י"ז¹⁷] מה שכתבתי, ועיין לקמן סי' מו ס"י, וסי' קמו ס"ה, ובסמ"ע סק"א? (סמ"ע). מקור דברי המחבר וכו' הוא שיטת הרמב"ם שאין שטרות דעדות שבשטר אינו אלא מדברי סופרים ומן התורה אינו מועיל משום דהוי מפי כתבם, ואינו עיקר (ש"ך). בזה שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר מצאנו ארבעה שיטות: שיטת רש"י ובעל המאור דכיון דאין כותבין השטר אלא מדעת המתחייב לא הוי מפי כתבם אלא מפי כתבו, והיינו מפי כתב המתחייב. שיטת הרמב"ן, דלא שייך בעדות שבשטר מפי כתבם דכיון דנכתב בנוסח שטר הו"ל כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ולא שייך מפי כתבם אלא היכא דאינו בתורת שטר. שיטת תוס', דלא שייך מפי כתבם אלא במי שאינו ראוי להגיד בפה וכגון שהוא אלם, אבל במי שיכול להגיד בפה והוי ראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. שיטת הרמב"ם, דעדות שבשטר אינו אלא מדברי סופרים ומן התורה אינו מועיל משום דהוי מפי כתבם (קצה"ח), הא דלא מהני עדות חוץ לבית דין הוא רק בדבר ערוה או בממון בגמר הדבר, כגון לומר נתגרשה, שבאין להוציאה מחזקת אשת איש, אבל קודם גמר הדבר, כגון להעיד בהכשירא דגט או בהכשר האיש שראוי לגרש, לא דמי לדבר שבערוה, כיון דבשעת הגדתן לא הגידו להתיר דבר שבערוה רק שאיש זה ראוי לגרש או לחלוץ, וכיון דנאמן והחזיק נאמנותו, אף שבא אחר כך לדבר שבערוה ולדיני נפשות, אין בכך כלום (נתה"מ).

(יג) כל זמן שזוכר האדם(נא), יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמא מתוך שנתיישן הדבר הרבה אינו זוכרו על בוריו. אפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב, שכשמשורוהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים, ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב, יכול להעיד, והוא שאחר שראה הכתב נזכר לדבר (ועיין לקמן סי' מ"ו סעיף י').

¹⁵ לא עשיתי

¹⁶ לא עשיתי

¹⁷ לא עשיתי

באיר הבע"ד זולק א'

(נא) כל זמן שזוכר האדם כו' - לא מיבעיא אם נעשה מתחילה עד בדבר דאז מתחילה רמיא אנפשיה ואינו שוכחו, אלא אפילו לא נעשה מתחילה עד בדבר, מכל מקום כשעתה רמיא אנפשיה לזוכרה מעיד לו (סמ"ע).

(יד) וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שהזכירו לו, יכול להעיד, אפילו היה המזכיר העד השני(גב). אבל אם הבע"ד דין בעצמו מזכירו ונזכר(נג), לא יעיד, ואם העד תלמיד חכם(נד), אף אם הבע"ד דין בעצמו מזכירו, שפיר דמי, שודאי אי לא היה נזכר לא היה מעיד.

(נב) ואפילו אם היה המזכיר עד השני - אפילו אם העדים שניהן שכחו הדבר ואחר הזכירם (סמ"ע).

(נג) אבל אם הבע"ד בעצמו - קרובו של הבע"ד כאחר דמי ומותר להזכירו, אך אשתו ובניו הוי כהזכרת הבע"ד דין עצמו (פ"ת).

(נד) ואם העד ת"ח כו' - ה"ה אם הבע"ד המביאן הוא תלמיד חכם (סמ"ע), עיין בכסף משנה (פ"ט) [פ"ח] מהל' עדות [ה"ב] ובב"ח סימן זה [סעיף י"ז]¹⁸ (ש"ך). בזה"ז ליכא תלמיד חכם לענין זה, ויש חולקים, אפילו העד כאן והבית דין חוקרים אותו, ואמר שלא נזכר כי אם מעצמו, מ"מ זולת ת"ח אסור, ואם הבע"ד דין שם דברים בפי בית דין או שליח בית דין להיות מזכיר להעד, אף שהדברים נובעים מבטן בעל דין שרי, דמ"מ מזכירו אחר (פ"ת).

(נו) אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין(נה), ואם קבלו, אין דנין על פיו(נו). הגה: וחוזרין ומגידין(נז) בפניו. ואם שנו בעדותן בפעם שני ממה שהגידו בראשונה, הולכין אחר העדות השני שהגידו בפניו, אף על פי שהגידו בראשונה על פי החכם(נח), לכל שלא בפניו כחוץ לבית דין דמי, וחוזרין ומגידין. ויש חולקין(נט) ואומרים לאם נתקבל העדות שלא בפניו, כשר דיעבד(ס). ולכן אם הצעל דין הוא אלס(סא), והעדים יראים להגיד לפניו(סב), מקבלין העדות שלא בפניו, ודנין על פיו. מיהו אם אפשר לכופ האלס כדרך שנתבאר לעיל סי' זה סעיף ה', עדיף טפי. יש אומרים ללא אמרו אין מקבלין עדות אלס בפני בעל דין, היינו דייני ממונות, אבל בקטנות ומריבות יש לחוש שאם יעידו בפניהם יתקוטטו עם העדים, גם יתקוטטו זה עם זה. תקנו הגאונים שמקבלים העדות שלא בפניהם, גם לא יגלו מי הם העדים. ולי נראה לדוקא כשאין הב"ד רואים לדון אחד מהם עפ"י הדיו ולענוש, רק להשקיט(סג) הקטטה ולהורות כפי כוונת המריבה, אבל כשרואים לענוש ולדון אחד מהם, אין לקבל העדות אלס בפניו, וכמו שנתבאר באבן העזר סי' י"א סעיף ד'.

(נה) אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד - עיין לקמן (סי' קי"ט ברמ"א) שבדבר ברור מקבלין שלא בפניו. ועיין עוד מדין קבלת עדות שלא בפניו בסי' קמ"ט (סמ"ע), עיין בתשובתן' לב ספר ב' סי' ח', ועיין בתשובת מהרשד"ם סי' ר"א וסי' שפ"ו (ש"ך)¹⁹, ולקבל עדות על נכסי מילוג או נכסי צאן ברזל בפני הבע"ד שלא בפני האשה, עיין באבן העזר סימן פ"ה בבית שמואל (סק"ז) [סק"ח]²⁰, עכ"ל. היכא שתובע לשני שותפים ושותף אחד אינו כאן ונתקבלה העדות לפני השותף שישנו כאן, אי מהני הקבלה לשותף האחר, לא נתבאר באחרונים, והדבר מבואר בחידושי הרשב"א סוף פרק השולח והר"ן שם כו', והעתיק דבריהם הב"ש באה"ע סימן פ"ה (סק"ז) [סק"ח] כו' והאריך בזה, ע"ש²¹. כשהעדים אינם מכירים לבעלי דינים, אף על פי שהבע"ד דין עומד שם, שלא בפניו מיקרי, ויש חולקים. ועיין בתשובת נודע ביהודה אה"ע סי' ע"ב דף פ"ה ע"ד [בסתירת ההיתר הרביעי], והובא בפתחי תשובה לאה"ע סימן י"א סעיף ד' ס"ק י"ח²² (פ"ת).

(נו) ואם קבלו אין דנין על פיו - עיין תשובות מהרא"ן ששון ס"ס קמ"ה (ש"ך)²³, י"א דאפשר אם כבר דנו על עדות זו לכולי עלמא אינו חוזר הדין (רע"א).

(נז) וחוזרים ומגידים - עיין בתשובתן' לב ספר ג' סי' כ' וכ"ה ובריש ספר ד' דף ב' ודף ג' ע"ב, ועיין בתשובות ר' אליהן' חיים [ח"א] סי' כ"ט²⁴ (ש"ך), י"א דאחר שהעידו שלא בפניו תו לא מהני בפניו, ועיקר שלא כדבריהם (קצה"ח).

(נח) אף על פי שהגידו בראשונה ע"פ החרם - פירוש, והוא אמינא השתא דמשנין בעדות נמצא דנשבעו לשקר ופסולים הן לעדות, קמ"ל דלא, שכל שלא בפניו אין מדקדיקין כל כך בעדותן. ה"ה

¹⁸ לא עשיתי

¹⁹ לא עשיתי

²⁰ לא עשיתי

²¹ לא עשיתי

²² לא עשיתי

²³ לא עשיתי

²⁴ לא עשיתי

באיר הַבְּשׂוּעָה זֹלְקָא

אם הגידו בראשונה על פי השבועה, ועיין ד"מ [סעיף כ'] מה שכתב עוד מזה²⁵ (סמ"ע). פסול עדות בעיני עבירה שיש בו מלקות דאם אין בו מלקות לאו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד דוקא רשע שהוא למות או למלקות, אבל לענין שבועה ודאי פסול אפילו אין בו מלקות דהא חשיד הוא לשבועה [ולכן אם אמר מחוץ לב"ד בשבועה, לא יכול לשנות את דבריו]. אבל כל שאין עליו עדים אלא שהוא אומר שבראשונה שקר העיד ועתה חוזר ומגיד א"כ אינו נפסל ע"י עצמו ואמרינן בשוגג היה דאין אדם עושה עצמו רשע. אבל היכא דיש עדים שעבר עבירה לא אמרינן שוגג היה, ולמעשה אם יש עדים שאמר שלא בב"ד בשבועה או בחרם, לא יכול לשנות את דבריו (קצה"ח), לענין חשוד אזלינן בתר אומדנא, וכל שיש אומדנא דהוא רשע נפסל לשבועה, ולכן בשבועת העדות כל שעל פי אומדנא זכור הוא כגון שנעשה בזמן קרוב פסלינן אותו, ולכן בעובר על השבועה כגון בנשבע שלא אוכל ואכל, אפילו נעשה בזמן רחוק, מכל מקום כיון דהוי ליה למירמי אנפשיה בשעת עשיית איסור ולא רמי, איכא אומדנא דרשע הוא ונפסל, וכן כשהנתבע נשבע שאינו יודע אם הפקידו אצלו ובאו עדים שאינו ראוי לשכוח, כגון שבזמן קרוב הפקיד אצלו, ודאי דנפסל לשבועה, דלענין לפוסלו לשבועה אזלינן בתר אומדנא, ולכן אפילו אם רק מפי עצמו שומעים שנשבע והגיד אחרת מחוץ לבת דין, כיון דאנן סהדי שעבר עבירה הוי כהוזכר בגולן על פי עדים, אלא כל דברי הרמ"א כאן מיירי שהחרם או השבועה היה שיעידו האמת, ולכן לא נפסלו כשהעידו בשקר שלא בפני בעל דין, דזה לא נחשב עדות רק כסיפור דברים בעלמא, דלא עברו על השבועה (נתה"מ) היינו דוקא כשהבעל דין שלא נמצא שם אינו חפץ בעדות ראשון, אבל אם הוא אומר אף על פי שלא נמצאתי שם אותה עדות מקובלת עלי, עדות הראשון עדות, שלא אמרו אין מקבלין כו' אלא לתועלת המתחייב בעדות, אבל הזוכה בעדות מקבלין שלא בפניו כו' (פ"ח). (נט) ויש חולקין - אפילו בדיעבד, פסול העדות שהוגבה שלא בפני בעל דין (ש"ך), ועיין בתשובת הרשב"ש סי' רכ"ד ובסימן רפ"ז, ובתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סי' מ"ט ובתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' ק"פ, ועיין מה שכתבתי בפתחי תשובה לאה"ע סימן י"א ס"ק (י"ט) [י"ח] (פ"ת)²⁶.

(ס) כשר בדיעבד - ולכן אין יכול לחזור ולהגיד בע"א²⁷ (ש"ך).

(סא) ולכן אם הבע"ד כו' - פירוש, לכן כיון דאין מדקדקים בזה כ"כ מקילינן ג"כ בהא (סמ"ע).

(סב) יראים להגיד כו' - עיין בתשובת רמ"א סי' (י"א) [י"ב] דף כ"ו, ור"ס י"ד ור"ס פ"ו וסי' (צ"ט) [ק"ן] שאלה ב' (ש"ך)²⁸.

(סג) רק להשקיט כו' - וכעין זה כתב מהרש"ל [שם] סי' ח', וע"ש עוד מדינים אלו (ש"ך)²⁹. (טז) היה הבעל דין חולה(סד), או שהיו העדים חולים(סה), מקבלים שלא בפניו(סו). ואם היו העדים מבקשים לילך למדינת הים, ושלחו לבעל דין ולא בא, או שאינו מצוי בעיר, הרי אלו מקבלים עדות שלא בפניו. הגדה: אבל אם לא הודיעו אותו, לא. ודוקא שאין לחוש שהעדים ילכו קודם שידועו אותו, וכמו שיתבאר לקמן בסמוך. ואם היה הנתבע חולה(סז), אין מקבלין עדות שלא בפניו, אף על פי שיש לחוש שיפלו הנכסים קמי יתמוסח) ולא יוכל לדון עמהם, כמו שיתבאר בסיומן ק"י. וי"א דכל ששלחו(סט) אחריו ולא בא לב"ד, מהני, ומקבלין עדות שלא בפניו, אם פתחו ליה דלינא(ע), או אפי' לא פתחו ליה דלינא, וכיך לדון לפני אותו דיינים כדכך שנבאר בסיומן י"ד. וכן אם היה דבר נחוז, ואי אפשר לקבל העדות אחר כך, כגון שהיו העדים חולים או התוצע חולה ויש לחוש שימות, וכן אם העדים הולכים למדינת הים ואין יכולין להמתין עד שידועו אותו, מקבלין(עא) אף על פי שלא שלחו אליו, וכן נראה ממה שפסק לקמן סימן ק"מ סעיף י'.

(סד) היה הבעל דין חולה [וכו'] מקבלים כו' - בזה לא כתב המחבר דבעי דשלחו אליו ולא בא. אבל כשאינו בעיר מסתמא לא ימתינו העדים מליילך למדינת הים עד שישלחו אחריו ויבוא. וז"ש המחבר או שאינו מצוי בעיר כו' (סמ"ע). עיין תשובת ה' לב ספר ב' סי' ח' וסי' ס"א (ש"ך)³⁰ בגליון שו"ע דהגר"ע זצ"ל נ"ב, עיין לקמן סימן ת"ח סעיף א' בהג"ה [ועיין מה שכתבתי שם סק"ב] (פ"ת)³¹.

Commented [YL1]: ל א הבאתי מדיני הקצה"ח לענין שכת, האם הוא עיקר להלכה לכאן

²⁵ לא עשיתי

²⁶ לא עשיתי

²⁷ לא עשיתי בענין אחר?

²⁸ לא עשיתי

²⁹ לא עשיתי

³⁰ לא עשיתי.

³¹ לא עשיתי

במאיר הבישפּט זולק א'

(סה) העדים חולים כו' - עיין תשובת ר"מ (אלשיך) [אלשקר] סי' ט"ז דף כ"ז ואילך וסי' ע"ה (ש"ך)³².

(סו) שלא בפניו כו' - עיין לקמן סימן ק"מ סעיף י' [ז"ל: אפילו אם כבר פרע שכר למחזיק, אם יטעון המחזיק בבית דין קודם שיבא המערער יעידו השוכרים בפניכם שדרו בו ג' שנים, טענתו טענה ולא היו נוגעים בעדות כיון דלא הוי מערער קמן. הגה: ואע"ג דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין כיון דהשתא כשרים ואם יעידו משיבא המערער יהיו נוגעין בעדות, מקבלין שלא בפניו.] (ש"ך).

(סז) ואם היה הנתבע חולה כו' - דדוקא בתובע שחולה הקילו משום שיאמר אני רוצה להזכיר העדים לכיין את העדות ואם אמות תשתכח העדות ויפסיד כל החוב. משא"כ בחולה הנתבע דאז יכול לגבות החוב כשיגדלו היתומים, וגם משום שבכאן לא פשע במה שלא בא כיון שהוא חולה ולא היה יכול לבוא (סמ"ע), דוקא חלה התובע, אז מקבלין בדאיכא חשש הפסד, וגם ששלחו לו דאיכא פשיעת הנתבע. ולפי זה משמע דבחלה הנתבע, אף ששלחו אחריו ולא בא דאיכא פשיעת הנתבע, ואחר כך חלה הנתבע דאיכא נמי חשש הפסד, מכל מקום אין מקבלין, ואף דעיכוב פרעון הוי גם כן הפסד, ומכל מקום אין מקבלין כיון דעיקר קבלת העדות הוא משום היתומים, ואין מקבלין עדות שלא כדין לחוב ליתומים, וכיון דעיקר החוב הוא ליתומים והיתומים לא פשעו, פטור. והרמ"א סובר דבחלה מקבלין משום חשש הפסד אף דליכא פשיעת הנתבע, ועל כרחך צריך לומר דעיכוב פרעון לא חשוב הפסד (נתה"מ).

(סח) שיפלו הנכסים קמי יתומים - כי מזל רע ידיה גרם שחלה הנתבע. ואפילו יאמר התובע לדיינים לכל הפחות אם אינכם רוצים לקבל עדותו קחו הממון בידכם שלא יאכלוהו הקטנים, אין שומעין לו, דדוקא כשאדם ודאי חייב לחבירו ויש לחוש שיכלה ממנו קודם שיגיע זמן הפרעון אמרו דלוקחין הב"ד ממנו מידו, כדלקמן (סי' עג ס"י), ולא בכהאי גוונא דעדיין לא נתברר דחייבין לו (סמ"ע), עיין ב"ח³³ (ש"ך), י"א שבממון שעדיין לא בא ליד היתומים אין נותנים להם, ויש חולקים (רע"א).

(סט) וי"א דכל ששלחו כו' - דבריו כאן בנויים על דברי המחבר ריש סט"ו, ומש"כ ברמ"א בשם י"א אף על גב שזה גמ' בפירוש (ב"ק קיב ע"ב), עכ"ז מאחר והרמב"ם ורי"ף השמיטו ס"ל דאותה מימרא אינה מוסכמת היא אליבא דכו"ע, ולדבריהם אין מקבלין כי אם בחולה או בהולך למדינת הים, ומה"ט נמי השמיט המחבר (סמ"ע).

(ע) אם פתחו ליה בדינא - פירוש, התחילו לטעון לפניו, דאז אין יכולין לומר לא אדון לפניכם אלא בפני ג' אחרים שבעיר הזאת, וכמ"ש לעיל (סי' יג ס"ב) אבל אי לא פתחו יכולין לומר אין רצוני שתקבלו אתם עדותי אלא מי שידון אותי יקבלם ולא אדון לפניכם (סמ"ע), ועמ"ש ב"י [סעיף כ"ב] בשם ר"י, ועיין במהרש"ל [יש"ש ב"ק פ"י] סי' י' (ש"ך)³⁴.

(עא) ואין יכולים להמתין עד שיודיעו אותו מקבלין - אפילו הוא אין צריך לדון לפני אותו דיינים, מקבלים, אף על פי שלא שלחו, משא"כ להמחבר יש לומר דוקא אם הדיינים הם בענין שצריך לדון לפניהם, אז יכולים לקבל, אם הדבר נחוץ אפילו לא שלחו. ועוד יש לומר, דלהמחבר אם היה נחוץ, שהיו חולים או ביקשו לילך למדינת הים ולא היתה שהות לשלוח אחריו וקיבלו שלא בפניו, ואח"כ נתרפאו או לא הלכו העדים למדינת הים, י"ל דאין דנין על פי אותה קבלה אלא צריכים לחזור ולהגיד בפניו. ואפשר דאם שינו בעדותן הולכים אחר עדות הב' כנ"ל סעיף ט"ו, כיון דבשעת המשפט העדים כאן ויכולים להעיד בפניו, ומיהו בהיה התובע חולה לא משמע כן, ולרמ"א אם היה נחוץ ונתקבלו העדים שלא בפניו, אף שהעדים הם כאן, אין צריך לחזור ולהגיד בפניו, כמו בפתחו ליה בדינא ושלחו אחריו ולא בא, או שצריך לדון לפני אותו דיינים דגנים אותו אח"כ ע"פ אותה קבלה, אף שבא לבית דין והעדים כאן. ואפשר דס"ל כהיש חולקים דבסעיף ט"ו דאם נתקבל שלא בפניו כשר בדיעבד, ובזה מיושב מ"ש הסמ"ע סק"נ?³⁵ ועיין בתומים [סק"כ] מ"ש בזה (פ"ת).

(יז) ראובן שתובע את שמעון ועידיו במקום אחר(עב), יאמרו בית דין לשמעון אם הפיץ לילך במקום העדים ועידו בפניו, ואם לאו יקבלו ב"ד שבמקום העדים עדות שלא בפניו ויודיעו לב"ד

Commented [YL2]: ל עשות את הנתה"מ עוד פעם, ששי סתירה שהרי הכל הוא הרא"ש ואחר"כ מחלק בין הרא"ש לרמ"א.

³² לא עשיתי

³³ לא עשיתי.

³⁴ לא עשיתי.

³⁵ לא עשיתי.

מאיר הבישפּט זולק א'

שבמקום הבעלי דינין, וידונו על פי אותה קבלה. הגה: וכן אם מצא עדיו זעיר אחרת, ואין שהות לשלוח אחריו, או שלא ימצא העדים אח"כ, גובין בפני ב"ד שלא בפני בעל דין, ודנין על פי העדות האלו. וכן המנהג פשוט במדינות אלו, אף ע"פ שיטת חולקיס(עג) וס"ל לחפילו במקום שיטת לחוש שיפסיד העדות אם לא יקבלו שלא בפניו, אין מקבלין אלא א"כ שלחו לו תחלה, אין נוהגין כן, אלא כאשר נתבאר.

(עב) ועדיו במקום אחר - וה"ה לעדים שזה במקום רחוק וזה במקום רחוק וצריך לצרף עדותן (סמ"ע).

(עג) אף על פי שיש חולקין כו' - וכן עיקר (ש"ך).

(יח) לא אמרו אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו. אבל המביא עדים לפטור את עצמו, מקבלין(עד).

(עד) אבל המביא עדים לפטור כו' - דרוקא במקום שבאין להוציא ממון על ידי עדים בעיני לפניו (סמ"ע). עיין לקמן (סי' קח סט"ז) יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, אין קורעין את השטר ואין מגבין בו עד שיגדלו היתומים וכו', ואפילו יש עדים שמעידים שזוכרים הפרעון אין עדותן עדות, לפי שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ואף על גב שמביא עדים לפטור, שאני התם שנחשב כעדות להוציא, שהרי רוצה להוציא השטר ולקרעו, וי"א שדברים אלה אינם אלא היכא שבאים להוציא מהלוה שלא בפני המלוה, דלפטור עצמו מהתביעה יכול להביא עדים שלא בפני התובע, אבל כשאין המלוה תובעו ודאי שלא יקבלו העדות אלא בפניו (ש"ך), [לפרש דברי הי"א בש"ך] והיינו שלא אמרו מקבלין שלא בפניו לפטור אלא כדי לדחות תביעת התובע והוא הב"ד או האפוטרופוס, ומשום דממה נפשך אם הם תובעים, א"כ הרי לפנינו העדות, ואם אינם במקום בע"ד, אין יכולין לתבוע כיון שיש לזה עדים, אבל לומר שמקבלין שלא בפני בע"ד לפטור זה ודאי לא אמרינן (קצה"ח). המחזיק בקרקע ומביא עדים על חזקתו דמי למביא עדים לפטור (נתה"מ).

(יט) אין מקבלין עדות על קטן(עה), אפילו בפניו, דכיון דקטן הוא, בפניו כשלא בפניו דמי(עו). ויתבארו פרטי דין זה בסימן ק"י.

(עה) אין מקבלין עדות על הקטן - אפילו אם הוא ידוע שהקטן הוציא לפלוני בעבדיו בחזקה מהשדה או מהבית, מכל מקום כיון שיש לו בו חזקת אבות אין מקבלין עדות של הדר בו שטוען שקנהו מאביו ושיש לו עדים שהחזיק בו ג' שנים, אלא ימתין עד שיגדיל. והיינו דוקא אם הקטן כבר הוציאו וזה שהוציא מידו בא לתובעו. אבל אם הקטן בא להוציא בדין, אין שומעין לו להקטן, אלא מעמידין לו אפוטרופוס ומקבלין עדותו של זה הדר בו בפניו ודנין ביניהן, או ממתין עד שיגדל ואז תובע לזה שדר בו. ועיין לקמן (סי' קמט ס"כ ועוד סי' קי ס"ט) דבקטן בדבר ברור מקבלין, וכן בצואה (סמ"ע), עיין לקמן [סמ"ע] סימן ק"י ס"ק (י"ג) [י"ד] ומה שכתבתי שם [סקט"ו]³⁶ (ש"ך).

(עו) כשלא בפניו דמי - י"א דגם בקטן אם היה הדבר נחוץ מקבלין על הקטן כמו בגדול שלא בפניו, אבל לא משמע כן מלקמן (סי' קח ס"ג), ע"ש בסמ"ע ס"ק י"ג³⁷, וי"א דבקטן אפילו בדבר נחוץ אין מקבלין (פ"ת).

(כ) אין שנים ראויין לקבלת עדות(עז), ואם קבלו, לא עשו כלום.

(עז) אין שנים ראויין לקבלת עדות - דהו"ל כעד מפי עד וכמו שכתבתי לעיל סק"ל(ד) (סמ"ע).

(כא) קבלת עדות צריך ג' מומחים(עה) יודעים הלכות עדות כשר ופסול, וזהירין בקבלתן לכיון עדות כל אחד, כדתנן הוה זהיר בדבריך שמא מתוכן ילמדו לשקר, וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון, כאילו קבל עדות שקר, ואינו ראוי לדון על פי אותו שטר. (אלא סומכין על העדים עצמן).

(עה) ג' מומחין - עיין מ"ש בסימן ע"ט סק"ז³⁸ (קצה"ח), בעינן במוטב תלתא כחדא, אבל אם קיבלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו לא מהני אף לדעה ב' לקמן (סי' מו סכ"ה), דזהו דוקא בקיום שטרות, ושם הקילו (רע"א).

(כב) נכון למקבלי עדות לפרסם בשטר(עט) קבלת העדות מי הם העדים. (מיהו אם לא כתבו מי הם העדים, לא הפסידו).

³⁶ לא עשיתי

³⁷ לא עשיתי

³⁸ לא עשיתי.

מאיר הבישפּט זולק א'

(עט) נכון למקבלי עדות לפרסם בשטר כו' - פירוש, כשאננם דנים על פי העדות שהעידו לפניהן אלא מקבלין עדותן ושולחין העדות לב"ד אחר לדון עליו, וכמ"ש לפני זה (סי"ז). ולקמן (סי' מו ס"ו) יתבאר הדין כן בדין עדי הקיום ע"ש, וסיים שם בטעמא כיון דבית דין בתר בית דין לא דייקי. ועיין לעיל סימן י"ט [סק"ב?] מה שכתבתי מזה (סמ"ע).
(כג) אם רצו הצבור לתקן שהשני סופרים מקבלים עדות ומגבין על פיהם, וכן אם רצו (פ) שאם יפטר העד שהוזמן להעיד עם הסופר שתעלה התימת הסופר כשני עדים, תקנתם קיימת. הגה: כי ככל דברים כאלה קטות לצבור לתקן צעירם הטוב צעיריהם.

(פ) וכן אם רצו כו' - הסופר צריך לכתוב בשטר שיודע שנמסרה העדות בתחילה לו עם עוד אחר ששמו פלוני בן פלוני, ושאותו פלוני נפטר לעולמו, ושהוא כתב וחתם השטר לבדו אחר פטירת העד חבירו כתקנת הקהל (סמ"ע).

(כד) מי שטוען שיש לו שני בתי עדים, ואמרו הכת האחת שאננם יודעים כלום, לא הפסיד זכותו (פא) ומביא כת שנייה. אין מקבלין עדות אלא ביום (פב), ואם קבלוהו בלילה, אפילו היו עדיו רדופים לילך למדינת הים, אין דנין על פי אותה קבלה (פג). הגה: מיהו אם קצלו עליהם צעלי הדין לקבל העדות כלילה, מקבלים אפילו לכתחלה.

(פא) לא הפסיד זכותו כו' - וה"ה בכת אחר כת והוכחשו. ועיין לקמן (סי' לא ס"ו) (& (סמ"ע).
(פב) אין מקבלין העדות אלא ביום כו' - משום דהוה ליה כדין. וגם בדין אם קיבלו הבעלי דין עליהם לדון בלילה מותר לדונם בלילה וכמו שכתבתי לעיל בסימן ה' סק"ז? ע"ש (סמ"ע).
(פג) אין דנין ע"פ אותה קבלה - ולא דמי למ"ש הרמ"א לעיל (סי' ה ס"ב) דיש אומרים דאם דנו בלילה דדיניהם דין. דהתם הו"ל דיעבד ממש, משא"כ הכא דרוצים לדון על העדות לכתחילה לא מיקרי דיעבד ממש (סמ"ע), מאחר ואין דנין על פי אותה קבלה, יכולין העדים לחזור בהן (ש"ך), עיין מ"ש בסימן ה' סק"ב? (קצה"ח), וי"ח על הסמ"ע אלא כל קבלת עדות בלילה הוי כקיבלו שלא בפניו או שלא בב"ד דיכולים לחזור בהו כמו שכתב הש"ך, לכך אם דנו ע"פ אותה קבלה אין דינם דין (פ"ת).

(כה) אין מקבלים עדות קודם שישב הנתבע לתביעת התובע, לפי שאולי יודה הנתבע ולא יהא צריך עדים, ואטרוחי ב"ד לא מטריחין.
(כו) אם קבלו עדים מעומד, מה שעשו עשוי. ואם היו נסמכים על העמוד (פד), אפילו לכתחלה מותר, דסמיכה כשישיבה. ובסימן י"ז נתבאר שעכשיו נהגו להושיב העדים.

(פד) ואם היו נסמכים על העמוד כו' - עי' רמ"א לעיל (סי' יז ס"א) דעמידה ע"י סמיכה כזה הו"ל עמידה לענין עדים ובע"ד שצריכים לעמוד. וכתבתי שם סק"ו? דהיינו טעמא, כיון דקרא אסמכתא בעלמא הוא אזלינן בתרווייהו לקולא. גם כתבתי שם דנראה, אם תרווייהו כחדא דהיינו שהעדים או הבעלי דינים נסמכין, וגם הדיינים הפוסקים אותו הדין נסמכין, דאינו מותר לכתחילה, דממ"נ אי מחשב ישיבה גבי דיינים לא מחשב עמידה לגבי עדים (סמ"ע), הב"ח חולק שם [בסוף סעיף כ"ב] על זה, ועיין שם³⁹ (ש"ך) עיין מה שכתבתי לעיל סימן י"ז סעיף א' ס"ק ו' (פ"ת).

סימן כט - שלא יוכלו העדים לחזור, ובו ג' סעיפים.

(א) אחר שהעיד העד בבית דין (א) (והוא לאחרי כלי דבור) אינו יכול לחזור בו (ג). כיצד, אמר: מוטעה הייתי, שונג הייתי ונזכרתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי (ד), אין שומעין לו (ה), אפילו נתן טעם לדבריו. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאים (ו) (וי"א ליטול להוסיף תנאים). אבל בדבר שמוכיחו שטעה, כגון שהזיקוהו בית דין (ח) להביא עדים שאינו רמאי, והלך והביאם, ואמרו להם הבית דין: יודעים אתם בו שהוא רמאי, ואמרו העדים: כן, ואמר להן הבעל דין: וכי אני רמאי, ואמרו: לא אמרנו אלא שאינך רמאי, שומעין לדבריהם האחרונים, משום דמסתמא אין אדם מביא עד להעיד חובתו, ובודאי טעו. וכן בכל טעות (ט) שהעדים מצויים לטעות בו, נאמנים הם בעצמם, ואין בזה משום חזר ומגיד. וכן אם אינו סותר עיקר דבריו הראשונים (י), כגון שהדברים סתומים וסובלים ביאור אחד משני ענייני משמעות, אחד קרוב ואחד רחוק, כל שאנו יכולים לכונן דברי העד כדי

³⁹ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

שלא תהא עדותו מוכחשת, יש לנו לכוין דבריו(יא), כשם שיש לנו לתרין דברי שני עדים הנראים מבחישים זה את זה(יב), כדי שתהא עדות מכוונת(יג). הגה: כשנותנים חרס צבית הכנסת, אחר עדות, שיעידו קודם שילאו מצית הכנסת, ולאחר שילאו צלו עדים להגיד, ואומרים: לא שמנו לצנו אז להעיד, ועתה זוכרין, יכולין לחזור ולהעיד, הואיל ושתקו(יד) תחלה ולא אמרו: אין לנו יודעים(טו). ואפילו אמרו: אין לנו יודעים, ונתנו אמתלא(טז) לדבריהם למה אמרו כך, חוזרין ומגידין, הואיל ולא אמרו צהפד(יז) ממה שאומרים צאחרונה.

(א) אחר שהעיד העד בבית דין - ואפילו ללא שנחקרה עדותו בב"ד, שכן בכל דיני ממונות ובכל מה שדנין הבית דין בזמן הזה אין צריך דרישה וחקירה, וכמו שכתב בריש סימן שאחרי זה, וסגי להו בהשאלות והבדיקות שנתבארו בסימן שלפני זה בסעיף ח' ששואלין אותו, ועיין לקמן (סי' מו ס"א & ברמ"א) דעד אחד בשטר יכול לחזור (סמ"ע), עיין בתשובות מהרי"ט [ח"א] סי' ע"ה ובתשובת ר"ש כהן ספר ב' סי' קל"ד (ש"ך)⁴⁰, מוכח מדברי הסמ"ע דמידי דבעי דרישה וחקירה יכול לחזור בו קודם שנגמרו החקירות, וכיון שריבה רחמנא כשמכחיש עצמו בחקירות דיכול לבטל עדותו ואין בו משום חזור ומגיד, מכל שכן כשמכחיש עצמו בגוף ההלואה בתוך החקירות, דהאיך יעלה על הדעת דאם יחזור ויגיד שלא היתה ההלואה באותו יום ויעיד שהיתה ההלואה ביום אחר, שתיבטל עדותו מכל וכל, ואם יחזור ויגיד שלא היתה ההלואה כלל לא באותו יום ולא ביום אחר, תתקיים עדותו. ועוד, הא נאמן לבטל עדותו במיגו דאי בעי היה מבטל עדותו על ידי שהיה חוזר ומגיד בהכחשת חקירות, שהיה אומר שלא היה באותו יום שאמרתי קודם. אמנם להיפך, אם כבר נתבטלה עדותו מחמת שהכחישו עצמן בחקירות, ודאי פשוט שאינו יכול לחזור ולהגיד אחר כדי דיבור לקיים עדותו (נתה"מ).

(ב) והוא לאחר כדי דבור - אבל בתוך כדי דיבור יכולין לחזור, ואפילו עד הראשון בתוך כדי דיבור של השני, כגון שבאו שנים לבית דין להעיד והעיד האחד ואח"כ השני, יכול הראשון לחזור בו תוך כדי דיבור של עדות השני, דחד עדות הוא, ואף אם הפסיקוהו בעלי דין וחזר ואמר שרוצה להשלים אלא שהפסיקוהו, יכול להשלים דבריו ונאמן, ובלבד שלא יסתור עדותו לגמרי (סמ"ע).

(ג) אינו יכול לחזור בו - בשתי כיתי עדים המכחישים זה את זה, כגון שנים אומרים לזה או פרע ושנים מכחישים, וכת אחת חזרה מדבריה, לא מהני חזרה, והיינו דוקא היכא שהעדים שחזרו בהן אומרים ששקר דיברו מתחילה, לכך לא מהימנינן להו, שאין אדם משים את עצמו רשע אפילו שעה אחת כו', אבל היכא שכת אחת חוזרים בהם ואומרים מוטעים היינו, נאמנים לחזור בהן, כיון דחזינן דהיכא שמוכח שהעדים טועים, כגון שהביא הבעל דין חוב לנפשיה, חוזרים ומגידים, כמבואר בשו"ע כאן, א"כ כ"ש הכא כיון שיש שני עדים המכחישים אותם, אין לך ראייה גדולה מזו שטעו בתחילה כו' (פ"ת).

(ד) לפחדו עשיתי - פירוש, או שמודה שלא היה מוטעה ושוגג, אלא אומר שהוכרח מכח פחד להעיד שקר במזיד (סמ"ע).

(ה) אין שומעין לו - עדים שהעידו בב"ד וחזרו והעידו בחילוף, מלקיין אותן ועדות הראשונה קיימת (סמ"ע).

(ו) ואינו יכול להוסיף בעדותו תנאי - דגם בזה סותר דבריו הראשונים שהעיד בראשונה סתם, דמשמע דבכל ענין הוה אותו הדבר, והיינו דוקא כשמעידין על פה לפני הב"ד, או בשטר וכתובת ידם ניכר ויכולין לקיים חתימתן זולתן, דאל"כ הוה ליה הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ועיין לקמן (סי' מו סל"ז וסי' פב סי"ב) מדין עד אחד אומר תנאי היה בדבר ועד אחד אומר לא היה תנאי, וי"א דמעמידין עד נגד עד ונשבע הנתבע היסת (סמ"ע).

(ז) וי"א דיכול להוסיף בתנאי - עיקר להלכה כהרמב"ם [פ"ג מעדות ה"ט]⁴¹, היינו דוקא כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר, אבל יוצא אין נאמנין, דהא בעל כרחך איירי כאן לאחר כדי דיבור וכמ"ש הרמ"א, וא"כ הוא הדין כשאמרו כתב ידינו הוא זה ואחר כדי דיבור אמרו תנאי אין נאמנין, וכן הוא להדיא לקמן סימן מ"ו סעיף ל"ז דאפי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין אלא תוך כדי דיבור, ועי' מה שכתבתי לקמן סימן מ"ו סעיף ל"ז [ס"ק קי"ד? וקט"ז?], וסימן פ"ב סעיף י"ב [סקל"ד⁴²] (ש"ך), עיין מה שכתבתי מזה בסימן מ"ו [משה"א סק"ו?] (נתה"מ), מ"מ אם כפי עדותם עדותן הראשונה לא היה ממש בעדותן, שהיה בלא קנין, ואחר כך הוסיפו שהיה בו קנין,

Commented [YL3]: ל
בדוק את זה עוד פעם,
הוא למסקנה

Commented [YL4]: ל
עבור עוד פעם

Commented [YL5]: ו
ור בשם הרא"ש האם
זה רמ"א או נגד
השו"ע???

⁴⁰ לא עשיתי
⁴¹ לא עשיתי.
⁴² לא עשיתי.

באיר הבעפֿט זולק א'

לכולי עלמא לא מהני, וכעדות אחרת דמיא (רע"א), וכל זה דוקא היכא דעדיין יש פנאי לקיים התנאי, דלא נעקר עדותן לגמרי (רע"א), עיין בתומים לקמן סימן מ"ו סקמ"ו⁴³ (פ"ת).
(ח) כגון שהזקיקהו בית דין כו' - עיין בתשובת הר"ש בן הרשב"ץ [רשב"ש] סימן שצ"ה⁴⁴ (פ"ת).
(ט) וכן בכל טעות כו' - עיין בתשובות רמ"א סי' מ"ח, ועיין לקמן סימן מ"ג סעיף (ז) [ח'] מה שכתבתי שם [סקי"ט] (ש"ך)⁴⁵.
(י) וכן אם אינו סותר עיקר דבריו - עיין בתשובת מהרי"ט [ח"א] סי' קמ"א (ש"ך)⁴⁶.
(יא) יש לנו לכונן דבריו - פירוש, אפילו בביאור משמעות הרחוקה. וכן הוא בעד אחד שמעיד שהיה תנאי בע"פ בין החזן והקהל, ועדים אחרים מעידין שכל התנאים נכתבו בשטר אבל אמת שכל הדברים שנדברו בעל פה לא נכתבו בשטר, שזה לא מיקרי הכחשה לעד ההוא שאומר תנאי היה, די ש לומר שמא חשבו שהדברים שבע"פ אינם חשובים תנאי (סמ"ע).
(יב) דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה - כגון אחד אומר בשני בחודש נעשה המעשה והשני אומר בשלישי בחודש, דאמרינן האי ידע בקביעא דירחא והאי לא ידע, וכמ"ש לקמן סי' ל"ז (סמ"ע).
(יג) כדי שתהא עדות מכוונת - עיין בתשובות רמ"א סי' מ"ד (ש"ך)⁴⁷.
(יד) הואיל ושתקו - ה"ה כשאמר תחילה איני זוכר עתה, יכול לחזור ולומר נתתי אל לבי וזכרתי. משא"כ כשאומר תחילה סתם איני זוכר דאינו חוזר ומגיד (סמ"ע), ועיין מ"ש בסימן ע"ה סעיף ט'⁴⁸ (סק"ז). וי"א ד"אין אנו יודעין" ל"יודעין אנו" לא הוי חוזר ומגיד (קצה"ח). וי"ח דכל שאמר איני זוכר אינו יכול לחזור ולהעיד. ועיין להרב כנסת הגדולה בהגהת ב"י אות נ"ט, עכ"ל. ועיין בנחלת צבי מה שכתבתי בענין זה (פ"ת)⁴⁹.
(טו) ולא אמרו אין אנו יודעים - דכשאומרים בב"ד אין אנו יודעים שוב אינו חוזר ומגיד, ועיין לעיל סימן כ"ח סק"ז? (סמ"ע), עיין בתשובות רמ"א סי' י"ב דף כ"ט ע"א, ועיין בתשובת ר' אליהו בן חיים [ח"א] סי' ל"ז, ובתשובת ר"מ אלשיך סי' ק"ד דף קפ"ט וק"ץ וסימן ס"ד⁵⁰ (ש"ך). כל שהוא באמתלא ונותן טעם למה לא העיד בתחילה, ודאי דיכול לחזור ולהגיד, כמו שכתב הרמ"א, וזה אפילו אם הכריזו בחרם (נתה"מ).
(טז) ונתנו אמתלא - כי אמר איני יודע מפני פחד או מפני טענה אחרת לא משוי נפשי רשיעא שהרי לא עבר שום עבירה, ואף על פי שנושא עון דאם לא יגיד, מ"מ שב ואל תעשה הוא⁵¹ (פ"ת).
(יז) הואיל ולא אמרו בהיפך - ומ"ש המחבר בריש הסימן דאין שומעין לו אפילו נתן טעם לדבריו, שם איירי דאמר היפך דבריו הראשונים (סמ"ע), אם אמרו העדים מתחילה פלוני חייב לפלוני וחזרו לומר שכחנו שכבר פרעו, בודאי כהאי גוונא לא מהימני, דהוה ליה חוזר ומגיד שכבר העידו שחייב, אבל אי אמרו בתחילה פלוני הלוחה לפלוני, בודאי מצו לומר אח"כ שכחנו שכבר פרע לו אותה ההלואה, כיון שבזה אינם סותרים דבריהם הראשונים (פ"ת).
(יח) עדים שאמרו: שקר העדנו, נאמנים לגבי עצמם(יח), וחייבים לשלם כל מה שגרמו להפסיד בעדותן.
(יח) נאמנים לגבי עצמן - עיין מה שכתבתי מזה בסימן ל"ח [בפרישה] סעיף ה'⁵² (סמ"ע), אם אין לזה לשלם הוא תלוי במחלוקת, דיי"א שההלכה כי ליכא להשתלמי מהאי משתלמי מהאי הנאמר בענין שור הדיוט ושור פסולי המקודשים שנגחו, שלומדים כאשר אין להשתלם מא' משתלמים מהשני, וה"ה אם שניהם בני חיוב, אלא דהא' ירד מנכסיו חייב אידך לשלם. ה"נ כן דכ"א נקרא מזיק ואין לחלק דהתם י"ל על כל א' שהוא הזיק. דבנגיחתו מזיק בלא סיעת חבירו ועליו שם נוגע. אבל כאן בעדות דאי אפשר שכל א' יזיק בעדותו. דבעדות עד א' אין בו ממש. ונקרא כל א' חצי מזיק לפי מה שהעלו תוס' דהעיקר להלכה כלישנא קמא דהש"ס דטעמי דר"ג

43 לא עשיתי.

44 לא עשיתי.

45 לא עשיתי.

46 לא עשיתי.

47 לא עשיתי.

48 לא עשיתי.

49 לא עשיתי.

50 לא עשיתי.

51 לא עשיתי.

52 לא עשיתי.

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֹלְקָא

דכל א' נקרא מזיק על הכל. וה"נ כן. אמנם י"א דטעמא דר"נ דתוראי אשכח' גבך. ואף דפסק בשור הדיוט גמור דנגחו כולו צריך כ"א לשלם צ"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש ביש"ש דדוקא בב' שנגחו יש לקרות לכל א' שם מזיק. אבל בשור ובור דכל א' מזיק בענין אחר דזהו דוחפו וזהו מזיקו בהבל ופשיטא דזה בלא זה לא היה ניזק נקרא כל א' חצי מזיק ולא מחייב לר"נ אלא מטעם תורא אית לי גבך ומש"ה פטור באימורים דהתם שלא הי' אפשר ליגח בלא האימורי' נקרא כל א' חצי מזיק. א"כ י"ל בנ"ד דפטור דלא אפשר לקרוא על א' שם מזיק ונקרא היזק מכח שניהם. והוי כל א' חצי מזיק ופטור, דדוקא אם א' פטור מדינא משתלם מהב'. אבל אם ב' מחוייבים אלא דלא לית ליה לשלם פטור הב' ע"ש. ממילא בנ"ד פטור ומספק לא מוציאים כסף. עוד נראה אף הודה על עצמו ששקר העיד ואינו יודע בעדות הב' אם אמת אתו. והעד הב' עומד בדבריו שהעיד אמת מ"מ פטור הא'. אף אי נימא דנידון דידן דומה לשניהם שנגחו לשטת תוס' הנ"ל. א"כ היה אפשר לחייב הב' כיון דעומד בדבריו ונקרא מדינא פטור וצריך הוא לשלם הכל ומ"מ יכול לטעון כיון דעד א' הוא, שמא גם הוא העיד שקר ובר חיוב' הוא ואין עליו לשלם רק פלגא. אף דעכשיו אין הב' משלם. מ"מ אם אמת, אז נקרא בר חיוב. רק אין לו. וביותר נראה דממנ"פ א"צ לשלם רק חצי דיאמר הלוה ממנ"פ אם אמת כדברי הב' דהלואה אמת. ממילא אין עלי שם מזיק דלא אפשרתיך ואם שקר ענה בו ממילא מקרי גם הוא מזיק ובר חיובא הוא. ואף דכופר ואמר אמת העדתי מקרי רק אין לו לשלם (רע"א).

(ג) אף על גב דלא ראינו אינה ראיה, היכא דתרווייהו כי הדרדי (נינהו), ואמר האחד: לא ראיתי, הוה ליה כאומר לחבירו: לא ראיתי(יט), והוה ליה הכחשה. הגה: אבל אם אומר העד שפלוני היה עמו(כ), ואותו הפלוני אומר שלא היה עמו, אין זה הכחשה, לאין עד מדקדק מי עמו נשעת עדות. (יט) ה"ג ואמר האחד לא ראיתי הוי ליה כאילו אומר לחבירו לא ראית (סמ"ע). (כ) אבל אם אומר העד שפלוני היה עמו - בסימן ל' סעיף ד' כתב כן ג"כ המחבר (סמ"ע).

סימן ל - אין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, וצריך להיות עדות שלם, ובו י"ג סעיפים. (א) עידי דיני ממונות, חוץ מעידי חבלות, אינם צריכים דרישה וחקירה(א). כיצד, אמרו העדים: בפנינו הלוה זה את זה מנה בשנה פלונית, אף על פי שלא כיונו החדש(ב) ולא המקום שהלוה בו ולא המנה אם היה ממשטבע פלונית או ממשטבע פלונית, עדותן קיימת. ואם נראה לדיין שהדין מרומה(ג), צריך דרישה וחקירה להוציא הדין לאמתו. הגה: עיין לעיל סימן ט"ו(ד) ועדים המעידים על דבר לאסוקה(ה), עיין בלשון העזר סימן י"ז סעיף כ"א וסימן מ"ב סעיף ד' אם נעית דרישה וחקירה(ו) וסימן י"א סעיף ז'.

(8) אינם צריכים דרישה וחקירה - אף על גב דכתיב "משפט אחד יהיה לכם", לדיני ממונות ולדיני נפשות, ובדיני נפשות כתיב "ודרשת וחקרת ושאלת היטב", מ"מ חכמים תיקנו משום שלא תנעול דלת בפני לוין שלא ילוו, דיאמרו שמא יכפרו, ועדי הלוואה יתכחשו ע"י דרישה וחקירה. וגם כדי לנעול דלת בפני עושי עולה, שלא יסמכו עושי עולה לומר נעשה עול ולא יתעבד בנו דינא, כי העדים יתכחשו ע"י דרישה וחקירה. או יאמרו על קצת דרישה שאינן יודעין, שגם בזה עדותן בטלה בדיני נפשות. משום הכי תיקנו דלא יצטרכו דרישה בדיני ממונות השכיחין. ובכלל דיני ממונות הוא ג"כ ירושות ומתנות וכל הני דקחשיב בריש סימן א' דדין אותן בזמן הזה דליכא מומחין משום נעילת דלת, כיון דהן שכיחין ואית בהו חסרון כיס, מה"ט נמי תיקנו דלא בעינן דרישה וחקירה אפילו לדיינים מומחים ובזמן המקדש, אבל בעדי חבלות והדומה לו הנזכרים בסימן א' דלא שכיחין ולית בהו חסרון כיס, הניחוהו על דין תורה לדרוש ולחקור העדים. וזה שהמחבר כתב חוץ מעדי חבלות, חדא מינייהו נקטי וה"ה כל דכוותיה (סמ"ע), עיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ג סעיף ט"ז ס"ק ט"ז?, דאף אם הדיין ירצה להחמיר לדרוש ולחקור בהשבע חקירות שהזמה תלויה בהן, לא יעשה כן. ועיין בתשובות בן לב ספר ג' סי' כ"ה וריש ספר ד' 53 (ש"ך).

(2) אעפ"י שלא כיוונו החודש - פירוש, בין אם אומר עד אחד בניסן היתה ההלוואה והשני אומר באייר, והתובע תבע שני מנין. בין אם אמר האחד בניסן והשני אומר איני יודע אימת היתה, דאז מצרפין עדותן אף על גב דהתובע אינו תובע אלא מנה. ונראה דמזה דאומר השני איני יודע מיירי

Commented [YL6]: ה
רי הוא סותר את דברי
עצמו???

באיר הבעפֿט זולק א'

הטור והמחבר כאן, מדסתמי בטענות התובע, וגם דומיא מ"ש "ולא המנה אם היה ממטבע פלוני" כו', דפירושו דאומר איני יודע. וכן הוא ביאור דמ"ש "ולא המקום" (סמ"ע).⁽⁶⁾ שהדין מרומה - י"א דאע"פ דבעינן דרישה וחקירה בדיני ממונות בדין מרומה, מ"מ אינו כדיני נפשות ממש שנפסול עדותן כשיאמר איני יודע על הדרישה וחקירה (עי' רמ"א סי' טו ס"ג), וי"ח וס"ל דכל שלא נעשה בדרישה וחקירה היטב עדותן בטילה⁵⁴ (קצה"ח). בספר סדר אליהו בקונטרס עיגונא דף קי"ו האריך בזה ע"ש, ועיין בכנסת הגדולה [הגהות ב"י אות ט'] ובתומים סק"א (פ"ת)⁵⁵.

⁽⁷⁾ עיין לעיל סימן ט"ו - ושם סעיף ג' נמי נתבאר ברמ"א דדרישה וחקירה בדין מרומה אינה כדרישה בדיני נפשות (סמ"ע), עיין בתשובות מהרי"ט סי' קל"ט⁵⁶ (ש"ך).

⁽⁷⁾ דבר איסור - הנה בעדות גיטין וקידושין מבואר בשו"ע (אה"ע סי' יז סכ"א וסי' מב ס"ד) דא"צ דרישה וחקירה, ויש חולקים. היכא דבאו עדים לפני ב"ד והעידו היום פלוני מנה מפלוני תו לא צריך למיבדק באיזה שבוע ובאיזו שנה ובאיזו חודש כיון שאומרים היום, ולכן עדות שבשטר נעשה כאומר בשעה זו (קצה"ח).

⁽¹⁾ וסימן י"א סעיף ד' אם בעינן דרישה וחקירה - כך צ"ל (סמ"ע).

(ב) 'אעפ"י שאין עידי דיני ממונות צריכין דרישה וחקירה(ז), אם הכחישו זה את זה בדרישות או בחקירות(ח), עדותן בטלה(ט), ואם הכחישו זה את זה בבדיקות, עדותן קיימת(י). כיצד, אחד אומר: בניסן לוח ממנו, והשני אומר: לא כי אלא באייר(יא), או שאמר האחד: בירושלים, והשני אמר: לא כי אלא בלוד, עדותן בטלה. יזכר אם אמר האחד: חבית של יין הלוהו, והשני אומר: של שמן היתה(יב), עדותן בטלה(יג), שהרי הכחישו בדרישה(יד). אבל אם אמר האחד: מנה שחור, שהמעות הושחרו מחמת יושנן, והשני אומר: מנה לבן היה(טו), (וזה תוצעו שניהם(טז)), או זה אומר: בדיוטא העליונה היו כשהלוהו, והשני אומר: בדיוטא התחתונה היו(יז), עדותן קיימת (אם המקומות קרובים שאפשר לראות מזה לזה). אפילו אמר האחד: מנה הלוהו, והשני אומר: ר', חייב לשלם מנה, שיש בכלל ר' מנה. וכן אם אמר האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר: דמי חבית של שמן, (והוא תצעו שניהם(יח)), משלם בפחות שבדמים. וכן כל כיוצא בזה. יכל מקום שנוכל ליישב דברי העדים, שאין מכחישין זה את זה, מיישצין דכריהס(יט), וכמו שנתבאר סי' כ"ט סעיף א'.

⁽¹⁾ אף על פי שאין עידי דיני ממונות צריכים דרישה וחקירה - עיין בתשובות מהר"ן ששון סי' י"ז ובתשובת ר"מ אלשיך סי' מ': (ש"ך)⁵⁷.

⁽⁷⁾ ואם הכחישו זא"ז בבדיקות כו' - דרישות וחקירות הן ז' דברים שיכול לבוא בהן לידי הזמה, ואלו הן, באיזה שמיטה היה, באיזה שנה היה, באיזה חודש, בכמה בחודש, באיזה יום דימי השבוע, באיזה שעה ביום, באיזה מקום נעשה הענין. ושאר שאלות ששאלו להעדים בבדיקות מיקרי. מה נתחייב לו אם חבית יין או חבית שמן הוא בכלל "דרישות", ועיין מה שכתבתי עוד מזה בסמוך סק"יב (סמ"ע), עיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ג סעיף ט"ז [סקט"ז?], דה"ה אם אירע שחקר הדיין או בקנסות או בדין מרומה ואמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה, דהו"ל כעדות שאי אתה יכול להזימה, ודלא כשו"ע⁵⁸ (ש"ך), עדים שהעידו בניסן לפני בית דין שפלוני לוח מפלוני מנה, ואחר כך בתשרי חקרו אותן חבית דין באיזה זמן היתה הלוואה שהעדתם, והכחישו עצמן בחקירות, נתבטלה העדות של הלוואה למפרע, כיון דמדאורייתא דיני ממונות שוה לדיני נפשות, רק שחכמים הקילו דלכתחילה לא יהיו צריכין דרישה וחקירה, אבל בדיעבד כשהיתה דרישה וחקירה, דיני ממונות שוה ממש לדיני נפשות ונפסלו למפרע. ועי' קצה"ח [לעיל סק"ה(ה)], ואין לדבריו שחר, דהא אפילו אם אמרו בבית דין סתם פלוני לוח מפלוני, לא הוי כאומר היום (נתה"מ).

⁽¹²⁾ עדותן בטלה - הא דדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה היינו לכתחילה, אבל לא כשהוכחשו (ש"ך).

⁵⁴ עי' לקמן סק"ח(ח).

⁵⁵ לא עשיתי.

⁵⁶ לא עשיתי

⁵⁷ לא עשיתי

⁵⁸ עי' לעיל סק"ג(ג)

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(⁵⁹) ואם הכחישו בבדיקות - עיין בכסף משנה פ"ב מהל' עדות [ה"א] (ש"ך)⁵⁹.
(⁶⁰) לא כי אלא באייר וכו' - טעמו נתבאר ממ"ש דומן ומקום הן הכחשה דחקירה שתלוי בהן הזמה, משום הכי עדותן בטלה ואפילו תבע את שניהן (סמ"ע), עיין בנחלת צבי בענין אם שתי כיתי עדים מכחישים זא"ז בכה"ג ע"ש⁶⁰ (פ"ת), עיין סמ"ע סק"יג) דאפילו שבועה נגד העד אין צריך וכו' ואפילו תובעו שניהם. ולפי זה אם היו הרבה עדים ושנים הכחישו לשנים, או בשלשה ואחד הכחיש לשנים בדרישות כהאי גוונא, והמלוה תובע שניהן, עדותן בטלה. וצ"ל דמיירי כאן שהעידו ביחד או בתוך כדי דיבור שפלוגי לזה מפלוגי שראינו ביחד, והואיל ונצטרפו ביחד בראיה והגדה הרי הן עדות אחת, וכיון שהכחישו עצמן בחקירות כל העדות בטלה, בין אם הכחישו עצמן בסתם, כגון כשחוקרין אותן באיזה זמן היה ואמר האחד בשלשה בחודש היתה ההלואה שראינו ביחד והשני אומר בחמשה בחודש, העדות בטלה אפילו בהרבה עדים ורק אחד מכחיש, אבל אם לא נצטרפו ביחד להעיד בתוך כדי דיבור מעיקרא, והשנים אחרים באו ואמרו עמנו הייתם בניסן רק באייר ראינו שלוה, העדים חייבין לשלם מכאשר זמם והלוה חייב לשלם ההלואה שנית כשתובע שניהם. וכן כשמכחישין עצמן וכל אחד אומר על הזמן שהעיד השני עמו היה המלוה, או בשנים נגד שנים, חייב לשלם הלואה אחת ממה נפשך. וכן באחד נגד שנים, אחד במקום שנים לאו כלום הוא. וכל שלא אמרו "לא כי", יש לומר בכונתם בהא שבאו יחד להצטרף, שרוצין להעיד כל אחד על הלואה מיוחדת זה בניסן וזה באייר, ומתוך כך יצטרפו, ועל דעת זה באו להצטרף ולא להכחיש עצמן כלל, לכך בעינין שיאמר "לא כי", ופירושו של "לא כי", היינו שאומר שאותה הלואה שנצטרפנו ביחד להעיד עליה, לא על הלואת ניסן באנו רק על הלואת אייר, מה שאין כן בדיני נפשות דעדות מיוחדת אין מצטרפין, על כרחך על מעשה אחד מעידין, משום הכי אפילו בלא אמירת "לא כי" הוי הכחשה. וכן אם לא אמרו קודם החקירות כלל, רק שאמרו העדות והחקירות ביחד, דהיינו שאחד אומר בפנינו הלוה פלוגי לפלוגי, והשני אומר לא כי אלא אותה הלואה שראינו ביחד, ונצטרפו בראיה והגידו בתוך כדי דיבור על חיוב הלוה, רק שמכחישין עצמן בחקירות, כל העדות בטלה. אבל אם לא הגידו אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, או אפילו הגידו ביחד רק שאמרו שלא ראו ביחד, הרי הן כשתי כתי עדים, ואם מכחישין עצמן הרי הם כשתי כתי עדים המכחישות זו את זו. ולא בעינין בממון עדות שאתה יכול להזימה. מעשה בעדים שהעידו שביום ב' בשבוע קידש פלוגי לפלוגי, והשני העיד גם כן כן, רק שאמרו שניהן שהיה גם כן ביום השוק, וידוע לכל שיום השוק לא היה ביום ב'. כיון שכיונו היום ואחר כך אמרו שהיה ביום השוק, הרי הן כחוזרין ומגידים, ואין זה מבטל העדות, דאפשר שידוע באיזה יום בשבוע היה המעשה שמעיד עליו, רק שאינו זוכר באיזה יום היה הדבר המפורסם, דמילתא דלא רמיא עליה דאינש הוא, וסובר שהדבר המפורסם היה גם כן ביום ההוא, שהרי עינינו רואות שאינו זוכר אימת היה יום השוק, שהרי אומר ביום ב' ובאמת היה ביום ד'. וגדולה מזה, דאפילו זה אומר בעצרת וביום ב', וידוע שעצרת היה ביום ד', דלא נתבטלה העדות, דמחמת שטועה וסובר שעצרת היה ביום ב' אומר שהיה בעצרת, דעיקר חקירות אינן רק מה שדרשו בש"ס מקרא, דהיינו בכמה בחודש, וכל שאר דברים בבדיקות מיקרי (נתה"מ).

(⁶¹) והשני אומר של שמן היתה - אפילו לא אמר השני "לא כי", מיקרי הכחשה, דכל שמעידין סתמא אמרינן דאזמן אחד העידו, וכאילו אמר השני אותה הלואה שאתה אומר דיין היתה אני אומר דשמן היתה. ואם האחד העיד על חבית יין בניסן והשני על חבית שמן באייר, והוא תבע את שתיהן, ולא אמר "לא כי", חייב ליתן לו הפחות. ובאומר "לא כי", פשיטא דעדותן בטלה, ק"ו מאחד אומר מנה בניסן והשני אמר לא כי אלא מנה באייר, דמה התם דעדות שניהן בשוה אמנה, עדותם בטלה מכח "לא כי", ק"ו באחד אמר חבית יין ואחד אומר שמן דאין תביעתן שוה (סמ"ע), ויש חולקין על הסמ"ע, ואיירי הכא באומר "לא כי" (פ"ת).

(⁶²) עדותן בטלה - ר"ל ואפילו שבועה נגד העד אין צריך. ואף על גב דתובעו התובע שתיהן חבית של יין ושל שמן, מ"מ כיון דמיחשב הכחשה בדרישה עדותן בטלה לגמרי (סמ"ע), ועיין באה"ע סימן י"ז ס"ט בבית שמואל ס"ק כ"ה, ועיין בתשובת נודע ביהודה חלק אה"ע סי' [ע"א] [ע"ב, בסתירת ההיתר הראשון] וסי' מ"ז מה שכתב בזה⁶¹ (פ"ת).

⁵⁹ לא עשיתי.

⁶⁰ לא עשיתי.

⁶¹ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

(ד') שהרי הכחישו בדרישה - כל שהכחישו בגוף הענין דרישה מיקרי⁶² (סמ"ע).
(ט') והשני אומר מנה לבן היה - כל מקרים האלה שנמנים מכאן והלאה קרויים בדיקות, שכן אין הזמה תלוי בהן וגם אינן מחולקין בגוף הענין, שהרי בשניהם מעידים על שם המטבע, וגם בדיוטא עליונה ותחתונה כל שיכולים לראות מזה לזה אינו חשבי הכחשה של חקירות התלויים במקום (סמ"ע).

(ט') וזה תובע שניהן - דאילו לא תבע לשניהן אז העד האחד מוכחש מפיו, ותו אין סברא לגבות על ידו בצירוף. אבל כשתבע כדברי שניהן, אף שהעדים מכחישים נפשם זה את זה, כיון דאין הכחשתן אלא בבדיקות, מוציאין מידו כדברי הפחות, דבכלל מאתים מנה, והו"ל כאילו שניהם העידו אמנה, אמנם כל זה לשיטת הטור, אבל המחבר, בנוי על הנמוקי יוסף הסובר שאם א' אומר מנה שחור וא' מנה לבן אין צריך לתובע את שניהם, וכן באומר א' ק' והשני ר' אין צריך לתובע את שניהם, ואם לא שמעידים בפירוש על זמנים מתחלפים (סמ"ע), ועיין ב"ח [סעיף ד'] מה שכתב בזה, וצ"ע⁶³ (ש"ך), ויש חולקים על הסמ"ע בענין מנה ומאתים בדעת המחבר (קצה"ח), הא דמצטרפי בהכחשת עדים בבדיקות הוא מטעם דלא דייקי, וכל מקום דאיכא הכחשה, מיישבים דברי העדים אפילו בדוחק כדי שלא לפוסלן, ואמרינן דלא דייקי וטעי. והא דתלינן הטעות בעד האומר מנה, דאותו העד הו"ל כאילו מעיד שתי עדויות, עדות אחת, מעיד לחייב הלוח שלא היה פחות מִמְנָה וזה מחייבו מנה. ועדות השניה, מעיד לסייע להלוח שמעיד שלא היה יותר מִמְנָה, ועדות השניה הזאת, בא להכחיש העד האומר מאתים ולפטור את הלוח מִמְנָה השנית, ותלינן הטעות בהעדות שמעיד עַד המנה במה שאמר שלא היה יותר מִמְנָה, כיון שהעד השני מעיד שהיה יותר מִמְנָה שהיה מאתים, במקום הכחשת עדים תלינן בטעות, אבל במה שמעיד עַד המנה שלא היה פחות מִמְנָה דליכא מאן דמכחיש ליה, דהא גם עַד המעיד מאתים, מעיד שלא היה פחות מִמְנָה, אם כן באותה העדות שמעידין שני העדים, דהיינו שלא היה פחות מִמְנָה, מקבלין עדותן, דהא איכא שני עדים שלא היה פחות מִמְנָה, דבאותה עדות דליכא מכחיש נגדו לא תלינן בטעות, דיותר יש לתלות הטעות במה שאמר שלא היה יותר, דאיכא מכחיש כנגדו, מלתלות הטעות במה שאמר שלא היה פחות, דליכא מכחיש נגדו, ואדרבה, גם עד השני מסייע לו בזה. ועוד, דאין לתלות הטעות בבעל המאתים ולומר שלא דקדק בהסך, דאם כן לא היה לו להעיד, מה שאין כן כשתלינן הטעות בבעל המנה, אמרינן דקדק שפיר שהיה מנה בודאי ולכך העיד במנה, ועל המותר לא דקדק ולכך לא העיד על יותר ממנה רק על מנה, מה שאין כן כשהתובע אינו תובע רק מנה ומורה באצבע שהעד האומר מאתים טעה, דהיינו שהיה הסך פחות שלא היה רק מנה וסבור מאתים, אין אנו יכולין לקבל אותו לעד כלל, דכמו שהיה יכול לטעות בין מנה למאתים, כמו כן היה יכול לטעות בין חמשים למאתים, ועד שידוע שטעה וסבור על סך מועט שהוא יותר, אין אנו יכולין לידע מעדותו כמה היה בו. ולפי זה במנה ומאתים כשתובעו שניהם אין צריך לתובע רק מאתים. מה שאין כן בדמי חבית יין ודמי חבית שמן כשאין מעידין על הסך, צריך לתובע שניהם, היינו יין ושמן. דכשתובע רק אחד, דהיינו דמי חבית יין לחוד, ועל כרחך צריך לומר שהעד שמע חבית יין וטעה וסבר שמן, אין אנו יכולין לקבל אותו לעד כלל, דדילמא היה שכר וטעה שראה יין וסבר שמן, אבל כשתובע שניהם מיישבים דבריהם ואמרינן שהיו באמת שתי חביות יין ושמן, וזה דקדק על החבית יין ולא דקדק על החבית השניה ולכך אינו אומר רק מהיין, והשני לא דקדק רק על השמן ולכך אין אומר רק שמן. ולפי זה באחד אומר בפני הודה מנה ושני אומר שהודה מאתים⁶⁴, בעינן שיתבע ב' ההודאות, דאז אמרינן דזה דקדק על המנה וזה דקדק על המאתים, אבל כשאינו תובע רק הודאת המאתים, אז על כרחך העד שאומר ששמע ההודאת מנה טעה בשמיעתו, אי נמי אפשר ששמע פחות ממנה וטעה, דהא מעיד על מה שלא שמע, מה שאין כן בראיית הלואה, אף שהיה מאתים מכל מקום ראו גם כן מנה. לא צריכים שיהיה תובע שניהם רק במקום שהכחשת התובע הוא נוגע בסך הממון בפחות ויותר, שאם הן משקרין לפני בית דין בכוונה הן פסולין לעדות, כגון במנה ומאתים או ביין ושמן, שהשמן הוא יקר מהיין, וכן צריך לומר במנה שחור ומנה לבן שמטבע ישנה חשובה מן החדשה, ואף אם נתלה בטעות שטעה שהיה פחות והיה סבור שהיה יותר, אין כאן עדות כלל, וכן אם הוא טועה ואינו יודע מה היה אם יין או שמן, נוכל לומר גם כן שהיה מין אחר, כגון שכר, וכן אם טועה במנה שחור, דהיינו מטבע ישנה, אמרינן כיון

⁶² עי' לעיל סק"ח.

⁶³ לא עשיתי

⁶⁴ עי' סמ"ע לקמן סק"כז.

באיר הַבְּשִׁפָּט זֹלְקָא

שטעה בנוגע לסך הממון בגוף צורת המטבע, אמרינן אימר היה מטבע אחרת שאינו עולה לסך מנה, ואין עדותן עדות, אבל כשמכחישין עצמן בבדיקות שאינו בגוף הממון, כגון מארנקי שחורה ומארנקי לבנה, אין צריך שיהיה תובעו שניהם, דהא אפילו אם משקרין בכוונה לפני בית דין מאיזה ארנקי נתן לו, לא נפסל בכך, וכן אם טעה ולא דקדק בזה, אמרינן דמכל מקום בסך הממון שלא לגרום היזק לחבירו ודאי דמדקדק, רק מאיזה ארנקי שאינו עושה היזק לא דקדק. והנה הא דצריכין שיתבע שניהם, היינו דוקא בעד אחד המכחיש לעד אחד, אבל כששנים מכחישין לשנים בבדיקות, אפילו אינו תובע אלא אחד חייב לשלם, כמש"כ הסמ"ע (סי' לא סק"ו), ועוד שהרי עדים שהוכחשו מפי הבעל דבר אין נפסלין לעדות אחרת אפילו נגד הבעל דבר, ומכל שכן כשהן רק מוכחשין מפיו בחקירות ובדיקות (נתה"מ).

⁽⁷⁷⁾ בדיוטא העליונה - היא עליה הכוללת מהבית לצד רשות הרבים ובני רשות הרבים הולכין תחתיה (סמ"ע).

⁽⁷⁸⁾ והוא תבעו שניהם - במנה ומאתים, בתבעו מאתים סגי ומצטרפים לכולי עלמא, ובתבעו מנה י"ל דאין מצטרפין לכולי עלמא, דהעד שאומר מאתים מוכחש מפיו דאין בכלל מנה מאתים, (פ"ת).

⁽⁷⁹⁾ מישבין דבריהם - עיין בתשובות מבי"ט (ח"ב) [ח"א] סי' ש"ג (ש"ך) ⁶⁵.

(ג) ראובן תבע משמעון אלף ות"ק זהובים, ומביא ה' עדים (ב), אחד אומר: ראיתי שהלווה ק', ואחד מעיד על ר', ואחד מעיד על ש"ן, ואחד על ת"ו, ואחד על ת"ק, אם העידו כל אחד מהם בעדות מיוחדת, כגון (כא) שאמר הראשון: באחד בניסן בשנה הראשונה, והשני אומר בזמן אחר, וכן כולם, משלם ת"ש, וישבע (כב) שבועת התורה על מאה (כג), ויגלגל עליו הת"ש שנשאר. אבל אם העידו כולם ביום א' בהכחשה (כד), אינו משלם אלא ק"ק (כה). וכן אם העידו סתם, דנין הדבר כמכחישין, להקל, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

⁽²⁾ ומביא "חמשה" עדים כו' - כצ"ל (סמ"ע).

⁽⁸²⁾ אם העידו כל אחד מהם בעדות מיוחדת כגון כו' - משמע הא אם העידו סתמא ולא הזכירו שום זמן, דנין אותם כמוכחשים ואומרים דכונתן היתה לזמן אחד, וזהו שמסיק המחבר "וכן אם העידו סתם כו'", וכמו שכתבתי לעיל ס"ק (יב) (סמ"ע).

⁽⁸³⁾ במשלם ת"ש וישבע כו' - כיון דקי"ל דבדיני ממונות א"צ שיראו המעשה כאחד, אלא אפילו אם מעידים העדים בהדיא כל אחד אהלוואה בפני עצמה, אם התובע תבע לשניהן מצרפין העדים, אף על פי שיש בזה חומרא לנתבע, מ"מ כיון דאין לפנינו שום צד הכחשה לא מהתובע ולא מהעדים, מצרפין, וכמ"ש לקמן סעיף ו' דמה"ט מצרפין, ה"נ עדותם שהעידו כל אחד אהלוואה מיוחדת והוא תבע כל הסך שמעידין עליו כל העדים, מצרפין, ויהיה לפנינו ע"י הצירוף כאילו יש ב' עדים על שהלווה ת"ש, וישאר עוד עד אחד לחייבו שבועה. כיצד, נצרך עד של הת' עם עד של הת"ק ויתחייב על פיהם ת', ואח"כ נצרך הק' שנשאר מהת"ק עם הק' של עד הש', ויתחייב בק', הרי ת"ק, ואח"כ נצרך הר' של עד השני עם ר' שנשאר מעד של ש' ויהיה בין הכל ת"ש, ועד של הק' אין לו צירוף וזוקק לשבועת התורה על הק', וכשבא לישבע על הק' צריך לישבע ג"כ על הת"ש הנשארים כדין גלגול שבועה. אבל אי לא נשאר עד לא הוה מחייבים שבועה על המאה הנשארת שאין לה צירוף, דעד המביאו לידי חיוב ממון ע"י צירוף אינו מביאו עוד גם לידי שבועה. ועיין מה שכתבתי בסמוך בסקי"ט ?? (סמ"ע).

⁽⁸⁴⁾ וישבע שבועה דאורייתא על מאה כו' - ישנם מח' אם מחייבים אותו מדין ר' חייא כדלקמן (עה ס"ד), עי' סמ"ע לקמן סקי"ט ?? אם התובע אינו טוען ברי כמה הלווה לו, רק שטוען ברי על פי העדים, כגון שאומר שכתתי כמה הלויתי לו, רק אני תבעו מה שיעידו העדים, וכדלקמן סימן ע"ה סעיף כ"ג בטוענו ספק על פי העד, דאז לא מצינן משבעינן ליה מדר' חייא, ומכח ע"א משבעינן ליה אפילו נצטרף כבר לממון, כגון אחד מעיד שהלווה ר' ואחד מעיד שהלווה ש' והתובע שכח כמה הלווה, משלם ר' ונשבע על ק' הנשארים מכח שבועה דעד אחד (ש"ך), לא משתבע מדר' חייא כיון דליכא עדים אלא ע"י צירוף לא שייך הא דר' חייא (קצה"ח), ועיין בתשובות נודע ביהודה חלק אה"ע סי' מ"ז מ"ש בזה (פ"ת) ⁶⁶.

⁽⁸⁷⁾ ביום אחד בהכחשה - הא דכתב בהכחשה כאן ולא בבבא שאחר זו בהעידו סתם, דקמ"ל כאן דאפילו אמר אחד להשני "לא כ"י", ויש לפנינו הכחשה גדולה מפורסמת, אפ"ה משלם ק"ק.

⁶⁵ לא עשיתי.

⁶⁶ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

ובמ"ש "וכן אם העידו סתם כו", גם כן קמ"ל רבותא דאע"ג דלא העידו בפירוש על יום אחד, וג"כ אינן אומרים לא כי בהכחשה, אפ"ה אינו משלם יותר מק"ק (סמ"ע).
(כה) אינו משלם אלא מאתים - שהרי יש כאן ב' עדים שאומרים שאין הלואה זו יותר מר', והן העד המעיד ק' ועד הר', שלדברי שניהן עכ"פ יותר מר' לא הוה, ותרי כמאה, ומשום הכי אף שלדברי שלשה הנשואים הוה לפחות ג' מאות, אין מוציאין יותר ממה שאמרו השנים (סמ"ע).
(ד) עד שמעיד: ראיתי דבר זה ופלוגי היה עמי, ואותו פלוגי אומר: לא ראיתי ולא הייתי עמך, אין זו הכחשה (וע"ל סוף סימן כ"ט).

(ה) מי שתבע את חבירו שיש לו בידו מאתים זהובים בפקדון להשביחם לו, והלה כופר בכל, ועד אחד מעיד ששמע מפיו שהיו חמישים, ועד אחר מעיד ששמע שהיו מאה וחמישים, הוחזק ככפר לאותו ממון (כו), ומשלם ר' (כו).

(כז) הוחזק ככפרן לאותו ממון כו' - לדברי שניהן יש בידו נ' זהובים, ומחויב שבועה על השאר דלא תהא גדולה הודאת פיו מהעדאת עדים, והוא אינו יכול לישבע שהרי הוא הוחזק ככפרן במה שכפר הכל, הלכך משלם לו כל תביעתו, והא דאמר ר' חייא בכופר הכל ועדים מעידים על מקצת, דישבע על השאר, היינו דוקא במלוה דלהוצאה ניתנה ואימא דמשתמיט לכפור עד שיהיה לו זוזי ומשום הכי לא הוחזק ככפרן, ואף על פי דהכופר בפקדון נמי אינו נעשה חשוד אם לא דהעדים מעידים שהיה בידו הפקדון בשעה שכפרו, דאל"כ יכול להשתמט ולומר משום דלא ידע היכן הניחו כפרו עד שימצאנו, שאני הכא דלא הופקד בידו דבר מבורר שיאמר לא ידעתי היכן הוא, אלא מעות הפקידו, ואף על גב דלהשביחם ניתנו לו וניתנו ג"כ להוציאם, מ"מ הוה ליה למימר הוצאתים להשביחם דהא נתנם להוציאם לטובת המפקיד ולא היה לו לכפור, משא"כ במלוה שאילו הודה היו כופין אותו לשלם מיד, ואין לו במה לשלם שהוציאם לטובתו, ועיין לקמן סימן ע"ה סעיף ד' ובסמ"ע סק"ד - ט"ו? (סמ"ע), כאן לא מיירי אלא מדין צירוף והלכך הוחזק ככפרן בנ', אבל מדין שבועה לא איירי כאן, וסמך עצמו אמ"ש לקמן סימן ע"ה סעיף ד' דהתובע צריך לישבע, וכן כתבתי לקמן סימן ע"ה סק"ח? (ש"ך).

(כח) ומשלם מאתים - בכאן אין שייך לומר איך העדים שעל ידי צירוף יחייבו ממון ושבועה, כמ"ש לפני זה בסק"ט? דשאני התם דכל אחד העיד על הלואה מיוחדת, לאחד לזה בניסן ולאחד לזה באייר, משא"כ בפקדון זה דכל אחד העיד ששמע מהנפקד שהופקד בידו, זה שמע נ' וזה שמע ק"ב, אף ששמעו ממנו בזמנים מתחלפים, מ"מ יכול להיות דאפקדון אחד הודה לפניו בזמנים מתחלפים, משום הכי לא מיקרי זה עדות ע"י צירוף (סמ"ע) 67.

(ו) בדיני ממונות (כה), אף על פי שלא ראו שני העדים המעשה כאחד, עדותן מצטרפת (כט). כיצד, אמר האחד: בפני הלווה ביום פלוני, או: בפני הודה לו, ואמר העד האחר: בפני הלווה ביום אחר, או: הודה לו, הרי אלו מצטרפין (ל). וכן אם אמר האחד: בפני הלווה, והשני אומר: בפני הודה לו, או שאומר הראשון: בפני הודה לו, והשני אומר: אחר זמן הלווה בפני, הרי אלו מצטרפין. (וכן דיני עדות זכר איסור). (ועיין באבן עזר (לא) סימן י"א וסימן קמ"ג סעיף י').

(כח) בדיני ממונות אעפ"י שלא ראו שני העדים המעשה כאחד - פירוש, אלא כל אחד ראה המעשה או שמע הודאה מפי הנתבע, מה שלא ראה או שמע השני, מ"מ כיון דלעדו דכל אחד חייב לו מנה מצטרפין. ואם מעידין על מעשה אחד ולא היו יחד בראייתן אותו, אלא זה ראה מבית שלו וזה מבית שלו מצטרפין, והמחבר לא כתבוהו, דכ"ש הוא מדין זה דהעידו כל אחד על מעשה בפני עצמו (סמ"ע).

(כט) עדותן מצטרפת - בשני עדי צירוף, כגון לענין פרעון שטר (עי' לקמן ס"ח), או בשני עדי צירוף המעידין לפסול איש אחד, שאחד העיד שגנב והשני העיד שהלוה בריבית דמצטרפין לפוסלו, (עי' לקמן סי' לד סכ"ח ברמ"א), ויש שני עדים המכחישים שני המעשים ואומרים להד"מ, אי דינינן להו כתרי ותרי, וא"כ לענין פרעון שטר לא מפקינן מיד המוחזק, ולענין לפסול הוי זה האיש ספק פסול (כדאיתא שם סי' לד), או דילמא כיון ששנים האחרונים מסייעים זה לזה ומכחישים את שני המעשים הוי כחד לגבי תרי 68 (פ"ת).

67 עי' נתה"מ לעיל (טז) בענין הודאה.

68 לא עשיתי

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֹלְקָא

(7) הרי אלו מצטרפין - הלואה אחר הלואה לא מצטרף עד השני להראשון אלא כשעדיין לא נשבע הנתבע על פיו להכחישו, אבל אם כבר נשבע להכחיש העד הראשון ונפטר ממנו, שוב אין העד הבא אחריו ומעיד על הלואה אחרת מצטרף עמו לחייב את הנתבע מנה, אלא נשבע גם כנגדו ונפטר ועי' רמ"א (לקמן סי' לד סכ"ז, וסמ"ע שם סק"?) ויש חולקים (עי' שם בש"ך שם סקל"א? ול"ב?) (פ"ת).

(8) ועיין באבן העזר כו' - ולענין עדי קידושין עיין באבן העזר (סי' מב ס"ב) [המקדש שלא בעדים, ואפילו בעד אחד, אינם קדושין. ואפילו שניהם מודים בדבר ואפילו קדשה בפני עד אחד ואחר כך קידשה בפני עד אחר, זה שלא בפני זה, אינה מקודשת], ועיין בתשובת משאת בנימין סי' נ"א ועיין בתשובת מהר"ן ששון סי' י"ז⁶⁹ (ש"ך), ז"ל השו"ע [הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתיים זוז, וחזר והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים שתשמש אביו שתי שנים, לא ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים, אלא הרי זה כאומר לה: עשי אחד משני תנאים, רצה משמשת, רצה נותנת; ואין אחד מהראשונים ואחד מהאחרונים מצטרפים. אבל אם התנה עליה שתתן לו מאתיים זוז, וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו שלש מאות זוז, כבר ביטל התנאי של מאתיים זוז, וצריכה ליתן שלש מאות זוז. וכן כל כיוצא בזה, וז"ל הב"ש: עיין מ"ש בסי' קל"ג בכל אסורים מצטרפין העדות אפילו בדיני אישות ושאינה הכא דכל תנאי תנאי אחר הוא ופשוט בעיני וא"י מ"ש הרב רמ"א בחו"מ סי' ל' עיין סי' קמ"ג סעיף י' מה ענין דין זה לדינים דשם], ועיין בספר ברכי יוסף [אות ד'] שמישב קצת ע"ש, ועיין בספר שער משפט סק"ה⁷⁰ (פ"ת).

(9) הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין, כשתבע ממנו (לב) ב' מנים, אחד שהלוה לו בא' בשבת (לג) והמנה השני בשני בשבת, אבל אם המלוה מודה שלא הלוה לו אלא מנה אחד, חזינן אי איכא למימר דמעין חד מנייהו בזימנא דהלואה, כגון שאמר האחד: בב' בחדש, והאחד אומר: בג' בחדש, דאיכא למימר דתרווייהו אחד יומא מסהדי וטעו בעיבורא דירחא (לד), מצטרפי, דאימור אחד מנה מסהדין. ואי הוברר הדבר (לה) דבתרי מנה מסהדי, הא ודאי חד מנייהו שקרן, הלכך משתבע ליה שבועה דאורייתא (לו) ומפטר. הגה: עד אחד טעיד שלאובן נתן לשמעון קרקע בקנקן, ועד א' העיד ששמעון החזיק בקרקע כלאו, מלטרפין (לז), להוי כהולאה אחר הלואה.

(10) הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין כשתבע ממנו כו' - דוקא כשמעדין שניהן על הלואה בעינן שיתבע שניהן ומטעם דמסיק, אבל אם שניהן מעדין על ההודאה, או אפילו אם אחד מעיד שראה שהלוה לו מנה והשני מעיד שהודה לו בפניו מנה ובזמנים מתחלפים, מצטרפין, דאיכא למימר דאמאי דכבר הלוה לו הודה לו אח"כ בפני עד השני. ואפילו אם העיד הראשון "בפני הודה לו בניסן", והשני מעיד "בפני הלוה לו באייר", ג"כ א"צ לתבוע לשניהן ואין זה מיקרי הכחשה, דאיכא למימר דאמאי דרצה להלוות לו הודה לו קודם ההלואה ולא נודמן שילוח לו באותו יום עד זמן שאמר עד השני (סמ"ע).

(11) אחד שהלוה לו באחד בשבת כו' - נראה דה"ה אם תבעו סתם בשני מנין, ואומר ששכח אימת הלוהו, אם הלוהו יחד או בזה אחר זה, גם כן אין הכחשה, שהרי סיים והמחבר "אבל אם המלוה מודה שלא הלוהו אלא חד מנה כו'", משמע דוקא בכהאי גוונא, הא אם תבעו ב' מנים, אף שלא תבעו בפירוש לאותן הזמנים שאמרו העדים, ג"כ מצטרפין לשלם לו מנה. ואף על גב דע"א היכא דאחר מכחישו לאו כלום הוא, מ"מ אם הוא דבר שיכול להתברר נאמן, ר"ל עד השני אומר אני אברר דברי, כל זמן שאינו מברר, עד הראשון נאמן. ועיין לקמן סי' ע"ב [אמר: פרעתין בפני פלוני ופלוני, אומרים ללוה, הביאם והפטר (שצריך לברר דבריו). לא באו, ואפילו באו, והכחישוהו ואמרו, לא היו דברים מעולם, ישבע היסת ויפטר. ואם אומר שהזמנים לעדים כשפרעו, אם הכחישוהו, חייב לשלם. הגה: וי"א דאין חילוק בין הזמנים או לא, וכל שבאו עדים והכחישוהו חייב לשלם, אלא שאין צריך לברר דבריו. ואם לא יוכל להביא העדים, לית לן בה. ועיין לקמן ריש סימן ע"ה.], וסי' עה ס"א [התובע את חבירו בבית דין, מנה לי בידך, בית דין אומרים לו, ברר דברך ממה חייב לך, הלויית אותו או הפקדת בידו או הזיק ממונך, שאפשר שהוא חושב שחייב לו ואינו חייב לו. וכן הנתבע, אם משיב, אין לך בידי כלום, או, איני חייב לך כלום, צריך לברר דבריו, דשמא טועה וסובר שאינו חייב לו, והוא חייב לו. ואפילו היה חכם גדול, אומרים לו, אין לך הפסד שתשיב על טענתו ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו. הגה, ואם אינו רוצה לברר דבריו, אם נראה

⁶⁹ לא עשיתי

⁷⁰ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

לדיין שיש רמאות בדבר, יפסיד. ואם לאו, אלא שנראה לדיין שאינו יכול לברר, וכיוצא בזה, אין מחייבים אותו משום שאינו מברר דבריו, דאין אומרים לו, ברר דבריך, אלא משום כדי להוציא הדין לאמיתו, משום דנפיש רמאים (סמ"ע), יש חולקים על מש"כ הסמ"ע "עד השני אומר אני אברר דברי", דלמה יהא הראשון נאמן יותר מהשני, אלא מיירי שהראשון אומר אני אברר את דברי והשני אינו רוצה לברר, שהרי לא נאמר דין זה בקידושין שם רק גבי איסורין משום דעד אחד נאמן באיסורין, אלא היכא דאחר מכחישו אינו נאמן, והלכך בדבר שיכול להתברר אומריין דנאמן להחמיר בדבר איסור, אבל בממון לא שמענו דין זה מעולם (ש"ך).

Commented [YL7]: ל א ברור לי על החיוב לברר דבריו

^(לז) וטעו בעיבורא דירחא - פירוש, כגון שראש חודש זה היה שני ימים ביום א' וביום ב', וההלואה נעשתה ביום ג', ולעולם אנו מונים מספר ימי החודש מיום ר"ח השני, דיום ראש חודש הראשון עולה למספר ימי החודש שעבר, ונתעבר ממנו אותו החודש שעבר, ותלינן לומר שזה שאמר בג' בחודש היה המעשה לא ידע שהחודש שעבר נתעבר, והתחיל למנות ימי החודש הזה מיום ראשון דראש חודש, נמצא דהלואה נעשתה שלשה ימים בחודש, והעד האומר שנעשתה ב' ימים בחודש ידע שנתעבר החודש העבר ומתחילין למנות מיום השני, נמצא דנעשתה בשני לחודש, והוא שלא הכחישו נפשם בהזכרת ימי השבוע (סמ"ע).

^(לח) ואי הוברר הדבר כו' - כגון שזה מעיד שנעשה ב' בחודש, והשני מעיד שנעשה ד' ימים בחודש, דכל שמחולקים בב' ימים וכ"ש יותר ליכא למיתלי בטעות זה. אי נמי אינן מחולקים אלא ביום אחד והוא אחר חצי החודש, שזה אומר שנעשה ט"ז ימים לחודש והשני אומר י"ז לחודש, שכל שאחר חצי חודש כבר ידעו הבריות שנתעבר החודש ולא טעו בהכי, וכן אם עד אחד אומר קודם הנץ החמה ואחר אומר בהנץ החמה, אף על פי שהוא בשעה אחת הדבר ניכר לכל. וכן אם נחלקו בשקיעתה (סמ"ע), ואם אחר חצי החודש מעידים על מה שנעשה בתחילת חודש, שזה אומר בב' בחודש וזה אומר בג', אמרינן דטעו בעיבורא דירחא כיון דכבר נקט בליבא לזכרון שהוא סבר שהוא ג' בחודש, ועיין בתשובת שב יעקב חלק אה"ע סוף סי' ט"ו, עכ"ל (רע"א⁷¹).

^(לח) משתבע ליה שבועה דאורייתא - ולא אמרינן שאלו עדים יחשבו כמוכחשין ותהיה עדותן בטלה כמ"ש (סי' לא ס"א), דלא מחשבינן למוכחשין אלא כשזה אומר לזה וזה אומר לא לזה, אבל כאן דכל אחד מעיד שלווה ממנו בזמנים מתחלפים, מצד העדים יכול להיות דשניהן אומרים אמת, משא"כ לעיל סעיף ב' דמכחישין זה את זה ב"לא כ"י, או כיוצא בו, אלא שמצד התובע שאינו תובע אלא מנה אחד, נתברר שחד מינייהו משקר, מ"מ אחד מהן אומר אמת גם לפי דברי התובע, וצריך לישבע שבועה דאורייתא נגד אותו העד (סמ"ע).

^(לח) החזיק בקרקע כראוי מצטרפין כו' - הד"מ לומד דאם עד אחד אומר "בפני ובפני עד שמת נתן לפלוני בתשרי", דהוה כשני שטרי מתנות על ענין אחד (כמ"ש לקמן סי' רמ ס"ב) דאז ביטל שני לראשון, ואף על השני אין אלא עד אחד והפסיד מקבל מתנה, אבל המחבר חולק על זה (סמ"ע), וטעמו של המחבר דדוקא בשטרות שייך לומר שזיף, אבל בעדים שהן קיימים לא שייך למיפסל סהדי (קצה"ח), ועיקר כמחבר (נתה"מ).

^(ח) תבעו ר' בשטר, ואמר לו: פרעתך. ומביא שני עדים, אחד אומר: בניסן פרעו מנה, והשני אומר: בתשרי, מצטרפין (לח). ואם נעשה השטר קודם ניסן (לט) מחזיקים בפרוע ממנה. וכן אם הודה בפני אחד שפרעו מנה (מ) בניסן והודה בפני השני שפרעו מנה בתשרי, או אחד מעיד שפרעו מנה והשני מעיד: לפני הודה שפרעו מנה, מצטרפין, ולא יוכל המלוה לומר: סטראי נינהו (מא) (מב) (פי' מצד אחר הוא הייב אותם).

^(נז) והשני אומר בתשרי מצטרפין - פירוש, ופטור ממנו ממנה כדמסיק, דאע"ג דאמנה דמסהיד האי שראה שפרעו אינו מסהיד האי, שהרי על שני זמנים מתחלפים מעדיין, מ"מ שניהם מעידים שראו שפרעו מנה, והוא טוען שפרעו ק"ק כדברי שני העדים, וכמו שכתב בסעיף ו' בעדי הלואה המעדיין על שני זמנים. ומינה דאם הלואה בעצמו אינו אומר שפרעו שני מנים אלא מנה אחד, דאין מצטרפין, ויכול המלוה לישבע שבועה דאורייתא נגד העד אחד וגובה בשטרו כל הק"ק (סמ"ע) [כהוספה על דברי הסמ"ע] אף אם אינו טוען רק מנה אחד, נאמן במיגו שהיה טוען שנים, כמו בסי' פב סי"ג, אם לא שטען מנה אחד קודם שהעידו העדים, אמנם השו"ע אזיל בשיטה הסובר דאם מודה שהעדים הן פסולין דלא מהני מיגו (עי' ש"ך לקמן סי' לב סק"ד?), והכא גם כן הרי מודה שהעד שמעיד המנה בתשרי הוא פסול, דהא מכחישו בהמנה שבתשרי, ואינו טוען רק על

באיר הבעפֿט זולק א'

מנה שבניסן, ועל כרחך מודה הוא שהעד פסול ולא מהני מיגו, מה שאין כן בסימן פ"ב דאינו מכחיש רק במנה ומאתים שהן הכחשת בדיקות והעדים לא נפסלו, מהני מיגו (נתה"מ). ואם אחד אומר מנה ואחד אומר מאתים והעידו על זמן אחד והלוה אינו אומר שניהן, אינו מוכחש אלא מעד אחד דהוי פרעון מספק ולא מפקינן ממונא מן הלוה, ומ"ש בסמ"ע ס"ק כ"ז דבעינן שיאמר כדברי שניהן, היינו בנדון דידיה דאחד אומר בניסן ואחד אומר בתשרי והוא על זמנים מתחלפים ואם הלוה אינו אומר שפרעו אלא מנה הרי הוא מכחיש בודאי את האומר בתשרי, אבל היכא דמעידים על זמן אחד אלא שאחד אומר מנה ואחד אומר מאתים והלוה אומר כאחד מהם לא הוי הכחשה ופרוע ממנה. ועיין מ"ש בסימן פ"ב בסעיף י"ג שם סק"ט ? (קצה"ח).

^(ט) ואם נעשה השטר קודם ניסן כו' - לאו דוקא קאמר "קודם", דה"ה אם נכתב בשטר שהלוה לו בניסן סתם והוא הביא עדים שפרעו ביום שני דניסן, דאמרינן דהשטר נעשה בר"ח ניסן והפרעון היה ביום שאחריו, דיד בעל השטר על התחתונה, אלא שמילתא פסיקא נקט, ולא בא אלא לאפוקי אם זמן עשיית השטר הוא אחר היום שאמר העד שראה שפרעו הלוה (סמ"ע ו"ש"ך).
^(י) או אחד מעיד שפרעו מנה כו' - אמנם אם זמן העד האומר שהודה לפניו הוא לפני זמן העד שאומר שראו שפרעו אינן מצטרפין (שונה ממש"כ לעיל ס"ו), דדוקא בעדי הלוה מצטרפין משום דעבד לזה לאיש מלוה, ואמרינן דשמא המלוה ביקש שיוודה לו בפני עדים אותה הלוהה שילוח לו אחר כן, מחשש שלא יזדמנו לפניו עדים בזמן ההלוהה, משא"כ בהודאת פרעון דאין מדרך המלוה להודות ללוה שנפרע ממנו כל זמן שלא פרעו, אלא כשיפרענו יחזיר לו שטרו (סמ"ע).

^(יא) ולא יוכל המלוה לומר סטראי נינהו - עיין לקמן סימן נ"ח ס"ב, דהמוציא על חבירו שטר והלוה טוען פרעתי ומביא עדים שנתן לו בפניהן מעות, בטל השטר למחבר, ולרמ"א לא מגבין ביה אבל ג"כ לא קרעינן ליה, ואי תפס המלוה לא מפקינן מידיה, וכאן הרמ"א לא מביא דעתו כחולק על המחבר, אלא סמך על דבריו שם, דהוא הדין כאן (סמ"ע).

^(יב) סטראי נינהו - פירוש, בין שאומר קיבלתי אלו המעות על חוב שנתחייב לי על פה, או קיבלתי על חוב אחר שהיה לי עליך בשטר, והחזרתיו לך השטר, כיון דיש עדים שפרעו, וטענות סטראי אינו אלא על טענות על פה. וצ"ע אם ידוע הוא בעדים שהיה חייב לו חוב אחר בעל פה או בשטר והחזיר לו השטר, אם גם בכה"ג אינו נאמן לומר שעל אותו חוב קיבלתי, ונראה דאפילו בכה"ג אינו נאמן (סמ"ע).

^(יג) בדיני ממונות אין צריכין להעיד שני העדים כאחד, אלא יבוא אחד בפני בית דין ושומעים דבריו היום, וכשיבא העד השני לאחר זמן, שומעין דבריו, ומצטרפים זה לזה ומוציאים בהם הממון.

^(יד) וכן אם היה עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה, מצטרפין (מגו). ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני קניתי מידו על דבר זה ולא בא המלוה הוזה ולא שאל ממני לכתוב, שניהם מצטרפים לעשות המלוה בשטר (מד), ואינו יכול לומר: פרעתי (מה). (ועיין לקמן ריש סימן נ"א).

^(יז) עד אחד בכתב כו' מצטרפים - פירוש, ואינו יכול לישבע נגד כל עד בפני עצמו ולומר להד"ם, דהרי יש שני עדים נגדו יחד ע"י הצירוף. ולענין טענת פרעתי תלוי בפלוגתא, כמ"ש בסימן נ"א סעיף ב' (סמ"ע).

^(יח) ואם אמר זה שלא כתב עדותו וכו' לעשות המלוה בשטר - היינו שיכול לגבות בו ממשעבדי, ועי' לקמן סי' נא סק"ב ? (סמ"ע)

^(יט) פרעתי - והוא הדין דמצטרפין עד אחד בשטר עם העד שאומר קניתי מידו לגבות ממשעבדי (קצה"ח).

^(יזא) העיד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין אחר, יבא בית דין אצל בית דין (מו) ויצטרפו עדותן. הגה: לכל אחרים ששמעו הענין (מו), אינו יכולין להצטרף, דהוי עד מפי עד.

^(יזב) יבא בית דין אצל בית דין כו' - דוקא כל שני הבתי דינים מצטרפין, אבל מקצת מבית דין האחד ומקצת מב"ד השני אינן יכולין להצטרף ולהעשות ב"ד חדש ולדון על עדותן, כיון דלא העיד אלא אחד מהעדים בכל ב"ד, והוה ליה ג"כ כעד מפי עד, משא"כ בסעיף שאחר זה דמיירי שהעידו שני העדים בכל הבתי דינים (סמ"ע), [כהוספה על דברי הסמ"ע] נראה דוקא אחד מכל בית דין אינם יכולים להצטרף, אבל שנים מכל בית דין מצטרפין, דכל שנשאר שנים עדיין תורת בית דין עליהן (נתה"מ).

באיר הבעפֿט זולק א'

(11) אבל אחרים ששמעו כו' - פירוש, אפילו ששמעו ששני העדים העידו בב"ד האחד ושנחקרה עדותן באותו ב"ד, מ"מ לא יעידו בפני ב"ד אחר לדון ע"פ עדותן, וכה"ג בב"ד שקיבלו עדות של שנים יכולין להעיד לפני ב"ד אחר על עדותם שקיבלו (סמ"ע), וי"א דאם שמעו ששני העדים העידו בב"ד האחד ושנחקרה עדותן בב"ד, יכולים להעיד בפני ב"ד אחר לדון על פי עדותן (קצה"ח).

(יב) וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה, והזרו והעידו בבית דין אחר, והזרו והעידו בבית דין שלישי, יבא אחד מכל בית דין(מח), ויצטרפו לעשות בית דין חדש לדון על מה ששמעו. אבל דין שהעידו שנים לפניו(מט), אינו מצטרף עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו(נ).

(מז) יבא אחד מכל בית דין כו' - כגון שהלכו שנים מכל ב"ד למדינת הים (סמ"ע), וה"ה אם באו ב' דיינים משני ב"ד, מכל ב"ד אחד, ומעידים שבפני כל אחד כשהיה יושב בב"ד של ג' העידו לפניו ב' עדים שפלוני חייב מנה לפלוני, דמהני ודנין ע"פ ולא הוי עד מפי עד, כיון שהם בעצמם הדיינים ובפניהם העידו, לא דמיא לאחרים ששמעו הענין, ועי' נתה"מ סק"מ(מו) (פ"ת).

(מט) אבל דין שהעידו שנים לפניו - פירוש, כשהדין היה במותב תלתא וקיבלו כדת עדות של שני העדים, והלכו להן שני הדיינים, אין יכול להצטרף דין הנשאר עם אחד מהעדים להעיד לפני ב"ד אחר, ושאותו ב"ד אחר ידונו ע"פ עדותן. ואף על פי דאין זה בכלל עד מפי עד, דהרי הדיין כדין קיבלו ושם דין עליו ולא עד, מ"מ על מאי דמסהיד האי לא מסהיד האי, הדיין מעיד שנתקבלה עדות זו במותב תלתא לפניו, והעד מעיד שראה המעשה (סמ"ע).

(1) עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו - לאו דוקא קאמר, דה"ה דאינו מצטרף עם עד אחד שראה המעשה ולא העיד לפניו ולא לפני ב"ד אחר (סמ"ע).

(יג) צריך שיעיד כל אחד על דבר שלם, אבל אם העידו על חצי דבר, אינו כלום. כיצד, באו להעיד על אחד שהוא גדול, והעיד אחד שראה לו שער אחד בימינו, והשני בשמאלו, אינו כלום, שכל אחד לא העיד אלא על קצת הסימנים. אפילו העידו שנים בשער אחד(נא), ושנים בשני, אינו כלום, שהרי כל כת לא העידה אלא על חצי דבר. אבל אם העיד עד אחד שראה שתי שערות בימינו, ועד אחד העיד שראה שתי שערות בשמאלו, מצטרפין, וכן כל כיוצא בזה.

(12) אפילו העידו שנים בשער אחד כו' - ולא דמי לעדי חזקה, שאם שני עדים העידו על שנה אחת ושנים על שנה שניה ושנים על שנה שלישית דמצטרפין, כמ"ש לקמן סי' לח ס"א וסי' קמה ס"א, דשם העידו כל כת וכת כל מאי דאפשר להם להעיד באותה שנה (סמ"ע), עיין באה"ע סימן קמ"ב סעיף י"ב [שזה כן עדות] ובט"ז וב"ש [הסוכרים כסמ"ע], ועיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' קמ"ח [שאין אפילו קים לי כסמ"ע נגד שו"ע] (פ"ת).

(יד) עדות בידיעה שלא בראייה, יתבאר בסימן צ"ב(נב) שיש מי שאומר דהוי עדות. (אין חילוק בדיני ממונות בין מלתא דעבידא לגלויי או לא(נג)).

(22) עדות בידיעה כו' יתבאר בסימן צ' - ע"ש בסעיפים ו' וט"ז, אם נגנב ממנו החפץ וידוע בעדים שהיה לו כלי בבית, ולא היה שם איש אחר אלא זה, דדנין אותו כאילו ראוהו שהוא גנבו. וכן אם ראו עדים שנכנסו אצלו חבירו שלם ויוצא משם חבול ולא היה שם איש אחר לומר שהוא חבול, תלין הדבר דבוראי זה הנמצא בבית חבולו (סמ"ע).

(22) בין מילתא דעבידא לגלויי כו' - צריך לומר דאין עד אחד נאמן משום דעבידא לגלויי, דדוקא בעדות נשים להתיר לעלמא נאמן ע"א משום דעבידי לגלויי, ועיין באה"ע סימן י"ז (סמ"ע).

סימן לא - דין הרבה כתי עדיות, ובו ד' סעיפים.

(א) שתי כתי עדים המכחישות זו את זו(א), שבא עד אחד מכת זו ועד אחד מכת זו והעידו בעדות אחרת, אין כאן עדות(ב), שהרי בודאי אחד מהם שקר. באה כת זו בפני עצמה והעידה עדות(ג), ובאה כת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה, מקבלין כל אחת מהן בפני עצמה.

(א) המכחישות זו את זו - פירוש, כגון אחת אומרת פלוני לוח מפלוני מנה ביום פלוני, ואחת אומרת לא לוח, דברי שניהן בטלין, והא דדברי שניהן בטלין, מיירי שאמרה כת השניה לא לוח כי עמנו היה המלוה או הלוח כל אותו היום וראינו שלא לוח או לא הלוח לו, לאפוקי אם אמרה כת השניה עמנו הייתם אתם העדים, זהו הזמה, ולאותה כת האחרונה שומעין ולא להראשונים, כמ"ש בסימן ל"ח. ואם מכחישות בזה שאלו אומרים לוח פלוני מפלוני מנה וכת השניה אומרת הלוח לו

באיר הַבְּשִׁיטָה זֶלְקָא

מאתיים, או במנה שחור ולבן, אף על פי שמעידים על יום אחד דהוי ליה כהכחשה וכנ"ל (סי' ל ס"ג), והתובע אינו תובע אלא מנה אחד, מ"מ כיון דאין מכחישות זו את זו אלא בבדיקות, ובבדיקות עבידי דטעו, והם שתי כתות, ואין צריכה האחת לצירופה דהשניה, גובה מנה כדברי הפחות שבהן. דדוקא בכת אחת שאחד מהן אומר מנה והשני מאתיים, דאין עדות האחד בלא השני כלום, צריכין שיתבע התובע כדברי שניהן (סמ"ע), שני עדים שמכחישין זה את זה דג"כ חד מינייהו משקר, פסולין לעדות אחת ביחד. ועיין בתוספות דראש השנה דף כ"ד ע"א [ד"ה אבל]⁷² (ש"ך), וי"א דעד אחד המוכחש מפי עד אחד שיכול להצטרף עמו, שתולין שלא דייק כל כך בעדותו, שזה רק עד אחת, מה שאין כן במוכחש מפי שנים אין תולין בשום דבר להכשירו. וכן בשנים שבאו להעיד אין תולין בשום אחד מהן שאמר כן ללא דיוק, כיון שבאו להעיד ולהצטרף שיהיו שני עדים, משום הכי שני עדים המכחישין זה את זה בחקירות נפסלו, כיון שנצטרפו בראיה והגדה להיות שני עדים ודאי מידק דייקי מעיקרא, ולא חיישינן כלל שאמרו ללא דיוק, משום הכי אפילו אחד מוכחש מפי אחד פסולין לצירוף (נתה"מ), עיין בתשובת שבות יעקב ח"א סי' ע"ט ובתשובת שמן רוקח ח"א סי' ע"ב ובספר דברי אמת בקונטרס תרי ותרי סי' ג' מה שכתבו בזה (פ"ת)..

(ב) אין כאן עדות - ואף על גב דאית בהו חד דכשר, אין צריך לישבע נגדו שבועה דאורייתא, ומ"מ צריך הנתבע לישבע לו היסת על תביעתו כאילו תבעו בעל פה (סמ"ע), ואם אינם מכחישים זה את זה אלא בקצת העדות ובקצת אינם מכחישים אותו מקצת, והיינו כגון שכת אחת אומרת אבהתיה ואכילתיה, וכת אחת מכחישה באכילתיה (עי' לקמן סי' קמו סכ"ג) לא מיבעיא כשלא ראו ביחד דודאי כשר, כמו שכתב הש"ך בסימן ל"ו סק"ו?, אלא אפילו ראו ביחד וכיונו להעיד, מכל מקום בשעה שהעידו עדות אבהתיה מקודם כשרים היו, דעדיין לא העידו שקר והעדים נחשבים לכשרים, ואף על גב דעדוהן של אלו שהעידו אחר כך תוך כדי דיבור שקר פסלה גם כן לענין אבהתיה מחמת שפסלה עדותן למפרע מה שהעידו תוך כדי דיבור, מכל מקום אין עליהם שם פסולין למפרע בעדות אבהתיה לענין שתבטל עדות הכשרים מטעם שנצטרפו לפסולין, דהא אז עדיין לא העידו שקר (נתה"מ).

(ג) באה כת זו בפני עצמה ומעידה - פירוש, לאחר שכבר הכחישו זו את זו וכת אחת מהן היא ודאי פסולה, ואין אנו יודעין איזו מהן ודאי היא פסולה, אפ"ה אם כל אחת באה בפני עצמה ומעידה בעדות אחרת מקבלין כל אחת מהן, והיינו טעמא דמעמידין כל אחת בחזקת כשרות. מיהו בזה יש חילוקי דינים כמ"ש המחבר בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

(ב) מלוה שיש לו על לוח אחד שני שטרות, א' במנה וא' בר', וכפר הלוח בשני השטרות, וכת אחת מאלו התומה בשטר זה, וכת שניה התומה בשטר זה, אם הוציאן כאחד לא ישלם אלא מנה (ד) וישבע על השאר בנקיטת חפץ (ה), ומוציאין שטר של ר' מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד, גובה אותו, ואם אחר כך הוציא השטר השני (ו) גובה אותו ג"כ. (ויט אומרים לטוב לו שיטרוף הקטנו). שלא יצביעהו הלוה(ח) (ט) שיש לו שני שטרות שאלו העדים חתומים עליו. שני מלוים שהוציאו כל אחד שטר על לוח שאלו הכתות חתומים בו, כל כת בשטר אחד, והלוה כופר בשניהם, זה נשבע ונוטל וזה נשבע ונוטל (י), ואפילו כתוב נאמנות בשטרות (יא), צריכין לישבע.

(ד) לא ישלם אלא מנה - דכיון שהבית דין אינן יודעין איזהו פסול, יד בעל השטר על התחונה ואמרינן הגדול של מאתים הוא הפסול, לכך מוציאין אותו מידו ושורפין אותו שלא יצא מכשול מתחת ידם לתבוע אותו בו בב"ד אחר. אבל כשמוציא השני אחר שגבה הראשון, חוזר וגובה השני אפילו באותו בית דין כיון דאינם לפנינו בפעם אחת. וגם זהו בכלל כל אחת באה בפני עצמה ומעידה, ועי' דברי לקמן סק"ז (ז) (סמ"ע).

(ה) וישבע על השאר בנקיטת חפץ - טעמייהו משום דהו"ל כמודה במקצת, דהיינו המנה שמשלם על פי השטר האחד, דלא תהא גדולה הודאת פיו מהעדאת עדים. ואף על גב דאין כפירה והודאה בשטר מביאה לידי שבועה דאורייתא, וכמ"ש לקמן סי' פח סכ"ח, הני מילי אשטר שהוא ודאי כשר, משא"כ זה שאינו כשר ודאי, והו"ל כתביעה והודאה דעל פה, וי"א דאינו נשבע אלא היסת (סמ"ע), י"א דגובה ממנה ממה נפשך אפילו ממשעבדי, ורק מחייבים שבועה כאשר אין לו קרקע, שלכן אין בשטר זה שעבוד קרקעות (ש"ך, קצה"ח), אם באו העדים והכחישו המלוה לאחר שנשבע, לא נפסל לשבועה, ונשאר לו חזקת כשרות. אבל אם בא כת אחת בפני עצמה להעיד על

⁷² לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁיעָה זֶלְקָא

אחד שהוא פסול להוציאו מחזקת כשרות, נאמנים, כיון שקודם שמעידין על נידון זה מחזקינן אותן הבית דין בכשרים, נאמנים אחר כך על כל עדות שיעידו אחר כך (נתה"מ).

(ו) ואם אחר כך הוציא השטר השני - אם הוציאם בזה אחר זה ופסקו הבית דין על כל אחד שהוא כשר, ואחר כך בא לבית דין שהבית דין יגבו לו סך שני השטרות, צ"ע אם מגבין לו הבית דין שני השטרות, אם בעינין שגם הגוביינא מהשטר הראשון תהיה קודם להשני, או דלא בעינין רק שיהיה הפסק דין של הראשון קודם לשני, וכן בסעיף ג' יש לספק כן (נתה"מ).

(ז) וי"א דטוב לו שישרוף הקטן כו' - צ"ע למה כתב מור"ם ויש אומרים בלשון פלוגתא אדבר שהוא עצה טובה להתובע, ואפשר לומר דהכל מודים בעצה טובה כזו. ונראה דמה שכתב וי"א כו', הו"ל כאילו כתב וי"א שיכול הלוח להשביעו אם יש לו ב' שטרות, ולכן מש"כ במחבר "ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו ג"כ", מדסתם דבריו משמע דס"ל הכי אפילו כשהוציאן בב"ד אחד, ואף על פי שהבית דין יודעין שכבר גבה בהראשון תחילה, דהו"ל בכלל כל אחת באה בפני עצמה ומעידה וכמ"ש לעיל סק"ד. ולפ"ז מסתבר לומר, כשבא מתחילה לגבות בהראשון לבד, דאינו יכול הנתבע אפילו להשביעו אם אין בידו שטר אחר מאלו, והוא גם כן בכלל זה באה בפני עצמה ומעידה כו', ועל זה כתב מור"ם דיש חולקין ואומרים דיכול הלוח להשביעו כו', ומשום הכי טוב לו שישרוף תחילה הקטן (סמ"ע).

(ח) שלא ישביעו הלוח - פירוש, שבועת היסת. ונראה דדוקא הלוח קאמר, אבל כשאין הלוח נותן לב להשביעו אין הבית דין משביעין אותו גם לסברת היש אומרים הללו. והני מילי כשבא לגבות בהראשון, אבל כשבא לגבות בהשני באותו ב"ד מאותו הלוח, כבר כתבתי לעיל סק"ז (ז) דלבעל סברא זו אין הבית דין מגבין אותו מאחר שהן יודעין שכבר גבה ממנו בראשון (סמ"ע).

(ט) שלא ישביעו כו' - אבל כששרפו אין שייך לומר שישביעוהו אם שרף שטר אחד, דהא אף אם מודה שהיה לו שטר אחר ושרפו יכול לגבות השני שמוציא עכשיו, מאחר שלא יוכל לבוא לידי גביית ב' השטרות, והוי כאילו לא היה רק אחד והוא כשר (סמ"ע).

(י) זה נשבע ונוטל וזה כו' - פירוש, כל אחד נשבע שבועה בנקיטת חפץ שחייב לו ונוטל, ואף על פי שהאחד מוציא ממנו בשטר פסול, מ"מ דינייהו של אלו הב' מלוים כדין חנוני ופועלים שיתבאר לקמן בסי' צא ס"א דשניהן נשבעין ונוטלין, אף על פי שגם שם האחד ודאי משקר (סמ"ע).

(יא) ואפילו כתוב נאמנות בשטרות - דכיון דכת אחת מהן פסולה, שטר שחתומין עליו שיש בו נאמנות ג"כ פסול, אלא שקי"ל שבב' מלוין כל אחד יכול להוציא בשטרו, מ"מ אין הולכין אחר הנאמנות (סמ"ע).

(ג) מלוה אחד שהוציאם על שני לוויים, אם הוציאם כאחד ישבע כל אחד היסת ויפטר(יב). ואי מודה חד מנייהו, יגבה ממנו מבני חרי(יג). ואם הוציא שטר א', גובה בו, ואחר כך מוציא השטר השני וגובה בו(יד).

(יב) ישבע כל אחד היסת ויפטר - כיון דהבית דין רואין ביד מלוה אחד ביחד אלו שני השטרות שחד מינייהו פסול, וכל אחד טוען ברי שאינו חייב, ושטר שהוציאו עליו הוא פסול (סמ"ע),

(יג) יגבה ממנו מבני חרי - פירוש, ולא ממשעבדי. והיינו טעמא, כיון דאין תורת שטר עליו, שהרי אם כפר לא היה יכול לגבות ממנו, אין נאמן בהודאתו לחוב לאחרים דחיישינן לקנוניא כמ"ש לקמן בסי' עא סכ"א (סמ"ע).

(יד) ואח"כ מוציא השטר השני וגובה בו - נראה דאפילו להי"א הובא ברמ"א ס"ב, מודה בהא דאפילו בבית דין אחד יכול לגבות שניהן בזה אחר זה כיון שהן שני לוויין, משא"כ לעיל דמיירי בלוח אחד. ומשום הכי נמי כתב לשון ואח"כ מוציא השטר, דמשמע דהדין נותן דיעשה כן לכתחילה (סמ"ע).

(ד) מי שהביא עדים והוכחשו מתוך עדותן, ואחר כך הביא עדים אחרים על אותה תביעה, והוכחשו, וכן עד מאה כת, ואחר כך הביא עדים אחרים ונמצאת עדותן מכוונת, דנים על פיהם(טו). אבל שטר שבאו שנים ואמרו: ממנו שאל לזייף שטר זה, אף על פי שנתקיים השטר בחותמיו, אין גובים בו לעולם, אלא אם כן באו עדי השטר והעידו(טז) הם בעצמם על כתב ידם.

(טו) דנין על פיהם - דאף אם תאמר דזה התובע הוחזק לחזור אחר עדים שקרנים, כל ישראל מי הוחזקו להעיד שקר, לכן דנים על פי אחרונים דלא חזינן בהו טעותא (סמ"ע).

(טז) אלא א"כ באו עדי השטר והעידו - הלכה זו מובא לקמן סי' סג ס"א, ועיי"ש שהרמ"א חולק, ולא גילה דעתו כאן, שסמך על דבריו שם (סמ"ע), שיטת המחבר היא שכשהעדים עצמם

Commented [YL8]: ל א הבאתי את הפ"ת מה שהביא בשם החת"ס לא כאן ולא סי' רכו

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

מכירים חתימת ידם לא חיישינן שהם טועים, מיהו בעינן שזוכרין הלואה, דאל"כ לא עדיף שטר זה מכל שטר דעלמא, ובסתם אמרינן שזוכרין ההלואה. והרמ"א שם חולק ויתבאר דעתו לקמן סימן ס"ג סק"ג. ועיין מ"ש עוד בזה לקמן סימן ס"ג סק"ד? (ש"ך).

סימן לב – המודה בפני עדים, שיאמרו דברים כהויתן, ואם אמר: משטה אני בך, ובו ב' סעיפים. (א) אם אמר ראובן בפני עדים שהוא חייב לשמעון מנה, לא יעידו בב"ד סתם שהודה בפניהם שהוא חייב לשמעון מנה(א), אלא יאמרו דברים כהויתן לפי שאיפשר לו להפטר בטענת משטה הייתי בו, או בטענת שלא להשביע את עצמי נתכוונתי, על דרך שיתבאר בסימן פ"א(ב), וב"ד יבחינו הדברים אם הם בענין שיועילו טענות אלו או לאו.

⁽⁸⁾ לא יעידו בבית דין סתם שהודה בפניהם שהוא חייב לו כו' - עי' לקמן סי' פא ס"ח שהמחבר פסק שאם הודה בפני עדים בהודאה גמורה אין צריך שיאמר להם "אתם עדי", ולכן כתב כאן לא יעידו סתם איך שהודה בפניהן, דמשמעו שהודה לפניהן בהודאה גמורה, אלא יאמרו דברים כהויתן, דהיינו איך שאמר לפניהן שחייב לו מנה, ובית דין יבחינו הדברים אם היתה הודאה גמורה או שאר ענינים שיתחייב על ידם או לא (סמ"ע).

⁽²⁾ על הדרך שיתבאר בסימן פ"א - עיין שם שהארכתי שם (סק"ג?) (ש"ך).

(ב) השוכר עידי שקר(ג) להוציא מנה מראובן לשמעון, פטור מדיני אדם(ד) וחייב בדיני שמים. הגנה: ודוקא שלא היה חייב לו, אבל אם היה חייב לו רק שאלו העדים הם שקרים, פטור מדיני שמים אבל עובר על מדבר שקר תרחק (שמות כג ז). וכן אם לא שכרה, אלא פיתה אותן בדברים שיעידו שקר. וכל זה בשוכר עדות שקר לחבריה, והוא אינו מודה(ו). אבל אם שכרה(ז) עדות שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין(ח), או שהבעל דין מודה(ט), חייב להחזיר להוציא הגזילה מתחת ידו. ואם הוא אמר שהוא כדון, והעדים מודים שהעידו שקר, העדים חייבים לשלם(י), כדלעיל סימן כ"ט סעיף ב'(יא) וכדלקמן סימן ל"ח(יב).

⁽²⁾ השוכר עדי שקר - אחד שתבע לחבירו שיחזיר לו עשרה זהובים שנתן לו שכר להעיד עדות שקר ואח"כ לא העיד לו, והלה כופר בכל, אי יכול להשביע על זה. יש אומרים דאפילו הלה מודה אינו מחויב להחזיר, משום קנס ששכר עדי שקר, ועיקר דכל דליכא מיגדר מילתא אין בדינו לקנסו כלל אף שעשה עבירה, כי אין לנו לדמות קנסות חכמים זו לזו, רק היכא דמצינו דקנסו חכמים בפירוש, ולכן בנידון דידן מחויב העד להחזיר המעות, ואם כופר בכל צריך לישבע היסת. וי"א שיש לקנסו וליתן המעות לעניים דהפקר ב"ד הפקר, וכעין זה כתב הש"ך ביו"ד סי' קס"א סק"ג⁷³, ועיקר דגם דברי הש"ך מדובר במגדר מילתא ולא בכל מקרה. אבלאם היה בעיר דיין קבוע ונראה לו לענוש על זה עושה, ובתנאי שתהיה השעה צריכה לכך, כגון שהשוכר קדמה לו עשיית דבר זה פעמיים, או שהיה במדינה שעושיין כפועל הזה, שיש לחוש שאם יתשלמו מלעונשם שירבו לעשות כן, אבל אם חסר אחד משני תנאים אלו אין בית דין יכולים לחייב לעושה לזה שום דבר, כ"ש מי שאינו ב"ד, והציבור אינם בזה כדיין קבוע, ועי' לעיל סי' ב סק"ג Error: Reference source not found. (פ"ח).

⁽⁷⁾ פטור מדיני אדם - מיירי ששכרן לחבריה, ומשום הכי אף אם השוכר מודה בזה, פטור השוכר מדיני אדם הואיל ואין הגזילה בידו, אף דקי"ל (סימן שפ"ו ס"א) כמאן דדאין דינא דגרמי, מ"מ הואיל שהוא לא העיד אלא ששכר עדים, יכול לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ועוד, העדים הן עיקר הגרמא ולא השוכר. ומיירי דהעדים ואותו שהוציא הממון אינם מודים שהעידו שקר, וה"ה אם אין להם במה לשלם, או שהלכו למדינת הים (סמ"ע), ואינו יוצא ידי שמים עד שישלם לו הזיקו (ש"ך), ודוקא שוכר אבל אמר פטור מדיני שמים דסבור שלא ישמעו לו אעפ"י שעשו מעשה והעידו ע"י פתוייו והוציאו ממון כיון שלא יחוייב שישמעו לו פטור אף מד"ש (ש"ך בשם האלשיך).

⁽⁷⁾ וכן אם לא שכרן - לעולם חייב בדיני שמים היכא דגורם היזק לחבירו אפילו לא שכרן. והא דקתני השולח את הבערה ביד הפקח פקח חייב, ולא קתני דהשולח חייב בדיני שמים, היינו כיון דפקח משלם תו לא שייך חיובא דדיני שמים על המשלח, והשולח פטור לגמרי ואפילו מדיני שמים כיון שכבר נשתלם הניזק מן הפקח, משא"כ בשוכר עדי שקר שפטור מדיני אדם וחייב בדיני

⁷³ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁפְטָ זֹלְקָ א'

שמים דלא אשתלים ניזק מניזקיה, והא דקתני השוכר, אורחא דמילתא נקט, דאם אינו שוכר מסתמא אינן שומעין לו דתרין לא עבידי דחוטאים אם אין להם הנאה, ועיין לקמן סימן ת"ח ס"ח ד"ה שאינו חושש [שהכל תלוי אם השליח מדעתו או עושה בעל כרחו] (ש"ך). השוכר עדים חייב לשלם בדיני שמים, אבל עונש בדיני שמים ודאי אית ליה אפילו אם אינו שוכרן ומשום דאף דאין שליח לדבר עבירה ענוש הוא בדיני שמים, וכמה מיני גרמא איכא שנפטר מתשלומין אפילו בדיני שמים ואילו עונש ודאי אית ליה אפילו בגורם דגורם והוא פשוט (קצה"ח), ועיין בדגול מרבבה ובתשובת חות יאיר סי' קס"ו ובתשובות בית יעקב סי' מ"ד ובתשובות חכם צבי סי' קל"ח מ"ש בזה, ועיין בתומים [סק"ב] (פ"ת).

⁽¹⁾ והוא אינו מודה - פירוש, זה ששכרן לו אינו מודה, אבל השוכר עצמו מודה (סמ"ע).
⁽²⁾ אבל אם שכר כו' - נגד תרתי שהתחיל בהן סיים בהיפוכן וכתב, אבל אם שכר לחבירו אלא לעצמו, ונגד מה שכתב "והוא אינו מודה", כתב "או שהבעל דין מודה" (סמ"ע).
⁽³⁾ ומ"ש והוציא ממון שלא כדין - פירוש, והוא מודה בזה, ולא הוצרך לכתבו משום דקאי אדברי המחבר דאיירי כשהשוכר מודה (סמ"ע).
⁽⁴⁾ ומ"ש או שהבעל דין מודה - פירוש, או ששכרן לחבירה, ואותו החבר מודה שלא כדין הוציא הממון (סמ"ע).

⁽⁵⁾ העדים חייבים לשלם - פירוש, אבל לא זה שהוציא הממון על ידן, כיון שהוא אינו מודה, ואין העדים נאמנים עליו דכיון שהגידו מתחילה שוב אינם יכולים לחזור ולהגיד בענין אחר, אבל לגבי עצמן נאמנים לחייב נפשם, ועי' לקמן סי' מו סל"ז ובסי' כט ס"ב (סמ"ע), היכא שיש תביעה לאחד עם ג', וא' נעשה ב"ד וב' נעשו עדים, אם מודים אחר כך צריכין להחזיר המעות אף שאומרים שבדין לקחו ממנו שהוא חייב להם (ש"ך), וי"א דאין להוציא ממון מהאי טעמא, דהוי מגו במקום עדים כיון דהודאת בעל דין כמאה עדים, אבל היכא שכבר הוציאו נראה דאין להוציא מיד המוחזקין (קצה"ח).
^(א') כדלעיל סימן כ"ט. כן צ"ל (סמ"ע).
^(ב') וכדלקמן סימן ל"ח - עיין מ"ש מזה בדרכי משה שם וגם בפרישה בסעיף ה' ⁷⁴ (סמ"ע).

סימן לג - פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד, ובו י"ח סעיפים.

(א) כל הפסולים לדון פסולים להעיד, חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד (א)(ב), אף על פי שפסולין לדון.

(א) חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד כו' - הטעם, דבעדות, המעשה כאשר היה לפניו הוא מעיד, ולא חשדינן ליה שישנה בכיוון בשביל אהבתו או שנאתו. משא"כ בדין שתולה בסברא, והמחשבה משתנה מחמת אהבתו או שנאתו אפילו בלא כונת רשע, וכמ"ש לעיל (סי' ז ס"ז) (סמ"ע), משרתי הבית כשרים להעיד, דלא יהא משרת הבית גדול מאוהב שהוא כשר, וכן שכירו ולקישו כשרים להעיד, אמנם כל זה תלוי לפי ראות עיני הדיין אם יש להמשרת צד הנאה בעדות זו או לא, ועי' לקמן (סי' לו סכ"א), דברים אלו תלויים בדעת הדיין ועוצם בינתו כו', ויעמיק לראות אם ימצא לזה העד צד הנאה בעדות זו אפילו בדרך רחוקה ונפלאה הרי זה לא יעיד בה כו' (פ"ת).

(ב) ושונא - אי לאו דמסתפינא הוה אמינא דשונא גמור שהוא לו כאחד מן הרודפים ומבקש להתנקם ממנו, פסול להעיד. ועיין בתשובות מים חיים [ח"ד] סימן א' וב', ועיין מה שכתבתי לקמן סוף סימן ל"ה (פ"ת).

(ב) אלו הם הפסולים: האחים, זה עם זה, בין מן האם בין מן האב, הרי הם ראשון בראשון, ובניהם זה עם זה שני בשני, ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי. ולעולם שלישי בראשון, כשר, ואצ"ל שלישי בשני(ג). אבל שני בשני, ואצ"ל שני בראשון, שניהם פסולים. לפיכך האב עם בן בנו, פסול, מפני שהאב ובנו ראשון בראשון כמו אח ואחיו(ד), ועם בן בנו, שהוא רביעי ממנו, כשר, מפני שהוא שלישי בראשון. וכן הדרך בנקבות. כיצד, שתי אחיות, או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם, הרי הם ראשון בראשון, בניהם, בין זכרים בין נקבות, שני בשני. בני בניהם או בנות בנותיהם, שלישי בשלישי, ויש אומרים: דשלישי בראשון, פסול(ה). הגה: וכן לאוי לטורות. וי"א לאנו

Commented [YL9]: ת תרי??

Commented [YL10]: נ צרך?

⁷⁴ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

פסול רק מדרבנן, אף על גב דשאר פסולים מדאורייתא, ונ"מ לענין עידי קדושין(ו), כמו שנתבאר ב"ה סימן מ"ב. וי"א דקרובי האם נמי אינן פסולים אלא מדרבנן(ז).

(ג) ואצ"ל שלישי בשני - אף על גב דאין צריך לומר הוא, מ"מ כתבו, דלא תימא שאני שלישי בראשון דאתפליג ג' דרא בינייהו, משא"כ שלישי בשני דאתקרבא בחד דרא. ובזה מיושב ג"כ האין צריך לומר שני בראשון דכתב המחבר אחר זה, משום דהוא אתפליג דרא יותר משני בשני (סמ"ע).

(ד) לפיכך האב עם בן בנו פסול ועם בן בן בנו כו' עד מפני שהאב ובנו כו' - נראה לגרוס "לפיכך האב עם בן בנו פסול, מפני שהאב ובנו ראשון בראשון, כמו אח ואחיו. ועם בן בן בנו כו'", ולכן מש"כ "לפיכך" פי' כיון דפסלינן קורבה ראשון בשני לפיכך גם אב ובן בנו פסולים, מפני שיש בהן ג"כ קורבת שני בראשון (סמ"ע).

(ה) וי"א דשלישי בראשון פסול - גם באבי אבי אשתו או אבי אמה פליגי, ועיין מה שכתבתי מזה עוד בסמוך סק"י(ז), וסק"י(ח) (סמ"ע).

(ו) ונ"מ לענין עדי קדושין - פירוש, אם קידש בפניהם אשה ואחר כך קיבלה קדושין מאחר, דצריכה גט מראשון ומהשני (סמ"ע).

(ז) ויש אומרים דקרובי האם נמי אינם פסולים רק מדרבנן - כצ"ל (סמ"ע), וי"ח דלכו"ע קרובי האם הם מן התורה (ש"ך), ועיין בתשובת נודע ביהודה תניינא חלק אה"ע סימן ע"ו [ד"ה אבל באמת], הובא בפתחי תשובה לאה"ע סימן מ"ב סק"ט, ועיין עוד בתשובת בית שמואל אחרון חלק חו"מ סימן י"ג, ובתשובת ברית אברהם חלק חו"מ סוף סימן ד' [אות ה'] ע"ש (פ"ת)⁷⁵.

(ג) כל אשה שאתה פסול לה(ח), אתה פסול לבעלה, שהבעל כאשתו. וכל בעל שאתה פסול לו, כך אתה פסול לאשתו, שהאשה כבעלה. ולדעת הפוסלים שלישי בראשון(ט), מכשירים באשתו, מפני שהוא מופלג. (ומ"מ אס לניוני) על ממון שיט לבעלה הנאה ממנו, פסול להעיד לה, דמה שקנתה אשה קנה צעלה).

(ח) כל אשה שאתה פסול לה כו' - כללות הללו קאי אמה שכתב לפני זה, דלא כתב שם אלא קורבה ראשון בראשון, או ראשון בשני, או שני בשני, והם פסולים לכו"ע, ולא איירי עד הנה בפסול חיתון הבא מחמת אשתו. ומשום הכי כתב "כל אשה שאתה פסול לה מחמת אחד מהקורבה הנ"ל, אתה פסול גם לבעלה", דהו"ל חד בעל כאשתו ופסלינן לה אפילו שני בשני, וכן איפכא, ואם אתה פסול לבעל בכל הני קורבה הנ"ל אתה פסול גם כן לאשתו, דלא היה גם כן בזה אלא חד אשה כבעלה, בקורבה הנ"ל, והוא פסול לכו"ע. משא"כ בפסול חיתון דאתה פסול לבן אחי אבי אשתך וכשר לאשתו, דהו"ל שני בשני ותרי בעל כאשתו (סמ"ע), עיין בתשובת רמ"א סימן צ"ה שאלה ו' ריש סימן קל"א (ש"ך)⁷⁶.

(ט) ולדעת הפוסלים שלישי בראשון כו' - כלומר, דוקא בקורבה הנ"ל דאין בקורבה איתפלגא דרא, בהו דוקא אמרינן חד בעל כאשתו, אבל בזה דאיתפליג דרא, אפילו חד בעל כאשתו לא אמרינן, וק"ל (סמ"ע).

(י) ומ"מ אם דנין כו' - ור"ל דמה שכתב המחבר מכשירים באשתו, היינו ביטול נכסים שאין לבעלה רשות בהן (סמ"ע).

(ד) כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני, בעליהן מעידים זה לזה, דתרי בעל כאשתו דשני בשני לא אמרינן. (ומיהו לכתחלה לא יחתמו עצמן על שטר ביחוד(יא)). אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה וזה בתה, וכן בעלי אחיות, פסולים זה לזה, דאמרינן בהו תרי בעל כאשתו. ואף בראשון בשני, אמרינן בהו תרי בעל כאשתו, שכשם שהוא פסול להעיד לבן אחות אשתו, כך הוא פסול להעיד(יב) לבעל בת אחות אשתו. אבל מעיד לבן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת. ויש אומרים דבראשון בשני לא אמרינן תרי בעל כאשתו (וכן נ"ל להורות).

(יא) לא יחתמו עצמן כו' - משום דחיישינן לבית דין טועים שיסברו שפסולין הן, ויבואו לפסול השטר חנינם, ומשום הכי נקט בית דין טועין (סמ"ע). ה"ה להיות דיינים ביחד או לאחד מבעלי דינין, אסור לכתחילה שני בשני תרי בעל כאשתו גבי חליצה, וא"כ ה"ה דעד שהוא שני בשני תרי בעל כאשתו עם הבעל דבר, לא יחתום לכתחילה על השטר (ש"ך).

⁷⁵ לא עשיתי.

⁷⁶ לא עשיתי.

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

(יב) כך הוא פסול להעיד - עיין בתשובות מבי"ט חלק (ב') [א'] סי' ש"ג (ש"ך) 77, (ה) כל איש שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, הרי אתה מעיד לשאר קרוביו(יג), כגון בנו ואחיו. וכן כל אשה שאין אתה מעיד לה מפני שהיא אשת קרובך, הרי אתה מעיד לשאר קרוביה.

(יג) אתה מעיד לשאר קרוביו - כצ"ל, ר"ל, קרוב שיש לו מאשה אחרת (סמ"ע).
(ו) 'אבי חתן ואבי בלה מעידים זה לזה. הגה: 'איי"א אף על גב דלעדות כשרים, אסומין לדון(יד), דה"ל כלאהב ושונא. ואפילו הוא דיין קבוע, יכול לומר: אינו מקובל לי, 'יו"ל דלדיעבד דינו דין(טו).

(יד) אסורים לדון. עיין בתשובות מהר"מ מלובלין סי' ס"ג (ש"ך) 78.
(טו) ונ"ל דבדיעבד דינו דין - היינו משום דאינו אוהב ממש, וזה אפילו לדעת הי"א. ועיין לעיל סימן ז' סעיף ז' מדין אוהב ושונא. ויש מפרשים מה שכתב דאסורין לדון, היינו דוקא לדון זה את זה, אבל הן רשאים להצטרף יחד עם שלישי לדון אחרים אפילו הם אוהבים גמורים, ודוקא בשני דיינים ששונאים זה את זה קאמרי (סי' ז ס"ח) דאסורין לדון יחד לאחר, ולא בשני אוהבים, דמשום אהבה שביניהן אדרבה יודה אחד לחברו על האמת, ויהיו נשמעין זה לזה (סמ"ע, ש"ך).

(ז) אחי האם, מן האם, מעידים זה לזה(מז), שהרי אין ביניהם קורבה כלל.
(טז) אחי האם מן האם מעידין כו' - כגון ראובן נשא רחל וילדה לו את בנימין, והיה לו בן מאשה אחרת ושמו לוי שהוא אחי בנימין מן האב, ומת ראובן ונישאת רחל לשמעון וילדה לו את ראובן הוא אחי בנימין מן האם, לוי וראובן כשרים זה לזה, אף על פי שבנימין הוא אח לשניהן (סמ"ע).

(ח) האיש עם אשתו ראשון בראשון, ולפיכך אינו מעיד לא לבנה(יז), ולא לאשת בנה, ולא לבתה, ולא לבעל בתה, ולא לאביה, ולא לאמה(יח), ולא לבעל אמה, ולא לאשת אביה.

(יז) לפיכך אינו מעיד לא לבנה וכו' - כיון שמחשבי לראשון בראשון לפיכך הוא פסול לבנה, אבל לבן בנה או בן בתה הוא כשר, משום דהווינן עמו שלישי בראשון שהן כשרים, משא"כ אם לא היו נחשבים הבעל עם אשתו בראשון בראשון אלא לגוף אחד לגמרי, אז לא היה בן בנה עמו אלא שני בראשון, כמו שהוא עם אשתו שני בראשון, והיו פסולין יחד כמ"ש לפני זה בסעיף ב' (סמ"ע).

(יח) ולא לאביה ולא לאמה - לא פסל אלא לאביה או לאמה, ולא לאבי אביה דהיינו אבי חמיו, או אבי אמה דהיינו אבי חמותו, וזהו כמו שכתבתי בס"ק(יז) שזהו בכלל שלישי בראשון, כיון דהבעל עם אשתו מחשבי לראשון בראשון (סמ"ע).

(ט) הארום פסול להעיד לארוסתו, אבל אם העיד לקרוביה(יט) אין פוסלין אותה עדות. (והוא ארוסה, אבל שזוכין בעלמא אינן פוסלים. ומיהו אם רוצה להעיד שתזכה בממונו, אפשר דנוגע בדבר).

(יט) אבל אם העיד לקרוביה - דייק לשון דיעבד, הא לכתחילה אסור להעיד להן. אבל י"א דמעיד להן אפילו לכתחילה (סמ"ע).

(י) זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בהזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא.

(יא) הגרים, מעכו"ם אין להם קורבה. אפילו שני אחים תאומים שנתגייירו מעידים זה לזה, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמיו(כ).

(כ) דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי - כשהורתן שלא בקדושה ונתגיירה אמן כשהיתה מעוברת וילדה בקדושה חשיב כישראל גמור לענין עדות, אבל אחיו הגדול שנולד כגוי, ונתגייר, יכולים להעיד א' על השני (סמ"ע וש"ך).

(יב) כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, אם מתה אשתו(כא), אף על פי שהניחה לו בנים, הרי זה נותרה, וכשר. הגה: מיהו אם נפסק הדין כשהיא קרוב(כב) לא יוכל לחזור ולתבעו אח"כ בעדות זה שנתרחק, דהואיל ונפסק הדין, נפסק.

(כא) אם מתה אשתו - ה"ה נתגרשה (ש"ך).

77 לא עשיתי.

78 לא עשיתי.

באיר הבעפֿט זולק א'

(כב) נפסק הדין כשהיה קרוב - פירוש, אף שראה העדות מקודם כשהיה רחוק ועתה שנעשה קרוב פסקו לו על תביעתו כמי שאין לו עדים, לא יוכל לחזור ולתבעו אחר שנתרחק, אף שהיה תחילתו וסופו בכשרות, הואיל שכבר נפסק הדין. אבל אם היה קרוב כשראה העדות בלאו הכי פסול כמו שפסק בסעיף שאחר זה (סמ"ע וקצה"ח), י"א דאין טעם לחלק בין נפסק הדין או לא. אלא כשהעד העיד מתחילה בבית דין כשהיה קרוב ולא ידעו מקורבתו, ואח"כ נודע מקורבתו ונפסל ופסקו הדין, לא יוכל אחר כך לתבעו עוד בעד זה אחר שנתרחק, שבודאי יאמר כדבריו הראשונים שלא יהא כשקרון (ש"ך), במקום דהגדתן לאו כלום היא ואין עוברין שום איסור בהגדת שקר, לא שייך לומר עביד איניש לאחזוקי דיבוריה, רק בצירוף שמוכח בש"ך דמיירי כשלא ידעו בשעה שהעידו שהן קרוב או פסול, ואין להם התנצלות לומר ששיקרו מחמת שאין בעדותן ממש, דהא לא ידעו מזה, שפיר אמרינן עביד איניש לאחזוקי דיבוריה. וגם אפילו ידעו העדים בקורבתן רק שיודעין העדים שהבית דין אינן יודעין מקורבתן ויסמכו עליהם, ובשעה שהעידו העידו אדעתא דהכי שבית דין יסמכו עליהם, משום הכי אמרינן דעבידי לאחזוקי דיבוריהו, דאי יודו ששיקרו יהיו נחשדין בעיני הבריות כמעדין עדות שקר שהרי אדעתא דעדות העידו (נתה"מ), עיין בשו"ת מהרי"ט ח"ב חלק אה"ע סי' ל"ז בסופו. ועיין עוד בתשובת ברית אברהם חלק אה"ע סוף סימן ק"ה [אות י'] ובחלק חו"מ סוף סימן ב' [אות י"ג] ובספר שער המלך פ"ט מהלכות אישות דין י"ב ובתשובת חתם סופר אה"ע ח"ב סי' ס"ז [ד"ה תו קשיא] [רע"א]⁷⁹, גם להש"ך דהטעם משום דעביד לאחזוקי דיבורו, מ"מ מודה דבעינן נפסק הדין ג"כ, אלא שבנפסק לחוד כשלא העיד עדיין, בזה חולק על הרמ"א, אבל כשהעיד ולא נפסק הדין, ג"כ כשר אח"כ להעיד (פ"ת).

(יג) היה יודע לו בעדות(כג) עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו, פסול לו. וכן אם ידע העדות כשהיה חתנו, ומתה בתו, פסול. אבל אם ידע העדות בשעה שלא היה חתנו, ונעשה חתנו, ומתה בתו, מאחר שתחלתו וסופו בכשרות, אף על פי שנפסל בנתיים, כשר.

(כג) היה יודע לו בעדות - דבעינן שיהא ראוי להעיד הן בשעת ראייה הן בשעת הגדה, אבל אנפסל בינתיים לא מצינו שקפיד קרא (סמ"ע), מי שגירש את אשתו אינו כשר להעיד לה רק בעדות שראה לה קודם שנשאת לו, אבל בעדות שראה לה אחר שנשאת, לא, משום דבעינן תחילתו וסופו בכשרות, ואפילו להראב"ד וסיעתו, לקמן (סי' לד סכו'), ועיי"ש סק"כח? (ש"ך). (יד) שכ"מ שצוה בפני עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו(כד), אין הצואה כלום(כה), כיון שהיו קרובים בשעה שנמסר להם העדות. ויש מי שמכשיר(כו).

(כד) הקרובים לו ורחוקים מבניו - שטר צואה במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה ובקנין, שהיו חתומים עליו עדים פסולים, אחד מחמת קרובה ואחד מחמת נגיעה, אך לשון השטר, ואמר לנו הווי עלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממני כו', ובסוף השטר סיים, וכל המערער על שטר זה יהיו דבריו בטלים כו', ואח"כ חתם בחתימת יד עצמו והעדים הפסולים אחריו, אין מקום לקיים השטר. כיון דהעדים הפסולים חתומים אחר חתימת יד בעל השטר המצוה, מאן לימא לן שעל אלו הפסולים נתכוין, אדרבה הרי התחיל מעדים כשרים ונאמנים, והיתה דעתו שיחתמו אחריו עדים כשרים ובאו אלו וחתמו עצמם. ועוד, דאי נמי הווי חתימת עדים קודם לחתימת עצמו, ואז אי הווי קאי בחיים ורוצה לחזור בו היינו אומרים כבר קיבלת עליך עדים פסולים ככשרים, ואולי אפילו בלא קנין, והווי נמי תרתי לריעותא, מ"מ עדים חתומים בשטר כמו שנחקרה בב"ד דמי, וקיי"ל (לעיל סי' כב ס"א) אחר גמר דין או אחר קבלת העדות אין יכול לחזור בו כו'. והרי נכסים נפלו קמי יורשים, ומקבלי מתנת בריא הנ"ל באו להוציא מהיורשים ע"י השטר החתום בפסולי עדות הנ"ל המעידים שכבר קנו מקבלי מתנה מחיי הנותן, והיורשים אינם מאמינים לעדים פסולים, מה יועיל שהנותן קבלם על עצמו ככשרים, אבל על היורשים לא קבלם, ולכן אין להוציא מיורשי דאורייתא על פי שטר זה. ואם חתימות עדים הפסולים מחמת קרובה קדמו לחתימת עצמו, והיה באופן הכתוב בשו"ע כאן שהיו קרובים לו ורחוקים מבניו, לכו"ע כשר שטר זה, כיון דבשעה שנמסרה להם העדות קיבלם עליו ככשרים ואחר שמת לא יכלו היורשים לומר אין אנו מאמינים להם, דהא עתה להם הם כשרים (פ"ת).

(כה) אין הצואה כלום - עיין תשובות מהרי"ט [ח"א] סי' ק"ה: (ש"ך)⁸⁰.

Commented [YL11]: ל בדוק אם הראב"ד להלכה, ואם לאו למחקר כאן.

⁷⁹ לא עשיתי
⁸⁰ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(כו) ויש מי שמכשיר - הואיל דבצואה לא היתה תועלת לשכיב מרע כי אם לבניו, והם רחוקים עמו אף בשעה שנמסרה להן העדות (סמ"ע), משום דהשכיב מרע יכול לחזור ואין הנפקותא אלא לבניו, ולפי"ז אם היא מתנת שכיב מרע במקצת דבעי קנין הוי פסול לכולי עלמא, כיון דהעדות נוגע בו, דהא אין יכול לחזור בו אחר כך (ט"ז). וי"א דגם במתנה בקנין יכולין להעיד נגד בניו ולא הוי תחלתו בפסול וסופו בכשרות, שלא נאמר תחלתו בפסול אלא במי שהיה קרוב ונתרחק או פסול הגוף אחר שהרי זה מעיד למי שהיה קרובו בשעת ראייה, אבל כאן שעכשיו נסתלק מממון זה אין זה מעיד לקרובו ולא למי שהיה קרובו בשעת ראייה שהרי ממון אחרים הוא ולא שלו, ולאחרים הוא מעיד, כללו של דבר אין אדם מעיד לאותו שהיה פסול לו בשעת ראייה, אבל אם היה פסול לזה בשעת ראייה מעיד באותו עדות לאחרים שהרי תחלתו כשר הוא אצלם, וזה הטעם למי שהיה עד לקרובו ונסתלק אותו קרוב מאותו ממון שהוא כשר, פי' דלא אזלינן אלא בתר גברא, משום דהאי דמסהיד לו מסהיד ולצורך האיש ההוא מעיד, שהרי אינו מעיד לצורך הממון עצמו, אלא כל היכא שלא נסתלק שלו הוא ועל עצמו מעיד, ואם נסתלק ממנו לאחרים הוא מעיד, דלא שייך גבי ממון למימר שיהיה בו פסול עדות שלעולם יש לו לממון בעלים, הלכך כשנסתלק מממון לגבי אדם שהממון שלו כשר הוא לו, וכן לגבי הממון לא שייך בו פסול. וי"א דלא בעינן גבי ממון תחלתו בכשרות הוא משום דגבי נוגע לא שייך תחלתו בפסול כיון דנוגע לעצמו מעולם לא היה עליו שם עד, וא"כ נדון דידן אצל קרובו שפיר הוי תחלתו בפסול. ולשיטה זו [היינו היש מי שמכשיר] פוסל בשכיב מרע שהוא קרוב לעדים ועדים רחוקים לבניו, דאע"ג דס"ל דגבי ממון לא שייך תחלתו בפסול, דלא אמרינן תחלתו בפסול אלא גבי פסול הגוף ולא בפסול ממון, היינו דסבירא ליה דוקא אם היה נוגע ולא היה מעולם עליו שם עד, אבל זה שהיה קרובו היה עליו שם עד פסול והו"ל תחלתו בפסול. וי"א בדעת "יש מי שמכשיר" שמדובר במתנת שכיב מרע במקצת דבעי קנין או במודה על חפץ שהוא של פלוני דהנפקותא למצוה, ואפילו הכי, כשרים לבניו משום דכבר נסתלק המצוה. אבל במקרה שמודה, לא מהני לבניו, כיון דבשעת מעשה כשהיו קרובים לו הוי ההודאה וא"כ יכול לטעון השבעה, ובשכ"מ צריך לומר "אתם עדיי", וא"כ כיון דאין עדים, לא שייך אתם עדי. ולכן נראה דמיירי בקנין ולא במודה, אבל שטר חוב שחתם עליו קרוב ונפסל מחמת קרוב או שהגיד בעל פה איך שקרובו נתחייב לזה ממון ונפסל עדותו מחמת קרובה, {חסר מילה} יוציא אח"כ אותו הממון מבניו או מבני בניו שהם רחוקים לעדים. מיהו לפי מ"ש הרמ"א סעיף י"ב דאם כבר נפסק הדין קם דינא, א"כ הכא נמי כיון דכבר נפסק בהיותו קרוב. אלא נראה בזה דאפילו עדיין לא נפסק הדין ובא הקרוב להעיד אחר מיתת קרובו נגד בניו, איך שאביהם נתחייב לזה מנה, ובחיי האב לא העידו כלל, ג"כ אין הבנים חייבים לשלם אף שהם רחוקים לעדים, ומשום דנכסוהי דבר אינש אינון ערבין וכיון דהלוה פטור נכסוהי נמי פטורין, ולפי"ז הך דינא של "יש מי שאומר" אינו אלא כשהעידו על חפץ מבורר או קרקע מבוררת, דבזה לא שייך נכסוהי דבר אינש אינון ערבים ומשום הכי הבנים שהם רחוקים מוציאין מידם על פי עדות זה, אבל בחוב דנכסים אינון אלא ערבים וכיון דהלוה פטור ערב נמי פטור. ומעשה בשטר שלם זכר⁸¹ על סך מסויים כנהוג, והעד החתום היה קרוב אל הנותן השטר שלם זכר ורחוק לבניו. ולדעת הט"ז ודאי פסול כיון דהוא חוב על סך מסויים והחוב הותחל מחיים אלא שהכרירה ביד היורשים לסלק החוב בחלק ירושה הן רב הן מעט, אבל עכ"פ חוב דאבוהן הוא והותחל החוב בחיי קרוב הוי תחלתו בפסול, אבל לפי דברי שכתבתי כשהוסבה הנחלה לרחוק לעדים הרי הוא כנסתלק הקרוב ויכול להעיד, היינו דוקא בדבר מבורר כגון קרקע או חפץ אבל בחוב לא, וא"כ בשטר שלם זכר שבא ליטול בתורת חוב שנתחייב לו חמיו וכיון דהלוה פטור דאין עליו עדים גם בניו פטורין משום דנכסוהי אינון ערבין (קצה"ח), וי"א דעיקר כט"ז ואם הלוקח מודה שיודע דהשטר אינו מזויף, יכול המלוה לגבות מלוקח, א"כ כשבאים עדים ואומרים דאינו מזויף, הוי כאילו אתי אליהו והוי כאילו מודה. ולגבי השטר שלם זכר, מאחר ומחויב לתבוע היורש תחילה קודם שגובה מהנכסים, אלמא דהנכסים הן ערבות בעד היורשים ולא בעד המת. ודוקא בלוקח השטר חוב, שייך שפיר לומר כיון דהלוה נפטר, דהלוקח אינו קונה רק שעבוד נכסים, ושעבוד הגוף נשאר אצל הלוה, וכיון שהעדים קרובים להמלוה וליכא עדים על שעבוד הגוף, ממילא גם שעבוד נכסים ליכא, אבל במת והורשה דבלאו הכי פקע שעבוד הגוף של הלוה כיון שמת, והיורש הוא

⁸¹ היינו שהאב לבנים ובנות, נתן שטר חוב לבת שלו, שישלם אחרי מיתתו, ושטר זה כירושה, ולא לזה ממנה, אבל בכח שטר זה, או שהבנים ישלמו הסכום שכתוב בשטר, או שיחלקו איתה בירושה.

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

הגוף, וכיון דרחוקים הן לו, כשר השטר למאן דמכשיר בצואת שכיב מרע בלא קנין (נתה"מ), ועיין בתשובת משכנות יעקב [ח"מ] סימן ט"ו (פ"ת)⁸².
(טו) בפסול ממון לא בעינן (כז) תחלתו וסופו בכשרות, שאם היה נוגע בדבר בשעת ראיית העדות מפני שהיה לו הנאה בדבר, יכול להסתלק בענין שלא יהיה לו הנאה בדבר, ויעיד.

(כז) בפסול ממון אין צריך כו' - הטעם, דדוקא בפסול קורבה, דאף דנתרחק ממנו מ"מ זה שיעיד לו הוא זה שנפסל להעיד לו בראשונה, משום הכי נשאר בפסול, משא"כ בפסול התלוי בנגיעת ממון, כיון שנסתלק מאותה הנאה ונכנס אחר תחתיו לאותה הנאה, הרי הוא כאילו לא היתה לו הנאה ממנו מעולם. וגם בפסול ממון לא חל עליו שם פסול מחמת נגיעה מעיקרא, כיון שהיה יכול לסלק נפשו מיד, משא"כ בפסול קורבה (סמ"ע), וי"א דהוי ספיקא דדינא ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ז סעיף י"ח [סקל"ב?], [שיכול המוחזר לומר קים לין]. ועיין בתשובות מהרי"ט [ח"א] סימן כ"ו וסימן ק"ה⁸³ (ש"ך), בפסול מחמת עבירה, הש"ך בסימן ל"ד ס"ק ל"ג? פשיטא ליה דלית ביה משום תחלתו וסופו בכשרות, ומסידור דבריו נראה שלא אמרו אלא בפסול עבירה שאינו חמס, ועיין מה שכתבתי בסימן ל"ד סעיף כ"ט ס"ק (מ"ו) [מ"ה] (פ"ת)⁸⁴.
(טז) "עדים הקרובים לערב פסולים ללוה, ל"ש אם הלוח בא ליפטר (כח) בטענת כפירה והם מעידים עליו שלוח(כט), או "אם טוען שפרע(ל) והם מעידים עליו שהודה שלא פרע. הגה: "קרוכי נראה יכולין להעיד על הרואח(לא). וכן קרוכי המוכה יכולין להעיד על המכה לגרשו מזה"כ או שאר עונש דומה לזה, שאין תועלת למוכה בעדותו.

(כח) לא שנא אם הלוח בא ליפטר כו' - פירוש, לא מיבעיא אם הלוח טוען להד"ם שלוית, פשיטא דפסולין ללוה, כיון דהן קרובין לערב ויש הנאה לערב בעדותם, די ש לומר משום דידעו העדים שהערב הוא איש טוב ולא יכפור בדבר שנעשה עליו ערב ויודה להמלוה ויהנה הודאתו לחייב נפשו ולא לחייב הלוח, משום הכי באו להעיד, דבעדותן שמעידין שלוח מכניסין הן הלוח במקום הערב שצריך להתפרע תחילה מהלוח. אלא אפילו טען הלוח כן לויתי אבל פרעתיו אח"כ, דבטענה זו נפטר גם הערב מהמלוה, נמצא כשעדים הללו מעידים שלא פרע אין הנאה לערב מזה, קמ"ל דאפ"ה פסולין הן גם להלוה מטעם דאי לית ליה ללוה, בטר ערבא אזיל, משום הכי כל מה דמעידין על הלוח כאילו מעידין אותו על הערב (סמ"ע), עיין בב"ח [סעיף מ"א] פירושים אחרים נכונים (ש"ך)⁸⁵, הוציא שמעון שטר בחתימת ידי ראובן, ובקיום לוי ויהודה מעידים על הקיום ועל גוף הענין, וכתוב בו איך ראובן שלח את שמעון לאדון אחד להשתדל לו איזה כתב הנצרך לו, וכאשר יביא מהאדון אותו כתב יתן לו ראובן מאה זהובים בשכרו, ועוד כתוב בו תנאים ואופנים, ותובע עתה שמעון שכרו הנ"ל, כי הכתב מהאדון כבר מסר לראובן. והשיב ראובן כבר נתפשרתי עמך וסילקתי לך, ומה שלא לקחתי השטר ממך הוא כי בעת שחתמתי לא היה כתוב בו רק שני שיטין, ועתה כל הנמצא כתוב בשטר שקר הוא כי האופנים נעשו בדרכים אחרים, ולפי שלא היה שטר גמור לא חששתי לקחתו, ושאלו הבית דין לשמעון מדוע מסרת הכתב של אדון ליד ראובן קודם ששילם שכרך, השיב כי לוי ויהודה הנ"ל נתערבו לי עבורו, וגם קודם נסיעתי להאדון לא האמנתי כלל לראובן, רק ע"י ערבות לוי ויהודה נסעתי להאדון, וגם שטר הזה לא היה כלל בידו רק ביד הערבים הנ"ל, ועתה סמוך למשפט לקחתי השטר מידם כדי לתבעו לראובן, והפשר שאומר הוא שקר, הנה שטר זה שמוציא שמעון חספא בעלמא הוא, כיון שמודה שמעון שלוי ויהודה ערבים לו, והרי ערב פסול לעדות, ואפילו קרובי הערב פסולים לעדות בכל עניני טענות הנולדים בין הלוח להמלוה, עיין בסימן ל"ג בסמ"ע ס"ק כ"ד?, ממילא כאן כיון שעדי השטר פסולין להעיד, הרי השטר חספא בעלמא, ויכול ראובן להכחיש כל דברי השטר והיא בכל מה שירצה, וכל טענות שמעון בזה אינן רק תביעות בעל פה, וישבע ראובן ויפטר. ואפילו אם ירצה שמעון לפטור עתה את לוי ויהודה מהערבות ולא יהיו נוגעים, אפילו הכי לא מהני, חדא, דלפי הנראה מלשון השאלה שלוי ויהודה הם כערב שלוף דוץ, (מבואר בסי' קכט סי"ט וס"כ) דבכה"ג אין להמלוה על הלוח כלום, א"כ מעיקרא אין לשמעון תביעה על ראובן כלל כל זמן שיש ללוי ויהודה נכסים, וא"כ הם עצמם

⁸² לא עשיתי.

⁸³ לא עשיתי.

⁸⁴ לא עשיתי.

⁸⁵ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

בעלי דינים דראובן, ואין כאן מקום כלל לזה שיפטרנו מהערבות כמובן. ועוד, אפילו לא היו לוי ויהודה רק סתם ערבים, אפ"ה אין מועיל פיטור כמבואר בסימן קכ"א סעיף ט', דאפילו אם פוטר הלוח את השליח משבועה כדי שלא יהא נוגע לעדות, אינו מועיל, משום דאיכא למימר דבשביל ההיא הנאה שפוטרו משבועה הוא מעיד לו. ועוד, אפילו היכא דמהני סילוק לנוגע, צריך הוא לחזור ולהעיד בבית דין אחר שנסתלק, כמבואר לעיל סט"ו. וא"כ בנידון דנן עכ"פ שטר זה בטל משום דעשאוהו בעת שהיו נוגעים, וא"כ נעשה תביעה זו בעל פה, ונהי דבמה שמכחיש ראובן את האופנים שביניהם יכולין להעיד בעל פה, מ"מ מה שאמר עוד שכבר נתפשר עמו ופרע לו, מהימן בשבועה, ולא אמרינן שישבע שמעון שהוא בעל השטר נגד טענת פרעון, דהא ליתא כי השטר נתבטל. ועוד אפילו אם לוי ויהודה לא היו נוגעים בעת שחתמו, כגון אם לא נכנסו בערבות לשמעון קודם שנסע להאדון, רק אח"כ כשהביא הכתב מהאדון ולא רצה ליתנו לראובן עד שיתן לו שכרו, אז נעשו לוי ויהודה ערבים, ונעשו אז נוגעים, אפ"ה השטר פסול, דכיון דעכשיו הם נוגעים חיישינן דהשתא כתבוהו והקדימו זמנו בכוונה, אם לא היכא שראו עדים את השטר קודם בואו מהאדון בעוד שלא היו לוי ויהודה ערבים, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ז סעיף א' סק"א? ובסימן מ"ו סעיף ל"ה סק"ב. ועיין בתשובת הרדב"ז ח"א סימן ק"ג ובספר שער משפט סק"ה (פ"ת)⁸⁶.

(כט) והם מעידין עליו [וכו'] שהודה שלא פרעו - או ששטר ביד מלוה, והלוח מביא עדים שפרעו והם קרובים לערב (ש"ך).

(ל) אם טוען שפרע - ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ל"ד סעיף כ"ו [סקכ"ח] (ש"ך)⁸⁷.
(לא) יכולין להעיד על הרוצח - כיון דכבר מת מאי נפקא מינה לקרובי נרצח במיתתו של הרוצח, וה"ה למוכה כך. ואפילו הנרצח עצמו כל זמן שהוא חי ואינו טריפה יכול להעיד, ובכה"ג דוקא מותר, משום דאין לו הנאה גם להנרצח בהמיתה או בהגלות. אבל אם נשאר חי, פשיטא דלא מקבלין עדותו לענוש המכה על פיו בשבט וריפוי ואינך (סמ"ע), משמע דטריפה אינו כשר להעיד, ואין דבריו נכונים, והרמ"א לומד שזה רק פסול בדיני נפשות, דלא בעינן עדות שאתה יכול להזימה רק בדיני נפשות ולא בדיני ממונות, ולכך טריפה כשר להעיד בדיני ממונות, ועוד לא שייך כלל בממון עדות שאי אתה יכול להזימה, דמ"מ כשיזמו יתחייבו לשלם ממון, וכי מה ענין תשלומי ממון לטריפה. אבל העיקר בממון בעינן עדות שאתה יכול להזימה, אמנם לכתחילה לא בעינן לחקור משום עדות שאתה יכול להזימה, דלכתחילה אין מדקדקין בזה משום שלא תנעול דלת בפני לווי, ואמרינן מסתמא יודעים באיזה יום ובאיזה שעה הוא, ולא בעינן שיעידו בפירוש בענין שתהא ראוייה להזמה. אבל אם ידעינן בודאי שאין יודעים באיזה יום ובאיזה שעה והו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, לאו עדות הוא (ש"ך), עיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' פ"ט מה שכתב לפרש תשובת הרא"ש כלל נ"ז [סי' ב'] שלא תהיה סתירה לדין זה. ועיין בזה בתומים ס"ק י"א ובתשובת משכנות יעקב חלק חו"מ סי' ט"ו באריכות. ומה שכתב הבאר היטב [סקי"ג], ובש"ך מאריך בדין זה אם הטריפה יכול להעיד בדיני ממונות כו', עיין בנחלת צבי מה שכתבתי בזה (פ"ת)⁸⁸.

(יז) העדים שקרובים זה לזה (לב), או שקרובים לדיינים, פסולים (לג).

(לב) שקרובים זה לזה - ואם העדים קרובים זה לזה בקרובה דאישות, וראו עדות ואחר כך נתרחקו, מיקרי תחילתו בפסול. אבל י"א דבעדי ממון, י"ל דלא מיקרי תחילתו בפסול כיון דכל אחד בפני עצמו תחילתו היה ראוי להיות עד אחד, והיתה מועילה עדותו דהיה קם לשבועה, אבל בעדי קדושין וכה"ג דעד אחד לאו כלום הוא רק בהצטרפות שני העדים יחד, וכיון שהיו קרובים אז מיקרי תחילתו בפסול ולית ביה ספיקא כלל (פ"ת).

(לג) או שקרובים לדיינים פסולים - משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, והדיינים לא יקבלו הזמה על קרוביהם, דבדיני ממונות לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, ומה"ט מכשיר בעדים הקרובים להדיינים גם כשהעד הוא טריפה. ועיין מה שכתבתי בהגד"מ [הגהות דו"פ אות ח'] בשם מור"ש⁸⁹ (סמ"ע), עיין לעיל סימן ז' סעיף ט'. ולענין מעשה צ"ע אם יש לפסול דייעבד,

Commented [YL12]: א
אשר אני עובר על זה,
לבדוק אם היא מדאי
ארוכה

Commented [YL13]: א
נה הפ"ת היא שות
רע"א אבל הרי הרע"א
מסיק היחיד שדיבר זה
הג"א, ואחר כך החת"ס
בא לומר שזה רק ספק
בדיני ממונות, משמע
שאה"נ אינו תחילתו
בפסול.

⁸⁶ לא עשיתי

⁸⁷ לא עשיתי

גם איך שהש"ך חולק על הב"י לחלק בין ר' ירוחם לראב"ד, לא עשיתי.

⁸⁸ לא עשיתי

⁸⁹ לא עשיתי

במאיר הבישפּט זולק א'

(ש"ך), ועיין בתשובת נודע ביהודה [קמא] חלק אה"ע סימן ע"ב, והובא קצת בפ"ת לאה"ע סימן י"א ס"ק ט"ז (פ"ת)⁹⁰.
(יח) אם הקהל מינו עדים (לד), ותקנו שלא ישוה שום עדות זולתם, כשרים להעיד אפילו לקרוביהם, כיון שקבלום עליהם (וע"ל סי' ל"ז סכ"נלה). הגה: אכל אס מינו סתם עדים זעיר, אין כונתם שיעידו לפסולים. וכן דיינים הממונים זעיר, לא יזונו לקרוביהם (לו), וכן נוהגין.
(לד) אם הקהל מינו עדים כו' - עיין לקמן סי' לז סכ"ב, ולעיל סי' כח סכ"ג (סמ"ע).
(לה) ועיין לקמן - ועיין רמ"א לעיל סי' ח ס"א (ש"ך).
(לו) לא יזונו לקרוביהם - אפילו כבר התחיל לדונו טרם שנעשה החיתון וקודם גמר דין נתחתן, פסול לגמור, אף על פי שתחילת הדין היה בכשרות, וכדלעיל סעיף י"ג גבי עדות (פ"ת).

סימן לד - עדים הפסולים מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים.

(א) רשע פסול לעדות, ואפילו עד כשר (א), שיודע בחבירו שהוא רשע, ואין הדיינים מכירים רשעו, אסור לו להעיד עמו (ב) (ג), אף על פי שהוא עדות אמת (ד). ואצ"ל עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר (ה), שאסור לו להעיד.

(א) רשע פסול להעיד ואפילו עד כשר כו' - עיין מדינים שבסימן זה בתשובות משאת בנימין סי' נ"א (ש"ך)⁹¹, עיין [מהרש"א] בחדושי אגדות ריש פרק שבועות העדות [ל' ע"ב ד"ה מנין כו'], ועיין באגודת אוזב [דף ע"ו ע"ד] [לטור סימן ל"ד] (ש"ך)⁹².

(ב) אסור לו להעיד עמו - אם ראובן מבקש מלוי שיעיד לו נגד שמעון עדות אמת, רק שלוי יודע שפסול הוא מחמת נגיעה או קורבה או מחמת עבירה, רק שהבית דין לא ידעו, אם רשאי להעיד. ובמחמת עבירה צ"ע יותר כי איך יעשה, אף אם יפרסם קלונו, אין אדם משים עצמו רשע, לכן אם לא יגיד עובר. ועיין בקצוה"ח לעיל סימן כ"ח באמצע סק"ח ? , וי"א דאם הוא פסול משום קורבה ודאי דלא יעיד אלא יבוא ויגיד לב"ד קרוב אני, אבל מחמת עבירה, כיון דאין ידוע אלא לו, הרי אין אדם נפסל על פי עצמו. ועוד, הטעם דפסול רשע להעיד הוא דנחשד להעיד שקר, וא"כ הוא דיודע בנפשו דהאמת אתו למה לא יעיד. וכן הטעם בפסול מחמת נגיעה, דכל טעם הפסול, דייעיד שקר, וא"כ הוא שיודע בעצמו שהאמת אתו למה לא יעיד, ועיין לקמן (רמ"א סי' לו סי"ז) אם הנוגע יכול להעיד לחובה. ובנתיבות המשפט סק" ? בדין הפסול מחמת קורבה וגם בדין הפסול מחמת עבירה, אך בענין פסול מחמת נגיעה חולק עליו, וכתב דאם יודע בעצמו שהוא נוגע לא יעיד, ועיין בתשובת חתם סופר חלק יו"ד סי' י"א הובא בפ"ת ליו"ד סימן ב' (סק"ג) [סק"ד]⁹³ (פ"ת).

(ג) להעיד עמו - לבוא ולהעיד יחידי שפיר דמי לחייבו שבועה, ומיהו אם בשעת ראייה נתכוין הוא והפסול להעיד, הוא פלוגתא דרבנותא אם בטלה עדות הכשר נמי כדלקמן (סי' לו ס"א), ואם זה הפסול הוא שעבר עבירה דרבנן וזה הכשר יודע בו, אפשר דיכול לבוא ולהעיד עמו, דהא מבואר לקמן סכ"ג דעבר עבירה דרבנן צריך הכרזה, וקודם שהכריזו עליו עדותו כשירה, ואף שנודע לבית דין שפסול מדבריהם, כל שלא הוכרו מקבלין עדותו, ה"ה דהכשר יכול לבוא ולהעיד עמו אף שהוא יודע שהוא פסול שהרי לא הוכרו כו'. מיהו יש להסתפק אם עבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות דלא מיפסל מדאורייתא (עי' סעיף ב), ופסול מדרבנן ולא בעי הכרזה (עי' לקמן סק" ?), וזה הכשר הוא לבדו יודע בו, אי שרי להעיד עמו, או דילמא אסור מדרבנן כיון דאיך פסול מדרבנן ולא בעי הכרזה, ואילו ידעו בו תיכף היה פסול מדרבנן. ולפי דברי הש"ך סק"ד (ד) בטעם הדבר דאסור להעיד עמו אף על פי שהענין אמת, כיון דקיי"ל דשלשה עדים שהעידו ונמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה כל העדות, ואף שנשארו ב' עדים כשרים מ"מ גזירת הכתוב הוא כו', ע"ש, לפי"ז הכא דאיך הוא רק פסול מדרבנן לא שייך טעם זה, י"א דפסול מדרבנן לא אלים פיסולו לפסול הכשר שעמו כו', ויש חולקים (פ"ת).

⁹⁰ לא עשיתי.

⁹¹ לא עשיתי.

⁹² לא עשיתי.

⁹³ לא עשיתי.

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֹלְקָא

(ד) אף על פי שהוא עדות אמת - כיון דקיי"ל דשלשה עדים שהעידו ונמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה כל העדות כולה, וכדלקמן (סי' לו ס"א), א"כ אף שנשארו שני עדים כשרים, מ"מ גזירת הכתוב הוא כשיש עד אחד פסול בטלה כל העדות, א"כ ה"נ אף על פי שהענין אמת גזירת הכתוב הוא כיון שיש עד פסול העדות בטלה ואסור להעיד עמו (ש"ך), עיין באר היטב [סק"א] ובאר הגולה [אות ב']. ועיין בתשובת בית יעקב סי' קל"ד מ"ש בזה. ועיין בתשובת זכרון יוסף חלק חו"מ [סוף] סי' י"א (פ"ת)⁹⁴.

(ה) עד השני שעמו עד שקר - פירוש, שאינו יודע מעדות זו כלל, ואף על פי שהוא פשוט ו"אין צריך לומר" הוא, עכ"ז הזכירו, כדי שלא תימא דילמא הא דכתיב "אל תשת ירך עם רשע", לא הקפיד אלא שלא יעיד עם אחד שאינו יודע מהעדות כלל, ולכך כתבו שזה "אין צריך לומר" הוא, ולא בא הכתוב אלא להזהיר שלא יצטרף עם היודע מהדבר, אלא שהוא רשע מצד אחר (סמ"ע).
(ב) איזהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות(ו), ואצ"ל אם חייבים עליה מיתת ב"ד. ל"ש אם עבר לתיאבון, ל"ש אם עבר להכעיס. הנה: עבר עבירה שאין בה מלקות, פסול מדרבנן(ז)(ח).

(ו) שחייבים עליה מלקות כו' - מפני שהתורה קראה להני רשע, וחייבי כריתות בכלל חייבי מלקות נינהו (סמ"ע), מי שהרג נפש בשגגה כשר לכל עדות, אף קודם שעשה תשובה (פ"ת).

(ז) עבר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן - ואין בכלל זה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, דהא דאין בו מלקות הוא משום חומר איסורו. וגם אין בכלל זה לאו הניתק לעשה, דהא איכא מלקות בביטלו ולא ביטלו. וגם אין בכלל זה עבירה שיש בה חימוד ממון, דבזה נפסל אף שאין בו מלקות דפסול מטעם רשע דחמס, ושם ליכא מלקות אפילו בביטלו, אבל בלאו שאי אפשר לו לעבור כי אם בהתראת ספק, לא נפסל, כיון דלא משכחת ביה מלקות, ואם ביטל מצות עשה, נראה לי מוכח מכמה דוכתי דלא נפסל לעדות עד שיעבור בקום ועשה, או שהוא פורק עול לגמרי (נתה"מ), י"א דאם עבר על לאו שאין בו מעשה, פסול מדאורייתא, ועיקר דאינו פסול מן התורה רק מדרבנן, חוץ מנשבע כו'⁹⁵, ואם עבר ועשה העשה במקום ל"ת ועשה, אי פסול לעדות מדאורייתא או רק מדרבנן, תלוי בפלוגתא, ועיקר דלהלכה יש לפסוק דכשר לעדות אף מדרבנן, משום דסובר מצוה קעביד, דוגמת מ"ש לקמן סעיף ד' (פ"ת).

(ח) פסול מדרבנן - במידי דלא מיפסיל מדאורייתא דלאו בר מלקות הוא, מ"מ פסול מדרבנן, ואף על גב דקיי"ל דפסולי עדות מדבריהם צריכין הכרזה, דילמא לא אמרו אלא בעבירה דרבנן דלא משמע להו לאינשי ולא מחזקי להו לרשיעי, אבל עבירה דאורייתא הכל יודעין שזו עבירה היא, ואין לך הכרזה גדולה מזו כו'. ואם עבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות דלא מיפסיל רק מדרבנן, לא בעי הכרזה. פלוני שקיים כלאים אילן באילן שהרכיב אביו, והתרו בו ולא היטה אוזן, ואחר זמן העיד עדות, וכתב דעדו כשירה (עי' יו"ד סי' רצ"ו ס"ב) דמקיים כלאים אינו לוקה. לפי"ז הוא בכלל עבר עבירה שאין בה מלקות דאינו פסול רק מדרבנן כמו שפסק הרמ"א ז"ל סעיף ב', ואז צריך הכרזה. וכל שלא הכריזו עליו וגם לא ענשוהו ברבים על העבירה ולא הוציאוהו מבהכ"נ, כן עדותו עדות. והנה מאחר וכל עדות שהעיד קודם ההכרזה מקבלין טעמו כדי שלא לאבד זכות העם שהרי לא ידעו שהוא פסול, אמנם אם ידע זה שהזמינו לעד שהוא מקיים כלאים, אף בלי הכרזה פסול. וה"ה אם ב"ד ידעו שב"ד אחר פסלוהו לעד מאחר ועבר על מצות דרבנן, דחשיב כהכרזה. ראובן שבא לב"ד לפסול את שמעון לעדות כי הוא ועד אחד מעידין עליו שגנב ליהודה, ושמעון אומר שראובן עצמו הסיתו לעשות הגניבה ומביא עדים על זה, ראובן פסול להעיד משום כל הפוסל במומו פוסל, אף דקיי"ל אין שליח לדבר עבירה דדברי הרב וכו', ופטור מדיני אדם, אבל מ"מ בדיני שמים חייב אפילו באמירה לבד שמתעה את חבריו ועובר על לפני עור, וגדול עונש מסית לאו דוקא בעבודה זרה אלא אפילו בשאר עבירות, פסול מדרבנן. פי' הענין אף דפסול מדרבנן בעי הכרזה, מ"מ הא כתב הסמ"ע לקמן סעיף סכ"ג [סקנ"ז?], לאותה עדות שנפסל בשבילה אפילו בלא הכרזה פסול. ואם עשה תשובה לצאת ידי שמים צריך לומר שהחזיר מעות הגניבה לבעליו, וא"כ פשיטא שהוא פסול לעדות לומר ששמעון גנב כדי שיחזיר הגניבה

⁹⁴ לא עשיתי.

⁹⁵ לא עשיתי מהו "וכו".

באיר הַבּוֹשֵׁפֶט זולק א'

ויחזיר לו מה ששילם עבורו כו', לכן אין לפסול שמעון על פי הגדת עדות דראובן והוא פסול במומו עד שיקבל תשובה (פ"ת).
(ג) היתה עבירה שעבר מדרבנן, פסול מדרבנן(ט). הגה: וי"א בדבר מדבריהם, בעינין שעבר משום חימוד ממון(י).

(ט) פסול מדרבנן - ה"ה בועלי ארוסה בלא כתובה ובעלי גויות פסולין מדרבנן, וי"א דבועלי גויות פסולין מדאורייתא, ועיין באבן העזר ריש סימן ט"ז [96] (סמ"ע), עי' בשו"ע אה"ע סימן מ"ב (סעיף ה') בקידוש בפני פסולי עדות דרבנן מקודשת מן התורה וצריכה גט (קצה"ח), י"א דפסולי עדות מדרבנן מועילה עדותן לענין אי תפיס מהני (רע"א), דוקא אם הוא חייב מכות מרדות מיקרי רשע דרבנן, הא לאו הכי לא, וא"כ צריך חקירת חכם על איזה עבירה חייב מכות מרדות ועל איזה פטור ולא מיפסל אף מדבריהם, וע"ש עוד בא"א סי' שכח סק"ח⁹⁷. ובעלי נכרית פסולים ג"כ מדרבנן, ואם בפרהסיא או לקחה דרך אישות פסול מן התורה דעבר על לאו דלא תתחתן בס. וי"א דבועלי עכו"ם פסולין מדאורייתא. העובר על איסור מדבריהם בשב ואל תעשה אינו נקרא רשע וכשר לעדות (פ"ת).

(י) משום חימוד ממון - דאז חששו דכמו שעבר עבירה משום ממון יעבור נמי להעיד שקר בשביל ממון או הנאה שיהנה לו (סמ"ע).

(ד) קוברי המת ביום טוב ראשון, כשרים. אפילו נידו אותם ושנו בדבר, כשרים, מפני שהם סוברים(יא) שמצוה הם עושים ושלא נידו אותם אלא לכפרה. הגה: וה"ה בשאר דבר איסור שנוכל לומר שעברו מכת טעות(יב). וע"ל סעיף כ"ד. המגביה ידו על חבירו להכותו(יג), פסול לעדות, מדרבנן(יד).

(יא) מפני שהם סוברים כו' - וה"ה במלוה על ספרים ולמד בהן, אף למ"ד דאם למד בהן מיקרי שולח יד, מ"מ לא נפסל בזה לעדות משום דסבר מצוה קעביד (סמ"ע)⁹⁸, הגם דמלשון זה משמע דאנן אמרינן כן אף שהם אין טוענים כן, מ"מ ברור דבאם הם לפנינו לא אמרינן זה, רק שואלים אותם, ואם לא ישיבו כן, הם פסולים, וי"א דאפילו השחתה בתער דנתפשט בעוונותינו הרבים אצל הרבה לא חשב שזהו איסור כ"כ, ואף דלא התנצל עצמו כן לפני הב"ד, מ"מ זה אינו מגרע, דאפילו הודה אין אדם משים עצמו רשע כו', ע"ש, ועיין מה שכתבתי לקמן סעיף י' ס"ק כ"א? (פ"ת).

(יב) שנוכל לומר - עיין בתשובת עבודת הגרשוני סי' ר' מ"ש בזה (פ"ת)⁹⁹.

(יג) המגביה ידו על חבירו כו' - אסמכוה אקרא שנאמר רשע למה תכה רעך, הכית לא נאמר אלא תכה, שקראו רשע על שביקש להכותו, והיינו בהרמת יד עליו (סמ"ע).

(יד) פסול לעדות מדרבנן - אף על פי שהוא איסור דאורייתא, מ"מ מאחר שאין בו מלקות אינו פסול אלא מדרבנן, ופסול לעדות ולשבועה עד שישוב מרשעו ויקבל עליו דין אפילו לא תבעו זה אלא אחר' (סמ"ע), אבל בהכהו, אף אם יש בה שוה פרוטה דהדין דממונא משלם ומילקי לא לקי, מ"מ פסול דבר תורה, כיון דיש בלאו זה מלקות אם הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה (עי' סי' תכ ס"ב), גם כשיש בה שוה פרוטה מיפסיל (רע"א).

(ה) העובר על השבועה, אחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר(טו) של ממון וביטוי(טז), פסול. ואפילו עבר על חרם שהחרימו הקהל(יז)(יח). וי"א שאינו נפסל(יט) אלא דוקא בשבועה דלשעבר(כ), דבשעה שיצתה שבועה מפיו יצאה לשקר, אבל בשבועה דלהבא(כא), כגון שלא אוכל(כב), ואכל, לא. הגה: מי שבאו עדים שעבר על שבועתו, אינו נאמן לומר: שונג או אנוס הייתי(כג)(כד), להכשיר עצמו.

(טו) אחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר - עיין לקמן בסימן צ"ב סק"ד? פירושו [100] (סמ"ע).

(טז) וביטוי - המחבר הביא לשון הפסוק: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב. ופירושו להרע, שנשבע שלא לאכול או שלא לישן. ולהטיב, שנשבע לאכול או לישן (סמ"ע).

96 לא עשיתי
97 לא עשיתי
98 עי' ש"ך סי' רצב ס"כ.
99 לא עשיתי
100 לא עשיתי

באיר הַבְּשׁוּעָה זֹלְקָא

(יז) שהחרימו הקהל - אבל המועל בחרמות תקנות הקהילות¹⁰¹ אין לפסול לעדות, דאל"כ לא יוכשר אחד מאלף, וה"ה מי שמסרב לכנוס לתקנת הקהל (סמ"ע), עיין בתשובות מהר"ם מלובלין סימן נ"ח (ש"ך)¹⁰², ו"א דיש מקום להכשירו, ועי' פ"ת אה"ע סי' מב סק"יח^[103], ועיין לקמן סימן פ"ז סעיף ט"ל^[104], ועיין בספר ברכי יוסף אות י"ז¹⁰⁵ (פ"ת).

(יח) שהחרימו הקהל - עיין בנחלת צבי בענין מי שיש עליו עונש מי שפרע אי כשר לעדות ע"ש¹⁰⁶ (פ"ת).

(יט) וי"א שאינו נפסל - עיין ש"ך סק(כא), ונתה"מ שם, וי"א שאם עבר על שבועתו בשב ואל תעשה מ"מ מיפסל מדרבנן, ועיין בתומים [סק"ג] מזה¹⁰⁷. עדים שקיבלו על עצמם בשבועה שלא לגלות איזה דבר שידעו לשום אדם ואח"כ העידו הדבר הזה לפני ב"ד, העדים מאחר והיתה שבועתן בכולל, כיון שפירשו בשבועתן שלא לגלות לשום אדם, ודאי שהשבועה חלה ואסורים להעיד אפילו בפני ב"ד, וא"כ במה שהעידו עדותן בפני ב"ד עברו על שבועתן ונפסלו לעדות מכאן ולהבא. ואף דבשו"ע כאן מבואר ב' דעות אי נפסלין לעדות בשבועה דלהבא, מ"מ פסולים מדרבנן, ואין לומר דהני עדים לא מיפסלי בהגדתן לפני ב"ד משום דסברי מצוה קעבדי כו', דהכא לא שייך לומר דעל זה סמכו העדים לעבור על שבועתן משום דסברי דהוא מצוה ולא חלה השבועה מעיקרא, דהרי מעיקרא נשבעו על זה, ובודאי כל כי האי לא הוה להו לעשות שלא על פי הוראת חכם, ואינו דומה כלל לקוברי המת [בסעיף הקודם] דאפשר דלא היה שום ספק אצלם, ואדרבה חשבוהו למצוה, משא"כ בעדים אלו כיון שנשבעו מתחילה על זה הרי דלא חשבוהו למצוה כו', ובענין עדות הזאת שהעידו עליה הדבר פשוט דגם עדות זאת נפסלת כו' (פ"ת).

(כ) אלא דוקא בשבועה דשלעבר - כגון שנשבע שכבר אכל ולא אכל (סמ"ע).

(כא) אבל בשבועה דלהבא כו' - דבשעה שנשבע דעתו היתה לקיים שבועתו, ואח"כ יצרו ולכו אנסו לעבור על השבועה בזה דאינו איסור מצד עצמו אלא שהוא אסור אנפשו בשבועתו, ומפני זה לא יעיד שקר שהוא איסור ועון פלילי מצד עצמו. משא"כ בשבועה דלשעבר דהשבועה עצמה יצאה מפיו לשקר. וי"א שנפסל אפילו בשבועה דלהבא, וי"א דבשבועה דלהבא אינו נפסל אלא לכשעבר שבועתו בקום ועשה, שנשבע שלא לאכול ואכל, אבל לא כשעבר שבועתו בשב ואל תעשה, דהיינו שנשבע לאכול ולא אכל (סמ"ע), עיקר כדעה שלישיית (ש"ך, ונתה"מ חידושים).

(כב) כגון שלא אוכל. עיין בתשובות ר"ש כהן [ח"ג בתשובות] השייכים לספר ב' סי' כ"ה, ובספר ג' סימן ל"ד (ש"ך)¹⁰⁸.

(כג) אינו נאמן לומר שוגג הייתי - שא"כ אין לך חשוד אפילו בשבועת העדות, דיכול לטעון שכחתי כו' (סמ"ע), אינו נאמן לומר שוגג - זה קאי לסברא הראשונה, ולא ליי"א (ש"ך), מי שנשבע על העבר שנתן דבר לפלוני בר"ח אדר בעיר פלוני, ואח"כ נתברר שביום ר"ח הראשון לא היה באותה עיר, אין לנו לפסול אותו בשביל כך אף לדעת הש"ך בסימן ע"ג ס"ק? דהנשבע לפרוע בר"ח אדר חייב לפרוע באדר א', לא מחמת ספק רק מעיקר הדין משום דקרו ליה אינשי ריש ירחא, מ"מ אין לפסולו דיעבד כיון דיוכל להתנצל שכונתו היתה על ר"ח השני ולא כו"ע דיני גמירי (פ"ת).

(כד) או אנוס הייתי כו' - ודין שבועות אונס שיכול לישבע, עיין ביורה דעה סימן רכ"ח סעיף ד'^[109] ור"ב [סעיף י"ב]^[110]. וכן אם סייע לחבירו בפתיחת חלונות, או פתחו לחצירו, אף שלענין חזקה הוי מחילה מיד (עי' לקמן סי' קנד ס"ז), והוא נשבע על זה שלא מחל לו, אינו נפסל בזה, דאפשר דהאמת אתו שלא סייעו על דעת מחילה, אלא רצה לשחק בו שיחזור ויסתום (סמ"ע), היינו שהתרו

101 לא עשיתי - מה ההבדל בזה למה ש"ה F במחבר?

102 לא עשיתי.

103 לא עשיתי.

104 לא עשיתי.

105 לא עשיתי.

106 לא עשיתי.

מי שקיבל מי שפרע כשר לעדות, אבל אין למנותו לעדות לכתחילה (הר הכרמל לו).

107 לא עשיתי.

108 לא עשיתי.

109 לא עשיתי.

110 לא עשיתי.

באיר ה'בשע' זולק א'

בו בשעת מעשה ולא אמר אנוס אני על השבועה, והלכך כיון שלא אמר כן בשעת מעשה אינו נאמן. אבל כשנשבע על החוב לשלם על זמן קצוב בשטר, ועבר וטען אנוס הייתי שלא היה לי במה לשלם, אם לא נוכל לברר עליו שהיו לו כלים ומטלטלים שהיה יכול למכור, אינו פסול לעדות ולשבועה אף שעבר על שבועתו, וכך אם טוען שכחתי ואין כאן עדים שהזהיר המלוה על הזמן, אין להוציאו מחזקתו, והוא במקרה שאין העדות קרוב כל כך שאי אפשר לתלות בו שכחה, ולפ"ז אפשר דאף שוגג הייתי מצי למימר, ואפשר דשוגג הייתי גרע טפי, אבל י"א דאינו יכול לטעון שכחתי, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן צ"ב סק"ב [סק"א]¹¹¹ ועיין לקמן סעיף כ"ד (ש"ך), אם שנשבע היפך האמת, כגון שלוח ונשבע שלא לוח, לכולי עלמא אינו יכול לטעון שכחתי, דרמיא עליו למידק שלא לישבע לשקר, משא"כ בשבועת העדות ששבועתו היא שאין יודע בעדות, ואם שכח ונשבע שאינו יודע, שבועתו היא באמת ולא רמיא עליו למידק כלל, כיון שעכשיו שוכח הוא, יכול לישבע באמת שאינו יודע ולמה לו למידק. ובשבועה שאינו יודע אנו פוסקין לכתחילה לישבע, ואף אם באין עדים שלוח לא נפסל. ואם היתה העדות בזמן רחוק, לכו"ע יכול לטעון שכחתי ובאמת נשבעתי שאיני יודע. ואם נשבע לשלם עד זמן פלוני, והגיע זמן, ויש לו בגדים, ולא מכרם כדי לשלם החוב, אם נשבע כשהיה עשיר והעני מחמת אנוס, ודאי דפטור משבועתו, דאנוסא דלא אסיק אדעתיה הוא שיעני ויצטרך למכור החלוק ומכנסים, ודוקא שלא נשתנה מבראשונה על ידי אנוס דשכח ולא שכח, מחויב להתפלש באפר כיון דלא אתני, אבל בהעני מחמת אנוס דלא אסיק אדעתיה, ודאי דפטור משבועתו זאת ואינו חייב להתפלש באפר, וא"כ הכא נמי יש לומר דהיה אנוס בכהאי גוונא, ושמא עשיר היה בשעת שבועה והעני, דאין אדם יודע מטמונותיו של חברו (נתה"מ).

(ו) טבח שיצתה נבילה או טריפה מתחת ידו(כה)(כו), פסול לעדות (ועיין ב"ד סימן קי"ט נתבאר דין זה).

(כה) טבח שיצאתה כו' - הבא על הערוה ודין החשוד על העריות, סמכו אמ"ש כבר בסעיף ב' דחייבי מיתות פסולין, ודין חשוד דכשר, וכתבו הרמ"א בסעיף כ"ה (סמ"ע).

(כו) שיצאתה נבילה כו' - אינו נפסל לעדות אם שחט וברק בהמות דאחרים והכשיר את הטריפה. חדא, דאיכא למימר דטעה וסבר שאינה טריפה, שהרי אין אדם חוטא ולא לו. ועוד, אפילו עשאה במזיד אכתי לא עבר אלא אלאו דלפני עור לא תתן מכשול, ומפני זה לא נחשד להעיד שקר ולהוציא בשקרו ממון מיד חברו, אלא מיירי בטבח ששחט בהמת עצמו ונמצאה טריפה ורצה למוכרה לאחרים, ואעפ"י שאינו אוכל ממנה, מ"מ כיון שמפני חימוד והנאת ממון רצה להכשיל אחרים, אמרינן בשביל הנאת ממון יעיד ג"כ שקר (סמ"ע), ע"י יו"ד סי' קיט ש"ך סק"ל וסקל"ג¹¹² (ש"ך), מש"כ הסמ"ע בענין לפני עיור, נהי דעבירה דלית ביה מלקות היא, מ"מ נפסל מדרבנן כמבואר בסעיף ב' (נתה"מ).

(ז) גנב, וכן גזול(כז), פסולים לעדות מעת שגנב או גזל, ואף על פי שהחזירו(כח), עד שיעשו תשובה. (וע"ל סעיף כ"ט. החולק עם הגנב(כט), אינו נפסל). (וע"ל סי' צ"ב הכופר בפקדון (או מלוה) אימת נפסל(ל)).

(כז) גנב וכן גזול - עיין מ"ש לקמן סימן שנ"ט סעיף ו' [סק"ה] מדין גזול¹¹³ (ש"ך), וגונב ממון נכרי י"א דפסול מן התורה, ועיקר נראה להכשיר דלא משמע לאינשי דאסור, וכן ראוי לדון, ואפילו לי"א הנ"ל מכשיר מטעם זה כל שלא התרו בו תחילה והודיעוהו שיופסל לעדות מחמת זה (רע"א). (כח) ואעפ"י שהחזירו כו' - היינו דוקא כשלא שילמו מעצמן אלא בכפיית בית דין. ואף על פי שבמלוי בריבית לא מהני החזרה לחוד כי אם בהוסיפם על נפשם לאסור המותר לו וכמ"ש בסימן זה סעיף כ"ט, היינו דוקא במי שהרגיל נפשו בכך, אבל מי שעשה גזילה או עבירה כיוצא בה בפעם אחת והחזירו מעצמו, די בכך (סמ"ע וקצה"ח).

(כט) החולק עם הגנב - אפילו עדיין לא החזיר ולא היה יאוש נמי אינו נפסל. דאין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, וא"כ לא הוי על השני תורת גזול כלל, אלא אי איתיה בעינא כיון דלא קנאו דנגזל הוי כל היכא דאיתיה כיון דלא קנאו, אבל עכ"פ השני אינו גזול ולא גנב דכיון דכבר נגנב

¹¹¹ לא עשיתי.

¹¹² לא עשיתי.

¹¹³ לא עשיתי.

באיר הבעלים זולק א'

מבית הבעלים ואינו ברשותו תו לא עבר השני משום לא תגנוב או משום לא תגזול (קצה"ח), אם השני גזלה על מנת להשתמש בה, דנעשה שואל שלא מדעת והוי גזלן של בעלים, דדוקא כשלא שימש רק דעיכבו בידו דלא הוסיף על גזילה של ראשון, שייך לומר דלא הוי גזלן של בעלים דאינו נעשה קנין במה דעיכבו בידו, אבל אם שימש דהוסיף על הגזילה של ראשון, ודאי דהוי גזלן¹¹⁴. מיהו עיקר דוקא אם החזיר או שהודה ורוצה להחזיר, כשר לעדות. אבל כשכפר, פסול לעדות כיון דעושה משום חימוד ממון, ובחימוד ממון אפילו באין בו מלקות, פסול לעדות (נתה"מ). כל שלא נשתמש בה, אף שנתכוין לזכות בה לעצמו, מכל מקום כיון דלא הוסיף גזילה בהקנין ההגבהה שעשה לשם גזילה על הגזילה הראשונה, דתיכף בגזילה הראשונה נקרא של בעלים ואינו ברשותו של בעלים, וגם בגזילה השנייה כך הוא ולא הוסיף מידי, לא עבר אלא תגזול, דבגזילה קנין בעי, ובכהאי גוונא מיירי בשו"ע דנקט החולק עם הגנב, ואף דמכל מקום עבר, דהא מחויב להשיב אבידה לבעלים כמבואר סימן שנ"ט, מ"מ אינו אלא כעובר על מצות עשה דלא נפסל כמו שכתבתי בסק"ו (ז) (נתה"מ).

(ל) הכופר בפקדון או מלוה אימת כו' - כן צ"ל (סמ"ע), עיין בתשובת רמ"א סוף סימן כ"ב¹¹⁵ (ש"ך), לזה שהוציא שובר על המלוה וניכר שנעשה בו זיוף שהיה כתוב חמשה ונמחק ה' ונכתב חמישים, אף על גב שהוא בעצמו זיף, לא נפסל לא לעדות ולא לשבועה¹¹⁶ (פ"ח).
(ז) עד זומם, אף על פי שהזומם בעדות ממון ושילם (לא), פסול מן התורה לכל עדות. ומאימתי הוא נפסל (לב), מעת שהעיד בב"ד (לג), אף על פי שלא הזומם על אותה עדות אלא לאחר כמה ימים.

(לא) אעפ"י שהזומם בעדות ממון ושילם כו' - דאע"פ דמתחילה לא עיוות אלא בדבר די ש' לו תשלומין וגם שילם לבסוף, אפ"ה נפסל, ק"ו אם עיוות מתחילה להעיד בדבר שאין לו תשלומין, כגון לגרום מיתה או מלקות לחבירו דנפסל, ואף על פי שהזומם קודם שנהרג חבירו, מ"מ מחשבתו היתה לרעה בדבר שאין לו תשלומין (סמ"ע).

(לב) ומאימתי הוא נפסל כו' - עד זומם נפסל למפרע משעה שהעיד, כגון אם העיד בניסן והזומם בתשרי על אותה עדות, כל מה שהעיד מניסן ואילך פסול, דהרי בשעה שהעיד נעשה רשע (סמ"ע).
(לג) מעת שהעיד כו' - וכן מה שהעיד מקודם תוך כדי דיבור של עדות זו שהזומם עליה, וי"א דדוקא אם הב' עדות של תובע ונתבע אחד, אבל בב' עדות לתרי גברי, עדות שמקודם קיים. ועוד י"א דאם תכ"ד של עדותו נפסל בעבירה עדותו בטל וצ"ע לדינא (רע"א).

(ט) אין עידי השטר נעשים זוממים עד שיאמרו בב"ד (לד): שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא איחרנוהו. אבל אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בבבל ביום זה, השטר כשר והעדים כשרים, שאפשר שכתבוהו ואיחרוהו (לה), וכשהיו בירושלים באחד באדר, כתבו שטר זה שם ואיחרו זמנו וכתבו זמנו בניסן. ואם אמרו: בזמנו כתבנוהו, והזוממו, אם יש שם עדים שיוודעים היום שחתמו על זה השטר (לו), או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני, כיון שהזוממו (לז), נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר, שהעדים החתומים הרי הם כמי שנחקרה עדותן בבית דין בעת החתימה (לה). אבל אם אין עדים שראו עדותן, ולא ראו השטר מקודם, אינם נפסלים אלא מעת שהעידו בבית דין שזוה כתב ידם, ואמרו: בזמנו כתבנוהו, דאיפשר שביום זה (לט) שהעידו בב"ד בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנים (מ), והם שיקרו (מא) ואמרו: בזמנו כתבנו. (עדים שחתמו עצמן (מב) על שטר מוקדם, במזיד, פסולין לעדות (מג)).

(לד) עד שיאמרו בב"ד - וה"ה אם כתבו כן בשטר שבזמנו כתבוהו (ש"ך).

(לה) שכתבוהו ואחרוהו כו' - פירוש, ושטר שזמנו מאוחר הוא כשר כשכתב בו דאקני, וכמ"ש בסי' מג ס"ב. ודוקא שטר הלואה, אבל שטר מכר מאוחר פסול הוא, כמ"ש שם בסעיף יג ובסי' רלט ס"ב (סמ"ע), בעדות שבשטר לא מהני הזמה לענוש הגוף או ממון, אבל מכל מקום העדים נפסלין והשטר בטל (ש"ך), ולפי מה שכתבתי לעיל בסימן כ"ח סק"ג (ג) דכל שאינן מעידין על גמר הדבר

¹¹⁴ ע"י דבריו בסי' רצב ס"א ד"ה ואם החזירה, ששואל שלא ברשות הוי כגזלן, ולא גזלן, וצ"ע אם כאן שונה.

¹¹⁵ לא עשיתי

¹¹⁶ ע"י דברי הרמ"א

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֹלְקָא

של גירושין, לא בעינן הגדה בב"ד כלל, וכיון דמפי עדים כשר, מפי כתבם גם כן כשר, דקרא דאם לא יגיד, דמשמע בפה, בבית דין כתיב, וכיון דעדות זו לא בעי הגדה לפני ב"ד, על כרחך דלא בעי בעדות זו עדות שאתה יכול להזימה, דהזמה אינה רק אחר גמר דין דבית דין, ובדיעבד אם הוזמו, ודאי נפסלין העדים אף שאין עושין בהן דין הזמה, דהא אפילו באיסורין אם הוזמו, המזימין נאמנין, וכיון שהמזימין נאמנין ממילא הראשונים שהתירו איסור בשקר, נפסלין כמו טבח שהוציא טריפה מתחת ידו. וזה טעם הש"ך שפסק דהעדים נפסלין ואין עושין בהן דין הזמה, דבשטר ממון גם כן העדי חתימה אין מעדיין רק שעשאן שלוחים, דהא כותבין שטר ללוה ולנותן, אלמא לעשותן שלוחים לא בעי הגדה בפני ב"ד, ולזה לא בעי עדות שאתה יכול להזימה. ואם הוזמו, המזימין נאמנין והראשונים נפסלין (נתה"מ), שמעון הוציא שטר מכר שראובן מכר לו חדר אחד וגם משכן לו חדר אחד, והעדים החתומים כבר מתו וכתב ידם יוצא ממקום אחר ונתקיים בבית דין, וראובן הביא עדים והעידו שאותו יום הכתוב בשטר מכירה היו העדים החתומים בשטר במקום אחר רחוק מן המקום הנכתב בשטר, ויש שם שטרות הרבה שעדי השטר חתומים עליהם. כל שאפשר שלא חתמו שטר זה רק רגע קודם שמתו, אז שאר השטרות כשרים, אם ליכא עדים שראו שטר זה ביום ידוע כו' (פ"ת).

(לו) אם יש שם עדים שידועים שחתמו כו' - פירוש, שראו שחתמו ולא ראו בתוך השטר הזמן והמקום הכתוב בו, דאל"כ הו"ל הן ג"כ עדי הזמה (סמ"ע), [כפי' דברי הסמ"ע] מחמת שלא ראו אז בהשטר הזמן והמקום הכתוב בו, לא שמו על לבם המקום שראו שחתמו השטר, ואין זוכרין המקום, רק היום שחתמו. דאם היו רואין בהשטר המקום, וכיון דבודאי לא היה במקום הכתוב בשטר, דהא משמע במחבר שמעדיין היום שחתמו והוא היום הכתוב בשטר, דהא בסיפא כתב המחבר, או עדים שראו השטר וכו', משמע דברישא כשראו שחתמו, מיירי שהוא ביום הכתוב בשטר, וכיון דבשטר כתוב בניסן ובירושלים, ועדי הזמה מעדיין שהיו בניסן בלוד, ואם היו העדים שראו שחתמו רואין בתוך השטר שכתוב בירושלים ובאמת היה בלוד, היו רואין תיכף שכותבין שקר, והיו שמין על לב להעיד שהיו בלוד כשחתמו, והיו הן גם כן עדי הזמה. משום הכי כתב הסמ"ע דמיירי שלא ראו אז בתוך השטר ולא שמו על לבם המקום שחתמו בו, ואינן זוכרין להעיד באיזה מקום היתה החתימה, רק באיזה יום, ומשום הכי לא היו הן עדי הזמה (נתה"מ).

(לז) ה"ג ביום פלוני כיון שהוזמו וכו' (סמ"ע).

(לח) כמי שנחקרה עדותן בב"ד כו' - פירוש, ומה"ט נעשו רשעים מאותה העת דהו"ל כאילו העיד אז, אבל לא מזמן החתימה שכתוב בשטר, כיון דאין עדות אימת חתמו יכול להיות שביום שראו העדים השטר בחתימתן חתמוהו והקדימו הזמן ברשעתן (סמ"ע).

(לט) דאפשר שביום זה כו'. כצ"ל (סמ"ע).

(מ) שיש לו כמה שנים - פירוש, שיש לו שטר שזייף וכתב בו איך שנכתב לפני כמה שנים. א"נ שהיה בידו השטר כתוב בלא חתימת העדים והיה מונח בידו כמה שנים, והיום חתמו העדים, דהו"ל זמן כתיבתו מוקדם לחתימתו (סמ"ע).

(מא) והם שיקרו - עיין במה שכתבתי ריש סימן ל' בזה? (נתה"מ).

(מב) עדים שחתמו עצמן - עיין מ"ש לקמן (סי' מג ס"ז וס"ח) (ש"ך).

(מג) פסולים לעדות כו' - מי ששכר עדים שיעידו לו, אינם נפסלים עד שעה שיעידו (סמ"ע)¹¹⁷.

(י) המלוה ברבית, פסול. אחד המלוה ואחד הלוח(מד)(מה), אם ברבית קצוצה, פסולים מן התורה, ואם ברבית מדרבנן, פסולים מדבריהם. הנה: וי"א דבאבק רבית אינו נפסל אלא המלוה ולא הלוח(מו). ועיין ב"ד סימן קס"א.

(מד) ואחד הלוח - אמנם הערב ועדים כשרים, ודלא כסמ"ע סימן נ"ב? (ש"ך), [כתוס' על הש"ך] משום דלא תשימון עליו נשך לא משמע לאינשי אלא במלוה ולוה, וכ"ז דוקא באינם לפנינו אבל אם הם לפנינו ודאי שיילינן להו, ואם אינן משיבין דשוגגין הם, לא טענינן להו כמ"ש לעיל בענין קוברי המת (עי' לעיל סעיף ד' סק"ט?). ומ"מ צ"ע אף אם הם עצמם טוענים כך באם הם יודעי ספר אי שומעין להו לומר דלא ידעו דבר משנה. ואם העדים שחותמים יודעים שיש איסור בדבר פסולים הם. ואם העדים נאמנים לומר ידענו שיש איסור ואעפ"כ חתמו, אין נאמנים משום דאין

¹¹⁷ עי' לעיל סי' כח סק"מ(ט) בשם הנתה"מ וש"ך בשם הרמ"א.

באיר הַבְּשִׁיטָה זִלְקָא

אדם משים עצמו רשע, ועיין לעיל סעיף ד' סק"ט?, ועי' עוד במל"מ שם כמה דינים בענין עדי ריבית¹¹⁸, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן נ"ב סעיף א' שם סק"א¹¹⁹ (פ"ת). הלוה לא מיפסל אפילו כתב בספר וחתום, עד דיהיב, וי"א דהלוה מיפסל משעת שומא, עי' סמ"ע סכ"ו סק"ג? וש"ך שם סק"ח?, ועיין בתוס' רע"ק בגליון המשניות פרק זה בורר אות' י' (פ"ת).

(מה) שם - י"א דאפי' קודם נתינת הרבית פסול ג"כ הלוה (רע"א)

(מו) ויש אומרים דבאבק ריבית אינו נפסל אלא המלוה - לדעה זו אף ברבית קצוצה אינו נפסל המלוה רק מדרבנן, ולפי"ז בריבית דאורייתא פסול הלוה רק מדרבנן (נתה"מ רע"א).
(יא) המלוה מעות יתומים, אפילו ברבית קצוצה, לא נפסל, משום דסבר מצוה קא עבידנא (מו) להרויח נכסי היתומים.

(מז) משום דסבר מצוה קעבידנא - כנ"ל סעיף ד (סמ"ע).

(יב) עד החתום בשטר שמת(מח), והעידו עליו שהלוה לישראל ברבית קצוצה, אם הוא מפורסם שהוא אפטרופוס או סנטר של עובד כוכבים(מט), תולין דשל עובד כוכבים הלוה ברבית. וכן אם הוא אפטרופוס ליתומים, תולים בשל יתומים. אבל באינו מפורסם, אין תולים בכך, עד שיתברר. אם העידו על אדם שמוחזק בכשרות שהלוה ברבית, לא נפסל, שתולים לומר בדרך שאין בו איסור הלוה, או שהיה טועה וסבור שאין איסור בדרך ההוא(נ).

(מח) עד החתום בשטר - עיין לקמן סימן מ"ו בש"ך ס"ק ק"ב? (רע"א).

(מט) אפטרופוס או סנטר של גוי - עיין יו"ד קסט סכ"ו וסכ"ד [120] (סמ"ע).

(נ) או שהיה טועה וסבור כו' - וכ"כ בסמוך בריש סעיף כ"ד. שונה ממה שכתב הרמ"א בס"ה דאינו נאמן לומר שוגג הייתי להכשיר עצמו. וכן בשבועת העדות דאינו נאמן לומר שכתתי כנ"ל בסקי"ד?. דשאני התם דאיסור שבועה הוא ידוע לכל, אלא שבא להתנצל ולומר שוגג הייתי ולא זכרתי שנשבעתי, ועל זה אמרו אדם מועד לעולם להיות רמיא אנפשיה להיזהר במה שקיבל עליו בשבועה, וכן בעדות שראה מתחילה רמיא אנפשיה לאדכורי כדי להעיד, משא"כ באומרו סברתי שאין איסור בדבר, דמהיכא תיתי לרמיא אנפשיה ליהור. וכן הקושר ומתיר בשבת ואומר לא ידעתי שיש בו משום מלאכה, וכן באומרו לא ידעתי שהוא שבת, שאף שהוא מוזהר בו משמים, מ"מ כיון דמעלמא אתא עליה אינו עולה על זכרונו כל כך כדבר שהאדם עצמו רמיא אנפשיה (סמ"ע).
(יג) העובר על גזל של דבריהם, פסול מדבריהם. כיצד, (כגון שגזל מציאת חרש שוטה וקטן(נא) או החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלמלים שלא ברצון הבעלים, אף על פי שנותנים הדמים(נב). וכן הרועים, אחד רועי בהמה דקה(נג), ואחד רועי בהמה גסה של עצמם, הרי הם פסולים, שחוקתן פושטים ידיהם בגזל ומניחים בהמתן לרעות בשדות ובפרדסים של אחרים.

(נא) שגזל מציאת חש"ו - וגזילה זו אינה אלא מדרבנן מפני דרכי שלום כמ"ש לקמן סימן ר"ע סעיף א'. ודוקא מציאה קאמר, דאין דעת אחרת מקנה להן וכמ"ש שם ברמ"א, והמחבר השמיט זה, וסמך אמה שכתב שם, וגם י"ל שסמך אמ"ש אחר זה בסעיף ט"ז, שפסול דמפריחי יונים להביא להן יונים אחרים, דג"כ אין בו אלא גזל דרכי שלום, וכמו שכתבתי סק"מ? (סמ"ע).

(נב) שלא ברצון הבעלים אעפ"י שנותנים הדמים - פירושו, וכל הנותנים דמים אינם עוברים אלא דלא תחמוד, כי לא תחמוד בלא דמי משמע ואינם גוזלים בכח, אלא משתדלים מהבעלים עד דיהיבי להו בלא דמים (סמ"ע), עי' לקמן סימן שנ"ט סעיף י' ודברי סמ"ע שם סקי"ד? 121 הבית שמואל באה"ע סימן כ"ח סק"ב¹²² (פ"ת).

(נג) אחד רועי בהמה דקה כו' - עי' סי' תט ס"?, חילוק במגדלי בהמה בבית, דבבהמה דקה אסור מפני שדרכה לקפוץ ולצאת מהבית אל השדות ואינו יכול לשומרה, משא"כ בהמה גסה, ועיין שם בסמ"ע סק"א¹²³. וקמ"ל"ן הכא דכשרועין הבהמה בשדות, אין חילוק בין בהמה גסה לדקה. והא

118 לא עשיתי

119

120 לא עשיתי

121 לא עשיתי.

122 לא עשיתי.

123 לא עשיתי.

באיר הבישפּט זולק א'

דלא כתב דמגדל בהמה דקה אפילו בביתו הוא פסול, משום דפסול זה אינו אלא להמגדל בארץ ישראל או בבבל שהיה לרוב ישראלים שדות, משא"כ בזמנינו, והוי כדבר שאינו נוהג. ועיין לקמן סימן תכ"ה? דרועי בהמה דקה אין מורדין ואין מעלין, ולא נקט שם בהמה גסה, נראה דשם מיירי ברועה בהמות של אחרים, וכאן נקט בהמות של עצמו, ומשום דנחשד שבשביל הנאתו יניחם לרעות בשדות של ישראל, ולפ"ז היה נראה לומר דמ"ש של עצמו, לא קאי אלא אבהמה גסה, ולענין לפסול אותו מעדות ושבועה, אפילו בבהמה דקה הצריכו להיות דוקא של עצמו¹²⁴ (סמ"ע). (יד) המוכסים, סתמם פסולים (נד), מפני שחזקתן ליקח יותר מהקצוב להם בדין המלכות. אבל גבאי מנת המלך (נה), סתמם כשרים. ואם נודע שלקחו אפילו פעם אחת (נו) יותר מהראוי להם לגבות (נז), פסולים. הגה: י"א דפי' מוכסים, שגובה המכס לפי אומד הדעת ואין בדבר קצבה, לפיכך מסתמא פסול, דמסתמא נושאים פנים למקצת בני אדם ומכבידים על אחרים, ולכן שמאי העיר שמטילין מס על בני העיר לפי אומד הדעת, צריכין ליוהר שלא יחניפו לאחד וכבידו על האחר, שלא יפסלו לעדות ולשבועה.

(נד) המוכסים סתמא פסולים - מוכסן הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממון של אדם וכל כיוצא בו דבר שאינו ידוע לכל, וכדבר שאינו ידוע יכול ליטול יותר באין מרגיש כל כך, משום הכי סתמן פסולין (סמ"ע).

(נה) גבאי - הוא שגובה מקרקפתא דגברא או מהשדות והבתים בשוה והוא דבר גלוי וידוע, ובקושי יכול ליטול מהן יותר מקצבתו, משום הכי סתמא כשר (סמ"ע).

(נו) ואם נודע שלקחו אפילו פעם אחת - לשון זה משמע שפעם אחת נודעו הדברים, ויכול להיות שעשו כן הרבה פעמים, אבל משום שלקחו פעם אחת יותר אפשר דלא מיפסלי, דנוכל לומר דבטעות השומא לקחו יותר, משא"כ בגזלן (סמ"ע).

(נז) יותר מהראוי כו' - ואפילו החזירו מה שלקחו יותר פסולים כל זמן שעסוקין באותו ענין, שיש לחוש שיחזרו לסורן. ועוד, שמסתמא אינן יודעין ממי לקחו שיחזירו לו (סמ"ע).

(נח) ארים שלקח דבר מועט מהפירות שבכרו ביומי ניסן ויומי תשרי קודם שתגמור מלאכתן (נח), (ויש אומרים בדבר שנגמר מלאכתם) (נט) אעפ"י שלקח שלא מדעת בעל השדה, אינו נגב, וכשר לעדות, שאין בעל השדה מקפיד עליו, וכן כל כיוצא בזה.

(נח) קודם שתגמר - שאז מורה היתר שאכלו בטרחות עבודתו, ואינו כגזלן להיות נחשד ג"כ להעיד שקר (סמ"ע).

(נט) וי"א בדבר שנגמרה מלאכתו - דאז מורה היתר ואומר שאינו מקפיד הבעל הבית, שהרי התורה התירה לפועל לאכול מדבר שנגמרה מלאכתו (סמ"ע).

(ס) מפריחי יונים (פי' שמלמדים אותם להביא יונים משובך הזולת) בישוב (ס), פסולים, מפני שחזקתן שגוזלים יונים של אחרים. וכן סוחרים שביעית, והם בני אדם שיושבים בטלים, וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהם ומתחילים לישא וליתן בפירות, שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהן סחורה, וכן משחק בקוביא, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק בישובו של עולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל (סא). ולא אקוביא בלבד אמרו, אלא אפילו משחקים בקליפי אנונים וקליפי רמונים, וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפילו במשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומרים: כל הקודם את חבירו או כל הנוצה את חבירו יטול בעליו שניהם, וכל כיוצא בשחוק זה, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה, הרי זה פסול. וכל אלו, פסולים מדבריהם.

(ס) מפריחי יונים בישוב כו' - יש בזה ב' פירושים. האחד, דהאומר אי תקדם יונך ליוני אתן לך כך וכך. והשני, ששולח יונו להביא יונים משובכים דאחרים. והמחבר נמשך אחר לשון הב', אמנם איסור אי תקדמך יונך כו' ס"ל דהוא בכלל איסור משחק בקוביא, ואיסור להביא יונים אינו גזל גמור דכל היונים מעלמא אתו ורבו בשוכנין ולא קנאן בעל השוכך בקנין גמור, ומ"מ אסרוהו משום דרכי שלום כמו גזל מציאת חש"ו. וזה שכתב המחבר, מפריחי יונים "בישוב", לאפוקי במדבר דיוני המדבר הן הפקר, ופשיטא דלא מיפסלי בזה. והמשחק ביונים עם חבירו ואומר אם

Commented [YL14]: ל
בדוק אם זה לכו"ע או רק
לשיטה שחולק על השו"ע.

¹²⁴ לא עשיתי לעהור עוד פכן

באיר הַבְּשִׁפָּט זֹלְקָא

תקדים יונך ליוני כו', שהוא בכלל דהמשחק בקוביא, ממילא ג"כ נלמד דאינו נפסל אא"כ אין לו מלאכה אחרת דמסתמא אוכל ממצות שחוק זה, משא"כ במפריחי יונים להביא לו יונים אחרים של חבירו דנפסל בזה אפילו אינו אוכל ממצות הללו, דבכלל שם גזלן הוא אף על גב דאינו אלא מדרבנן (סמ"ע).

(סא) הרי זה בחזקת שאוכל מהקוביא שהוא אבק גזל - לא ס"ל כמ"ד דמשחקי בקוביא נפסלים משום דהוי גזל גמור, כיון דאין קונים מעות הקוביא דהו"ל אסמכתא, אלא אף שקונה אותו, מ"מ כיון שאין חבירו מקנה לו בקנין גמור אלא ע"י שחוק והיתול בא לידו, הו"ל אבק גזל. מיהו אף שיש בו צד איסור גזל, מ"מ לא הוה נפסל בזה, כיון דאינו אלא אבק גזל שהוא מדרבנן, ולא נפסל ממנו אלא אם כן ביש לו הנאת הגוף מזה וכמ"ש הרמ"א (סעיף ג), משום הכי בעינן נמי שלא תהא לו אומנות אלא הוא, ואז מסתמא הוא אוכל ממצות שחוק זה, וכיון דנהנה ונתגדל במצות איסור הללו פסלוהו וחשדוהו שיעיד נמי שקר, משא"כ אם אינו אוכל ממצות שחוק זה אלא מחזיק אותו בידו וחוזר ומשחק בו להעביר בו זמנו, לא אמרינן דהוא חשוד להעיד שקר. ולפ"ז אף שיש לו אומנות אחרת, כל שאותה אומנות אינה מספיקה לו לצורך פרנסתו והוצאתו, נמצא דנתפרנס ג"כ ממצות שחוק זה, פסול הוא. ומינה נמי דאפילו אין לו אומנות כלל כל שיש לו ממון אחר ואינו מתפרנס ממצות שחוק זה, אינו נפסל. אבל י"א דפירשו מה שאמרנו בגמרא דפסול משום שאינו עוסק בישובו של עולם, ר"ל כיון שאין לו מלאכה אינו יודע כמה קשה על בני אדם המצות ומחיתם ויקל עליו להעיד שקר, ולפ"ז בשניהן הוא איפכא, והיינו דכל שיש לו אומנות אחרת אפילו כל דהו אינו נפסל, וכל שאין לו מלאכה, אפילו יש לו ממון להתפרנס ממנו, הוא נפסל, ומתהימה על רמ"א שלא הזכיר טעם הי"א כלל (סמ"ע), ועיין בתשובות מבי"ט (ח"ב) [ח"א] סימן ע"ח¹²⁵ (ש"ך).

(יז) מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ¹²⁶ (סב), הרי זה בחזקת רשע ופסול לעדות מדבריהם. לפיכך "אין מוסרים עדות לעם הארץ" (סג), ואין מקבלים ממנו עדות, "אלא אם כן הוחזק שעוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרכי הישרים ויש בו דרך ארץ, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה. נמצאת אומר: כל ת"ח בחזקת כשר, עד שיפסל. וכל עם הארץ בחזקת שהוא פסול, עד שיחזק שהולך בדרכי הישרים. וכל מי שמקבל עדות ע"ה קודם שתהיה לו חזקה זו, או קודם שיבואו עדים ויעידו שהוא נהוג במצות ודרך ארץ, הרי זה הדיומ, ועתיד ליתן את הדין, שהרי מאבד ממונן של ישראל על פי רשעים (סד).

(סב) מי שאינו לא במקרא ולא במשנה כו' - פירוש, שאינו בשום אחד מהם, דכל שירד לכך חזקתו שעובר על רוב עבירות שיבואו לידו, לפיכך בעינן שיהיה מוחזק שהוא בר מצוות, וג' ענינים הן. כשידוע שאינו בשלשתן, הוא פסול לגמרי אפילו בדיעבד. וכשהוא בודאי בר שלשתן, אף שאינו ידוע שעוסק במצוות, כשר הוא אפילו לכתחילה, דחזקתו שהוא בר מצוות. אבל מסתמא שאנו יודעין בו שאינו למדן ואין אנו יודעין בו אם הוא בר דרך ארץ ומחזיק במצוות, בזה אמרו דאין מוסרין לו עדות לכתחילה אא"כ ידוע שהוא מוחזק במצוות ודרך ארץ, אבל בדיעבד אין פוסלין עדותו (סמ"ע).

(סג) אין מוסרין עדות לעם הארץ - פירוש, אין מיחדין אותו מתחילה לעד, ואם נעשה דיחדו לעד, מ"מ אין מקבלין הבית דין ממנו העדות (סמ"ע).

(סד) על פי רשעים - עיין בתשובת רמ"א סי' י"ב דף כ"ח (ש"ך)¹²⁷.

(יח) הבזויים, פסולים לעדות מדבריהם, והם האנשים שהולכים ואוכלים בשוק בפני כל העם (סה)¹²⁸, וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו, שאין מקפידים על הבושת (סו), שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר. ומכלל אלו המקבלים צדקה מהעובדי כוכבים בפרהסיא, אף על פי שאיפשר להם שיוזנו בצנעא מבזים עצמם

¹²⁵ לא עשיתי

¹²⁶ עי' אבות (פ"ו מ"ה): התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים וכו' במקרא במשנה וכו' במיעוט דרך ארץ וכו'. מקרא היא תורה שבכתב ומשנה היא משנה וברייתא של ששה סדרים (רש"י סוכה כח ע"א), ועי' רש"י אבות: במיעוט דרך ארץ. שלא יהא מצוי עם בני אדם בשוק.

¹²⁷ לא עשיתי.

¹²⁸ אפילו כל אוכל, שכן ה"ת אוסר דווקא בפת, וצ"ע.

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

ואינם חוששים, כל אלו פסולים מדבריהם. הגה: כל מי שנוטל שכר להעיד (סז), עדותו בטלה, כמו הנוטל שכר לדון, כמו שנתבאר לעיל סימן ט' סעיף ה', ואינן צריכים הכרזה, אלא הדין והעדות בטל מעצמו. ואם החזיר הממון, דינו ועדותיו קיימים (סח), שאין זה כשאר פסולים שצריכין הכרזה ותשובה, אלא קנס קנסוהו חכמים שיתבטלו מעשיו כל זמן שנוטל שכר. וכל זה בעדים שכבר ראו המעשה ומהוייבים להעיד (סט), כמו שאדם מחוייב לדון בין אדם לחבירו. אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר לילך ולראות הענין שיהיה עד, מותר. דיין שדן כבר (ע), ובא הבעל דין ליתן לו מתנה (עא) על שהפך בזכותו, אסור לו לקבל. כל מה שאדם מעיד לסיבת יסורין ויראה (עב), אין בו ממש.

(סד) שהולכין ואוכלים בשוק בפני כל העם - אבל כשאנו בפני כל העם, גנאי הוא לתלמיד חכם לאכול בשוק, אבל אין אדם נפסל בכך, ועי' תוס' ז"ל: כגון שהלך אצל המוכרים וטועם משל כולם מעט מעט כאילו רוצה לקנות מהם וניחא השתא שקורין כלב שדומה לכלב אוכל כאן מעט וכאן מעט ור"ת פירש דאוכל בשוק היינו שאוכל סעודה דפת דגנאי יותר] (סמ"ע).

(סו) שאין מקפידין על הבושת - פירוש, וחיישינן נמי שיעידו שקר ולא יחששו שיוודע הדבר ותבוא עליהן חרפה ובושה, דהא אין מקפידין על הבושה (סמ"ע).

(סז) כל מי שנוטל שכר להעיד כו' - נתבאר לעיל (סי' ט ס"ה) (סמ"ע), הנוטל שכר כשר להעיד מן התורה (קצה"ח, פ"ת), ולא חשדינן למשקר בשביל הנאת ממון יעיד שקר¹²⁹ (קצה"ח), י"א שצריך להחזיר ויש חולקין, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ט' סק" Error! Reference source not found. (פ"ת). ועיין תשובת בגדי כהונה ח"ב סי' כ"ו {אם לוקח שכר פסול דאורייתא או דרבנן} (רע"א)¹³⁰.

(סח) דינו ועדותיו קיימים - תיכף כשהחזיר השכירות עדותו כשרה ואין צריך אפילו להעיד מחדש, ועיקר שצריך להעיד מחדש, ועיין בספר עזרת נשים סי' י"ז סוף סק"ל מזה 131 (פ"ת).

(סט) אבל מי שאינו מחוייב להעיד - עיין אבן העזר (סי' קל סכ"א) [לא יטלו עדי הגט שכר יותר מכדי שכר בטלה דמוכחת. הגה: וי"א דמתנין עם העדים שאם יקלקלו הגט שישלמו אותו, ומכח זה מותר להם לקבל שכר הרבה, או מטעם דהעדים אסורים לישא הגרושה, כמו שנתבאר לעיל סימן י"ב, וכן נוהגין] (ש"ך), רומז הש"ך, דשם פסק דעדי הגט לא יטלו יותר משכר בטלה, והרמ"א התיר שם מטעמים אחרים. ונראה לישב, דהנה הא דמותר ליקח שכר לילך ולראות ושיהיה עד, נראה דאינו מותר רק בנוטל שכר משני הבעלי דינים בשוה, דמינייה מיירי כל הסעיף, אבל בנוטל מצד אחד אחר שראו המעשה שיעיד, אפילו פירש שנותן לו השכר בין שיעיד לו לזכות בין לחובה, מכל מקום הוא תלוי במח' (עי' לקמן סי' קמ ס"ט), דלמאן דפוסל התם משום ההנאה שמחזיר לו שלא יפסיד, מכל שכן שפסול מטעם דמיחשיב נוגע שמקבל שכר מחדש, ואין צריך לטעם קנס, וגם כל שהוא פסול מטעם נוגע, אפילו החזיר השכר אחר שהעיד פסול כדלעיל (סי' לג סי"ב ברמ"א), משא"כ כשאנו פסול רק מטעם קנס, מהני כשהחזיר השכר אפילו לא העיד מחדש. ועוד נראה, דאפילו למאן דמכשיר בסימן ק"מ, פוסל הכא מטעם נוגע, דשם מחוייב המשכיר להחזיר אף אם לא יעידו, משא"כ הכא. כל ששני הבעלי דינים מודים שהעד היה אצל המעשה, לא חיישינן בשכחה בזמן קרוב שאינו ראוי לשכחה, וסופר כשנוטל שכר לילך ולראות להיות עד, הוי נוגע כשמעיד אחר כך כשנוטל מצד אחד, דהא נטל ממנו שכר ונהנה ממנו שיהיה עד. וכן כשנוטל

¹²⁹ דלא כנתה"מ סק"ל (סט)

ובעד שנטל שכר אחר שהעיד, לא נתבטל העדות למפרע ואיסורא איכא לקחת שכר אפילו אחר שהעיד. ומה שהקשת דאמאי לא חיישינן שהעיד בשביל השכר שיטול אח"כ, נראה פשוט דמעמידין על חזקת כשרותו לומר שהיה כשר עד אחר שראינו שנטל השכר וכמפורש בב"ק דף ע"ג בעדים שהוזמו על הטביחה לא בטלה עדותן על הגניבה אם היתה עדות הטביחה אחר כדי דבור. עיין בש"ך יו"ד סימן א' סק"ח שאפילו מי שהמיר אינו חשוד למפרע שאם שחט ונקר חלב ואח"כ המיר באותו היום הכל כשר, וזהו גם הטעם במה שלא בטלה עדותן בהשכר שלקחו אחר שהעיד. ובאם לקח תוך כדי דבור מעדותו מסתבר שתבטל עדותו, אך אולי כיון שהוא רק מדין קנס כמפורש ברמ"א סימן ל"ד סעיף י"ח לא תבטל עדותן אף כשנטל תכ"ד וצ"ע לדינא (אג"מ חו"מ ח"א סי' י).

¹³⁰ לא עשיתי.

¹³¹ לא עשיתי.

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

משני צדדים והוא אחר זמן רחוק, פסול, דכיון שנטל שכר שיהיה עד לבסוף, ודאי דאם ישכח אח"כ העדות, יצטרך להחזיר השכר, דשכחה הוי כפושע, ואפילו בדברים שאין דין שומרים נוהג ומכל מקום מפסיד שכירותו. ולא משכחת לה שיהיה כשר להעיד אחר זמן רב, רק כשקיבל שכר משניהם ולבסוף נותנים לו השכר במתנה אפילו אם שכח, משא"כ בשקיבל מצד אחד, אף אם נותן לו במתנה השכר קודם שיעיד, נפסל מטעם הנאה, כדלקמן (סי' קכא ס"ט), ולכן באה"ע הוכרח ליתן טעמים אחרים אפילו אם נותן להם שכר שיהיו עדי מסירה כשתרצה להנשא אחר שקורעין הגט כמנהג, ובאמת קיי"ל דנוגע הוי חשוד לשקר כמו שכתבתי בסימן ל"ז סק"א (נתה"מ).

(ע) דיין שדן כבר - שוחד אסור אף בדבר שאינו דין תורה אלא דרך קנס בעלמא כו', וכתבתי זה להורות לנאמנים על הציבור אף על פי שאין דיניהם דין תורה ולא נתקבלו לכך, אפ"ה יזהרו מלקבל מתנות על דיניהם (פ"ת).

(עא) ליתן לו מתנה - מי שלימד זכות בפני דיין על אחד יכול לקבל ממנו מתנות ואין בזה משום כיעור, אבל הדיין עצמו בכיוצא בזה לא מצינו כו', והטעם שהרמ"א הסביר דיני דיין כאן ולא בהלכות דיינות הוא להשמיענו דדוקא דיין אסור לקבל מתנה ממי שהפך בזכותו דנראה כשוחד מאוחר, אבל עד לאחר שהעיד, אם נתן לו בע"ד מתנה אפשר דמותר, דגבי עדות לא שייך שוחד, רק דנטל שכר להעיד קנסו חכמים דלא אהני מעשיו, אבל לאחר שהעיד לא שייך זה כו', ועיין בתשובות בית יעקב סי' קכ"ח מ"ש בזה [ובספר שער משפט סק"י 132], ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ט' סק"ב? (פ"ת).

(עב) לסיבת יסורין - מיירי שהעידו אחרים אחר עדותן שהעידו כן מחמת אונס. ומועילה עדותן להיות כדין תרי ותרי שלא להוציא ממון, אבל הן עצמן אינן נאמנים כמבואר לקמן (סי' מו סל"ז) (נתה"מ).

(יט) עובד כוכבים ועבד, פסולים לעדות(עג).

(עג) גוי ועבד פסולים - אפילו גוים המוחזקים דאינם משקרים, מ"מ הם פסולים כיון שאינו בכלל אחיו ולא עדיף מעבד, ועיין בהגד"מ [הגהות דו"פ אות ט'] מה שכתבתי בזה¹³³ (סמ"ע), ועיין בתשובות בית יעקב סי' ס"ו ועיין בתשב"ץ ח"א סי' ע"ח¹³⁴ (פ"ת).
(כ) השונא לחבירו(עד), וא"ל בפני רבים: אלך ואמסור ממונך, פסול לעדות.

(עד) השונא לחבירו כו' - דוקא בשונאו חששו שמחמת שנאתו יעשה כן, ולא באחרים (סמ"ע), ועיין ב"י [מחודש כ'] וד"מ [סעיף ל"ב], ועיין בספר אגודת אזוב [דף ע"ז ע"א] [לטור כאן]¹³⁵ (ש"ך), אף דמבואר לקמן (סי' שפח ס"ח) דאומר אלך ואמסור הוי מסור, הא כתב הש"ך שם דדוקא כשניכר שיעשה כן, משום הכי בעינן הכא שיהיה שונאו ושיאמר בפני רבים, שניכר שיעשה כן (נתה"מ), ועיין בתשובות בית יעקב סי' קי"ט, ועיין בתשובות מהר"י באסן סי' פ"ד ובתשובות הרדב"ז [ח"א] סי' שמ"ח¹³⁶ (פ"ת).

(כא) ממזר ופצוע דכא(עה) וכרות שפכה וערל שמתו אחיו מחמת מילה(עו), כשרים לעדות.

(עה) ממזר ופצוע דכא כו' - דאעפ"י שפסולין הן מלבוא בקהל, מ"מ כיון דלא מעשיהן הרעים גרמו להן זה, משום הכי כשרים להעיד (סמ"ע).

(עו) וערל שמתו אחיו מחמת מילה - רחמנא פטריה מדכתיב וחי בהם, ועי' יו"ד (סי' רסג ס"ב) (סמ"ע).

(כב) המוסרים לאנסים, והאפיקורסים והמומרים לעבודת כוכבים(עז), פחותים מהעובדי כוכבים ופסולים לעדות(עה). הנה: ואפי' מחל לו הנמסר, פסול, עד שישוב בתשובה. מומר שחזר בו וקבל עליו תשובה(עט), כשר מיד, אף על פי שלא עשאה עדיין.

(עז) המוסרים והאפיקורסים ומומרים כו' - עיין לקמן סימן שפ"ח סעיף ח' בהג"ה, ד"א דהאומר אלך ואמסור פסול לעדות. ועיין לעיל סעיף כ', ועיין בתשובות ר"ש כהן ספר ג' סימן ט"ו¹³⁷

¹³² לא עשיתי

¹³³ לא עשיתי.

¹³⁴ לא עשיתי.

¹³⁵ לא עשיתי

¹³⁶ לא עשיתי, ולבדוק אם הם בסי' שפח

¹³⁷ לא עשיתי, לבדוק סי' שפח

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(ש"ך), מסור אינו אלא מדינא דגרמי, וכבר הכריע הש"ך (סי' שפו סק"א) דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן, ולפי"ז כיון דמסור אינו פסול אלא מדרבנן אין לפסול השטר אא"כ הכריזו עליו, ובפרט בדורות [הלל] שגברו בעלי עולה ולפעמים כשאדם מציל עצמו ע"י גוים נקרא אצל חברו מסור ובאמת אינו כן, וצריכין הבית דין לחקור אחר זה, וכל זמן שלא נפסל על פי בית דין אין לפסול השטר, וי"א שהוא פסול דבר תורה, ועיקר כצד הראשון, אמנם מאחר ודעת רוב הפוסקים דינא דגרמי דאורייתא וא"כ לא בעו הכרזה, אין להוציא ממון נגד דעתם (פ"ת).

(עח) פחותים הן מהגוים - שהגוים לא מורידין ולא מעלין ויש לחסדיהן חלק לעולם הבא, ואלו מורידין ואין להם חלק לעולם הבא, עיין בתשובות הרא"ש ריש כלל נ"ד וריב"ש סי' ד', י"א, י"ב¹³⁸ (סמ"ע).

(עט) משומד שחזר בתשובה - כיון שהמשומד היה מעורב בין הגוים שיש להם כל התאוות, וזה בא להבדיל מכולן ולקבל תשובה, לא החמירו עליו ומחזקינן שודאי יעשה תשובה שלמה (סמ"ע), בכל מומר הכי, ול"ד לומר לע"ז (ש"ך), אף דבסעיף ל"א מבואר דבעינן שיקבל עליו לאסור דברים המותרים¹³⁹, עבירה דחימוד ממון שאני (נתה"מ), עכ"פ התחלת עשיית תשובה צריך, וצריך סיגופים קצת ע"ש, ועיין ביו"ד סוף סימן רס"ח בהג"ה [ישראל מומר שעשה תשובה, א"צ לטבול, רק מדרבנן יש לו לטבול ולקבל עליו דברי חבירות בפני ג'] (פ"ת).

(כג) הפסול מן התורה, שהעיד, עדותו בטלה (פ) אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והפסול מדבריהם (פא), העדות שהעיד קודם שהכריזו עליו, כשרה (פב). הגה: ואפילו פסול מן התורה, אין לפסלו אלא בודאי, אבל לא מספק (פג), כגון שהעיד בב"ד ואחר כך באו עדים (פד) עליו שעבר עבירה שנפסל בה מן התורה. אבל אם אין יודעין אם עבר קודם שהעיד או אחר כך, מוקמינן גברא אחזקתו וכל מה שהעיד כשר, עד דידעין דעבר קודם לכן. הפסולים מדרבנן שצריכים הכרזה, אם הענישן ברבים על עבירתן, כגון שהוציאן מב"ה, הוי כאלו הכריזו עליהו.

(פ) עדותו בטלה - עיין בתשובות י' ל"ב ספר ד' [דף י"ד וט"ו] [סי' ט'] (ש"ך)¹⁴⁰.

(פא) והפסול מדבריהם כו' - דכיון דאין פסולו ידוע קודם שהכריזו עליו, לא רצו להפסיד ממון הבריות מאחר שכבר העידו ואין פסולין אלא מדרבנן (סמ"ע), ועיין מה שכתבתי לעיל סעיף ב' סק"ח), באיסור לא בעי הכרזה, וי"א אפילו לעדות איסור בעו הכרזה פסולי דרבנן כו' (פ"ת).

(פב) קודם שהכריזו עליו כשרה - ואפילו ברועה ומוכסן שאמרו (לעיל סעיף י"ג - י"ד) שהן פסולין, מסתמא בעינן הכרזה תחילה, אלא שמסתמא מכריזין על פסוליהן קאמר, דלאותה עדות שנפסל בשבילה, אפילו בלא הכרזה פסול (סמ"ע), "לאותה עדות", דהיינו דבאותה עדות שמעיד עליו, נעשה באותו הדבר פסול עליו, כמו שאומר אני לויתי ממנו בריבית, דלא פלגינן דיבורא להרשב"א. וגם משכחת לה כשנטל שכר להעיד, אך דשם בלאו הכי לא בעי הכרזה כמו שכתב בסעיף י"ח [בהג"ה] (נתה"מ), כגון אם שלשה מעידין על אחד שלדידן הלוה בריבית דרבנן ביחד, אז על כל לווה יש ב' עדים ונפסל הלוה, ואם נאמר א"צ הכרזה, אז עדותם לא מהני על המלוה והמלוה נשאר בכשרותו, ואם צריכין הכרזה, הלווים נשארו בכשרות כל זמן שלא הוכרו עליהם והמלוה נפסל על פי עדותן, גם בספר שער המלך פ"ד מהל' גירושין דין ד' כתב לישב בתרי גוונ¹⁴¹ ע"ש. ועיין במל"מ פ"ד מהלכות מלוה ולווה דין ו', ובתשובת משכנות יעקב בסוף הספר בהגהות [לחור"מ סימן ל"ד] ג"כ מזה¹⁴² (פ"ת).

(פג) לא מספק - היינו כשהעיד בב"ד ואח"כ באו עדים שעבר עבירה ואין אנו יודעין מתי עבר מוקמינן אותו אחזקתו חזקת כשרות ואמרינן השתא הוא דאיתרע, ואם זה שטר פסול שחתמו עליו בעינן שראו העדים חתימתן, ואם לא כן אמרינן היום הוא שחתמו שקר, וכך פסק בשו"ע בסעיף ט', וא"כ מוכח דלא פסלינן מספקא ואמרינן השתא הוא דאיתרע (קצה"ח).

Commented [YL15]: ל א הבנתי וגם הש"ך לא הבין

Commented [YL16]: ל א הבנתי

Commented [YL17]: ז אם נצריך להביא הענין של תרתי לרעותא

¹³⁸ לא עשיתי.

¹³⁹ עי' לעיל סק"כח).

¹⁴⁰ לא עשיתי

¹⁴¹ לא עשיתי

¹⁴² לא עשיתי, אבל גם הנתה"מ והש"ך לא יצאו ברורים, והסמ"ע הביא נ"י ולא הבנתי דבריו כלל

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(פד) ואח"כ באו עדים - כאשר ישאל איש שיחרימו שכל איש שידוע פיסול בעדים יבוא ויגיד, אם בדרך אולי אמרה, אין שומעין לו וראוי לנזיפה, ואם ברי קאמר שומעין לו והכל לפי ראות הב"ד, נראה שזה נלמד מלקמן סימן צ"ב סעיף ו' [ז"ל: 143] (פ"ת).
(כד) כל מי שהעידו עליו שעבר עבירה פלונית, אף על פי שלא התרו בו, שהרי אינו לוקה, פסול(פה), והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה. אבל אם ראוהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שונג, צריכים להזהירו ואחר כך יפסל. כיצד, ראוהו קושר או מתיר בשבת(פו), צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב, צריכים להודיעו שהיום שבת, שמא שוכח הוא(פז). וכן המשחק בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו(פח), צריכים העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות, שרוב העם אינם יודעים דברים אלו. וכן כל כיוצא בזה(פט).

(פה) שהרי אינו לוקה פסול - עיין לעיל (סעיף ב' ברמ"א), דכתב שם, עבר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן, וכאן משמע דפסול דאורייתא. ויש ליישב דכאן כיון שחייב מלקות על אותה עבירה רק שלא התרו בו, פסול דאורייתא (ש"ך), ועיין בתשובת כנסת יחזקאל סימן צ"ט, ועיין בתשובת בית שמואל אחרון [חור"מ] סי' י"ט מ"ש בזה¹⁴⁴ (פ"ת).

(פו) כיצד ראוהו קושר או מתיר בשבת כו' - נקט ג' מיני הודעות בכאן: הא', דאפילו אם אנו יודעין בו שהוא יודע שהוא שבת, מ"מ אם אין איסור המלאכה ידוע צריך להודיעו. השני, אף אם הוא מלאכה מפורסמת לאיסור בשבת, מ"מ כל שאין ידוע שידוע שהוא שבת, צריכין להודיעו. השלישי, אף שהוא יודע שהוא יודע להמעשה שהוא עושה שעושהו באיסור, מ"מ אי איכא למימר שאינו יודע שיפסל על ידי זה, צריך להודיעו (סמ"ע), וי"א שכל שידוע שזה שבת ושזה אסור בשבת, אפילו לא הודיעו לו שיפסל על ידי זה פסול, דהא רשע נקרא והתורה אמרה אל תשת רשע עד, ועוד, דחשיד על עדות שקר, ורק במידי דאינו נפסל רק מדרבנן שייך חילוק אם יודע שיפסל על ידי זה (נתה"מ), עיין בספר ברכי יוסף אות כ"ח שהביא דברי תשובת בית יעקב סי' ג', בענין אם גר כשר להעיד אחר שנתגייר כל זמן שלא עשה תשובה על העבירות של ז' מצוות בני נח שעבר בהיותו גוי כו', והשיג עליו ע"ש¹⁴⁵ (פ"ת).

(פז) שמא שוכח הוא - עיין מה שכתבתי לעיל סק"ח¹⁴⁶ (ש"ך).

(פח) או גבאי שמוסיף לעצמו כו' - האי שמוסיף, אגבאי לחוד קאי, שצריך להיות ידוע שמוסיף לעצמו, וכמו שכתב לפני זה בסעיף י"ד (סמ"ע).

(פט) וכן כל כיוצא בזה - עיין בתשובות ר"ש כהן ספר ב' סימן קמ"ט (ש"ך)¹⁴⁷.
(כה) אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו(צ), אלא על פי עדים(צא) שיעידו עליו, שאין אדם משים עצמו רשע(צב). הגה: ומכל מקום אין עושין אותו עד לכתחלה(צג), כדלקמן סימן צ"ב סעיף ה'. וכן אין נפסל על קול וחשד בעלמא(צד), כגון מי שחשוד על עריות, שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם, וקול יוצא עליו, כשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה. ועיין בדין החשודים בי"ד סימן קי"ט.

(צ) אין אדם נפסל בעבירה על פי עצמו - הטעם, דהאדם הוא קרוב אצל עצמו (סמ"ע).

(צא) אלא על פי עדים - דוקא על פי שני עדים אבל על פי עד אחד לא מיפסל כלל אפילו מדרבנן. ועיין בכנה"ג הגה"ט אות נ"ז יבא לקמן סק"מ? (פ"ת).

(צב) שאין אדם משים עצמו רשע - אפילו אם אמר אעשה תשובה ואוציא הריבית, דאערומי קמעים כדי שלא יעיד לחבירו, ועי' לקמן (סי' מו סל"ו) באמרו העדים עשינו תשובה (סמ"ע), עיין בספר ארעא דרבנן [מערכת אות א'] אות י"ז, ובספר ברכי יוסף אות ל"ב ול"ג כמה חילוקים בזה, עש"ה (פ"ת)¹⁴⁸, וי"א הא דקיי"ל אין אדם משים עצמו רשע היינו דוקא היכא שבא להודות שהוא רשע, ואף שרוצה לעשות תשובה י"ל אערומי קא מערים שהוא לפסול עדותיו שהעיד כבר, אבל היכא

¹⁴³ לא עשיתי.

¹⁴⁴ לא עשיי

¹⁴⁵ לא עשיתי

¹⁴⁶ לא עשיתי.

¹⁴⁷ לא עשיתי.

¹⁴⁸ לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

שאנו רואים שאדרבה הוא רוצה להתנצל עצמו ולומר שלא חטא, רק שע"י דבריו הוא נתפס שאנו רואים שחטא, נעשה חשוד אף ע"פ עצמו, וכן אף על גב דאין אדם משים עצמו רשע, אבל אם בא להעיד לטובתו וע"י זה משים עצמו רשע נאמן. עובדא בחבורת מוזגי י"ש שנשבעו כפה מלא שכל אחד מחויב להודיע להנאמן קודם שיוליך התבואה לטחון כמה יטחן, ובאם יעלים מחויב ליתן עשרים אדומים קנס, ואחד מהם העלים, ובאו בני החברה לב"ד ושלחו אתריו והודה, רק שביקש להתנצל את עצמו באיזה התנצלות ונתחייב מתוך טענותיו, והורה הרב ובד"צ שמחויב ליתן קנס הנ"ל וגם הוא פסול לעדות ולשבועה. וכן אף דאין אדם משים עצמו רשע, אבל אם איכא עד אחד והוא מודה לדברי העד, נעשה רשע אף דאינו נפסל על פי עד אחד כו', ואם מודה לדברי העד נפסל בעד אחד (פ"ת).

(צג) עד לכתחלה - כלומר שאין מוסרין לו עדות לכתחילה, ועיין ב"ח סעיף ח', ועיין בתשובות משאת בנימין סימן נ"א (ש"ך).¹⁴⁹

(צד) וכן אין נפסל על קול - אפילו בקלא דלא פסיק כשר לעדות (סמ"ע).
(כו) לוח שהעיד על המלוה שהלוה לו ברבית(צה), ויש עד אחד עמו, מצטרפין לפסלו, אף על פי שעושה עצמו רשע, פלגינן דבוריה(צו) ומאמינים אותו לגבי מלוה ולא לגבי עצמו. וכן אם העיד שפלוני רבעו, אפילו לרצונו, או שבא על אשתו(צז), או שרבע שורו(צח), הוא ואחר, מצטרפין לפסלו. (וה"ה שהנגזל יכול להעיד על הגזולן כמו הלוה על המלוה, ובלבד שלא יהא להן הנאה מעדותן(צט)).

(צה) שהלוה לו בריבית כו' - הא דפלגינן דיבוריה, היינו אם אין אנו חושדים אותו לנוגע, דאז אמרינן דהוי כאילו לא העיד על עצמו כלל, אבל היכא שיש לחוש שנוגע, חיישינן דילמא בשביל עצמו מעיד כן (ש"ך).¹⁵⁰

(צו) פלגינן דיבוריה כו' - דכשאומר פלוני הלוה לי בריבית הוא מעיד על חבירו שהלוה ועל עצמו שלוח, פלגינן דיבוריה, וכאילו אומר פלוני הלוה בריבית ולא אמר לי, וי"א דלא אמרינן פלגינן דיבוריה במקום שצריך להוסיף טעם ובמקום שצריכין לומר מילתא דלא שכיחא (סמ"ע).

(צז) או שבא על אשתו - יש לחלק בין אמר אשתך זינתה עמי דפלגינן דיבוריה, ובין אם אמר אני זינתי עם אשתך דלא פלגינן דיבוריה (סמ"ע), וי"א שחילוק זה רק בדיני נפשות דאין יכולים לפלוג דיבוריה ולומר שהיה לאונסו, מטעם שכתב שם דאין קישוי אלא לדעת. ואונס על ידי גוים אי אפשר, דהא גילוי עריות הוא ויהרג ואל יעבור. וגם בשוגג אי אפשר לומר, דהא על כרחך היתה התראה ושוב לא היה שוגג, משא"כ כשמעידין רק לפוסלו לעדות או לאוסרה על בעלה, אמרינן אפילו באומר זינתי עם אשתך פלגינן דיבוריה, ואמרינן שבא עליה שוגג והיא מזידה, כגון שלא ידע שהיא אשת איש. וכן להיפך, כשאומר אשתי זינתה עם פלוני, יכולין לומר שהיא שוגגת והיתה סבורה שהוא בעלה והוא מזיד (נתה"מ), ועיין בתשובת נודע ביהודה [קמא] חלק אה"ע סימן ע"ב בסתירת היתר הב' שם מענין זה באריכות, והובא קצת בפתחי תשובה לאבן העזר סימן קט"ו ס"ק ל"ב, וע"ש. ועיין עוד מזה בתשובת חתם סופר אה"ע ח"ב סוף סימן נ"ב (פ"ת).¹⁵¹

(צח) או שרבע שורו - אין זה דומה להראשונים, דשם פלגינן דיבוריה ואינו נאמן על עצמו ועל אשתו, ובזה נאמן גם על שורו להרגו, דאדם קרוב אצל אשתו ולא אצל ממונו. ומפני שבזמן הזה שאין דנין דיני מיתה אין סוקלין ג"כ השור וכמ"ש בסימן א', משום הכי לא דקדק המחבר לכתוב זה. ולא כתב הני דינים אלא משום פסולו דהאיש הרובע דנוהג גם בזמן הזה (סמ"ע).

(צט) ובלבד שלא יהא לו הנאה - י"ג "ובלבד שלא יהא הנאה כו'", וי"ג "ובלבד שלא יהא להם הנאה כו'", והשני עיקר. ועיין לקמן סימן ל"ז סעיף ט"ז בהג"ה (ש"ך).

(כו) יש אומרים שהנשבע להכחיש העד, העד ואותו שנשבע לו, מצטרפים להעיד עליו לפסלו(ק). הגה: וה"ה אם נשבע לשנים, הם מעידים עליו לפסלו. ואין חילוק אם נשבע להם כאחד או בזה אחר זה. ויש חולקים(קא). ואפי' אם היו ב' בעלי דינים, ולכל אחד עד אחד, אינן מצטרפין אחר שעמד בדין ונשבע על עדותן(קב), אבל קודם לכן יכולין להעיד עליו.

Commented [YL18]:
ל: עבור על הש"ך עוד פעם

¹⁴⁹ לא עשיתי

¹⁵⁰ עי' נתה"מ לקמן סי' לז סק"ו.

¹⁵¹ לא עשיתי

באיר הַבְּשֵׁפֶט זולק א'

(ק) העד ואותו שנשבע מצטרפין - דייק וכתב להעיד עליו, דהיינו שלאחר גמר דינן באין מחדש זה שנשבע לו והעד ומעידין לפני ב"ד שנשבע לשקר, דמאחר שכבר נגמר דינו לא מחשב לנוגע (סמ"ע), ועיין בתשובת רמ"א סי' ל"ט ובתשובות מהרשד"ם [חו"מ] סי' קצ"ה: (ש"ך)¹⁵².

Commented [YL19]:
???

(קא) ויש חולקין - ר"ל דאין העד ובעל דין מצטרפין. ומה שכתב אחר זה ואפילו אם היו כו', הוא ג"כ לדעת יש חולקין (סמ"ע), וכ"פ מהרש"ל ביש"ש פ"ט דב"ק סי' (מ"ו) [מ"ז] (ש"ך)¹⁵³.

Commented [YL20]:
?

(קב) אחר שעמד בדין ונשבע כו' - היינו טעמא, דכיון דהאמינתו התורה בשבועתו נגד כל אחד מהן, הרי עדותן בענין זה כלא היו, משא"כ קודם שנשבע, כגון ששניהן מעידין שיודעין בזה שהוא גזול, אף על גב דאגזילה דמסהיד האי לא מסהיד האי, מצטרפין, ואפילו השני נגזלים יכולין להעיד עליו, דפלגינן דיבוריה. וצ"ל דמעידין לענין שפסול לעדות אחרת, כנ"ל במלוה בריבית בסעיף כ"ו (סמ"ע), העדים מצטרפין לפסול לשבועה, אבל לא להוציא ממון [שתובע בעד ראשון ושני, אבל מכאן ולהבא נעשה חשוד גמור ושכנגדו נשבע ונוטל כדלקמן (סי' צב ס"ז), ובכל זה אין חילוק בין נשבע לפטור עצמו בין נשבע ונוטל, גם אין חילוק בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן (ש"ך), [כהערה על דברי הסמ"ע] היינו דמיירי בשהעידו שניהם בבת אחת קודם שהכחיש הגזולן אחד מהם, או שהעידו שלא בפניו, דקיי"ל דיכולין העדים למיפסליה בגזלנותא אף שלא בפניו, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ל' סעיף ו' סק"ט (פ"ת).

(כח) שנים שהעידו באחד שהוא פסול באחד מאלו העבירות, ובאו שנים והעידו שחזר בו ועשה תשובה או שלקה, הרי זה כשר. אבל אם באו שנים והכחישום (קג), ואמרו: לא עשה עבירה זו ולא נפסל, הרי זה ספק פסול, לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממון בעדותו (קד) (קה), ולא ידון עד שיוודע שעשה תשובה. (שני עדים שהעידו על אחד שהוא פסול, כגון שאחד אומר שגנב והשני אומר שהלוה בריבית, מצטרפים לפסול).

Commented [YL21]: ל
א הבאתי את הקצה"ח וכדאי
לבדוק עוד פעם

Commented [YL22]: ז
ה מובא ברמ"א?? וחלש

(קג) אבל אם באו שנים כו' - ה"ה היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא אם הוא כשר או פסול, הרי זה פסול מספק דהוי כתרי ותרי, ואפילו למ"ך שחולק על תרי ותרי מודה כאן, דלא שייך כאן לומר דמוקמינן ליה בחזקת כשרות כיון שהפעולה כבר נעשית כגון שאכל או שבעל, אלא דאיכא ספק אם אותה האכילה או הבעילה היא אסורה או מותרת, איך נאמר דמשום חזקתו אותה הפעולה היא מותרת כו', (פ"ת).

(קד) הרי זה ספק פסול לפיכך לא יעיד ואין מוציאין ממון בעדותו כו' - נראה דהיינו דוקא בעדות שהעיד אחר שנולד הספק דתו לית ליה חזקת כשרות, משום הכי מעמידין הממון על חזקתו. משא"כ לעיל בסעיף כ"ג שכתב שם הרמ"א דמוקמינן גברא אחזקתיה, דאף דנפסל בודאי, מ"מ כיון דבשעה שהעיד לא נודע ריעותא מהגברא, משום הכי לא מחזקינן ביה ריעותא מספק (סמ"ע).

(קה) ואין מוציאין ממון - היכא שהעיד הוא ואחר עמו על שטר שהוא פרוע, אי נאמנים להחזיק הנתבע בממון, וכן היכא ששני עדים כשרים מעידין שראובן לזה משמעון מנה ושנים שהם ספק פסולי עדות מכחישים אותם, אי נאמנים לפטור את הנתבע, י"ל דדוקא להוציא ממון אין נאמנים אבל להחזיק נאמנים כו', ועיין בכיוצא בזה בתשובות רעק"א וצ"ל [קמא] סי' קל"ו הבאתי בנחלת צבי באורך, ועיין מה שכתבתי עליו שם (פ"ת)¹⁵⁴.

(כט) כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בב"ד חוזר לכשרותו (קו). אבל שאר פסולי עדות, שהם פסולים משום ממון שחמסו (קז) או שגזלו, אף על פי ששלמו, צריכים תשובה והרי הם פסולים, עד שיוודע שחזרו בהם (קח) מדרכם הרעה. מאימתי חזרת מלוה בריבית, משיקרעו שמרותיהם (קט) מעצמם ויחזרו בהם חזרה גמורה שלא ילוו בריבית אפילו לעובד כוכבים (קי). וצריך להחזיר (קי"א) כל מה שלקה בריבית, לבעליהם, ואם אינו יודע ממי לקח, צריך לעשות בו צרכי רבים. הגה: וי"א דכל זה דווקא במי שרגיל לגזול ולגנוב, אבל מי שגנב וגזל באקראי בעלמא, מיד שהחזיר מה שגנב וגזל, הוי תשובה. ודוקא אם החזירו מעצמו, אבל אם לא החזיר רק ע"י כפיית ב"ד, לא מהני החזרה עד שיעשה תשובה, וכן נ"ל.

¹⁵² לא עשיתי, ולבדוק אם הרמ"א הובא לעיל

¹⁵³ לא עשיתי

¹⁵⁴ לא עשיתי

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

(קו) כיון שלקה בב"ד - כל הפסולים מחמת עבירה, כשרים כשחזרו בתשובה הראויה להם, אפילו בעדות שראו בשעה שהיו פסולים בעבירה, ולא בעינין בזה תחילתו וסופו בכשרות (ש"ך), עי' ש"ך סימן ל"ה סעיף ז' [סק"ז?] דעדות האנוסים אחר שבאו לכלל כשרות אינה כלום משום דבעינין תחילתו וסופו בכשרות, ונראה שהש"ך חזר בו שם (וכן הוא בנתה"מ חידושים), ועי' דברינו סימן ל"ז סק"י?, וי"א דדברי הש"ך לא אמרו אלא בפסול עבירה שאינו חמס וחימוד ממון, אבל בפסול חמס לא אמרו, ותרי טעמי איכא בדבר. חדא, דהכא בידו כל שעה לשוב בתשובה ואפילו בהרהור תשובה סגי, מה שאין כן בפסול דחמס צריך שיחזיר הגזילה והו"ל מחוסר מעשה, לא אמרינן הואיל ובידו, ועוד בפסול מחמת חמס כתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, הרי הכתוב קראו עד אלא שנקרא עד חמס, א"כ הו"ל תחילתו בפסלות, משא"כ פסול בשאר עבירות וי"א דגם גזלן תיכף כשהרהר בלבו לעשות תשובה ולהחזיר, תיכף הוא צדיק גמור, אלא מחמת שהבית דין אין מאמינין לו עד שיחזיר, לכן אין מכשירין אותו עד שיחזיר, אבל כיון דמצד הדין כשר הוא לכן לא בעינן תחילתו וסופו בכשרות. ועי' בנה"מ סק"א?, וכ"נ דעת הקצוה"ח בסימן ל"ה סק"ד?. ולכן בפסול מחמת עבירה שאינו חמס וחימוד ממון, אפשר דמצי המוחזק לומר קים לי כהש"ך והמחזיקים בידו ספר דגול מרבכה ותשובת חתם סופר הנ"ל, דלא בעינן בזה תחילתו וסופו בכשרות (פ"ת).

(קז) אבל שאר פסולי עדות וכו' שחמסו כו' - היינו טעמא, דאף שהחזירו הממון שגזלו, עדיין לא סבלו שום עונש על שעברו על הלאו דלא תגזול או לא תגנוב, כמו בחייבי מלקות שנלקו בגופם על עוברם עבירה (סמ"ע).

(קח) עד שיודע שחזרו בהם כו' - י"א דגזלן לא מתכשר אלא משעה שהעידו עליו בב"ד שעשה תשובה, וכל שטרות שחתם בינתיים פסולים. וי"א דכיון דהעידו עליו דכשר היה בשעה שחתמו, איגלאי מילתא שראוי היה להעיד, וצ"ע דהמחבר סתם בזה (סמ"ע), ועי' דברי המחבר לקמן סימן מ"ו סעיף כ"ו וסמ"ע שם סק"ג? (ש"ך), אבל העיקר כ"א השני כמש"כ בסימן מ"ו סק"ס? (ש"ך, פ"ת¹⁵⁵).

(קט) משיקראו שטרותיהן - פירוש, השטרות שכתוב בהן קרן וריבית קורעין, וגובין הקרן בעל פה (סמ"ע).

(קי) אפילו לגוי - הכא מיירי דקיבל עליו דאפילו בכדי חייו לא ילוה לגוי דשרי כו', דאי ביותר מכדי חייו בלאו הכי אסור (עי' יו"ד סי' קנט ס'?), ושמא דאפילו בקיבלו עליו ביותר מכדי חייו הוה חזרה כיון שהוא מודה באיסורו (סמ"ע).

(קיב) וצריך להחזיר כו' - חזרת לזה בריבית, שיקבל עליו דאפילו מגוי לא יזיף, וצ"ל דמה שכתב כאן דצריך להחזיר הריבית והגזילה, היינו לענין שיעשה הוא המוטל עליו, והנגזל יעשה כדינו, והיינו דאם הוא גזלן הרגיל לגזול, לא יקבל ממנו אם הוא חושש שתהא רוח חכמים נוחה הימנו, ואם הוא גזלן באקראי, מקבלין מהן כמו שכתב לקמן סי' שסו ס"ו? וביו"ד סימן קס"א ס"ו. אלא שאם רוצים לעשות תשובה מעליותא צריכין לצאת ידי שמים ולהוציא מידן מה שאינו שלהם (סמ"ע).

(ל) מאימתי חזרת המשחקים בקוביא, משישברו פספסיהם (פי' כלי השחוק הנזכר והם הקוביאיות) ויחזרו בהם חזרה גמורה שלא יעשו אפילו בחנם (קיב).

(קיב) שלא יעשו אפילו בחנם - לשיטת הרמב"ם דהפסול תלוי במה שאוכל המעות דשחיקת קוביא, אתי שפיר כפשוטו. ואפילו לשיטת הרא"ש [עיין לעיל סק"מ?] יש לישובו כמ"ש בפרישה ע"ש¹⁵⁶ (סמ"ע).

(לא) מאימתי חזרת מפריחי יונים, משישברו הכלים שצדין בהם ויחזרו בהם חזרה גמורה שאפילו במדבר לא יעשו (קינ). (ויש אומרים דגם כאן ובמשחקים בקוביא צריכים להחזיר המעות שהרויחו) (קיד).

(קיג) שאפילו במדבר לא יעשו - עי' לעיל סט"ז סק"ט? שזה שיטת הרמב"ם שמפריחי יונים שצדין ביונים ומביאין יונים אחרים, ואיסור זה הוא דוקא בישב ולא במדבר (סמ"ע).

¹⁵⁵ וכן דעתו בהבנת דברי הסמ"ע.

¹⁵⁶ לא עשיתי

מאיר ה'בשפ'ט זולק א'

(קיד) וי"א דגם כאן כו' צריכין להחזיר המעות כו' - ויש חולקים דדוקא למ"ד דפסול משחך בקוביא הוא משום דהו"ל אסמכתא דלא קניא כלל, או במלוה בריבית או טבח שבכל אלו יש איסור גמור בהמעות מדאורייתא, הצריכו להחזיר (סמ"ע).

(לב) מאימתי חזרת סוהרי שביעית, משתגיע שביעית ויבדקו. ולא חזרת דברים בלבד, אלא כותב: אני פלוני בן פלוני כנסתי ק"ק וזו מפירות שביעית והרי הם נתונים במתנה לעניים (קטו).

(קטו) ולא חזרת דברים בלבד אלא כותב אני כו' - הכתיבה הוא ליתר קיום מה שקיבל אנפשו (סמ"ע).

(לג) מאימתי חזרת המועל בשבועה, משיבא לבית דין שאין מכירין אותו (קטו) ויאמר להם: חשוד אני (קיו), או יתחייב שבועה בבית דין שאין מכירין אותו, בממון חשוב, וישלם ולא ירצה לישבע. הגה: ודוקא מועלי שבועות (קיה). אבל עבר על שאר עבירות, מיד כשמקבל בבית דין שבעירו שלא לעשות עוד, סגי ליה. ודוקא שלא העבירוהו בשביל העבירה מאיזה אומנות (קטו). אבל העבירוהו, דינו כטבח (קכ) שיתבאר בסמוך.

(קטז) שאין מכירין אותו כו' - אבל בעירו אין לו תיקון זה שיאמר חשוד אני, שהרי בלא"ה מכירין אותו שהוא חשוד. ומה"ט נמי אין לו תיקון בעירו במה שיתחייב בשבועה ולא ירצה לישבע, דהא אין מוסרין לו שבועה בעירו. ומה"ט נמי כתב בסעיף ל"ה בעד זומם שילך למקום שאין מכירין, מפני שבעירו אין מוסרין לו עדות. אבל בטבח צריכין לטעם אחר, דהא גם בעירו יש לו תיקון כששחט לעצמו ומוציא טריפת עצמו מתחת ידו בדבר חשוב, דהא מלשחוט לעצמו לא העבירוהו, כיון דהוצרכו להחמיר עליו לענין להכשירו לאותו דבר עצמו שחטא בו, החמירו עליו ג"כ שלא להיות כשר אפילו לענין עדות ושבועה בעירו, דאין הכשר למחצה, משא"כ במלוה בריבית ומשחך בקוביא ומפריחי יונים דלא יוכשרו לחזור להתעסק באלו, דהא מפניהן פסלוהו, כי אם להיות כשר לעדות ולשבועה שנפסלו עבורו, משום הכי הקילו להמצא להן תשובה בעירן (סמ"ע).

(קיו) ויאמר להן חשוד אני - בכאן לא כתב שיאמר כן אדבר חשוב, דכיון דמרע נפשו באמרו שהוא חשוד, א"כ ממילא פסל נפשו אכל דבר, ואין לך דבר חשוב גדול מזה (סמ"ע).

(קיה) ודוקא מועלי שבועות - מיירי אפילו בשבועות של כפירת ממון. אבל י"א דלא מיירי אלא בשבועת שוא וביטוי, אבל בשבועת ממון אפשר דא"צ כל כך, מאחר דצריך שיחזיר מה שהרויח בשבועת שקר (סמ"ע).

(קיט) ודוקא שלא העבירו כו' - י"א דכל שהוכשר לדבר שנפסל בו, זהו מיקרי אומנותו, א"כ אין חילוק בין אם הועבר מאומנותו או לא (סמ"ע).

(קכ) דינו כטבח. עיין באגודת אזוב [דף ע"ז ע"ב] [לטור כאן] (ש"ך)¹⁵⁷.
(לד) חזרת טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצא טריפה מתחת ידו, שילבש שחורים ויתכסה שחורים (קכא), וילך למקום שאין מכירים אותו (קכב) ויחזיר אבידה בדבר חשוב, או יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב. (ועיין ב"ד סי' קי"ט) (קכג).

(קכא) שילבש שחורים כו' - עיין פרישה מה שכתבתי בזה [158], והחמירו בטבח להלביש שחורים בשביל שהכשיל רבים, וכדי שיכנע לבו, כי השחרות משפיל הגאווה והזדון שבלבבו (סמ"ע).

(קכב) וילך למקום. עיין בספר ברכי יוסף אות מ"ה מה שכתב בזה (פ"ת) 159.

(קכג) ועיין ביו"ד. עיין בתשובת בן ל"ב ספר ג' סימן ל"ט (ש"ך)¹⁶⁰.
(לה) חזרת עד זומם, שילך למקום שאין מכירים אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד שקר, ולא רצה.

סימן לה - פסול סומא וחרש, שומה וקמזן, ובו י"ד סעיפים.

157 לא עשיתי

158 לא עשיתי

159 לא עשיתי

160 לא עשיתי

מאיר הַבְּשֵׁפֶט זולקא

(א) יִקְטָן, פסול להעיד, אפילו היה נבון וחכם, עד שיביא שתי שערות אחר י"ג שנים גמורות (א).
יואם שהו מלבדקו זמן רב אחר שהיה לו י"ג שנה, ובדקוהו ונמצאו לו שתי שערות (ב), הוא
בחזקת גדול משעה שהיה לו י"ג שנה. כיואם נתמלא זקנו (ג), אינו צריך בדיקה.

(א) שתי שערות אחר י"ג שנים גמורות - פירוש, י"ג שנים שלמות. ולא תימא כשהוא שלשים יום
בשנת י"ג הרי הוא כשנה ויחשב כגדול. ועיין מה שכתבתי בסמוך בס"ק (ד) [שזה לאו דווקא יום
א' אלא רגע אחד אחרי שנת יג] (סמ"ע), משמע [מדברי הסמ"ע] דר"ל דאם נולד באמצע ליל ראש
השנה, נעשה בן י"ג שנה בתחילת ר"ה של שנת י"ד, מיהו לחד תירוצא בתוספות¹⁶¹, בעיני י"ג
שנים מעת לעת עד שעה שנולד. ועיין מה שכתבתי באו"ח (סי' נג ס"י¹⁶²) (ש"ך), ואם בעיני
שלימות עיין ש"ך (סק"א) (קצה"ח), לא צריכים מעת לעת¹⁶³ (פ"ת).

(ב) ואם שהו מלבדקו כו' ובדקוהו ומצאו כו' - וי"א שאינו בחזקת גדול, והוא ספיקא דדינא
(רע"א), וע' בס' שב שמעתת' סוף שמעת' ה' וע' בתשו' תורת חסד לרב חסד אי כהן פרח"י סי'
רי"ג (רע"א)¹⁶⁴, ויכול המוחזק לומר קים לי דלא כשו"ע, וי"א דעיקר דלא כשו"ע (פ"ת).

(ג) ואם נתמלא זקנו - בב' שערות לא סגי בזקן דלמעלה, ונתמלא, בריבוי שערות קאמר, ולא
בגדולתו, דבשיש לו הרבה שערות אז בצמיחתן סגי, ולא בעינין שיהא שערות גדולות כדבעינין
בשתי שערות דבזקן תחתון, כמבואר באה"ע (סי' קנה ס"ח) (סמ"ע).

(ב) הניע לעשרים שנה (ד) ולא הביא שתי שערות, ונולד בו סימן מסימני סריס (ה), הרי הוא גדול,
ויעיד. ואם לא נולד בו, לא יעיד עד רוב שנותיו (ו).

(ד) הגיע לעשרים שנה - כשהוא בן י"ט שנים ול' יום משנת העשרים שנים, אזי הגיע לעשרים
שנים מיקרי, דל' יום בשנה חשוב כשנה. ולא כמו שכתב המחבר באה"ע סימן קנ"ה סעיף י"ב,
די"א עד שתהיה בת כ' שנה פחות ל' יום (סמ"ע).

(ה) ונולד לו סימן מסימני כו' - היינו כשאין בשרו מעלה הבל כשהוא רוחץ, ושערו לקוי, ובשרו
מחליק, ואפילו נולדו לו סימני סריס קודם שהגיע לבן עשרים דלא נעשה גדול על ידם, מ"מ
כשמגיע אח"כ לעשרים שנה נעשה גדול על ידם להבא (סמ"ע), ועיקר שהוא גם למפרע (רע"א
ופ"ת).

(ו) עד רוב שנותיו - והיינו שיהיה בן ל"ו שנה, דימי שנותיו של אדם שבעים שנה (סמ"ע).

(ג) בן י"ג שנה ויום אחד שהביא שתי שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן, אין עדותו עדות
בקרקות (ז), אבל במטלטלים, עדותו עדות.

(ז) אין עדותו עדות בקרקעות - דאינו דייק בעדות קרקע כולי האי, אבל במטלטלין דייק. ועיין
לקמן סימן רל"ה דמחלק שם בין מטלטלים לקרקעות ג"כ לענין קנין בכמה ענינים (סמ"ע),
היינו דוקא לעדות שהיתה כך שוה, דאל"כ מאי שנא קרקע ממטלטלי [דלא כשו"ע] (ש"ך).

(ד) מי שהיה יודע בעדות כשהוא קטן, והעיד בה כשהוא גדול, אינו כלום. ויש דברים (ח) שסומכים
בהם על עדות שמעיד כשהוא גדול שראה בקטנות, ואלו הם: נאמן לומר: זה כתב ידו של אבי (ט)
או של רבי או של אחי (י). ויש מי שאומר דעל כתב של אלו נאמן, אבל לא על של אחרים (יא).

(ח) ויש דברים כו' - וכן מי שנתחייב שבועת היסט והביא עד אחד כדי לאפטורי נפשיה משבועה,
והמקרה היתה כשהיה קטן, והעיד כאשר היה גדול, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן פ"ז סעיף ו'
[סק"ה] (פ"ת).

(ט) נאמן לומר זה כתב ידו של אבא כו' - היינו דוקא כשיש עוד אחד עמו שראה כתיבת יד אביו
בגדלותו, אז הימנוהו לזה הקטן שהגדיל להצטרף עמו אעפ"י שלא ראה כתיבת יד אביו או אחיו
או רבו מעולם בגדלותו, כגון שמתו בעוד שהיה קטן. מיהו גם אותו גדול אף שהוא קרוב לעדי
השטר, מקיימין על פיו, רק שלא יהיו עדי הקיום קרובים זה לזה, ודוקא כשאביו ואינך חתומים
בעדים על השטר, דמן התורה הו"ל כנחקרה עדותן בב"ד ורבנן הצריכו לקיים השטר, בזה דוקא
הימנוהו אפילו להוציא ממון על ידו (סמ"ע), אבל כשאביו או אחיו הם בעלי דבר שהתחייבו
נפשם בכתיבת ידם לשלם לפלוני סך ממון או ענין אחר, אז ודאי אין בנו נאמן להעיד על חתימת
אביו או אחיו, לא מיבעיא קטן שהגדיל, אלא אפילו אמר שראה חתימת אביו זו בגדלותו, אינו

¹⁶¹ נדה מד ד"ה שלשים יום.

¹⁶² Kt gah,h לא עשיתי

¹⁶³ וכן הוא במ"ב ?

¹⁶⁴ לא עשיתי.

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֹלְקָא

נאמן, דהו"ל בכלל לא יומתו אבות בעדות בנים, כמ"ש בסימן ל"ג סעיף ב' ובסמ"ע שם סק"ב?, דכיון דאין חתימתו ניכרת הו"ל כמעיד עליו בעל פה והכתב יד כמאן דליתא דמי (סמ"ע, וקצה"ח), דבבחימת ידם קיום שטרות דאורייתא (עי' ש"ך סי' מו סק"י וסי' סט סק"ב), אמנם דאין לחלק (רע"א).

(י) של אחי - עדים שהעידו בב"ד ונחקרה עדותן צ"ע אם נאמנין קרובים להעיד עליהם כך וכך העידו בב"ד פלוני, ועיין מ"ש בסימן ל' סק"מ (מו) (קצה"ח).

(יא) ויש מי שאומר כו' עד אבל לא על של אחרים - אין חולק על זה (סמ"ע), וי"א דהוא כן מחלוקת (ש"ך).

(ה) ונאמן לומר: זכורני באשת פלוני שנעשה לה מנהג הבתולות כשנשאת(יב). ונאמן לומר: המקום הזה בית הפרס(יג) (פי' קדה שנאכל או שנחשק זה קצר, והוא לשון פרוסה, שנפרסו ונתחוללו זה עמנו מתים).

(יב) שנעשה לה כמנהג הבתולות - פירוש, שבשעה שכנסה נעשה לה בכניסתה כמו שעושין להבתולות, כגון שכיסו ראשה בהינומה, ומקבלין עדות זה להגבותה על פיו מאתים לעיקר כתובתה, ומשום דרוב נשים בתולות נישאות הימנוהו על זה. ומ"מ בעינן עדות זה ולא סמכינן ארובא לחוד, משום דיש ריעותא קצת (סמ"ע), עי' אבן העזר (סי' צו סט"ו) דבעינן אחר עמו (ש"ך).

(יג) המקום הזה בית הפרס - החורש [את] הקבר הרי זה עושה בית הפרס מאה אמה, שכך שיערו שהמחרישה מולכת עצמות המת ודילמא נגע וכו', ואי איכא בקעה שמוחזק לנו שיש [שם] בית הפרס והבקעה כולה בספק טומאה, כי מסהיד שהמקום הזה בית הפרס ושכל מה שהוא חוץ ממנו טהור, מהימן. והראב"ד פירש בענין אחר [165] (סמ"ע).

(ו) ונאמן לומר (אפילו הוא לזנו): עד כאן היינו באים בשבת, כיון שתחומים לזכנו(יד) וה"ה נשאל איסורי לזכנו(טו). ונאמן לומר שהיה פלוני יוצא מבית הספר לטבול לאכול תרומתו לערב(טז), ושהיה חולק עמנו תרומה(יז), ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלוני כהן על ידי עצמו(יח), ושומר לו אבא: משפחה זו כשרה(יט), משפחה זו פסולה, (או שעשו איזה סימן לטויע שחמד מן המשפחה נש' פסולה, כמו שנחזקו בלזכנו העזר סימן ז').

(יד) כיון דתחומין דרבנן - פירוש, כל עיקרו אינו אלא דרבנן. משא"כ קיום שטרות, דאע"ג דגם הוא מדרבנן, מ"מ הוצאת ממון יש בה צד דאורייתא (סמ"ע).

(טו) וה"ה בשאר איסורי - עי' יו"ד (סי' קכז ס"ג ברמ"א) [ז"ל: 166] (ש"ך).

(טז) יוצא מבית הספר לטבול כו' - והא דצריך לומר שיצא מבית הספר, כדי שלא תאמר שמא עבד כהן הוא דאוכל תרומה בשביל רבו כהן, משא"כ השתא, דהא אסור לאדם שילמד את עבדו תורה (סמ"ע).

(יז) ומ"ש ושהיה חולק עמנו תרומה - אין לחשוש בזה שמא עבד כהן הוא, דאין עבד נוטל חלק בבית הגורן אלא אוכל מחלק רבו, או כשרבו עמו (סמ"ע).

(יח) לפלוני כהן ע"י עצמו - פירוש, כך העיד התינוק, על ידי אבי שולח לו חלה ומתנות. אבל אם אמר שהיה שולחם לו ע"י אחר, אינו נאמן, דדילמא לא דק (סמ"ע).

(יט) ושומר לי אבא משפחה זו כשרה - מפני שאין בהן אלא גילוי מילתא משום הכי הימנוהו. ואם שנים קטנים הן שהגדילו, פסולי אפומייהו לגמרי, ואם עד אחד הוא, חיישינן ליה ולא מכריזין עליה, ויש חולקים [וסוברים 167] (סמ"ע).

(ז) וכל אלו, אם עובד כוכבים או עבד ראה אותם והעיד אחר שנתגייר ונשתחרר, אינו נאמן(כ)(כא).

(כ) גוי או עבד כו' אינו נאמן - עי' או"ח (סימן שצט ס"ו): דאתחומין נאמנין עבד ושפחה אפילו קודם שנשתחררו, דנאמנות דתחומין דאינו נאמן משום תורת עדות, דא"כ לא היה נאמן עבד ושפחה דפסולי לעדות, אלא דהימנוהו משום דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא. והמחבר רמזו במה שכתב "והעיד" אחר שנתגייר כו', ללמדנו דדוקא במקום דבעינן עדות אין נאמנין, משא"כ בתחומין (סמ"ע).

165 לא עשיתי

166 לא עשיתי

167 לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(כא) אינו נאמן - מפני שבהיותו גוי לא הויא רמיא עליה, ומילתא דלא רמיא עליה, אמר ולא אדעתיה. ובהיותו עבד נמי, כיון דאין בידו לשחרר נפשו, ועוד, דעבד אינו חייב בכל המצוות (סמ"ע), עדות האנוסים נאמנים אחר שבאו לכלל כשרות, דשפיר הוי דייקי כיון שהיו יהודים בינם לשמים (ש"ך), בפסול עבירה דרבנן נראה לומר דלא בעינן תחלתו בכשרות, כיון דבעבירה דרבנן בעינן חימוד ממון דוקא וכמ"ש רמ"א (סי' לד ס"ג), וא"כ אין פסולו אלא משום חשד נגיעת ממון בעדות זו וכמ"ש בסמ"ע שם?, וא"כ כיון דבנוגע גופיה לא בעינן תחלתו בכשרות אלא כיון שסילק נפשו רשאי להעיד (עיין לעיל סימן ל"ג סעיף ט"ו), הכי נמי בפסול דרבנן דהוא משום חימוד ממון ואינו פסול הגוף ואינו בגדר עדות כלל לא שייך ביה תחלתו בפסול. אמנם ברשע לאיסור תורה שייך ביה תחלתו בפסול, ודלא כש"ך. ועיין באה"ע (סימן מ"ב סעיף ה) דאנוסים לא נפסלו אף על גב דעברו על מצות קידוש השם. דאין אדם עושה עצמו רשע אפילו במידי דלא נפסל על ידו, דאינו נאמן כמה שאומר שעשה שלא כהוגן וזה פשוט (קצה"ח).

Commented [YL23]: ר
לש לשאול

(ח) שוטה, פסול. ולא שוטה שהוא הולך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, (אלא) כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מהדברים (כב), אף על פי שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים, הרי זה פסול, ובכלל שוטים יחשב.

(כב) משובשת תמיד - כתב "תמיד", לאפוקי באקראי בעלמא (סמ"ע).
(ט) הנכפה (פי' המוכרח ליפול לארץ מחמת חולי המשגע אותו לעתים), בעת כפייתו, פסול, ובעת שהוא בריא, כשר. ואחד הנכפה מזמן לזמן, או הנכפה תמיד בלא עת קבוע, והוא שלא תהיה דעתו משובשת תמיד, שהרי יש נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטורפת. וצריך להתיישב בעדות הנכפים הרבה.

(י) הפתאים ביותר, שאין מכירין דברים שסותרים זה את זה, ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינים שאר עם הארץ, וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם, והמשתגעים ביותר, הרי אלו בכלל השוטים. ודבר זה לפי מה שיראה לדיין, שאי אפשר לכוין הדעת בכתב.

(כג) הפתאים ביותר - זהו החילוק בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו היא משובשת ומטורפת לגמרי בדבר מהדברים, משא"כ פתי שאינו מטורף לגמרי בשום דבר. אבל מצד אחד הוא גרע מהשוטה, שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם. והפתי הוא שאין לו שכל גמור, ואינו מבין שום דבר בדרך שמבינין אותו שאר בני אדם, ומשום הכי סיים וכתב דבכלל שוטה "יחשב", והיינו לדין פסול, אבל לאו שם שוטה עליו (סמ"ע).

(כד) המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר - נראה שכל הני פירושם הוא שאינם מתונים בעניניהם, אלא כל מעשיהן עושין במהירות ולא מבינים לסוף הענין ולתכלית המעשה, מ"ה זה ג"כ בשם שגעון ושטות יחשב (סמ"ע).

(יא) חרש, פסול. אחד מדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר ודעתו נכונה, מפני שצריך להעיד בבית דין בפיו, ושיהיה ראוי לשמוע דברי הדיינים והאיוש שמאיימים עליו. וכן אם נשתתק, אף על פי שנבדק כדרך שבודקים לענין גימין ונמצאת עדותו מכוונת, והעיד בפנינו בכתב ידו, אינו עדות כלל, חוץ מעדות אשה, לפי שבעונתה הקילו.

(כה) וכן אם נשתתק כו' - פירוש, שהיה יכול לדבר בתחילה ואח"כ נשתתק. וזהו שסיים וכתב בזה"ו והעיד בפנינו בכתב", דכיון דמתחילה היה יכול לדבר וגם יכול לשמוע לימד עצמו לכתוב. ומ"ש "אעפ"י שנבדק כדרך שבודקין לגיטין", גם מדובר על המדבר ואינו שומע או איפכא, וז"ש שם "ודעתו נכונה", ר"ל, נכונה בבדיקה זו. גם י"ל דכתב זה בנשתתק, משום דבגיטין דוקא בנשתתק הוא דצריכין לבדוק בבדיקה זו היכא שנשאה קודם שנשתתק דהוה קדושין קדושין גמורין, ואח"כ נשתתק. משא"כ בשומע ואינו מדבר או איפכא כשהיה כן משנולד, דאפילו אינו עומד בבדיקה זו יכול לגרש, דאמרינן ככניסתו כן היא יציאתו (סמ"ע).

(כו) ומ"ש אינו עדות כלל - הטעם כבר נתבאר לעיל (סי' כח ס"א) דדרשין מדכתיב על פי שני עדים, מפיהם ולא מפי כתבם. וזהו שאינו יכול להעיד בפיו כלל פסול גם למ"ד שיכול לשלוח עדותו לבית דין בכתבו, כל שיכול לדבר, משום דראוי הוא להעיד בפיו (סמ"ע).

Commented [YL24]: ר
אם שיטה זו מובא שם,
זכור לי שכן

(כז) אינו עדות כלל חוץ מעדות אשה - עיין באבן העזר (סי' יז ס"ב) (ש"ך).
(יב) סומא בשתי עיניו, אף על פי שמכיר הקול והאנשים ומכוונת עדותו, פסול.

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

(כח) סומא - אף שרואה מעט, אם אינו יכול להבחין בין איש לאיש אפילו כשהוא מסתכל בהם, עדותו בטלה מן התורה, אף שהוא מבחין אותו בטביעת קול (פ"ת).

(כט) אף על פי שמכיר הקול כו' - י"א דמלשון זה משמע דטביעת עין דקלא מהני לענין עדות, אלא דבסומא פסול דילפינן מאו ראה שיהיה ראוי לראות, אבל היכא דיכול לראות מהני טביעת עינא דקלא אף שלא ראה הבע"ד. ומיהו העיקר, ועיין מה שכתבתי בזה לקמן סימן פ"א סעיף י"ג [סק"ג?]. בד"ה החביא¹⁶⁸. ועיין בספר ברכי יוסף אות ט' שהביא תשובת הר"י ן' מיגש ז"ל כ"י [בנדפסות סי' קמ"ט] בענין זה¹⁶⁹. ועדים שראו את הדבר בתוך מה שנצטייר במראה זכוכית, דאם ראה הדבר עצמו מתוך זכוכית פשיטא דהוי ראה גמורה, אך אם אינו מסתכל בדבר כלל רק הסתכלותו הוא במראה, יש להסתפק בזה¹⁷⁰, אבל אם הוא באופן שלא יש להסתפק בשום מציאות, אפשר דמיקרי ראה, ועיין מה שכתבתי בפתחי תשובה לאבן העזר סימן קס"ט בסדר חליצה בקצרה סק"א¹⁷¹ (פ"ת).

(ל) שמכיר הקול והאנשים - י"ג "קול אנשים", ועיין פרישה [סעיף י"ד]¹⁷² (סמ"ע).

(יג) היה חרש או שוטה או סומא בשעה שנמסר לו העדות, ובריא בשעת העדאת העדות, או איכפא, פסולים. אבל אם היה בריא בשעה שנמסר לו העדות ובשעת העדאת העדות, אף על פי שבאמצע נתחרש או נשתטה או נסתמא, מאחר שתחלתו וסופו בכשרות, כשר.

(יד) ב"אשה, פסולה. וטומטום ואנדרוגינוס, פסולים מספק. וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול, הרי הוא פסול. הגה: יוכלו אלו הפסולים, פסולים אפילו במקום דלא שכיח אנשים כשרים להעיד, וכל זה מדינא, אבל כ"י"א דתקנת קדמונים הוא דמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון צ"ה של נשים כ"אז נשאר דבר אקראי שאשה רגילה ולא אנשים, כגון לומר שבגדים אלו לבשה אשה פלונית והן שלה, ואין רגילים אנשים לדקדק בזה, נשים נאמנות. ו"לכן יש מי שכתב לאפילו אשה יחידה, או קרוב או קטן, נאמנים צענין הכאה וציון ת"ח או שאר קטנות ומסירות, לפי שאין דרך להזמין עדים כשרים לזה, ואין פנאי להזמין. ו"הוא שכתב טוען צ"י ווע"ל סכ"ח ס"ו בהג"ה).

(לא) ואנדרוגינוס פסולים - עיין באה"ע (רמ"א סי' מד ס"ה [ז"ל: ¹⁷³], וסי' קעב ס"ח [ז"ל: ¹⁷⁴]) (ש"ך).

(לב) וכל מי שהוא ספק כו' - ע"י לעיל (סי' לד סכ"ח): שנים שהעידו באחד שהוא פסול, ובאו שנים והכחישום, הרי זה ספק ופסול. והטעם, דכל עדות באה להוציא או לחייב ממון על ידן, והמוציא מחבירו עליו הראיה (סמ"ע).

(לג) וכל זה מדינא כו' - עיין לקמן סי' תח שלא כתב שם דמכח תקנה שומעין לעדותן כמו שכתבו כאן, וצ"ל דשאני נזקין דשכיחי (סמ"ע).

(לד) דתקנת קדמונים - אחד שיצא לו שם גניבה בעיר, ואחר ימים אחדים נמצאו שתי בתולות שאמרו שראו הגניבה בבית פלוני אלמוני, ואותו פלוני מכחיש את הבתולות. אין כאן מקום לתקנה, חדא, התובע אינו טוען ברי. ואף שכאן יצא שם גניבה בעיר ויכול הוא לטעון ברי שנגנב, אבל אינו יכול לטעון ברי שהגניבה היא ביד פלוני. ועוד, דאפילו היה טוען ברי שהגניבה אצל פלוני והבתולות העידו כדבריו, ג"כ אי אפשר להוציא ממון בעדות נשים, כי נראה דעד כאן לא אמרו שבדבר דלא שכיח עשו תקנה להאמין לפסולים, אלא בדבר הנעשה פתאום ונגמר הדבר לגמרי, כגון הכאה או מסירות, שמי שלא היה בשעת מעשה שוב אי אפשר לו להעיד על זה. אבל כאן, אף אי גניבה לא שכיחא דכל הגונב עושה בסתר, הרי הבתולות לא העידו שראו שפלוני גנב, רק העידו שראו הגניבה בידו, וזה אינו על רגע אחד, שהרי אפשר לגניבה להיות בידו זמנים טובא, ואפשר שגם אנשים יראו בידו, אלא שלא אירע שראו אנשים, בזה לא תיקנו שיהיו נשים או פסולי עדות כשרים, והבו דלא לוסף על התקנה, ועיין מה שכתבתי בסק"א (פ"ת).

¹⁶⁸ לא עשיתי

¹⁶⁹ לא עשיתי

¹⁷⁰ לא עשיתי.

¹⁷¹ לא עשיתי.

¹⁷² לא עשיתי.

¹⁷³ לא עשיתי.

¹⁷⁴ לא עשיתי.

באיר הבעשפא זולק א'

(לה) כגון בב"ה של נשים - כ"ז דוקא שלא החזיק ג' נשים, אבל החזיק ג' נשים תו לא מפקעין מיניה בעדות נשים, ולעולם עד אחד באנשים מהימן יותר מב' נשים (ש"ך), בית דין שלחו נשים לגבות עדות מן אשה אחת על מקומות בבהכ"נ בעזרת נשים, וגבו בית דין שלא בפני בעל דין, ופסקו פסק דין על פי עדותן, וכעת האשה הנ"ל חוזרת מדבריה. ועי' לעיל סי' כ"ח סעיף כ"ג, שיכולים הקהל לתקן ששני סופרים מגבין העדות, וכבר נהגו כל בתי דיני ישראל לשלוח נאמני הקהל לנשים יקרות שיגידו העדות, במקום שאין צריך להעיד לפני בית דין, ס"ל לכמה גאונים דאינו יכול לחזור ולהגיד, ודעתי נוטה שאין שום בית דין יבטל דברי בית דין חבריו (פ"ת).

(לו) דאפילו אשה יחידה כו' - התקנה לא היתה רק היכא שגוף המעשה ידוע ע"י קלא דלא פסיק, או באין מכחישין שבודאי היה כאן הכאה וקטטה ומלשינות, ועדותם של אלו הוא רק לברר הדבר איך היה, שהוא רק גילוי מילתא בעלמא. אבל אם גוף המעשה אין ידוע רק על פיהם, וזה מכחיש לגמרי, בודאי דאין נאמנים. ועוד אם העד שונא אינו נאמן כלל (פ"ת).

(לז) או קרוב - וי"א דקרוב לעולם אינו נאמן, אם לא לחובתו נאמן (ש"ך).
(לח) והוא שהתובע טוען בריא - ר"ל לאפוקי אם טוען שמא, ותובע אותו מכח עדות אלו העדים דאין עדותן כשרה. ועיין לעיל (רמ"א סי' כח סט"ו), ועיין עוד ביו"ד (רמ"א סי' כז ס"ג [ז"ל: 175]), ובאבן העזר (סי' יז סל"ח [ז"ל: 176]) (סמ"ע).

סימן לו - רבים שהעידו, ונמצא אחד מהם קרוב או פסול, ובו ב' סעיפים.

(א) עדים רבים, שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותן בטלה. במה דברים אמורים, בזמן שנתכוונו כולן להעיד. אבל אם לא נתכוונו כולם להעיד, תתקיים העדות בשאר. וכיצד בודקים הדבר, אומרים להם בית דין: כשראיתם דבר זה, באתם כדי להעיד או כדי לראות בלבד, כל מי שאמר: להעיד באתי, מפרישים אותו, אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול, עדותן בטלה (אפי' לא ידעו זה מזה). ואם היו כל העדים כשרים, אחד שנתכוון להעיד ואחד שלא נתכוון להעיד וראה הדבר וכוון עדותו, חותבין הדין על פי עדותו. הגה: אצל אינו יכולים לכתוב שטר על כך, אף על פי שראו הקנין, וסתם קנין לכתיבה עומד, הואיל ולא הזמנים לכך (וע"ל סימן ל"ט סעיף ה'). וי"א שאפילו כוון לראות כדי להעיד, אינו פוסל אלא אם כן בא לבית דין והעיד, דתרתו בעיניו, כוון לראות כדי להעיד, ובא לב"ד והעיד. הגה: שטר שחתם עליו עד פסול ונתבטל כל העדות, מכל מקום אם העדים הכשרים זוכרין העדות ע"י ראיות השטר, יכולין לחזור ולהעיד לזד לפני בית דין, ובית דין יכתבו עדותן וחשבו שטר. תקנת הקהל שחתם עליה עד פסול, או שטר שחתם עליו צעל לזכר ענמו, כשר באחרים, דאלו לא נתכוונו להעיד וע"ל סי' מ"ה סעי' י"ז וי"ג. ואם הזמין התובע עדים כשרים, ועמדו שם קרובים ופסולים, אפי' נתכוונו להעיד, והעידו, לא נתבטלה עדות הכשרים. וכן כשאדם צריך לעדות ומצוה להתרים כל מי שיוודע לו עדות שיבא ויעיד, והעידו כשרים ופסולים, לא נתבטלה עדות הכשרים, שלא היתה כוונתו אלא בראויים להעיד.

(א) עדים רבים שנמצא כו' עדותן בטלה - פי' שראו עדותן כאחד דוקא, וכמ"ש לקמן ס"ק(יב) (ש"ך).

(ב) קרוב או פסול - הא דקיימא לן נמצא אחד קרוב או פסול עדות כולם בטלה, הוא דוקא בפסול מן התורה, אבל בפסול מדרבנן לא אלים פסולו לפסול הכשר שעמו, ויש חולקים. ועי' עוד בנודב"י שם¹⁷⁷ (פ"ת).

(ג) אבל אם לא נתכוונו כולם להעיד כו' - אבל אם לא נתכוונו כולם להעיד, תתקיים העדות בשאר שנתכוונו להעיד וכמ"ש בס"ק(ד) (ש"ך).

(ד) אומרים להם בית דין כשראיתם כו' עד מפרישין אותו - מיד שבאו כת אחת יחד לפני בית דין להעיד, אפילו קודם שידעו שנמצא ביניהן קרוב או פסול שואלין לכולם הלאות באתם מתחילה או להעיד, ועושיין כן מפני חשש שימצא ביניהן קרוב או פסול, ואם ימתינו עד שיוודע שיש ביניהן קרובים או פסולים וישאלו להקרובים או להפסולים לחוד, יש לחוש לרמאות, שיכוונו לומר להעיד כיונו לבטל העדות כשיהיה לטובת הבעל דין שהוא קרוב שלהן, ופעמים איפכא. אבל י"א

¹⁷⁵ לא עשיתי.

¹⁷⁶ לא עשיתי.

¹⁷⁷ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁיבָה זִכְרָא

דאין שואלין אלא להקרובים או הפסולים, וממילא כל זמן שלא נודע שיש ביניהן קרוב או פסול אין כאן שאלה כלל, וכן עיקר (סמ"ע), וי"א דלכו"ע מיירי כשנודע שיש בהן קרוב או פסול, אז שואלים כדי להפרישם, דכיון דבקרוב ופסול שבא לראות אין פוסלים שאר העדות, א"כ ע"כ כיון שלא באו אלא לראות לא חשיבי עדות, א"כ גם הכשרים שבאו לראות לא חשיבי עדות ואין חותכין הדין על פיהם, אבל אם כולם כשרים חותכין הדין גם על פי אותם שלא נתכוונו להעיד (ש"ך), עיין ש"ך, ולכן ראוי ונכון לכל מסדר קידושין לזרו לייחד עדים בשעת קידושין שיהיו אלו עדים המיוחדים מכוונין להעיד, דאל"כ הו"ל נמצא אחד מהם קרוב או פסול כיון דבמעמד שם עומדים בערבוביא פסולים עם כשרים, ואף על גב דזה ודאי שהפסולין אין מכוונין להעיד כל שהכשרין ג"כ אין מכוונין הו"ל נמצא אחד מהם קרוב או פסול, ועוד [המשך הלשון הוא מדבריו סק"ו] המקדש בלא עדים אינה מקודשת ואפילו עדים עומדים אחורי הגדר נמי לא מהני אלא בעינן שיראו המקדש והמתקדשת את העדים ולקדש בפני עדים, דאל"כ הוי מילי דהשטאה ואין בקידושין ממש אפילו שניהם מודים ואפילו עומדים העדים אחורי הגדר, וא"כ כיון דהמקדש והמתקדשת צריך לכיון לעדים בשעת קידושין א"כ הו"ל כאומר בשעת מעשה כל מי שידוע יהיה עד דכוונתו לכשרים, ולא משכחת נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה אלא היכא דאין צריך עדים לגוף המעשה וגם לא יחד את עדיו, אבל קידושין וגיטין דצריך לכיון לעדים דאל"כ אין כאן קידושין וכל שמכוין לקדש בפני עדים ודאי דעתו על הכשרים ואין הפסולים כל כמינייהו להפסיד (קצה"ח), וי"א נגד הש"ך דכל שלא העידו הפסולים בבית דין רק הכשרים העידו, לא נתבטלה עדות הכשרים אפילו ראו כאחד, רק כשהעידו הכשרים והפסולים בבית דין וגם ראו ביחד ואפילו לא נתכוונו כולם להעיד, בזה פוסל הש"ך אף עדות הכשרים. הטעם דתיכף כשרואה ונתכוין להעיד מיקרי עד, הן לענין קרוב או פסול לבטל עדות הכשרים, והן לענין אין עד נעשה דיין. אבל אם כשמעידין הכשרים, הפסולים לא העידו כלל, דאז נקרא על הכשרים שם עדות בשעה שמעידים, ועל הפסולין לא נקרא שם עדים כלל, דהא לא העידו כלל, לא שייך כלל לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, דהא אין על הפסולים שם עדות כלל, ואף להסמ"ע [סק"ד] דחולק אהש"ך וסבירא ליה דאם כולם לא נתכוונו להעיד לא נתבטלה עדות הכשרים מחמת צירוף הפסולים, מכל מקום אם העידו אחר כך בתוך כדי דיבור ואמרו בשעת עדות שראו זה את זה, אף הסמ"ע מודה דנתבטלה עדות הכשרים, דכיון דנצטרפו בהגדה תוך כדי דיבור נתבטלה כל העדות, ועיקר כהסמ"ע. והנה אם בשעת ראייה כשר היה, ואחר כך בשעת הגדה נפסל מחמת קורבת אישות או שאר פסול, בודאי גם כן בטלה כל העדות, עי' קצות החושן [סק"יב], אך מה שכתב בקצות החושן שם, דבהיה כשר מתחילתו בעינן צירוף בשעת הגדה. לא נראה לי כן. ונראה דאפילו לא העידו כלל נפסל כשהעידו אפילו אחר כדי דיבור, אמנם לדעת המחבר בסעיף ב' דבעינן שידע הכשר בפסול הפסול, ודאי דכשר בכהאי גוונא (נתה"מ).

(ה) כל מי שאומר - אם הראו בעצמן בשעת ראייה שכיוונו להעיד, כגון שהתרו בו, כל העדות נפסלת בשבילן (סמ"ע), וי"א דהתראה לא שייכא רק בדיני נפשות, ודיני נפשות לא שייכי האידנא (ש"ך). וי"א דאם התרו בו בשעת מעשה או כיוצא בזה שעשה גילוי דעת בשעת מעשה דרוצה לאסוהדי, אפילו שלא בא לבית דין עדותן בטלה (נתה"מ).

(ו) שאומר להעיד באתי כו' - פי' דאמרינן להו לקרוב ופסול וכו'. והיינו דוקא כשאנו יודעים שקרובים ופסולים היו שם בשעת ראיית מעשה, והלכך כיון דנצטרפו לעדות בשעת ראייה, נאמנים ג"כ בזה שכיוונו להעיד. אבל אם אין ידוע שהיו שם ויבואו קרובים ויאמרו היינו ג"כ שם ולאסוהדי אתינן, אינו נאמן¹⁷⁸ (ש"ך), אפילו היו הפסולים נאמנים, מכל מקום הא הכשרים נאמנים שלא ראו את הפסולין, ממילא לא נצטרפו כשלא ראו זה את זה, כמו שכתב הש"ך בס"ק(ז). ונראה טעמו, דלא בעינן רק שיאמר אחד מן הכשרים שראו הפסולין, דהא סגי כשמקצתן רואין אלו את אלו, ומשום הכי שפיר כתב הש"ך דהקרובים אינן נאמנים שהיו שם, ובעינן שני כשרים שהיו הקרובים שם. אמנם לפי מה שכתבתי בסמוך לא אתי שפיר זה¹⁷⁹ (נתה"מ).

(ז) אם נמצא באלו כו' עדותן בטלה - פירוש, אפילו אם לא העיד כלל, וי"א דה"ה איפכא כשהעיד עמהן תוך כדי דיבור, אף על פי שמתחילה לא בא אלא לראות, ואפילו לא ראו כאחד, עדותן בטלה (סמ"ע), עיקר דלא כ"א בסמ"ע, ובכל ענין בעינן שיראו כאחד וכיוונו להעיד, וכמ"ש לקמן [סק"יג], אבל אם הוזמו הפוסלים, כיון שאינם אומרים אמת אינם מבטלים העדות א"כ

¹⁷⁸ עי' נתה"מ לקמן סק"ז.

¹⁷⁹ לא עשיתי - איפה זה

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

העידו תוך כדי דיבור (ש"ך), לא בעינן הצטרפות ראייה והגדה אלא דוקא גבי דיני נפשות, משום דגבי דיני נפשות אין שנים מצטרפין עד שיראו כאחד ויגידו כאחד, ומשום הכי כשהוקש שלשה לשנים שיפסול בצירוף קרוב או פסול היינו נמי כשראו והגידו כאחד דאם לא כן אינו יכול להצטרף כלל דהא בכשרים נמי אין מצטרפין כהאי גוונא, אבל בדיני ממונות דק"ל (סי' ל ס"ו) דאפילו לא ראו כאחד ולא הגידו כאחד מצטרפין, וא"כ הוא הדין נמי לצירוף קרוב או פסול נמי עדותן בטילה, (קצה"ח), במש"כ הש"ך "ובכל ענין בעינן וכו'" עיין מה שכתבתי לעיל סק"ד). ועוד מש"כ הש"ך בענין עדים זוממין, קשה שכן הוא כתב לעיל סק"ו) דאין קרוב או פסול נאמנים שהיו שם עד שיהיה ידוע שהיו שם, ועל כרחך האי "ידוע", היינו בעדים, ואם כן קשה ממה נפשך, אי ליכא עדים כשרים שהיו שם, אפילו לא ניזומו אינן מבטלין עדות הכשרים, ואי יש עדים כשרים שהיו שם או שאלו עדים כשרים אמרו שראו את הפסולים שם, אם כן לא הויין עדי הזמה עדות כלל, דהא הוי כתרי ותרי, דעדים אלו אומרין שהיו הפסולין במקום זה והמזימין אומרים שהיו במקום אחר, וממילא אין מוציאינן ממון מחזקת הנתבע כמו בכל תרי ותרי. ועוד נראה, דכאן ודאי העדים כשרים נאמנים כשאומרים שראו את הפסולין יותר מן המזימין, כיון דבעדות זו שאומרין שראו שראובן לזה משמעון מנה, אמרו גם כן בתוך כדי דיבור שראו בשעת ראייה את הפסולין, דאחר כדי דיבור לא מהימני לבטל עדותן, ובתוך כדי דיבור ודאי דנאמנין למיעקר סהדותיהו, לכן נראה דמיירי שאחד מן הכשרים המעידין בראיית ההלואה אומר שראה הפסולין, דנאמן גם כן לבטל עדותו, וכיון שנתבטלה עדות של אחד מן הכשרים, נתבטלה כולה, דלא גרע מאחד אומר איני יודע בחקירות שעדות כולם בטלה מטעם דהוי כנמצא אחד קרוב או פסול, והכא נמי כשאמר בתוך כדי דיבור של החקירות שראה בפסולים נאמן לבטל לכל העדות, במיגו שהיה אומר שאינו יודע בחקירות שהיה מבטל כל העדות להש"ך בסימן ל"ג בס"ק(לא), או שהיה מכחיש עדים בחקירות שהיה מבטל כל העדות, ה"נ כשאומר שראה הפסולים נאמן לבטל כל העדים במיגו זה, מה שאין כן כשניזומו הפסולים על ידי עדים כשרים, נהי דאין דין הזמה שייך במזימים את הפסולים, מכל מקום הא ודאי הכשרים נאמנים יותר מן הפסולים, וגם שנים נאמנים יותר מן האחד, וכיון דהמזימין נאמנין שלא היו הפסולים שם, ממילא עדות הכשר קיימת, אף שאמר שקר לפני בית דין במה שאמר שהפסולין היו שם, דהא המזימין מכחישינן אותו, מכל מקום לא נפסל העד במה שאמר שהיו שם הפסולין, כמבואר בסוף סימן כ"ט בהג"ה מטעם דאין העד מדקדק מי היה עמו, עיין שם, וממילא נשאת עדות הכשרים קיימת (נתה"מ).

(ח) אפילו לא ידעו כו' - הג"ה זו צריכה להיות למטה, אחר שכתב דעת הרא"ש, שכן אפשר ששיטת הרמב"ם לא סובר כך, וכן צ"ל, ובא לב"ד והעיד "אפילו לא ידעו זה מזה" דתרתו כו'. ומיהו יש לדחוק ולומר דמה שכתב מור"ם כאן אפילו לא ידעו כו', ר"ל דהפסול לא ידע בהכשר, וקמל"ן דאף דלא כיון לצרף עדותו עם הכשר, אפילו הכי פסול, וכ"ש כשידע ממנו, אבל מיירי דהכשר יודע מהפסול (סמ"ע), פירוש אם העידו אח"כ בב"ד בטלה עדותן לכו"ע אף שלא ידעו זה מזה. דלהרמב"ם פסול אפילו לא העידו אח"כ כלל, כיון שנצטרפו בראיית המעשה, ולהתוס' ג"כ פסולים כשהעידו אח"כ אפילו לא ידעו זה מזה, ואפילו להרי"ף (בעל סברא הראשונה דלקמן סעיף ב') דבעינן שידעו הכשרים בפסול הפסולים, היינו שידעו שהם פסולים, אבל אין צריכים לידע שהפסולים העידו אח"כ בב"ד, אלא כיון שנצטרפו מתחילה בשעת ראייה סגי. ועוד נראה דאף להרמב"ם דמיד בשעת ראייה נפסלו אף דלא העידו אח"כ, מ"מ משכחת לה אפילו לא ידעו זה מזה, דנהי דבעינן שידעו שהם פסולים וגם שיראו כולם כאחד, וכמ"ש לקמן ס"ק?, מ"מ בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הוי ראו כאחד, א"כ משכחת לה בעדים רבים שראו כאחד ומקצתן רואים אלו את אלו, דמצטרפים יחד אף אותן שאין רואין זה את זה, א"כ אם נמצאו שם פסולים אפילו לא ידעו זה מזה כיון שמקצתן רואים אלו את אלו עדותן בטלה. ודלא כסמ"ע ס"ק ה'?

(ש"ך), [כהסבר דברי הש"ך] דוקא בנמצא קרוב או פסול סבירא ליה להרי"ף כיון שאין שם עדות על הפסול, דהא הפסול לאו עד הוא, לא שייך לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, דהא הפסול לאו עדות הוא, ואין הכשר נפסל רק מטעם שצירף עצמו לפסולים, משום הכי כשהכשרים לא ידעו בפסול הפסולים ואין עליהם אשם במה שצירפו עצמן לפסולין, לא נתבטלה עדותן, מה שאין כן בשכולן כשרים לעדות ועדות של כשר אחד נתבטלה, בטלו כולן, מטעם עדות שבטלו מקצתן בטלו כולן (נתה"מ).

באיר הבעש"ט זולק א'

(ט) ואם היו כל העדים כשרים כו' ואחד שלא נתכוון כו' - יש לחלק בין אם באו בזמן מועט או באו לזמן מרובה אחר המעשה, ועיין בטורי אבן ר"ה דף כ"ד ע"א ד"ה אימור כוביתא דעיבא בעלמא. ועיין בספר שער משפט סימן צ"ב סק"א מ"ש בזה¹⁸⁰ (פ"ת).

(י) ויש אומרים כו' דתרתו בעינן כו' - עיקר כדעה הראשונה דבכיון להעיד לחוד סגי אפילו לא העידו אח"כ, (ש"ך), וי"א דעיקר כדעה השניה, ואם העדים שהעידו לא נודמנו יחד מתחילה לשם עדות, רק שבאו לב"ד והעידו על ענין הידוע להם, אין הגדתן בב"ד פוסלת הכשרים לדעת רוב הפוסקים שהסכימו דתרתו בעינן ראייה והגדה. ואף לדעת הסוברים דבראייה לחוד מיפסלי כל שכינונו להעיד, ונצטרף לזה דה"ה הגדה יחד בב"ד, אף שלא כינונו יחד מתחילה להעיד כלל, נראה ברור דהיינו דוקא אם העידו יחד תוך כדי דיבור, כיון דעיקר עשייתן עדות אחת וצירופן הוא על פי הגדתן בב"ד, בודאי בעינן שיעידו כאחת או בתכ"ד, דאם לא כן במה יצטרפו, אבל אם העידו בזה אחר זה, וכ"ש אם לא ידעו האחרים בפסול הקרוב או פסול, ודאי אין עדות הכשרים מתבטלת בשבילו, וכדעת הרי"ף (הובא בסעיף ב), ועוד יש מקום בזה לומר, כיון דעיקר העדות בנידון דידן אינו רק במילתא דרבנן לאפטורי מהיסת, אפשר דלא אמרינן בזה לבטל הכשרים בשביל הקרוב או פסול, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ל"ה סעיף ד' סק"ד?, ובמה שכתבתי לקמן סימן פ"ז סעיף ו' סק"ה¹⁸¹ (פ"ת), עיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' פ"ח מ"ש בזה (פ"ת)¹⁸².

(יא) א"כ בא לב"ד והעיד - אם הקרוב מודה שכיון לכך להעיד ביחד כדי שתבטל העדות ויפטר הלוה, צ"ע אם חייב לשלם למלוה מטעם גרמי¹⁸³ (פ"ת).

(יב) דתרתו בעינן כו' - ונותנין טעם לדבריהן, דאל"כ לא תתקיים עדות על הרוב, דהקרוב יכניס עצמו מתחילה שיכוין להעיד, או בסוף שיבוא ויעיד, ויבטל העדות, אבל למיעבד תרתו לא שכיח. והחולקים נראה דס"ל דאין זו הוכחה, דהא יכול המגרש או המקדש, או בשאר דברים, להזמין עדים כשרים ואזי לא יפסול הפסול בכונתו (סמ"ע), בנמצא אחד מהם קרוב או פסול שבשעת ראייה כשר היה אלא בשעת הגדה נפסל מהו. ולפי דעת הרמ"ה (הובא לעיל סק"?) דאפילו לא נצטרפו כאחת בשעת ראייה אלא בשעת הגדה נמי נתבטל כל העדות דעיקר קרא בשעת הגדה הוא, א"כ ה"נ כיון דבשעת הגדה פסול הוא נתבטל כל העדות. אבל לפי דעת יש אומרים דתרתו בעינן ראייה והגדה והכא דבשעת ראייה כשר היה א"כ ליכא אלא הגדה לחודיה ואנן תרתו בעינן. ואיפכא, דבשעת ראייה פסול היה וקודם הגדה נעשה כשר, אין ספק למ"ד תרתו בעינן, משום דזה נמי חשוב הגדה בפסול דכיון דתחלתו בפסול וסופו בכשרות פסול א"כ הרי עכשיו נמי פסול, אמנם לדעת הרי"ף (הובא בס"ב) דבעי שיכיר הכשר בפסולו, א"כ אם היה כשר בשעת ראייה ודאי לא מיבטל משום נמצא אחד מהם פסול כיון דלא הכירו בפסולו כיון דבשעת ראייה כשר היה (קצה"ח).

(יג) ובא לבית דין והעיד - ואם בא לב"ד והעיד ולא כיון מתחילה בשעת ראייה להעיד אינו פסול לכו"ע, ועוד דדוקא כשבאו אח"כ מעצמם לב"ד להעיד אמרינן מסתמא הלכו להעיד, אבל כשלא באו להעיד אמרינן מסתמא לא כינונו להעיד, דהיינו אם יפרשו העדים שכיונו להעיד או שבאו אח"כ מעצמן להעיד לב"ד, וכמ"ש לקמן ס"ק י"ז?. וא"כ בעובדא שלא באו העדים רק מצד ההכרזה, א"כ מתחילה בשעת מעשה מסתמא לא הלכו להעיד. ועוד לפי המנהג דהאידינא מיחדים עדים בשעת קדושין (לעיל סק"?) א"כ שאר העדים אנן סהדי שאין הולכים להעיד (ש"ך). (יד) והעיד - מיהו אפילו אחר שהעידו נאמנים הקרובים ופסולים לומר שלא כינונו בשעת ראייה להעיד (ש"ך).

(טו) אם העדים הכשרים זוכרין העדות ע"י ראיית השטר יכולין לחזור ולהעיד כו' - דין זה לקמן בסימן מ"ה סעיף י"ג, וגם בסימן נ"א בסעיף ה', ודוקא בחתומים בשטר דינא הכי, אבל לאחר שהעידו הכשרים עם הפסולים בב"ד אין הכשרים חוזרים ומעידים (סמ"ע), היינו כשלא נצטרפו יחד בראיית המעשה, וכמ"ש לקמן סימן מ"ה סעיף י"ג ס"ק כ"ד?, ולפי זה אין חילוק בין שטר לעדות בב"ד. ודלא כסמ"ע (ש"ך), עיקר כסמ"ע דודאי בעל פה כיון דכבר הגידו לפני ב"ד וכבר נצטרפו ונפסלו תו לא מהני לחזור ולהגיד כיון דכבר נפסלו, אבל בעדות שבשטר הא דקי"ל עדות שבשטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, היינו דוקא כשיש עליו תורת שטר ונעשה בכשרות, אבל

180 לא עשיתי

181 לא עשיתי

182 לא עשיתי.

183 לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁיבָה זֹלְקָא

אם נעשה בפסול לא הוי עליו תורת שטר כלל, וא"כ כיון דלא נעשה בזה כתיקון דהא חתמוהו עם קרובים ונתבטל תורת שטר וכיון דליכא תורת שטר ממילא ליכא כאן הגדה ויכולין לחזור ולהגיד, ואפילו לכתחלה יכולין לחתום בשטר אחר הכשרים לבדם דעדיין לא עשו שליחותן כיון דנעשה בפסול (קצה"ח), במודה במקצת ובאו ג' עדים שחייב הכל, ואחד מהן קרוב או פסול דעדותן בטלה, די"ל דמ"מ חייב לשלם הכל, ויש בזה דין מחויב שבועה ואינו יכול לישיב משלם, דהבית דין אין מניחין לו לישבע, דמיד יבואו ב' עדים הכשרים ויעידו שנשבע לשקר ויפסלוהו, מבואר דאם נשבע יכולין הכשרים לחזור ולהעיד לבדן, והיינו כיון שאין מעידין על אותו דבר בעצמו שכבר העידו לחייבו ממוז, רק שיעידו לפוסלו, וצ"ע (פ"ת).

(טז) ובית דין כו' - דוקא ב"ד אבל הם עצמם לא, וכמ"ש לקמן סימן מ"ה ס"ק כ"ה? ועיין מ"ש עוד שם [סקכ"ד?] מדינים השייכים לכאן (ש"ך).

(יז) תקנת הקהל כו' עד פסול כו' - במקורם של דברים איתא דבתקנת הקהל אפילו כולם פסולים כשר, מטעם שכבר נהגו כן, דאל"כ כל קהל יצטרכו להביא עדים אחרים על תקנתם. אלא לא כתב הרמ"א כאן אלא לפי הדין היכא שלא היה המנהג כן, וא"כ "עד פסול" שכתב הרמ"א, ר"ל פסול מצד שהוא אחד מבני הקהל, דומיא דשטר שחתום עליו בע"ד. אבל לענין המנהג סמך הרמ"א על מה שסתם לקמן סימן ל"ז סעיף כ"ב כהמחבר שעכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכתם כו' וכשרים אפילו לקרוביהם (ש"ך).

(יח) או שטר שחתם עליו הבעל דבר עצמו כו' - דלא שייך ביה שום עדות ואי אפשר לומר ביה אי לאסודרי קאתי? (סמ"ע).

(יט) דאלו לא נתכוונו להעיד - לשון זה מגומגם, דאפילו נתכוין להעיד אינו פוסל, כיון דהוא הבע"ד עצמו (ש"ך), ו"א דהתם איירי כשמעיד או חותם לטובתו דומיא דהרוג, אבל הרמ"א איירי כשחתם ומעיד לחובתו, דאז לא הוי בע"ד מכח ממונו (פ"ת).

(כ) ואם הזמין התובע עדים כשרים כו' - ואפילו לא הזמין הכשרים בשם, אלא שאמר לרבים העומדים בשעת המעשה שנים מכס תהיו לי עדים בדבר, ג"כ אמרינן דלכשרים נתכוין, דאל"כ הוה שתק או היה אומר לכולן אתם עדים. אבל אם אומר להן בשעת המעשה כל מי שיודע לי עדות יצטרך לבוא להעיד, בלשון זה לא הבדיל הכשרים מהפסולים, ולא מהני כי אם כשלאחר שעת מעשה נתן חרם על עדות, דאז אינו מדבר לנוכח עם שום אדם, וכדסיים המחבר בסוף סעיף זה, דאף באמר כל מי שיודע עדות כו' דעתו על הכשרים. וי"א דאפילו בהזמין בכה"ג מהני. והנלע"ד כתבתי בדרישה ע"ש¹⁸⁴ (סמ"ע), וי"א שמקורם של דברים מדובר בהזמנת עדים בשעת המעשה לראותו להעיד עליו אחר כך, אבל במצוה להחרים על כל מי שיודע עדות, שאינו יכול לפרט בשם, שהרי אינו יודע את מי לפרט, ומסתמא דעתו על הכשרים, דלא אסיק אדעתיה אקרובים כלל כיון שאינם לפניו, וגם סבור הוא שלא היו קרובים כלל עם הפסולים בשעת מעשה, וכן דעת הסמ"ע. ועוד דבמזמין בשעת מעשה, אף במזמין שנים ואומר שנים מכס יעידו לי, לא מהני, דכיון דלא פירש איזה שנים, אם כן לשון שנים מכס סובל קרובים ופסולים גם כן, ואם איתא שלא נתכוין אלא לכשרים הוה ליה למימר שנים הכשרים או פלוני ופלוני יעידו לי. ובסמ"ע כתב דבכה"ג מהני (ש"ך), וי"א דאף עדות הכשרים שלא ייחד נמי אינן מתבטלין בשביל הפסולים, ואם עדי היחוד ליתנייהו קמן מהני עדות הכשרים שלא ייחד (פ"ת).

(כא) וכן כשאדם כו' לא נתבטלה עדות הכשרים כו' - מיירי בסתם עדות דעלמא שראו המעשה, ומסתמא אין הקרובים ופסולים מכוונים להעיד, וא"צ לשאול אותם אלא אם כן באו אחר כך מעצמם לב"ד (ש"ך), [מקור דברי המחבר כאן הם מטור בשם הרא"ש, אבל הש"ך לומד את המחבר כרמב"ם החולק על הרא"ש ולכן מפרשו בדרך אחרת] וי"א דאם פירשו הפסולים שכוונו בשעת ראייה להעיד, כיון שהפסולים העידו ג"כ נתבטל כל העדות לכולי עלמא, ואם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו שם קרובים או פסולים אפילו אם כווננו להעיד ובאו והעידו בב"ד לא נתבטלה עדות הכשרים, דכיון שייחד עדיהו לאו כל כמינייהו להפסיד לזה ממונו וכו', וכן כשאדם צריך לעדות ומצוה להכריז כל מי שיודע לו עדות שיבואו ויעידו ובאו בערבוביא והעידו כשרים ופסולים לא נתבטלה עדות הכשרים שלא היתה כוונתו אלא בראויין להעיד, מבואר הטעם משום דלאו כל כמינייהו להפסיד לזה זכותו, ומשום הכי תרתי בעי אפילו כווננו בשעת ראייה מ"מ כיון דבשעת הגדה מייחד עדיהו לאו כל כמינייהו להפסיד לזה. מיהו גם לדעת הרמב"ם [התחלת המחבר ולא הי"א דבעינן תרתי] אם בשעת ראייה הוא מייחד עדיהו א"כ לאו כל כמינייהו להפסיד

ל: Commented [YL25]: צרף עם ההערה הקודמת.

באיר הבעפֿט זולק א'

(קצה"ח), עיקר כש"ך דכשאינן באין לבית דין מעצמם רק מכח השבועה, אין פוסלין עדות הכשרים (נתה"מ).

(ב) אם העיד קרוב עם רחוק, ואין הרחוק יודע בקורבתו של זה, י"א שעדות הרחוק כשרה ומחייבו שבועה, ונאמן לומר שלא הכיר. והוא שאינו רגיל אצלו, אבל אם הוא רגיל אצלו, אינו נאמן, ויש מי שחולק על זה, ואומר שאפי' לא הכיר בקורבתו, נתבטלה עדות הרחוק (כיון שהעיד הפסול עמו צבית לין).

(כב) ומחייבו שבועה - ואם שנים הם מחייבים ממון (ש"ך).

(כג) ונאמן לומר שלא הכיר כו' - ודוקא כשאומר מעצמו שלא הכירו, אבל אין הבית דין שואלין אותו אם הכירו (סמ"ע), וי"א שצריכים הבית דין לשאלו היכא דאיתנהו, ונאמן לומר שלא הכיר (ש"ך).

(כד) שם - בענין פסול קורבה, יכול לטעון שלא ידע רק בשאין שניהם רגילים זה עם זה, אבל אם רגיל בו ודאי ידע בו ופסול, אבל בפסול רשעות וכדומה אפילו אם העידו עליו אנשים חשובים שהוא רשע, מ"מ כל זמן שלא העידו לא ידענו זה, מסתמא גם העדים הכשרים לא ידעו בפיסולו, ועל כן שטר שחתומים עליו פסולים כשר היכא דליתנהו לסהדי קמן למישיילינהו דאמרינן מסתמא לא ידעי ביה (ש"ך), וי"א דבקורבת העדים אמרינן מסתמא ידעו מהקורבה, אבל באחד שקרוב ללוה אמרינן מסתמא לא ידע מהקורבה. ואשה כיון דאינה ראויה להעיד לא מיחשב קרוב או פסול ולא נתבטלה העדות בשבילה, אבל פסול דרבנן מבטל העדות, והוא הדין גוי וקטן אינן מבטלין עדות הכשרים (נתה"מ).

(כה) כיון שהעיד הפסול עמו בב"ד - היינו להי"א דלעיל סעיף א'. ולסברא הראשונה דלעיל הוא הדין אפילו לא העיד הפסול עמו בב"ד, כיון שראו המעשה ביחד וכיוונו להעיד, בטלה עדותן לסברא זו, דאין חילוק בין הכיר בפיסולו או לא, וכן עיקר, ועוד עיקר כרי"ף שהוא הי"א בסעיף זו (ש"ך), י"א דבדיינים נמי אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול אפילו היו חמשה נמי הדין בטל, אבל העיקר שאין דין זו אצל דיינים, ולא עוד אלא אפילו היכא דהדיינים פוסקים איזה דין אפילו אם יש בהם פסול כל שנשאר עם הכשרים ב"ד של שלשה לא נתבטל דין הכשרים, אבל הנפק דהוי נמי תורת עדים עליהו שמעידים שנתקיים השטר, וכן כיוצא בזה כגון שקיבלו איזה עדות ונותנים על זה גביית עדות שנתקבל עדות זה בפניהם א"כ יש עליהו תורת עדים נמי, דהא לא ידעינן שנתקבל העדות או שנתקיים השטר כי אם על פי הדיינים, א"כ כשיש עמהם פסול נתבטל כל הענין. והיכא דכתבו את הפסק איך שכבר נפסק וחתמו ביניהם קרוב או פסול, יכול בעל דין להכחיש ולומר שלא נפסק כך ואין הפסק מועיל לראיה כיון דנמצא ביניהם קרוב או פסול (קצה"ח).

סימן לו - הפסולים מחמת הנאה, ובו כ"ב סעיפים.

(א) כל עדות שיש לאדם הנאה בה, פסול להעיד(א), לפיכך קרקע של שני שותפים, ובא האחר להוציא מתחת יד האחד, לומר שאותו שמכרה להם גזלה ממנו, אין שותפו מעיד לו עליה לפסול עידי המערער, ואפילו על חלק השותף לא יועיל עדותו(ו), אלא אם כן סלק עצמו ממנה וקנו מידו שנתנו לשותף. ואפילו לא סלק עצמו עד לאחר הערעור, מהני, וצריך שיקבל עליו שאם יבא בע"ח ויטרפנה מיד השותף, ישלם לו דמיה. וצריך להתנות שאם יבא להטפה ממנו בטענות אחרות לומר שהיתה גזולה בידו וכיוצא בזה, שאינו מקבל אחריות. אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, כגון שטוען שמכרה לו השותף, יכול להעיד לו, שאז אינו נוגע בעדות כלל.

(א) כל עדות שיש לאדם הנאה בה פסול להעיד - משום דחשדינן ליה בדבר שיגיע לו הנאה ממנו, וכמ"ש לקמן סעיף כ"א (סמ"ע וש"ך), עיין מ"ש בסימן ל"ד סק"ס(ז) דטעמא דאדם נאמן על עצמו אף על גב דקרוב הוא לעצמו משום דכן נתנה התורה נאמנות לכל אדם על עצמו אפילו יש בו כל הפסולים שהוא עבד או אשה ושפחה וגם אינו אלא אחד, אלא דהתורה לא אמרה על פי שני עדים יקום דבר אלא כשמעיד על אחרים אבל על עצמו נאמן הוא וע"ש. ועי' לקמן סק"ס(כח) יבואר ברוחב הענין הזה (קצה"ח), עיין סמ"ע וש"ך שהכריעו דטעם פסול נוגע הוא מטעם דחשוד לשקר¹⁸⁵, ולא מטעם קרוב, ונפקא מינה באם חתם בשטר עד שלא נעשה נוגע ונעשה אחר כך נוגע, דאי אמרינן דאינו פסול מטעם דנחשד לשקר, רק מטעם קרוב, אחרים מעדיין על חתימתו, כמו

¹⁸⁵ לא מצאתי בש"ך כדבריו.

באיר הבעפֿט זולק א'

בחתם בשטר עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו (עי' לקמן סי' מו סל"ה), ואם הטעם דנוגע הוא משום דחשיד לשקר, אפילו אחרים אין מעידין על חתימתו, כמו בחתם בשטר עד שלא נעשה גזלן (עיי"ש סל"ד). והעיקר כהסמ"ע וש"ך דפסול מטעם חשד דהוי בעל דבר, וכמו דחשדינן לבעל דבר חשדינן גם כן לנוגע, וכל מקום שמעיד על ממון שלו אינו נאמן אפילו אומר לחובתו. תדע, דהא מלוה שאמר על שטר שבידו שהוא פרוע אינו נאמן כשחב לאחרים (כדלקמן סי' מז ס"א), ואפילו יש עד אחד עמו אינו מצטרף להעיד, ואף שמעיד לחובתו לא נחשב עד, אבל כשאומר להפסיד ממונו נאמן מטעם הודאת בעל דין ולא מטעם עדות, ובמקום שחב לאחרים דלא הוי הודאה, אף מטעם עדות אינו נאמן כלל, מה שאין כן בנוגע, כיון שמעיד לחובתו ונתבטלה הזכות שיש לו בנגיעה זו, שוב על ממון אחר הוא מעיד ונאמן, דלא גרע מסילוק דמועיל. ומשום הכי הדין המבואר בסעיף ו' דאם שני שותפין הלוו לאחד ואמר שותף אחד שנפרע החוב, דחלקו נמחל מטעם הודאת בעל דין, ושוב על ממון אחר הוא מעיד, דאין לך סילוק גדול מזה, דהא באמירתו נסתלק תיכף מחלקו, ועדותו כשרה על חבירו. וכן בשני לוויין כיון שבאמירתו נתחייב בחלקו תיכף, נאמן גם כן על חבירו דהוי כסילוק, ואין עדות רק על של חבירו. (נתה"מ), מוכח כדברי הסמ"ע וש"ך מסי' ק"ב ס"ט וע' ש"ך לקמן סי' ס"ו סקע"ב (רע"א), אם חתם בשטר קודם שנעשה נוגע ונעשה נוגע, ברור לדינא דאין אחרים מעידין על חתימתו א"כ ראו עדים את השטר קודם שנעשה נוגע, מיהו באיזה ענין אחר שיש נפקא מינה לדינא בין אי נימא דנוגע כקרוב ובין אי נימא דחשיד לשקר, יש להסתפק אי מצי המוחזק לומר קים לי כדעת האומרים שהוא כקרוב כו' ע"ש, ועיין בספר מראות הצובאות לאה"ע סימן י"ז בקו"א סעיף ג' שהאריך בזה, ועיין בתשובות נו"ב [קמא] חלק אה"ע סי' כ"ז ג"כ מזה (פ"ת)¹⁸⁶.

(ב) פסול להעיד - בעינן הנאת ממון דוקא אבל שאר הנאה לא (קצה"ח).

(ג) ה"ג ובא אחד - ול"ג האחד בה"א (סמ"ע).

(ד) להוציאה מתחת יד האחד - לשון זה להוציאה, וגם ממ"ש אחר זה, משמע דבא להוציא כל השדה בתביעה זו שתבע לאחד מהן, לומר שאותה שדה שקנה עם חבירו גזולה היא ממנו. וכן הדין בכל דבר שאינו מחוסר גוביינא, ועיין מה שכתבתי (סי' קעו סכ"ה ד"ה כשהן ז"ל: השו"ע: היה להם [לב' שותפים] תביעת ממון עליו ויצא השותף חייב [פי' שנתבטל התביעה], אם לא היה שותפו בעיר יכול לתבעו פעם אחרת, היה בעיר אינו יכול לתבעו הגה: ודוקא כשהן התובעין אבל כשהן נתבעין ואחד טען, אינו מזיק לחבירו כלל הואיל ולא צוהו לטעון ולרדן בשבילו. וכתב על הסמ"ע שמה שהרמ"א מחלק בין תובע לנתבע היינו דווקא בממון, שמחוסר גוביינא, אבל בקרקע שאינו מחוסר גוביינא, אם יצא חייב, אז אין השותף יכול לרדן אחר כך.]) (סמ"ע), ודוקא כשהשותף בעיר דמזה מיירי התם, אבל אם אינו בעיר כלל אין מקבלין עדות שלא בפניו, כמו שאין מקבלין ביתומים קטנים אף שיש גם כן גדולים (נתה"מ).

(ה) שאותו שמכרה להם גזולה ממנו - וה"ה אם מביא שטר חתום בעדים שאותו שמכרה לו הוא חייב לו ובא לגבות מידו בשטרו, וזה בא לפסול עדי השטר (סמ"ע).

(ו) ואפילו על חלק השותף לא יועיל כו' - הטעם, דמה שישאר ביד שותפו יהיה גם לו חלק בו כל זמן שלא חלק עמו לפני זה לגמרי. אבל אם חלק עמו לפני זה לגמרי, מעיד לו ואינו יכול לחזור ולומר חלוקתינו בטעות היתה (סמ"ע), מדברי הסמ"ע משמע דאם חלקו והמערער בא להוציא חלק השותף לחוד שהוא גזילה, אינו מעיד לו, דשמא יחזור עליו אח"כ השותף השני ויאמר חלוקתם היתה בטעות, דהא אותו השותף השני אינו פוסל עדי המערער, ממילא יכול לומר כדין טרפו ממני והחלוקה בטלה למפרע, אין לומר בטלה חלוקה אלא באחין דוקא מטעם שהם כדורשין, ואין הטעם משום חלוקה בטעות היתה, אלא כל שחלקו יכול כל אחד להעיד לחבירו בין אם המערער טוען על כל השדה בין על חלק אחד מהן, דאין לאחד אחריות על חבירו, ולא מיפסיל אלא בשלא חלקו, דכל מה שיקח המערער הם יפסידו שניהם, ולא הזכיר כלל מלקיחה מאחד ואח"כ יחזור הלוקח לגבות מהשני (ט"ז), דברי הט"ז וראיותיו נכונות דמדאמרין טעמא דיררשים כרעא דאבוהן משמע ממילא דבשותפין דלא שייך האי טעמא לא בטלה חלוקה, אמנם זה דוקא כשבא בע"ח ונטלה, דבזה בשעת חלוקה כדין היתה, וא"כ היה יכול בע"ח ליטול מזה כמו מזה, וא"כ אי לאו דיררשין כרעא דאבוהן ועליהם מוטל לפרוע חובת אביהם בשוה לא היה צריך

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

להחזיר דכלקוחות שלא באחריות ניהו. משא"כ בבא נגזל והוציא חלק מאחד מהם ודאי בטלה חלוקה מעיקרא ואין לך טעות יותר מזה והוי חלוקה בטעות, דכל היכא שיש חיסור בגוף הקרקע בטלה החלוקה, וא"כ הסמ"ע כאן דמיירי מגזולה שפיר קאמר דהוי חלוקה בטעות (קצה"ח), כבר הארכתי בסימן קפ"ב [סק"ח?] דגם בגזילה לא נקרא מקח טעות רק מטעם אחריות. ומכל מקום נראה כדברי הקצה"ח, דאף שבשותפין שחלקו, אחריות מבעל חוב לאו טעות סופר הוא כיון דהספק הוא על זה כמו על זה, מכל מקום בגזילה כיון דצריך להחזיר גם הפירות גם בספק, ודאי דלא יכנס בלא אחריות, ומדברי הסמ"ע יש ללמוד, דשותפין שחלקו שדה ונשתדפה השדה ביד אחד, אין הבעל חוב של השותף שנשתדפה השדה בידו יכול לטרוף מחלק שביד השותף השני ולומר כיון דאחין שחלקו כלקוחות דמי ובעל חוב טרוף מלקוחות, דזה אינו, דהן כלקוחות מטעם דאין ברירה, ואין ברירה הוא ספק, דיש לומר גם כן שכל אחד הגיע לו את שלו, ואם כן אין הבעל חוב יכול לטרוף מספק דכשגוף השעבוד מסופק, לכולי עלמא אינו גובה. ודע דהא שכתב המחבר לפסול עדי המערער, אין הכוונה להעיד על העדים של המערער לפוסלם בגזלנות, דבזה ודאי אפילו חלקו אין יכול להעיד, דהא כשמעיד שהן פסולין הדבר נוגע גם לחלקו, דהא אם יאמינו לו שהן פסולין אף חלקו לא יוציא המערער, והרי הוא נוגע בעדותו ואין בעדותו ממש, ועיין בסימן ל"ד בש"ך סק"צה), דצריך לומר ולא שקיל מידי, דאל"ה הוי נוגע, ומכל שכן כאן, אך הכוונה במה שכתב לפסול עדי המערער, דהיינו שבא להעיד להכחיש עדי המערער שהעידו שהמוכר גזל אותן השדות, ומעיד השותף שלא גזלן המוכר רק לקחן מהמערער, ומיירי שטוען על השדה שנפלה לחלקו שאינה גזולה, וגם מעיד בתורת עדות על השדה שנפלה לחלק השותף שגם כן לאו גזולה היא (נתה"מ).

(ז) אא"כ סילק עצמו ממנו כו' - פי' דסילק עצמו וכתב לשותפו שסילק נפשו מגוף חלק שדהו שיש לו בשותפות, ועשה על זה קנין (סמ"ע), אבל בלא קנין אף שכתב לו כן וסילק נפשו לגמרי לא אמר כלום, ועיין באבן העזר (סי' צב ס"א) (ש"ך).

(ח) ואפילו שלא סילק עצמו עד לאחר הערעור כו' - ולא חיישינן לקנוניא היכא דאין ריעותא לפנינו, כההיא דשטר חוב שנפל דלא יחזירנו אפילו אמר הלוח להחזירו, כמ"ש לקמן (סי' סה ס"ו), דשם איכא ריעותא הנפילה (סמ"ע), עיין לקמן (סי"ח סק"ז) כתבתי דליש פוסקים לא מהני סילוק אא"כ שסילק עצמו קודם שראה העדות, משום דבעינן תחילתו וסופו בכשרות (ש"ך), היינו כשראה העדות אחר שנעשה שותפו, כגון שראה שטר מכירה ביד המוכר [שלקח] מהמערער אחר שנעשה שותף, דהיה תחילתו בפסול, בעינן סילוק קודם שראה, אבל בעדות שראה קודם שנעשה שותפו דתחילתו בכשרות, אפילו סילוק אחר שראה מהני (נתה"מ).

(ט) ישלם לו דמיה - פירוש, להמקבל מתנה ישלם לאחר שיהיה [לן] במה לשלם [אבל אין לפרש שישלם ויסלק להבעל חוב, דזה פשיטא דאם יהיה לו במה לשלם דלא יחזור על זה המקבל המתנה, דמחשב כמשועבדין במקום בני חורין], דאל"כ יש לחוש שמעיד לו כדי להעמידה בפני מי שיודע שהוא חייב לו ואין לו במה לפרוע, וכדי שלא יהיה בכלל לוח רשע ולא ישלם נוחא ליה להעיד שקר ולפסול עדי המערער שהוא דבר של סתר שאין הבריות יודעים שמעיד שקר, ממה שיקרא לוח רשע ולא ישלם שהוא דבר הניכר לבריות. אבל אם קיבל עליו אחריות נגד זה השותף תו ליכא למיחש להכי, דהא אם יפרע בו לבעל חוב ישאר חייב לזה השותף שקיבל עליו אחריות ויקרא נגדו רשע, ומה לי זה ומה לי זה (סמ"ע וש"ך), ודוקא שאינו מקבל אחריות רק לגבות מבני חורין ולא ממשעבדי, דאם מקבל גם לטרוף ממשעבדי יש חשש נגיעה, דאימור קנה שדה בין הבעל חוב ובין הקבלת אחריות, ומכרה אחר שקיבל אחריות, ולא קיבל אחריות נגד הלוקח, ואז הבעל חוב מוקדם לא יכול לטורפו מיד הלוקח, כיון שלא כתב להבעל חוב דאקני, ויטרוף מיד השותף, והשותף יטרוף מיד הלוקח שלא באחריות, ולא יהיה נגדו לוח רשע כיון שהוא שלא באחריות, ומכל מקום יש לחוש דילמא עשה השותף אפותיקי חלקו שהוא שוה מאה זהובים לבעל חוב בעד הק' זהובים, ואחר כך נתקלקלה השדה ואינו שוה חלקו רק נ' זהובים, ויצא חלק א' בגזילה מתחת ידו, ואז הבעל חוב יחזור על חלק השותף לגבות החצי, ואף שהחצי שתחת יד השותף אינו שוה רק נ' וממילא כשיטרוף החצי לא יהיה שוה רק כ"ה זהובים, ומכל מקום ינוכה על החוב סך נ' זהובים, דהא אם תהיה כל השדה בידו אף שלא היה שוה רק נ' זהובים היה מנוכה כל המאה זהובים, דהא אפותיקי מפורש הוא, וכשגובה החצי מנוכה חצי החוב, מה שאין כן אם תצא השדה בגזילה מתחת יד השותף גם כן, יהיה בעל חוב על כל המאה, ויהיה לוח רשע על כל החוב. דזו אינה קושיא, דאם תצא רק חצי השדה ממנו, אין הבעל חוב צריך לגבות שדה האפותיקי כשאינה

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

שוה כדי חובו, כמו בקנה שדה בית סאתים (סי' קפב ס"ח), דהלוקח יכול לומר לסאתים אני צריך, הכי נמי יכול לומר כן בעל אפותיקי, וצריך לשלם לו כל חובו כשלא נשארה רק חצי השדה (נתה"מ).

(י) וצריך להתנות שאם כו' - דאם לא כן פשיטא דנחשב לנוגע בעדות זה, דהא אם לא יפסול עדי המערער הללו יצטרך לשלם לזה השותף כיון שקיבל עליו אחריות נגדו. אמנם אין צריך להתנות תנאי זה אלא היכא שקיבל עליו אחריות סתם, אבל אם בשעת סילוק לא קיבל עליו אחריות סתם, אלא אמר אם יבוא בע"ח לטרופ מידך אשלם לך, איכא למימר דוקא זה קיבל עליו דבעל חוב בא מצידו, ומהיכא תיתי לומר שיתחייב לו באחריות דשאר ערעורים דאינם באים מצידו, ואפילו אינו מתנה אלא שלא ישלם לו אחריות דמערער זה, ג"כ מעיד לו (סמ"ע).

(ב) העורר על השדה, אם יש בה פירות אין הארים מעיד לו עליה, שהרי רוצה הארים להעמידה ביד בעליה, כדי שיטול חלקו בפירות. ואם אין בו פירות, מעיד. (אם אין לו הנאה אחרת מזה).

(יא) אם יש בה פירות כו' - כן הוא לשון הגמרא ויש בו פירושים הרבה כתבם הטור [סעיף ד'], ע"ש ובפרישה: (סמ"ע, וש"ך)¹⁸⁷.

(יב) ואם אין בה פירות מעיד - ואף שהפירות יגדלו אח"כ לזמנם ויתן לו מהם כמו שנותנים לאריס, לא מחשב זה לנוגע בעדות וי"א אפילו טרח בה לחוד לא יעיד, וי"א אפילו אית בה פירות יעיד, אא"כ הבטיח ליתן לו יותר מלשאר אריסי העיר (סמ"ע).

(יג) אם אין לו הנאה אחרת מזה - כגון שהבטיחו בעל השדה זה ליתן שלישי ממה שיגדל בתוכו, ולשאר אריסים אין נותנים אלא רביעית (סמ"ע).

(ג) עדים שהודו שיש להם חלק באותו חוב שהעידו כבר עליו, אין באותה הודאה ממש. (אבל אם אמרו כן קודם שהעידו, העדות בטל).

(יד) אין באותה הודאה ממש - דכיון שהעידו שוב אינם יכולין לחזור ולומר דבר שמקלקל בו עדות הראשון, משא"כ אם הוא קודם שהעידו (סמ"ע).

(טו) קודם שהעידו עדותן בטל - אין בעל דין יכול להעיד על עדים הבאים לחייבו שהם פסולים, אעפ"י שאין בעל דינו נוגע בעדות, כגון שיש עליו עוד כת אחרת (סמ"ע), ויש חולקים דדוקא שאמר מתחילה שיש לו שתי כתי עדים, דכשהוא בא לפסול כת ראשונה נוגע בעדות הוא, דמעלה זה בדעתו שאין לחבירו כת אחרת, ואף על פי שטען חבירו שתי כתי עדים, אבל אם יש ב' כיתים בפנינו, נאמן לפסול א' מהם (ש"ך), וי"א דהיינו אם כת זו אינם אומרים שראו המעשה עם כת ראשונה כאחד, אבל אם אומרים שראו כאחד הרי ע"י שפוסל לאלו כל העדות בטלה דהו"ל נמצא אחד מהן קרוב או פסול והרי זה נוגע בעדות, ופשוט. וי"א דאפילו כת הב' בפנינו אינו נאמן שמא ימצא כת אחרת פסולה נמצא מפסידו בפסול של ראשונים (פ"ת).

(ד) ראובן תבע לשנים שהלוה להם, וכפר א' והודה השני שהוא וחבירו (חייבים), אם אותו ממון לקחו בשותפות אינו נאמן על חבירו, והוא לבדו יתחייב בכל.

(טז) וכפר א' והודה השני כו' - עיין לקמן (סי' עז ס"ה) ודברי שם [סקי"ב?]. ועיין בתשובות מהרי"ט [ח"א] סי' י"ד¹⁸⁸ (ש"ך), וי"א דכ"ז דוקא כשטוען המלוה ברי, דאז אין המודה נאמן במיגו דלא היה אומר שחייב לו רק נ' מה שמגיע על חלקו, והוא משום דאף אם יאמר כן, מכל מקום הא יהיה מחויב לישבע נגד המלוה, ועד הצריך שבועה אינו עד. אבל כשהמלוה טוען שמא, נאמן בעדותו במיגו, ועיקר דלא, דדוקא בשליח שאינו בעל דבר כלל, ואין הדבר נוגע לו כלל, ויש לו מיגו דשוב אינו נוגע בעדותו, נאמן מטעם עד. אבל הכא דהא הוא עד והוא גם כן בעל דבר, דהא אם לא ישלם השני הוא יתחייב לשלם להמלוה, והשני מחויב להחזיר לו מה שישלם לחבירו, נמצא שאפשר שיהיה תובע, וממילא שוב אינו נאמן אפילו יש לו מיגו, דכיון שהוא גם כן תובע הוא בגדר מיגו להוציא, ודוקא במקום שאינו תובע לעצמו כלל נאמן מתורת עד כשיש לו מיגו, ולא כשהוא תובע גם כן (נתה"מ).

(יז) אינו נאמן על חבירו - דנוגע בעדות הוא דרוצה שחבירו יפרע החצי, משא"כ אם לא לקחוהו בשותפות, וכדמסיק אחר זה בסעיף ה' (סמ"ע).

¹⁸⁷ לא עשיתי

¹⁸⁸ לא עשיתי

באיר הַבְּשׁוּׁעָ זֹלְקָ א'

(יח) והוא לבדו יתחייב בכל - קשה על השו"ע מאחר דפוסק בסימן ע"ז סעיף א' דשנים שלוו הוו ערבים ולא קבלנים, א"כ הא קיי"ל בסוף סימן מ"ט דכל היכא דהלוה פטור הערב נמי פטור אפילו אם הערב יודע שהלוה משקר. ועיין בתומים סוף סימן מ"ט [סקכ"א] ובסימן קכ"ט סק"ו. ועיין מה שכתבתי שם בסימן קכ"ט סעיף ח' סק"י¹⁸⁹ (פ"ת).
(ה) המוציא ש"ח על ג', ומענו כולם: פרענו, אם כל אחד מהם חייב עשרה זהובים לעצמו, ואין לחבירו בהם שותפות, עדותו כשרה על חבירו.

(יט) עדותו כשרה על חבירו - ולא חיישינן לגומלים שזה יעיד בפטור של חבירו כדי שגם הם יעידו בפטורו (סמ"ע).

(ו) אם טען אחד מהשותפים דבר שהוא חובה לו ולחבירו, נאמן כעד אחד לחייב שבועה את חבירו, ולפטור משבועה את שכנגדם. ואם שני שותפים (העידו) חובתם, נאמנים לחייב את חביריהם (וע"ל סימן ע"ז סעיף ה').

(כ) ומ"ש אחד מהשותפין - ר"ל שהם שותפים בדבר אחר, משא"כ בסעיף ד' מיירי שהן שותפין בדבר זה, ועיין לקמן סימן קע"ו סעיף ל"ב [ז"ל: אם טען אחד מהשותפין דבר שהוא חובה לו ולחבירו נאמן כעד אחד לחייב לשותפו שבועה דאורייתא] [ובסמ"ע שם: עיין לעיל (סימן ל"ז סעיף ה' וסימן ע"ז סעיף ה')] שם נתבאר דהיינו דוקא כשלא נתחייב חבירו בהודאתו ככולו, כגון שנתחייבו בשטר אחד כל אחד סך בפני עצמו, והאחד הודה שהשטר עדיין בתקפו והשני כופר [סמ"ע].

(כא) נאמן כעד אחד לחייב כו' ולפטור כו' - פירוש, או לפטור, והיינו כשאינן לאותו המעיד הנאה במה שיתחייב חבירו או יפטור (סמ"ע).

(ז) המוכר ש"ח לאחד מהחתומים בו, שפיר דמי. (וע"ל סימן קנ"ג סעיף י' וי"א וי"ב) אם קרובי המורשה (נ"א אם מורשה וקרוביו) יכולים להעיד.

(כב) לאחד מהחתומים כו' - דוקא לאחד קאמר, דאז אמרינן דהשני לא היה מעיד שקר בשביל הנאת האחד, משא"כ כשמכר השט"ח לשני עדי השטר, וכ"כ לקמן (סי' סו סכ"א). ועדים החתומים על שדה מקח יכולין ליקח אותו, אבל על זה נאמר הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, ולענין דדין שדן אם יכול ליקחנו, עיין בתוס' פרק אלו טריפות [שם ד"ה וכן¹⁹⁰] (סמ"ע), וי"א דאפילו לשנים שפיר דמי בדיעבד, אלא דלכתחילה לא יקנוהו שנים משום חשדא, עיין בתשובת מהרי"ט [ח"א] סי' ע"ט¹⁹¹ (ש"ך), ולא בעינן שיראו עדים חתימתו מקודם שקנה, כיון דאיכא עדים שקנה, אין כאן רק חשדא בעלמא וכשר, כמבואר לקמן (סי' סו סכ"א, בדבריו שם) (נתה"מ).

(כג) שפיר דמי - היינו לאחר שחתמו בשטר, אבל אם קודם שחתמו העדים בהשטר [אלא שחתמו בספר זכרונות של הסופר] הקנהו המלוה לאחד מעדיו, לא יוכל לחתום אח"כ אותו העד מחמת שנוגע בעדות לחתום לכתחילה (סמ"ע).

(כד) אם מורשה וקרוביו יכולין להעיד - כצ"ל וקרוביו בוי"ו (סמ"ע).

(ה) פשרנים או דיינים או אפוטרופסים, כשרים להעיד. (וע"ל סימן כ"ב בדין דיינים ופשרנים ולקמן סי' מ"ו סעיף כ"ד ובדין אפוטרופסים לקמן סימן ר"ץ).

(כה) פשרנים כו' - עיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סי' פ"ד: (פ"ת)¹⁹².

(כו) אפוטרופסים כו' - עיין בב"י סוף סימן זה [מחודש י"ד] ובסימן ק"ח [בשו"ע] סעיף ו', ובסימן ר"ץ סעיף י"ב¹⁹³. ומ"ש שם [איירי שהיה אפוטרופוס במשכון או בשום ד"א של הלוה, ולפ"ז כשאין לו משכון, צריך הלוה שבועה דאורייתא להכחישו] (ש"ך).

(ט) ב"הגזברים, כל זמן שאין להם ולא לקרוביהם שום זכות בנכסי ההקדש, ולא בפירותיהם, כשרים להעיד. הגה: ב"כ"ק סקרוניהם כשרים להעיד, אף על פי שהגזבר מחלק הממון למי שירצה, למ"ד טובת

¹⁸⁹ לא עשיתי.

¹⁹⁰ לא עשיתי.

¹⁹¹ לא עשיתי.

¹⁹² לא עשיתי.

¹⁹³ לא עשיתי.

באיר הַבְּשִׁפָּט זֹלְקָא

הנאה אינו ממון. ואף על פי שנתן אחר כך לקרוביו עניים, מ"מ אין מצטלים העדות. משום זה, מאחר שלא היה הנאה נכרת בשעת העדות.

(כז) וכ"ש שקרוביהם כשרים להעיד - במקור דברי הרמ"א כתוב שמאחר ויש מח' אם טובת הנאה ממון או לא, אז למ"ד טובת הנאה ממון, אינו נאמן במקום שהעיד שדבר זה קדוש, ויש לאוהב או קרוב שלו זכות על חלוקת הדבר. אבל במקום שא' מעיד שפלוני הקדיש דבר זה, אז הוא קדוש, ושל הקדש, ומה שאמר אחר כך שיש לפלוני זכות לחלק למי שירצה, וזה אחיו של העד, העדות השני בטלה בגלל הנאה, ועי' לקמן (סי' רג ס"א) שיטת הרמ"א שטובת הנאה אינה ממון, וכן הוא בשו"ע סי' פז סל"ה (סמ"ע), וי"א שמקור דברי הרמ"א סובר להלכה טובת הנאה ממון, וכמ"ש לקמן (סימן שן ס"א בשמו). ולא מסתבר לומר דלמ"ד טובת הנאה אינה ממון יכול להעיד, דעד כאן לא אמרנו טובת הנאה אינה ממון אלא לענין תשלומי כפל וקדושי אשה ושבועה וכה"ג, וכמ"ש לקמן סימן ש"ן, משום דהתם בעינן דבר של ממון, אבל לענין נגיעת עדות לא בעינן נגיעה של ממון, דנגיעה של שום הנאה נמי פסול, דהא חיישינן שמעיד להעמידה בפני בעל חובו, אף על גב דלית ליה הנאת ממון רק דלא לקרוייה אינשי לזה רשע ולא ישלם, או שהראשון נוח לו והשני קשה הימנו, וכה"ג, או מפני הנאה שיתעשרו העניים וכיוצא בזה, וכדלקמן סעיף כ'. ועוד דהרי לענין עדות איתא לקמן סעיף כ"א, דאפילו דבר הגורם לדבר אחר, אם יש צד הנאה בעדות זו אפילו בדרך רחוקה ונפלאה, לא יעיד. וא"כ כ"ש הכא שיש לחוש שמעיד כדי שיהיה להגזבר טובת הנאה לחלק למי שירצה, וק"ו היכא שידוע שהגזבר יחלק אח"כ לקרוביו, דבזה נראה אפילו תימא טובת הנאה אינה ממון אף לענין עדות, היינו דוקא כשיחלק אח"כ לשאר עניים שירצה שאינן קרוביו, אבל לקרוביו פשיטא דנוגע לפי שיש ביד הגזבר לחלקם לקרוביו, ולא שייך כאן לומר טובת הנאה, אלא הנאה של ממון ממש לקרוביו, ודברי הרמ"א צ"ע (ש"ך), ואין לומר שגזבר גופיה יכול להעיד כיון דטובת הנאה אינו ממון ושאר הנאות לא הוי נוגע, דגזבר גופיה אינו יכול להעיד אעפ"י שאינו הנאה של ממון וקרובי הגזבר יכולין להעיד כיון שאינו הנאת ממון (קצה"ח), וי"א שכל הפסול הוא משום שפסול מטעם דחשיד לשקר, ואם כן קרוב דלא נחשד לשקר כשר (נתה"מ), עיין בתשובת בית יעקב ריש סימן קכ"ח (פ"ת)¹⁹⁴.

(י) כל היכא דהשתא אינו נוגע בעדות(כח), אף על פי שאם יתעשר יהנה בעדותו, כשר להעיד.

(כח) כל היכא דהשתא כו' - עי' לקמן סט"ו וצ"ל דהמחבר מיירי כאן בגוונא דלא שייך ביה האי טעמא (סמ"ע וש"ך), כגון בגברא דאנן ידעינן ביה דלא קפיד אהא דקרינן עליה לזה רשע (סמ"ע), וי"א שאין "גברא דאנן ידעינן", שהרי הדבר מסור ללב והיאך אפשר לן למיקם עליה דמילתא. אלא נראה דנפקא מינה בגוונא אחרת, כגון שאותו שמכר שדה שלא באחריות ידוע שאין לו שום בעל חוב רק נזקין, אז יכול להעיד, דלא שייך לומר דלא ליהוי לזה רשע ולא ישלם, דהא לא לזה ממנו כלום, וליכא למיחש שמעיד שמה יתעשר כו', ועיין לקמן סימן קכ"ג סק"ד? (ש"ך), אין למידין מזה הכלל לכל דוכתי, שהרי פסול נוגע אינו משום משקר אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו וכמ"ש בריש הסימן?, וכבר כתבנו בסימן ל"ד סק"ד? מהאי טעמא דנוטל שכר להעיד כשר מן התורה, כיון דלא חיישינן למשקר בשביל הנאת ממון, וכן אם חתם בשטר עם אחר והנושה בא לקחת דגובה מאיזה שירצה (עי' סי' עז ס"ו?), אין לו להעיד שהשטר מזוייף או פרוע כיון דאין לו עכשיו, דהיכא דהוא מעיד לעצמו והוא נוגע הפסול מן התורה ודאי אינו מעיד דאולי יהיה לו לאחר זמן ולעצמו מעיד, אבל בנוגע דרבנן וכגון היכא שאינו מעיד לעצמו אלא שיש לו מזה הנאת שכר, בזה הוא הקילו רבנן במקום שאין לו השתא כיון דאינו אלא מדרבנן ואינו רואה שכרו לפניו, ועיין סמ"ע (סי' קכג סקי"ז?) שכתב היכא דלוה מעיד שזה ערב הוא עבורו והלוה אין לו נכסים דיכול להעיד כיון דהשתא אין לו. וגם זה נכון, כיון דלעצמו אינו מעיד כלל, דהא נהי שיש לו ערב, הלוה לא נפטר מחובו והוא חייב כמו כן בין יש לו ערב בין אין לו ערב, אלא דיש לו הנאה מזה כשיש לו ערב יוכל המלוה ליפרע מן הערב והוי נוטל שכר בעלמא, ומשום נוטל שכר לא פסלו היכא דאין שכרו לפניו. אם כן תרי גווני "נוגעים" הם. האחד, הוא נוגע אשר מעיד לעצמו ובזה הענין לא פלוג בין יש לו עכשיו בין אין לו עכשיו מכל מקום כיון דלעצמו הוא מעיד ופסולו מן התורה לעולם אינו מעיד. והשני, היכא דאינו מעיד על עצמו אלא בשביל עצמו שיהיה הנאת שכר מזה, וזה פסולו מדרבנן לבד, אז אם שכרו קרוב פסלוהו חכמים אבל אם שכרו רחוק לא פסלו. ולכן במקרה שראובן תבע משנים שלוו כאחד וכפר אחד והודה אחד דאין עדותו מחייב חבירו

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

שבועה לפי שהוא נוגע בעדות, ועיין ש"ך (סימן ע"ד סק"ג?). התם הוא נוגע הפסול מן התורה דהא לעצמו הוא מעיד, דהא מעיד שחבירו לקח מחצית וא"כ לא יתחייב הוא אלא במחצית שלו לדעת השו"ע דערבים ניהו, (עי' שם סי' עז ס"א), וכיון דיש לשני נכסים לא נתחייב הוא אלא במחצית, וא"כ לעצמו הוא מעיד והוא נוגע דפסול מן התורה, ועיין מ"ש בסק"א) ובסימן ל"ד סק"ד? (קצה"ח), וי"א הא דנוטל שכר להעיד אינו פסול רק מדרבנן, הוא רק כשנוטל שכר שיעיד בין לזכות בין לחוב, אבל כשאינו נוטל שכר רק כשיעיד לזכות, פסול מדאורייתא כיון שהעדות נוגעת לו (נתה"מ), [כהגה על הש"ך] נפקא מינה כגון שמכר באחריות על הקרן ולא על שבחא ופירי, וא"כ אינו נוגע מצד דלא ניחא ליה שיהיה לזה רשע, דמ"מ יהיה לזה רשע נגד הלוקח, דאירי שידוע שחייב נגד כל דמי השדה, אלא דהוה אמינא דהוי נוגע דניחא ליה שיטרוף אותו בעל חוב נגד כל חובו דרך משל אלף זהובים שכך שוה השדה עכשיו וישאר חייב להלוקח מה שנתן בעד השדה דרך משל ת"ק זהובים, וכשיתעשר לא יהיה צריך לשלם רק ת"ק זהובים דהרי לא קיבל אחריות דשבחא, קמ"ל דלא הוי נוגע מהאי טעמא. או דנפקא מינה שעשה שדהו אפותיקי מפורש על אלף זהובים, ונשתדף שאינו שוה רק מאה זהובים, ומכר באחריות ובא אחד וערער שהיא גזולה ולא קיבל אחריות דעלמא, או שמכיר שהוא שלו, והוה אמינא שרוצה להעמידה בפני בעל חובו, שכשיתעשר לא יצטרך לשלם רק מאה זהובים ללוקח והבעל חוב לא יחזור עליו אף שנשתדף כיון שעשאו אפותיקי מפורש, אבל אם יטול המערער שאומר שגזלה, יצטרך לשלם כשיתעשר להבעל חוב אלף זהובים, ועיין בתשובות הרב מו"ה משה רוטנברג חלק חו"מ סי' ז' מ"ש בזה¹⁹⁵ (פ"ת).

(יא) ראובן שיש לו ש"ח על שמעון, ונתנו ללוי בכתיבה ומסירה, והיה שמעון מעידי המתנה, פסול. וע"ל סימן ס"ו סעיף כ"א וכ"ב אס על החתום הקונה הטטר מיקרי נוגע בעדות).

(כט) ראובן שיש לו שטר חוב כו' - ראובן ושמעון שותפים וחלקו הסחורה לשני חלקים שוים ונפרדו זה מזה, ונשארו שני החלקים ביד ראובן, ועשו ביניהם הסכמה שמי מהם שידמין לו קונה על חלקו ימכור חלקו וישאר חלק השני להשותף השני, וכן היה שנמכר חלק אחד לקונה בהקפה, ולקח הקונה החלק ההוא שקנה והחלק השני נשאר ביד ראובן, ואח"כ נתיקר השער מן הסחורה ההיא, וטען ראובן ששמעון מכר להקונה, נמצא נשאר חלקו וברשותו נתיקר, ושמעון טוען לא כי אלא ראובן הוא שמכר, ונמצא החלק הנשאר נשאר לשמעון וברשותו נתיקר, והביא שמעון שני עדים שראובן מכר ואחד מן העדים הוא הקונה עצמו, כיון שזה הלוקח עכ"פ חייב לאחד מהם, אם לא ישלם כלל הרי הוא רשע נגד זה שחייב לו באמת, ומה לו אם הוא רשע לזה או לזה, ואם דעתו לשלם ג"כ אין לו שום נפקותא למי ישלם, וכאן כיון שכל אחד טען שהוא לא הלוחה, א"כ לפי טענתם בעצמם אינו נחשב לרשע אצל העולם, ואם לפי טענתו שהוא אומר שזה המוכר שלו, א"כ מה לו אם יודה לזה או לזה, כשלא ישלם למי שהודה יהיה נחשב רשע, ולכן נראה שהלוקח כשר להעיד (פ"ת).

(ל) והיה שמעון מעידי המתנה פסול - פירוש, המתנה בטלה אף שיש עוד עד אחד עמו. והיינו אם ראובן רוצה לחזור מהמתנה, וטען ששמעון נוגע בעדות הוא, שרוצה להעיד כדי שיפטר מבעל דינו שהשני נוח לו, ולכן כאן תיבת "פסול", משא"כ לעיל סעיף ז', בהמוכר שטר חוב לאחד מן החתומים, כתב "שפיר דמי", ור"ל לענין שיכול לגבות בו מן הלוחה, ואין הלוחה יכול לומר שחתם שקר כדי שיגבה בו ממנו, אבל המוכר אינו חוזר מהמקח, וזהו שמסיק מור"ם וכתב ז"ל, ועיין לקמן סימן ס"ו סעיף כ"ב וסעיף כ"א אם עד החתום, ור"ל דשני הדינים מסודרים שם תכופים זא"ז ובכל אחד טעמו בצידו (סמ"ע).

(לא) ועיין לקמן סימן ס"ו סעיף כ"ב וסעיף כ"א - שם נתבארו דינים אלו, ועיין מ"ש שם [סקע"א - ע"ב] (ש"ך).

(יב) השוכר, אם לקח בידו השכירות ואמר: כל מי שיתקיים קרקע זה בידו, ימול, ה"ז מעיד למשכיר. ואם כבר נתן השכירות לבעל הקרקע, אינו מעיד לו, שאם תצא הקרקע למערער חייב לשלם השכירות פעם אחרת. ואם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירו לשוכר כדי שיתנהו למי שיוכה בדין, הרי זה מעיד לו. הגה: וכל זה ק"ש עדים שקר הסוכר צנית, אצל אי ליכא עדים, נאמן ככל ענין צמיגו לאי צעי שתיק.

באיר הַבְּשִׁפָּט זולק א'

(לב) שאם תצא הקרקע כו' - ואף על פי שיכול השוכר לחזור ולתבוע המשכיר, לא ניחא ליה למיקם בדינא ודיינא (ש"ך).

(לג) הרי זה מעיד לו - עיין לקמן (סי' קמ ס"ט) שיש מי שחולק ע"ז (סמ"ע), ועיקר כו' יונה? (ש"ך), וי"א אף אם לא לקח המעות בידו לפני ב"ד רק שאמר שעדיין לא נתן השכירות וכל מי שיתקיים בידו הקרקע אתן לו השכירות, נמי לא הוי נוגע כלל, עי' לקמן סי' קמ ס"ט, ועיקר דלא כדבריו אלא בעינן דוקא שהביאו המעות לפני ב"ד, דאל"כ הוי נוגעים משום הראשון נוח לי והשני קשה הימנו, וכמ"ש המחבר בסעיף הקודם, ומש"כ בסי' קמ הוא שלא בדקדוק (פ"ת).

(לד) אבל אי ליכא עדים - וגם המערער אינו יודע כי אם על פיו (עי' לקמן סי' קמ ס"י), אבל אי המערער יודע בלאו הכי שדר בו, נוגע בעדות הוא, דאי הוה אמר לא דרתי בו היה צריך לישבע נגדו, וכל עד שצריך שבועה אינו עד (עי' לקמן סי' קכא סקנ"א?), ועי' עוד סי' קמ סקט"ו? (ש"ך). (יג) לוח שבאו לערער עליו להוציא קרקע שלו מידו, אם לא ישאר בידו קרקע אחר כנגד החוב שיש למלוה עליו, אין המלוה והערב יכולים להעיד לו להעמידה בידו. ואם ישאר בידו קרקע אחר כנגד החוב, יכולים להעיד לו. וערכ קבלן י"א דאינו יכול להעיד בכל ענין.

(לה) אין המלוה והערב כו' - דהן נוגעים בעדות, המלוה כדי לגבות חובו ממנו, והערב כדי שלא יחזור המלוה עליו כשלא ימצא כלום ביד הלוח (סמ"ע), נראה דדוקא כשנשאר קרקע, אבל מטלטלין לאו שיורא הוי, דלא סמיך דעתיה אמטלטלין. וכן נראה דאם אין לו קרקע כלל, ובא להעיד על מטלטלין, אף שלא נשאר בידו מטלטלין אחרים, יכול להעיד, דעיקר טעם הפסול, דכשמעיד על דבר ששעבודו עליו הוי כמעיד על חפץ שלו כיון שהוא משועבד לו, ובקרקע דוקא שייך שעבוד, מה שאין כן במטלטלין דלאו שעבודיהו עלייהו הוא, דאי לא תימא הכי, אם כן אם אחד יהיה חייב לחבירו דינר, יהיה פסול לו לכל עדויות במטלטלין ובמשא ומתן. ולפי זה הוה הדין במלוה על פה יכול להעיד כיון שאין לו שעבוד (נתה"מ).

(לו) ואם ישאר בידו קרקע כו' - אפילו אם קרקע הנשאת היא זיבורית יכולים להעיד עליו, אפילו אם הקרקע שמעידים עליה היא בינונית, לא חשוד להעיד שקר משום חילוק שבין בינונית לזיבורית (סמ"ע), אפילו ממשעבדי ואפילו אצל ערב, ואין לומר דיהיה נוגע מטעם הראשון נוח לו, דכאן כיון דאין כאן רק חששות רחוקות, רק כל זמן דאין לו שעבוד רק על זה הוי כמעיד על שעבודו וכמעיד על שלו דמי, מה שאין כן כשיש לו שעבוד על מקום אחר, ומהאי טעמא לוקח שני מעיד לראשון אף דאיכא למיחש לנגזל ולבעל חוב שיקח זה הקרקע ולא יהיה לו על מי לחזור, מכל מקום כיון דהשדה של לוקח ראשון אינה משועבדת לו, יכול להעיד עליה. והנה בלוקח שמעיד למוכר כשיש למוכר קרקע אחרת נגד אחריותו יכול הלוקח להעיד. הקצה"ח סק" Error! Reference source not found. חולק על זה, וכתב כיון דלוקח אית ליה על המוכר גם כן אחריות משבח, ושבח אין לו קצבה. ולפי דברי לעיל סק" (לה) דמלוה דמעיד על מטלטלין של לוח אף דמיניה מצי גבי אף מטלטלין, כיון דאי מזבני להו לא מצי טריף, לא מיקרי שיעבוד שלו ויכול להעיד עליו, הכי נמי נגד השבח, כיון דלא מצי טריף ממשעבדי, לא מיקרי הקרקע שעבודו (נתה"מ).

(לז) יכולים להעיד לו - משום דהמלוה והערב וגם לוקח ראשון ושני דבסמוך (לקמן סי"ד) אינם יודעים שהלוח או המוכר חייב עוד, אינם חוששים שהוא חייב עוד לאחרים מוקדם מהן ויגבה חובו מזו הקרקע הנשאת, ומשום הכי כשישאר ביד המוכר כפי החוב שלהן, דהיינו מלוה וערב כדמי ההלואה, והלוקח כדמי הקנין, תו אינם חוששים, משא"כ המוכר בעצמו שיודע כמה חייב, לפיכך אינו מעיד הוא להלוקח אפילו אם ישאר בידו כדמי הלוקח, וכדלקמן סט"ו (סמ"ע).

(לח) וערב קבלן כו' - מן הדין יכולים לגבות הימנו תחילה אינו מעיד, אפילו אם ישאר קרקע אחרת ביד הלוח, הוא חפץ שימצא המלוה לגבות בריוח מן הלוח, שמתוך כך לא יחזור עליו, ואפילו אם השדה שמעיד עליו עידית או זיבורית, והנשאר ביד הלוח הוא בינונית, שמא ניחא למלוה ליקח זיבורית טפי פורתא, ושמא ניחא ליה ללוח ליתן לו בעידית בציר פורתא (סמ"ע).

(לט) דאינו יכול להעיד בכל ענין - מיהו אם היה ללוח עידית בינונית וזיבורית אף קבלן מעיד עליה (סמ"ע), וי"א אף קבלן מעיד, והיכא דקיימא ארעא תיקום ומעיד דהמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך).

Commented [YL26]: ל' א הבאתי את דברי הש"ך, האם הוא נצרך?

Commented [YL27]: ל' א נ"ל שהבנתי את דברי הש"ך.

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(יד) לֹקֶחַ רֵאשׁוֹן מַעֲיֵד לְלוֹקֶחַ שְׁנֵי שְׁלֻכָּה אַחֲרָיו, לְהַעֲמִידָה בִּידוֹ, וְהוּא שֶׁתִּשְׁאַר לְמוֹכֵר שְׂדֵה אַחֲרֵת בֵּת חוֹרֵין כַּנֶּגֶד דְּמֵי שְׂדֵה זֶה שֶׁל לֹקֶחַ רֵאשׁוֹן, אוֹ שֶׁתִּשְׁאַר שְׂדֵה אַחֲרֵת בֵּית שְׁנֵי. הַגֵּה: ^ביִכּוֹן לֹקֶחַ שְׁנֵי חֵיטוֹ מַעֲיֵד לְלוֹקֶחַ רֵאשׁוֹן, אֲחִ"כְּ נִשְׁאֵר צִיד מוֹכֵר קִרְקַע כְּדֵי דְמֵי לֹקֶחַ רֵאשׁוֹן.

(מ) לֹקֶחַ רֵאשׁוֹן מַעֲיֵד לְלוֹקֶחַ שְׁנֵי - פִּירוּשׁ, כַּגֹּן רֵאוּבֵן שֶׁמִּכֵּר לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה בְּנִינֵן וְאַחֲרָיו מִכֵּר רֵאוּבֵן לְלוֹי שְׂדֵה אַחֲרֵת בְּאֵייר, וְבֵא אַחַד לְהוֹצִיא הַשְּׂדֵה שְׁקֵנָה לְוֵי, הֵן בְּעַדֵי הַגְּזִילָה שְׁגוֹל מִיָּדוֹ, הֵן בְּשִׁט"ח שְׂרֵאוּבֵן חַיִּיב לוֹ, אֵינן שִׁמְעוֹן מַעֲיֵד לְלוֹי לְהַעֲמִידָה בִּידוֹ, אֲחִ"כְּ נִשְׁאֵר שְׂדֵה בֵּית הַמוֹכֵר אוֹ בֵּית הַלֹּקֶחַ שְׁקֵנָה ג"כ מִהַמוֹכֵר כְּדֵי דְמֵי שֶׁל שְׂדֵה שְׁקֵנָה הוּא מֵרֵאוּבֵן, שְׁיֻכַל לְחַזֹּר עֲלָיו בְּאֵם יִבּוֹא עֲרַעֵר עַל שְׂדֵהוֹ, דֹּא"כְּ מִחֲשֵׁב נוֹגֵעַ בְּעֵדוֹת, שֶׁאֵם יוֹצֵא הַמַּעֲרַעֵר דְּלוֹי אוֹתָהּ הַשְּׂדֵה מִיָּדוֹ לֹא יִהְיֶה לוֹ אַחֲרֵית לְכַדֵּי דְמֵי שֶׁנִּתֵּן לְרֵאוּבֵן, אֲבָל כְּשִׁיטָא שְׂדֵה אַחֲרֵת תּוֹ לֹא חַיִּישׁ הַלֹּקֶחַ רֵאשׁוֹן שְׂמָא חַיִּיב עוֹד, וְכַנ"ל סק"ל (לז) (סמ"ע), וְי"א דְכָל זֶה דוֹקָא בְּשַׁעֲשֵׂאוֹ אַפּוֹתִיקֵי, וּמִיֵּירֵי בְּבַעַל חוֹב שְׂבָא לְטֵרוֹף הַשְּׂדֵה מִלֹּקֶחַ שְׁנֵי בְּעַד חוֹבוֹ, וְרוֹצֵה הַלֹּקֶחַ רֵאשׁוֹן לְהַעֲיֵד לְלוֹקֶחַ שְׁנֵי שֶׁהַשְּׂטֵר חוֹב פְּסוּל, וְזֶה הַשְּׂדֵה יִשְׁאֵר בֵּית הַלֹּקֶחַ שְׁנֵי, וְלִכְךָ צ"ל שֶׁשַׁעֲשֵׂאוֹ אַפּוֹתִיקֵי, דֹּא"כְּ בְּלֹא חֵיטוֹ אֵינּוּ גוֹבֵה מִלֹּקֶחַ שְׁנֵי דְיוֹכַל לִזְמַר הַנְּחֵתִי לֶךְ בְּנֵי חוֹרֵין אֲצֵל הַמוֹכֵר (ע"י לְקַמֵּן ס"י קִיז ס"א) וְשֶׁאֵר הַפּוֹסְקִים מִפְּרִשֵׁי לֵה בְּנִגְזוֹל שְׂבָא לְטֵרוֹף הַשְּׂדֵה (ש"ך). **שִׁיטָה** הַשּׁו"ע שְׁחוֹשֵׁשִׁים שְׂמָא יִבָּא בַּע"ח וְיִטְרוֹף אֵת שְׁלוֹ, וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים שְׁחוֹשֵׁשִׁים לְגוֹל, וְהַנ"מ הֵיא הֵיכָא דְלוֹקֶחַ רֵאשׁוֹן לְקַח בְּפִירוּשׁ שְׂלֵא בְּאַחֲרֵיתוֹ, לְפִי הַשּׁו"ע לֹא יַעֲיֵד מִחֲשֵׁשׁ בַּע"ח וְכַדֵּי שְׁיֻכַל לִזְמַר הַנְּחֵתִי לֶךְ מִקּוֹם, וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים דֹּאֵין הַלֹּקֶחַ חוֹשֵׁשׁ רַק שִׁיחֵה אַחֲרֵיתוֹ שְׁלוֹ קִיִּים בְּכַדֵּי שִׁיחֵה אַחֲרֵיתוֹ שְׁלוֹ עַל מַה לְחַלּוֹ אוֹ אֵל הַלֹּקֶחַ הַשְּׁנֵי אוֹ אֵל הַמוֹכֵר, וְהֵיכָא דְלִקַּח בְּפִירוּשׁ שְׂלֵא בְּאַחֲרֵיתוֹ תּוֹ לִיכָא שׁוֹם חֲשֵׁשׁ (קֶצֶה"ח).

נ [YL28]: Commented
"ל שלא להביא את דברי הקצה"ח מאחר ומביא שיטת התוס' שלא מובא בשו"ע, ולכן אין אפילו קיים לי כדבריו, וכן קצה"ח הבאה

(מא) וְכֵן לֹקֶחַ שְׁנֵי - וְהֵינּוּ שְׂבָא עֲרַעֵר עַל לֹקֶחַ רֵאשׁוֹן שְׂדֵה שְׁקֵנָה גְּזוּלָה הֵיא [אֲבָל אֵין לִזְמַר שִׁיבּוֹא בְּעַל חוֹב דֵּהמוֹכֵר לְטוֹרְפָה מִיָּדוֹ, דֵּהא שֶׁעַבּוּדוֹ דְּב"ח הוּא עַל לֹקֶחַ שְׁנֵי שֶׁהִיתָה בְּנֵי חוֹרֵין כְּשִׁקְנָה הַרֵאשׁוֹן], וְכְשִׁיטָא הַמַּעֲרַעֵר מִיָּדוֹ יִחַזֹּר עַל הַשְּׁנֵי לְטוֹרְפָה מִמֶּנּוּ, מִשׁוֹם חֵיטוֹ אֵינּוּ מַעֲיֵד לוֹ הַשְּׁנֵי לְפִסּוּל עַדֵי הַמַּעֲרַעֵר אֵלֵא אֵם כֵּן יִשְׁאֵר קִרְקַע אַחֲרֵת בֵּית הַמוֹכֵר, דְּאַחֲרֵיתוֹ דְּלוֹקֶחַ הַרֵאשׁוֹן הֵיא עֲלֵיהּ דְּבְנֵי חוֹרֵין הֵיא. וְאֵין חֲשֵׁשׁ שֶׁהַלֹּקֶחַ שְׁנֵי שְׂדֵה שְׁלוֹ הֵיא ג"כ גְּזוּלָה וְלֹא יִהְיֶה לוֹ עַל מַה לְחַזֹּר (סמ"ע), דְּלַעוֹלָם מְלוּהַ וְלוֹקֶחַ וְעֵרַב אֵינֵם חוֹשֵׁשִׁין אֲפִילוֹ לְגוֹזְלָה כֹּל זְמַן שִׁישׁ אַחֲרֵיתוֹ כְּשִׁיעוֹר חוֹבֵן אוֹ כְּשִׁיעוֹר דְּמֵי לְקִיחָתָן אוֹ כֹּל זְמַן שֶׁתִּשְׁאַר שְׂדֵה בֵּית לֹקֶחַ שְׁנֵי ר"ל שְׁקֵנָה גַם כֵּן מֵאוֹתוֹ מוֹכֵר אַחֲרָיו (סמ"ע ❖ פְּרִישָׁה), וְי"א עֵיקַר הַטַּעַם שֶׁאֵינן חוֹשֵׁשִׁין שֶׁהַלֹּקֶחַ שְׁנֵי יֵרָא שְׂמָא שְׂדֵה שְׁלוֹ ג"כ גְּזוּלָה, וְאֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ אֵלֵא לְשְׂדֵה זֶה שְׁקֵנָה שְׂמָא הֵיא גְּזוּלָה, אֲבָל לֹא יִחֹשׁ מִפְּנֵי זֶה שְׂכַל שְׂדוֹתָיו שֶׁל מוֹכֵר זֶה הֵם גְּזוּלוֹת, שֶׁאֵינן דֶּרֶךְ אֲפִילוֹ שֶׁל אָדָם אֵלֵם לְגוֹזֵל כֹּל שְׂדוֹתָיו רַק לְפַעֲמִים יִקְרָה מְקָרָה בְּלִתי טְהוֹר שִׁיגְזוֹל שְׂדֵה אַחַת מִתּוֹךְ אֲלֵמוֹתוֹ, שֶׁאֵם לֹא כֵּן אֵין לְדַבֵּר סוּף, שֶׁלַּעוֹלָם לֹא יִקַּח אָדָם שְׂדֵה מִחֲבִירוֹ שִׁיחֹשׁ שְׂמָא כֹּל שְׂדוֹתָיו יִהְיוּ גְּזוּלוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מִקּוֹם לְחַזֹּר עֲלָיו (ש"ך ❖ עֵיר שׁוֹשֵׁן).

(מו) לְרֵאוּבֵן שֶׁמִּכֵּר שְׂדֵה לְשִׁמְעוֹן שְׂלֵא בְּאַחֲרֵיתוֹ, וְבֵא יְהוּדָה לְעֲרַעֵר עַל שִׁמְעוֹן לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, לְרֵאשׁוֹן מַעֲיֵד לוֹ עֲלֵיהּ, אֲפִי עַל פִּי שֶׁאֵין עֲלָיו אַחֲרֵיתוֹ, הֵרִי הוּא רוֹצֵה שֶׁתַּעֲמוֹד בֵּית שִׁמְעוֹן, כְּדֵי שִׁיבָא בַּע"ח שֶׁל רֵאוּבֵן וְיִטְרַפְנָה בְּחוֹבוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹה רִשְׁעֵי וְלֹא יִשְׁלֵם. (תְּהִילִים לוֹ כֹּא) (לְיוֹקָא שְׂכָא יְהוּדָה לְעֲרַעֵר מִכַּח הַמוֹכֵר, אֲכַל אֵם צֹא לְעֲרַעֵר מִכַּח הַלֹּקֶחַ שְׂאֵמֵר שְׁחַיִּיב לוֹ, אִזּוֹ יוֹכַל הַמוֹכֵר לְהַעֲיֵד עֲלָיהּ).

(מב) וְבֵא יְהוּדָה לְעֲרַעֵר כּו' - אֵם מַעֲרַעֵר עֲלָיו וְאֵמֵר שְׂרֵאוּבֵן גְּזוּלָה מִמֶּנּוּ, פְּשִׁטָא דְּרֵאוּבֵן אֵינּוּ מַעֲיֵד לְשִׁמְעוֹן, דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלֹא לְקִרְוִיהַ גְּזוּלָנָא, אֵלֵא אֲפִילוֹ אֵם מַעֲרַעֵר וְאֵמֵר שְׂרֵאוּבֵן קִנָּא מְגוֹלָן, אַפ"ה לֹא יַעֲיֵד לוֹ כּו' (סמ"ע וְש"ך), וְעֵינֵין מ"ש לְקַמֵּן סק"ג (ג) (ש"ך).

(מג) אַעפ"י שֶׁאֵין עֲלָיו אַחֲרֵיתוֹ כּו' - וְאַעפ"י שֶׁשִׁמְעוֹן הַלֹּקֶחַ מִכִּיר שְׁזוֹ הַשְּׂדֵה הִיתָה שֶׁל רֵאוּבֵן וְשֶׁל אַבּוֹתָיו מְעוֹלָם, נִמְצָא דֹאָף אֵם שֶׁתֵּק רֵאוּבֵן אֵין לוֹ לְשִׁמְעוֹן עֲלָיו לֹא דְמֵי קִנְיָן שֶׁהִרִי מִכְרוּ לוֹ שְׂלֵא בְּאַחֲרֵיתוֹ, וְגַם לֹא תִרְעוּמַת שֶׁהִרִי מִכִּיר וְיוֹדַע שֶׁהַמַּעֲרַעֵר בֵּא בְּעֵדוֹת שְׁקֵר, אַפ"ה לֹא יַעֲיֵד לוֹ כּו' (סמ"ע וְנִתְה"מ), וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים דְּלֹא חַיִּישִׁינן לְתִרְעוּמַת (ש"ך).

(מד) הֵרִי הוּא רוֹצֵה כּו' - וְאַפִּילוֹ אֵית לֵיהּ לְמוֹכֵר אַרְעָא אַחֲרֵיתִי דִּיכּוֹל לְהִיּוֹת שִׁיּוּדַע שִׁישׁ הַרְבֵּה בְּעֲלֵי חוֹבוֹת עֲלָיו, אוֹ שְׂמָא עֲשֵׂה זֶה הַשְּׂדֵה אַפּוֹתִיקֵי מְפּוֹרֵשׁ לְבַעַל חוֹב (ש"ך).

(מה) כְּדֵי שִׁיבָא ב"ח שֶׁל רֵאוּבֵן כּו' - אֲפִילוֹ נִשְׁאֵר בֵּית רֵאוּבֵן שְׂדֵה אַחֲרֵת כְּדֵי דְמֵי שְׂדֵה זֶה, חַיִּישִׁינן שְׂרֵאוּבֵן הַמוֹכֵר יוֹדַע הָאֵמֵת שְׁלוֹ שְׁחַיִּיב טְפִי מְכַדֵּי שְׂדֵה זֶה הַנִּשְׁאֵרָת. וְעֵי לְקַמֵּן סק"ל (ז) (סמ"ע).

באיר הַבְּשִׁיטָה זֹלְקָא

(מו) ויטרפנה מידו - ואפילו קנה השדה ומכרה מיד ולא לוח בינתיים, אפילו הכי חיישינן שמא לוח קודם שקנאה וכתב למלוח דאקני כו' (סמ"ע).

(מז) ולא יהא לוח רשע כו' - ולגבי שמעון הלוקח לא הוה לוח רשע כו' שהרי מכרה לו שלא באחריות (סמ"ע).

(מח) אז יכול המוכר להעיד לו - הטעם, דבזה יכול בעל חוב דראובן לטורפה מיד זה המערער כמו שהיה טורף אם היתה נשארת ביד ראובן או ביד שמעון (סמ"ע).

(מז) לְרֵאוּבֵן שֶׁמָכַר פְּרָה או טְלִית לְשִׁמְעוֹן לִישָׁלָא בְּאַחֲרִיּוֹת¹⁹⁶, וְבֵא יְהוּדָה לְעִרְעֵר לְהוֹצִיָּאָה מִיַּד שִׁמְעוֹן בְּטַעֲנָה שֶׁקֵּנְאָה מְגוּלָן, יִכּוֹל רֵאוּבֵן לְהַעֲדִי לּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ בּוֹזֵה שׁוֹם הַנָּאָה שֶׁתִּשָּׂאָר בִּידוֹ, שֶׁאֵפִילוֹ יֵבֵא בְּעַל חוּבוֹ אֵינּוּ יִכּוֹל לְטַרְפָּה, שֶׁאֵין בְּעַל חוּב טוֹרֵף מִמְטַלְטְלִים אֵפִילוֹ עֲשָׂאָם לוֹ אֲפוֹתִיקֵי (פ"י) אִפֵּי תַּהָא קָאִי כְּלוּמַר לֹא יֵהֵא לֶךְ פְּרַעוֹן אֲלֵא מִזֵּה. לְיֹבְזִמָּן הַזֶּה, אֵפִילוֹ שֶׁעֲבַד לוֹ מְטַלְטְלִים אֲנִיב קִרְקַע אֵינּוּ טוֹרֵף מִמְטַלְטְלִים שֶׁמָכַר. הַגֵּה: לְיֵהֵא אֲסִי יְהוּדָה טוֹעֵן שֶׁרֵאוּבֵן גְּזַלָּה בְּעַמּוּמוֹ, לֹא יוּכַל לְרֵאוּבֵן לְהַעֲדִי עֲלֵיהֶם כְּמִקּוּם שֶׁהִמְעֵרֵר כִּיךָ לִיתֵן לְשִׁמְעוֹן מַעוֹתָיו מִשׁוּם תַּקְנַת הַשּׁוֹק, וְיִכּוֹל יְהוּדָה לְחַזֵּר וְלְהוֹצִיָּאָה מֵרֵאוּבֵן.

(מט) שלא באחריות - דוקא שלא באחריות, דאם היתה באחריות אינו מעיד, דכשיוציאה יהודא משמעון יצטרך לחזור ולשלם לשמעון (ש"ך).

(נ) שקנאה מגזלן - אפילו אם טען המערער שראובן בעצמו גזלה, לא מחשב נוגע כדי דלא לקרויה גזלנא, דבמטלטלין לא מיקרי גזלן מכח עדותיו דמערער, דהא יכול ראובן לומר אני קניתייהו מאחר וסברתי שהוא שלו, משא"כ בקרקע דשם בעליה עליה (סמ"ע), וי"א דאין לחלק בכך, ואף במטלטלים מיקרי נוגע בשביל כך (ש"ך וט"ז), ולרמ"א אף בקרקע לא מיקרי נוגע בשביל כך (ש"ך).

(נא) יכול ראובן להעיד כו' - המחבר לומד "שלא באחריות" היינו שמכרם סתם, אבל העיקר שאם מכר מטלטלים אפילו בפירש "שלא באחריות" ונמצא גזול, המוכר צריך לשלם ללוקח, אם טרפו ממנו, ורק בקרקע לא כך, שקרקע עשוי לקנותו ליום א'. ומשום חשש תרעומת לוקח אינו נפסל לעדות, ודלא כסמ"ע סק"מג (ש"ך).

(נב) אפילו עשאו אפותיקי - כ"כ המחבר לקמן (סי' קיז ס"ג), מפני דבמטלטלים לא שייך לומר דלקוחות הפסידו את עצמם שקנו דבר שהוא משועבד לחבירו, שאין קול במטלטלים, ואפילו עשאו אפותיקי בשטר ואפילו ידע הלוקח דעשאו אפותיקי, דלא פלוג רבנן (סמ"ע).

(נג) ובזמן הזה כו' - הטעם הוא משום תקנת השוק, וכמ"ש לקמן (סי' ס"א ס"א), ועי' דברי שם (סק"ז) שהלכה למעשה שטרופים ממטלטלים. וגם במקור הדברים לא כתבו כן אלא לפי מנהג מקומות ההם הידוע להם שהיו נוהגין כן. ומ"מ דין של המחבר אמת במקום שנהגו שאין שטרופים ממטלטלים שמכר (ש"ך).

(נד) במקום שהמערער צריך ליתן כו' - עי' סמ"ע (סי' שנו סק"ה?), הטעם כדי שלא ימנעו לקנות אחד מחבירו מטלטלין שיחששו שמא גזולים הם ביד המוכר, והיום או מחר יבוא הנגזל ויביא עדים שנגזלה מידו ויוציאו מיד הלוקח בלא דמים, לכן תיקנו שלא יצטרך הלוקח להחזיר להנגזל המטלטלים עד שיתן לו תחילה כדי דמיו שנתן להמוכר לו, והנגזל יחזור על הגזלן המוכר לו ליטול מידו הדמים שנתן לזה הלוקח. והיינו דוקא אם נתן הלוקח להמוכר לו עתה דמים מזומנים, אבל אם ניכה לו הדמים בעד החוב שהיה חייב לו כבר, א"צ הנגזל להחזיר לו דמיו. וז"ש הרמ"א כאן במקום שהמערער צריך ליתן כו', לאפוקי פרע בחובו. וגם מתחיל וכתב שראובן בעצמו גזלה, דאז ראובן נוגע בעדות, דמה שנותן המערער להלוקח חוזר ולוקח מראובן הגזלן, לאפוקי אם טען שראובן קנאה מגזלן דאז לא יוכל המערער לחזור על ראובן שהרי הוא בעצמו קנאה ונתן דמיו למי שקנאה ממנו (סמ"ע), לולא שצריך ליתן מעותיו היה נוגע בעדות, שלא יקרא גזלן, וזה דווקא במרה שהלוקח יודע שהחפץ היתה של ראובן המוכר (ט"ז ד"ה בטענה).

(נה) משום תקנת השוק - על פי מה שנתבאר לקמן (סי' שנו ס"א) (ש"ך).

(יז) לְרֵאוּבֵן שֶׁגִּזַּל טְלִית או שָׂדֵה מִשִּׁמְעוֹן, וְבֵא יְהוּדָה וְעִרְעֵר עַל רֵאוּבֵן, וְאָמַר: שָׂדֵה זוֹ או טְלִית זוֹ שְׁלִי הִיא, אֵין שִׁמְעוֹן יִכּוֹל לְהַעֲדִי שֶׁאֵין זוֹ הַשָּׂדֵה וְהַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁהִרִי שִׁמְעוֹן רוּצָה לְהַעֲמִיד

Commented [YL29]: י קצה"ח פורח את הט"ז ששואל על הסמ"ע האם אפשר לומר ששיטתו כמו הסמ"ע?

¹⁹⁶ עי' סי' רכה ס"ה.

באיר הַבְּשֵׁפֶט זֹלְקָ א'

שדה זו או טלית זו ביד ראובן, מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן יותר מלהוציאה מיד יהודה. וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה, או הוריש ללוי, ובא יהודה לערער על לוי, אין שמעון מעיד שאינה של יהודה. ואם מכר הטלית הגזולה ללוי, מנתייאש שמעון ממנה, ובא יהודה לערער [על לוי], אם מת ראובן, שמעון מעיד עליה שאינה של יהודה, שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם, שכבר קנאה הלוקח ביאוש ושינוי רשות וכבר מת ראובן הגזול, ואין לו ממי יטול דמיה. אבל אם עדיין ראובן קיים, אין שמעון מעיד אף על הטלית, שהנאה היא לו שלא תעמוד ביד יהודה, כדי שיביא ראייה שראובן גזלה וישלם דמיה. **מאובן** אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן, אין שמעון מעיד עליה, מפני שסופה שאם תעמוד ביד היורש לחזור לו. וכן כל כיוצא בזה. **מאופילו** כשמת, דדוקא שלא הניח אחריות נכסים, אבל אם הניח אחריות נכסים, חייב, ונמצא שזה נוגע בעדות. **מיהאידנא** דתקיננו רבנן לבעל חוב למגבי אפילו ממטלמלי דיתמי, אף על פי שמת הגזולן ולא הניח אחריות נכסים, אין הגזול מעיד לו, דאבתי נוגע בעדות הוא. הנה: וכל זה קשמעון לא צא להעיד רק שהשדה או הטלית אינו של יהודה, **מאכל** אם צא להעיד שהוא של ראובן, צכל ענין יכול להעיד, קניון שהודה על הדבר שהוא של ראובן, קוב אינו יכול לערער עליו ולומר שהוא שלו, ואינו נוגע בעדות.

(נו) ראובן שגזל טלית או שדה משמעון כו' - י"א אפילו אין אנו יודעין בודאי שגזלה ממנו ראובן אלא ששמענו ששמעון מתרעם עליו קודם לכן איך שגזלה, אפ"ה מחשבינן ליה לנוגע בעדות, וי"א דאינו מחשב נוגע אלא כשדוע לנו שיש לשמעון עדות שיכול להוציא מראובן בדין (סמ"ע וש"ך).

(נז) שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן כו' - בכלל האי "נוח לו", הוא גם כן הניחותא דשמא שכשיבוא ליד יהודא אף שיהיה לשמעון עדות שהיתה שלו שראובן גזלה ממנו, מ"מ לא יוכל להוציא מיד יהודא שיש לו ג"כ עדים שהיא שלו ושמעולם לא היתה של שמעון, וה"ל תרי ותרי וישאר הקרקע ביד יהודא שיהיה אז מוחזק בו (סמ"ע).

(נח) וכן אם מכר ראובן השדה כו' - כאן דקדק לכתוב "השדה", משום דבשדה לא שייך יאוש ולא קנאה ביאוש ושינוי רשות, משא"כ בטלית, וכמ"ש אחר זה. אבל אם הוא עדיין ביד ראובן דליכא שינוי רשות, השהו ברישא שדה לטלית (סמ"ע).

(נט) ואם מכר הטלית כו' ונתייאש - י"א צריך להיות היאוש קודם שינוי הרשות, עי' לקמן סי' שנג? וסי' שס"א? (סמ"ע), והרבה חולקים וסוברים כ"א הזה, נגד המחבר, עי' דברי סי' שנג סק"ד? (ש"ך), ועי' דברי שם סק"ג? (נתה"מ).

(ס) שם - כיון שכבר קנה אותו ביאוש ושינוי רשות קנה אותו לגמרי אפילו יחזיר לו המוכר מעותיו (ש"ך).

(סא) ונתייאש שמעון ממנה - משמע דהיינו בידוע שנתייאש, אבל בסתמא לא הוי יאוש, והיינו כמו שכתבתי לקמן (סי' שסח סק"ב?) (ש"ך).

(סב) אם תעמוד ביד היורש לחזור לו - מפני שרשות יורש לא מיקרי שינוי רשות, משא"כ כשתבוא ליד יהודה, והמערער טוען שלא היתה מעולם של שמעון לא יוחזר לו אף אם יביא שמעון ג"כ עדים, וכנ"ל סק"נז) (סמ"ע).

(סג) חייב כו' - פירוש, ונמצא חיוב תשלומין דגזילה דראובן נשאר על נכסיו שהניח אפילו לאחר מותו, משום הכי מחשב שמעון נוגע בעדות זו (סמ"ע).

(סד) והאידנא דתקיננו רבנן כו' - עיין לקמן (סי' קז ס"א) (סמ"ע), היינו כשהניח עכ"פ נכסים מטלטלים, וכדלקמן (סי' שמא ס"ד, ועיי"ש בש"ך סק"ז, וסי' שסא ס"ז), אבל כשלא הניח כלום אין חייבים לשלם כלום מנכסיהם וכדלקמן (סי' קז ס"א), והלכך מעיד (ש"ך).

(סה) אבל אם בא להעיד שהוא של ראובן וכו' - עיקר הטעם שלא יהיה לזה רשע בפני הבריות, כמו שכתב הש"ך לעיל סק"א), וכאן כיון שהודה שהשדה של ראובן, ואם כן הבעל חוב שלו כשלוקחה בחובו מיד ראובן בגזל לוקחה, ואינו נפטר מחובו נגד הבעל חוב, והרי הוא לזה רשע ולא ישלם בעיני הבריות, ואדרבה, הבריות יאמרו שעל ידי שהוא רשע ואינו משלם לבעל חוב, גרם להבעל חוב שיהיה גם כן גזולן שיגזול השדה **מראובן** (נתה"מ).

Commented [YL30]: ר
נתה"מ בא לחלוק על
חידוש של התומים,
ולא נ"ל שזה לו שייכות
לכאן

Commented [YL31]: ר
לש?

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

(סו) שכיון שהודה - הנוגע אינו יכול להעיד לא לחוב ולא לזכות, ועי' דברי לעיל (סי' לד סק"ד, ולעיל סק"כ(ח)) דנוגע אינו פסול משום משקר אלא משום קרוב וא"כ הוא פסול בין לזכות בין לחוב, אלא על עצמו דנאמן הודאת בעל דין הוא משום דהתורה נתנה נאמנות לכל אדם על עצמו אפילו עבד וגזלן ושפחה וכמ"ש לעיל (סי' לד ס"ו), וא"כ לאחרים אינו מעיד כיון דקרוב הוא. והא דאמרינן דהיכא דאסהיד שהוא של ראובן הוי עד, היינו משום דכל שמודה שהוא של ראובן א"כ אפילו יש לו עדים שהוא שלו הרי הוא פוסל לכל העדים ואדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, א"כ תו ליכא דין קרוב כלל דהא אינו שייך לשדה זו כלל ולא גרע מסילוק, אלא דכל זמן דאסהיד דלאו יהודא אמרינן דהוי נוגע כיון דיש לו עדים שהוא שלו ויוכל להוציא ועי' מ"ש לקמן (סי' קכ"א סק"ד?) (קצה"ח).

(יח) מ"הבני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ או ברחוב של עיר, אין אחד מבני העיר מעיד בדבר זה, ולא דן, עד שיסתלק עצמו בקנין גמור. הגה: מיוק אומרים דאי אפשר להסתלק מדבר שהוא לרכי בני העיר, מ"אס לא קיט להס דבר אחר שהוא כיואל צוה, וכן עיקר.

(סז) עד שיסתלק עצמו כו' - לא מהני במרחץ או רחוב או ספר תורה סילוק א"כ שיש להן אחר (סמ"ע)¹⁹⁷, י"א דדוקא בדיינים מהני סילוק ולא בעדות, דבעינן תחילתו וסופו בכשרות, והלכך כיון דבשעת ראיית העדות היה פסול לא מהני השתא סילוק, ואע"פ שהשו"ע לעיל (סי' לג סט"ו) חולק על זה יש טענת קים לי, ועיין עוד בתשובת מהר"א י' חיים סי' כ"ט¹⁹⁸ (ש"ך), עי' דברי לעיל סי' לג סט"ו סק"ח? וסי' לד סכ"ט סקמ"ה?. הצואה שקראו עליה ערעור מחמת שעד אחד מן הצואה אשתו היא שני בשני עם בעל אשה אשר ניתן לה בהצואה סך ע"ה זהובים. עוד בה שנית, שבצואה זו נדרה בגד אחד לבית הכנסת לעשות ממנו חופה, והעד דירתו שם במקום ההוא, והרי הוא נוגע בעדות. הנה מצד החופה, אם יש במקום ההוא חופה אחרת טובה כזו אינו נוגע כלל, ולמיחש שיזדמנו שתי חופות ביום אחד ויהיה אחד מקרובי העד, לזה לא חיישינן, אמנם מצד שאשתו היא שני בשני עם בעל האשה הנ"ל, ודאי דזה הוא פסול, שהרי הבעל יש לו פירות ממעות הללו. אמנם אף אי יהיבנא להפוסל כל דבריו, שהעד פסול מחמת החופה, והשני מחמת קורבא, עכ"ז לא מגרע כח צואה זו ביתר הדברים שהם לאנשים אחרים כלל, והמה זוכים בכל מה שנזכר להם לזכות בצואה זו, ולא שייך כאן עדות שבטלה מקצתה כלל, אמנם עי' לקמן (סי' נא ס"ו) שאם היו כולם יחד נכללים, כגון שהיה כתוב שפלוני ופלוני יחלקו את העזבון והיו העדים קרובים לאחד, אז באמת היתה הצואה פסולה, אבל בנידון דידן לא כללה את כולם יחד, אלא לכל אחד בפני עצמו נאמר תנו או יטול וכדומה (פ"ת).

(יט) מ"הבני העיר שנגנב ספר תורה שלהם, הואיל ולשמיעה הוא עשוי, שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו, אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאים ראיה מאנשי אותה העיר, וכן כל כיוצא בזה. הגה: מ"ענין לעיל סימן ז' סעיף י"ב דכשיק להם ספר תורה אחרת מותק. והוא הדיון כל כיואל צוה, כגון בית הכנסת או שאר ספרים וכדומה להם, שצני העיר דיינים עליהם.

(סח) אין דנין בדייני אותה העיר - י"א הא דתני בברייתא אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר, לא אמרו אלא לאותם שאינם מבני העיר, אבל בני אותה העיר עצמה, דאנן סהדי דמעיקרא קבלינהו עלייהו והימנינהו עלייהו, פשיטא שהן נאמנין, והרבה חולקים עליו, ועי' לקמן סכ"ב סק"ע(ז) (פ"ת).

(סט) דביש להן ס"ת אחרת מותר - ואז אפילו סילוק א"צ ויכול לשמוע ולקרות מאותו ס"ת, כיון דאפשר לו לשמוע ולקרות מס"ת אחרת ומצוות לאו ליהנות נתנו, ולפי זה מ"ש הרמ"א "וה"ה כל כיוצא בזה כגון ב"ה" כו', אינו דומה ממש לס"ת, דהא כבר כתבתי לעיל סימן ז' סקכ"ח? דבית הכנסת צריך סילוק אעפ"י שיש אחרת (סמ"ע).

(ע) כגון בית הכנסת - או כלי קדש ותפוחי זהב שהן נויי ס"ת וכיוצא בזה (ש"ך).
(כ) נ"האומר: תנו מנה לעניי עירי, אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאים ראיה מאנשי אותה העיר. במה דברים אמורים, כשהיו העניים סמוכים עליהם ופוסקים עליהם צדקה, אפילו אמרו שנים מאותה העיר: אנו ניתן הדבר הקצוב עלינו ונעיד, אין שומעין להם, שהנאה הוא להם

Commented [YL32]:
הקצה"ח הביא שיטת הרשב"א החולק על הרא"ש האם יש להביאו?

¹⁹⁷ עי' לעיל סי' ז ס"ב וסמ"ע שם, ועי' לקמן סק"כ(סט).
¹⁹⁸ לא עשיתי.

באיר הַבְּשֵׁפֶט זולק א'

שיתעשרו העניים האלו, הואיל והם סמוכים על בני העיר, וכן כל כיוצא בזה (ועיין לעיל סוף סימן ז' דיני מסים שצעיר).

(עא) אין דנין כו'. עיין בתשובות מהר"ל ז' חביב סי' קל"ד [השני] ובתשובות מהר"מ מלובלין סי' מ"ב: (ש"ך)¹⁹⁹.

(עב) שהנאה הוא להם כו' - עיין בספר תורת חיים פרק חזקת הבתים [ב"ב מ"ג ע"א] מ"ש על הרמב"ם והמחבר בזה (ש"ך)²⁰⁰, עיין מ"ש הרב דרכי נועם חו"מ סי' כ"ב ומה שדקדק מדברים הללו (פ"ת).

(כא) יאדברים אלו תלויים בדעת הדיין ועוצם בינתו, שיבין עיקר המשפטים וידע דבר הגורם לדבר אחר, ויעמיק לראות אם ימצא לזה העד צד הנאה בעדות זו, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה, הרי זה לא יעיד בה, וכן לא יהיה דיין בדבר.

(עג) צד הנאה בעדות זו - אם אמר העד לבע"ד "אין רצוני שתקצוב לי שכר ואם תזכה יעמוד כך אם תרצה ליתן לי שום דבר", נוגע הוא שהדבר ודאי שישלם לו (רע"א). ועיין בפתחי תשובה לאה"ע סימן י"ז סק"ט²⁰¹. וי"א אפילו אין להם הנאה אלא עשות רצונם, נוגע בעדות מיקרי, דכיון שהם מעידים וניכר לכל שמחמת שנאה וקטטה ביניהם הם מעידים, נוגע בעדות מיקרי, ועיין בקצוה"ח סק"ב (ב) וסק"כז) ובספר שער משפט סק"א²⁰² (פ"ת).

(עד) וכן לא יהיה דיין כו' - עיין בתשובות מהרשד"ם [חו"מ] סי' מ"ה, וסי' (תל"ט) [ת"ל] (ש"ך)²⁰³. (כב) יבעכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכמתם, ועל ההקדשות ועל כל ענייניהם, וכשרים אפילו לקרוביהם, כיון שקבלום עליהם. הגה: יכל דבר התלוי במנהג בני העיר, אין אומרים זו תרי כמאה, אלא אזלינן ביה בתר הכוז. וכן כל כיוצא בזה שאין לנו כריכים עדות ממנו. וכן לא אמרינן כיוצא בזה: ילא ראונו אינו ראיה, אלא הוא ראיה, יודנין בחזקת הישוב וכדומה לזה מטורכי העיר, אפילו על פי עד מפי עד מקבל, דהרי כלאו הכי כולן נוגעין בדבר. ועיין לקמן סי' קנ"ז וקס"ג מדינים אלו. יטובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים או יחידים, הרי הן כליינים ואסורים להושיב ביניהם מי שפסול לדון משום רשעה.

(עה) עכשיו נהגו כו' - עיין בתשובות מהר"א ז' חיים סימן כ"ט²⁰⁴ (ש"ך). היינו דוקא בעסק תקנתם היכא שיש מנהג קבוע שם, אבל לא לענין תביעת הקהל על היחידים, אם לא שיש בירור מנהג גם על זה (עי' לעיל סי' ז ס"ב), וי"א דכל זה דוקא היכא שיש מנהג קבוע, אבל לא אם נהגו כך מאליהן, ולא כל כמיניהו לומר שהוא כאן מנהג קבוע, אא"כ ידוע בודאי שהוא מנהג קדום. ואם הוא מנהג קבוע וידוע לכל בעיר שלכם שנאמנים על כך בני הקהל עצמו, מנהג כזה יבטל ההלכה, אבל אם אינו מנהג קבוע וידוע ופשוט לכל לא מבטלינן הלכה פסוקה בשבילו. י"א דבסתם מקומות לא סמכינן על זה. אמנם כל אלו הגדולים ז"ל היו קודם שנתפשט חיבור השולחן ערוך בעולם, אבל בזמנינו מאחר שכבר הוקבע מנהג זה בשולחן ערוך הוי מנהג קבוע לדורות (פ"ת).

(עו) לקבל עדים מהקהל - הא דכתבו שנהגו לקבל עדים מהעיר וא"צ עדים מעיר אחרת, לאו דוקא, אלא ה"ה דמקבלין עדים מהחברה ולא בעי עדים שאינם מהחברה (פ"ת).

(עז) ועל ההקדשות - איש אחד מעיר א' שמת בעיר ב', והעידו ב' כיתי עדים שצויה לתת מעזבונו אלף זהובים לקרן קיימת ללמוד בני עניים תורה מהרווחים, והעדים מחולקים, כת מעיר א' העידות שזה לעיר שלהם, והכת מעיר ב' העידות שזה לעיר שלהם. כל העדויות בטלות מצד דכל כת נוגעים בעדות, ומש"כ שעדי הקהל מעידים על התקנות והקדשות והן נוגעין בעדותן שכן נהגו, היינו דוקא לעירם כגון פלוני מבני העיר הקדיש כלי זה לבית הכנסת, נאמנים להוציא מיד המקדיש או מיורשיו, מטעם דאדעתא דהכי נשתתפו להאמין זה את זה אף על פי שנוגעים, כמו נאמן עלי אבא כו', אבל להעיד נגד עיר אחרת פשיטא שהם פסולים, עי' לעיל סימן ז' סעיף י"ב סק"כז? ועיין מה שכתבתי לעיל סעיף י"ט סק"א? וכיון שהם נוגעים במקצת העדות בטלה כל העדות, עי' ש"ך (סי' לד סק"כח?), והסכים עמו דהיכא דהפסול מצד נוגע בעדות לא אמרינן

¹⁹⁹ לא עשיתי.

²⁰⁰ לא עשיתי.

²⁰¹ לא עשיתי.

²⁰² לא עשיתי.

²⁰³ לא עשיתי.

²⁰⁴ לא עשיתי, ועי' לעיל הערה 198.

באיר הַבְּשִׁפְטָה זֹלְקָא

פּלגִינן דיבוריה כו', ואין כאן להקדש כלום. אך כל זה אי איכא בהני אתרי קופת תלמוד תורה, אבל אי ליכא התם קופת ת"ת כלל, בודאי דלאו נוגעים בעדותן הן ועדותם כשרה. אמנם כיון דב' הכיתות העידו על קרן קיימת אלא שהוכחו באיזה מקום ציוה ליתן, היינו הדין לקמן (סי' קמו סכ"ג), וצריכין להפריש אלף זהובים מנכסיו לקרן קיימת. וינתן לעיר שהיה גר בו, חדא דאוקי תרי להדי תרי לענין המקום ואוקי ממונא בחזקת מקומו, דקי"ל ביו"ד (סי' רנח ס"ה), האומר תנו מנה לעניים יתנו לעניי עירו כו', ואומדן דעת נמי איכא דלא שביק אינש עניי עירו ויהיב לעיר אחרת, עי' שם ש"ך סק"ח [205]. ועוד, כפי הנראה ממכתב הרב השואל לא היו ב' כיתי העדים במעמד אחד אצל השכ"מ אלא בזה אחר זה, ואנשי עירו היו אחרונים, א"כ אין כאן הכחשה כלל, דאמת הוא שבתחילה יהיב לעיר שנמצא בו, ושוב חזר בו ונתן לעירו, ושכיב מרע יכול לחזור בדבריו. ולפי זה אפילו יהיה נמצא שם באותן המקומות קופת ת"ת באופן שאנשי עיר שנמצא בו פסולים לעדות משום נגיעה בעדות, מ"מ אנשי עירו לא מיפסלי להעיד על המנוח הנ"ל, הואיל שהוא מבני עירם ואדעתא דהכי נשתתפו שיהיו נאמנים נגדו, מה שאינו נוגע לקהילה אחרת, אמנם אם היו אנשי עיר שנמצא בו כשרים לעדות, דהיינו שאין אצלם קופת ת"ת, רק אנשי עירו נוגעים, לא מועיל עדותם של אנשי עירו לומר שהיו אחרונים וחזר בו השכ"מ, כיון דעדוהו נוגע לעיר אחרת, מכל מקום מהיות טוב יש למנות אפטרופוס ולמסור כל העדות לידו, ויעיין בה אולי יכול לטעון דבר לטובת היתומים קטנים (פ"ת).

(עח) אפילו לקרוביהם - מכל מקום צריך לקבל העדות בפני בע"ד דוקא, דאטו באומר נאמן עלי אבא יהא מותר לקבל עדות שלא בפני בע"ד, והא לענין זה לא קיבלוהו (פ"ת).

(עט) וכן לא אמרינן בכיוצא בזה לא ראינו אינה ראייה כו' - דוקא היכא שיש ב' כתי עדים המכחישים זו את זו, אחת אומרת ראינוה שנתקדשה ואחת אומרת לא ראינו כך וכך, אבל היכא שאין הכחשה שאין אדם מעיד שנהגו הראשונים להחמיר בהלכה זו, פשיטא ופשיטא דמהימני האומרים ומעידים שלא ראו ולא שמעו מימים הראשונים פוצה פה ומצפצף, ומדובר שאין אנו יודעים שאירע מימי הראשונים כך מעשה, אלא שלא ראינו מעולם מי שהחמיר, וא"כ כיון דמנהג כך, ולא שמענו שמחמיר בדבר, הוי לא ראינו ראייה, כיון דליכא אחריני דמכחישי להו. ובמנהג הוי לא ראינו ראייה, וטעם נכון יש בדבר, דכיון שהמנהג כך והדבר שכיח כן, אם היה הדבר מותר אי אפשר שלא היינו רואים פעם אחת כן נוהגים להתיר, אלא ודאי המנהג הוא כן שנהגו בכונה לאסור וכן להפך. (ש"ך).

סימן לח - קצת דיני הזמה, ובו סעיף אחד.

שנים שהעידו באחד שחייב לפלוני מנה, ובאו שנים והכחישו או הזימום (א), הרי זה פטור. עדים שהעידו (ב) בבית דין באחד שחייב לחבירו מנה, ואחר כך אמרו: שקר העדנו, עדותם הראשונה קיימת, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומניד, אבל נאמנים לגבי עצמם (ג), לשלם לו (ד) כל מה שהפסידו (ה). הגה: הרב המחבר קלך כאן צמקוס שהיה לו להאריך, כי אף על פי שאין לנין דין עדים זוממים האולנה, משום שהוא קנס, מכל מקום איכא נפקותא, דעד זומם פסול להעיד (ו), כמו שנתבאר לעיל סימן ל"ד, ועידי הכחשה כשרים (ז) (ח) (ט), כמו שנתבאר לעיל סימן ל"א. ועל כן כתב צעל הטור הרבה דינים מעדים זוממים, והרואה לעמוד עליהם יעיין פ"ט.

(א) והכחישו או הזימום - הכחשה, היינו ששנים אמרו פלוני ליה מפלוני ביום פלוני, ושני אחרים אומרים כל אותו היום היה הלואה או המלוה אתנו וראינו שלא נעשתה ההלואה. והזמה, ששנים אומרים שראובן הלואה לשמעון מנה ביום פלוני במקום פלוני, ובאו שנים אחרים ואומרים הלא אתם העדים באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני. ודין הכחשה מבואר לעיל בריש סימן ל"א, דעדות זו שהכחישו בה זה את זה היא בטלה לפטור זה שמעידין עליו שלוחה, אבל לענין שאר ענינים כל אחת מהב' כיתות באים בפני עצמן ומעידין. אבל בהזמה, הראשונים נפסלים והאחרונים כשרים לגמרי, והיינו טעמא, כיון דבהזמה האחרונים מעידים על גוף העדים, לומר אתם העדים הייתם עמנו, אין הראשונים נאמנים להכחיש בדבר שהעידו על גופם. דומה לאם העידו שנים על

באיר הַבְּשִׁיפָּה זֹלְקָא

שנים אחרים שראו אותם שחיללו שבת או הרגו הנפש, שאינם נאמנים אלו שהעידו עליהן לומר לא עשינו כך (סמ"ע). י"א דעדים שהוכחו והוזמו בבת אחת דאין להן דין זוממין, דהיינו שבאו עדים ואמרו אתם והלוה היה עמנו, דאין זו הזמה, והטעם הוא שכאן בהכחשה שהן מכחישין עצמן בדבר אחר, הראשונים נאמנין כמו האחרונים. ומיירי שהמזימין מודים שהעדים היו בעולם כשאמרו העדות, נמצא דבמה שמכחישין שזה לא הרג ולא הלוה אינם מזימין גופה של העדות, רק שמכחישין בגוף המלוה והלוה, ובזה אין אלו נאמנין יותר מאלו (נתה"מ)²⁰⁶.

(ב) עדים שהעידו כו' – כל שלא גרמו שום היזק בעדותן, היינו שלא שילם עדיין, ואמר עדות שקר העדתי, אינו משלם, שזה קנס, ואינו משלם על פי עצמו, אבל כל עדות שהעידו שגרמו היזק חייבים משום דינא דגרמי, והעדויות שהעידו נכונה חשבינן ליה ולא מתבטל במאי דאמרי השתא שקר העדנו, ומתקיימת, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד כלל אפילו לגבי עצמו, וכשניזומו אח"כ חייבים (ש"ך וט"ז), וי"א דהטעם דאין משלמין על פי עצמן משום דיני דגרמי דסבירא להו דיני דגרמי קנס ואין משלם קנס על פי עצמו (קצה"ח).

Commented [YL33]: ר
לש

(ג) אבל נאמנים לגבי עצמן כו' - ומ"מ יכול התובע לומר אין לי עסק בזה אלא עם הנתבע, והנתבע צריך לשלם להתובע, והנתבע חוזר על העדים. ונפקא מינה אם יש להנתבע מזומנים או בינונית, או שנוח להוציא מידו ומיד העדים קשה להוציא, או שאין להן אלא זיבורית (סמ"ע).

(ד) לשלם לו - הא דפטרו מלשלם, היינו שהודו ששקר העידו קודם שהוציאו ממון על פיהם, דאין לחייבם ג"כ מדינא דגרמי כיון שלא עשו מעשה כלל רק דיבורא בעלמא, והם אמרו והם אמרו אתי דיבור ומבטל דיבור, אף שאין אנו מאמינים להם דכיון שהגיד כו', מ"מ לא מחייבין לעדים כיון שהם חזרו והודו ואמרו ששקר העידו, אך דלא מהימן להו, לכן אין לחייבם מדינא דגרמי. מה שאין כן היכא שכבר הוציאו ממון על פיהם או שחתמו בשטר שנעשה מעשה בשקרם, אף שאח"כ חזרו לומר שקר העדנו, יש לחייבם ע"פ עצמן מדיני דגרמי, ועיין בתשובת בית אפרים חלק חו"מ סי' ו' מענין זה, עש"ה, ועיין בנחלת צבי מ"ש בזה²⁰⁷ (פ"ת).

(ה) כל מה שהפסידוהו - אם העדים אומרים שהעידו שקר במה שאמרו שחייב לשלם לו לזמן שלשים יום, והאמת היא שאינו חייב לו אלא לזמן שנה, מחויבים לשלם לו מדינא דגרמי כל מה שהפסידוהו מחמת פחיתת הזמן, ועיין מ"ש לקמן סימן ס"ו סעיף כ"ד ס"ק י"ט? (פ"ת).

(ו) איכא נפקותא דעד זומם פסול - עוד יש נפקא מינה, דאי תפס לא מפקינן מיניה, ומה"ט כתב דיני הזמה אעפ"י שאין דרכו לכתוב דברים שאין נוהגים בזמן הזה (סמ"ע), יש עוד נ"מ, היכא שכבר שילם זה על פיהם, ואי אפשר למיהדר, כגון שהוא אלם או הלך למדינת הים או הוציא המעות ואין לו לשלם, חייבים העדים לשלם, כדלעיל (רמ"א סי' א ס"ד). ואי לא היה להם דין עדים זוממים, רק שעדים אחרים היו מכחישים אותן ולא אמרו עמנו הייתם לא היו חייבים לשלם, דדילמא הם מעידים אמת והאחרים שקר, משא"כ בהזמה. י"א דבעדות בע"פ הוא דאיכא הזמה אבל לא בעדות בשטר לעולם, משמע דס"ל אפילו כתוב בשטר שבזמנו כתבוהו, משום דהזמה חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, דסתם עדות בעל פה הוא, ויש חולקין. וי"א דהצד הראשון לא קאמר אלא לענין עונש העדים זוממין שאינו נוהג אלא בעדות בעל פה, אבל לגבי דין פסלות העדים מודה שהעדים פסולים, וה"נ בעדות שבשטר הכחשה מיהא הויא, והעדים פסולים. י"א דהזמה שלא בפניהם עושה שהעדים פסולים, ועיקר דלא כדבריו (ש"ך), [כהערה על הש"ך] נ"ב ע' בשו"ת מהרי"ט חאה"ע סי' ל"ז וסי' מ"ג וסי' כ"ג ובת' מה' נ"ח סי' קל"א ות' רש"ך ח"א סי' ל"ח וסי' קס"ה בח"ג סי' א' ובקונטרס להג' מוה' חיים יונה זצ"ל ד' י"ט ע"א: (רע"א)²⁰⁸, עוד נ"מ בעדים שהעידו באחד שחייב מנה והוצרך לשלם ואח"כ באו שני עדים והכחישום ואמרו לא לוא, אם הלוה תפס מן העדים שחייבו אותו מהני תפיסתו משום חיוב דיני דגרמי שגרמו לו לשלם, וכיון דלפי דברי העדים המכחישים הוא פטור א"כ הוי ליה ספיקא דתרי ותרי ומהני תפיסה בתרי ותרי אפילו שלא ברשות (קצה"ח), ועיין בתשובת א"א פנים מאירות ח"ב סימן ק"פ שתמה על הש"ך בזה, ע"ש. ועיין מ"ש בפתחי תשובה לאה"ע סימן י"א ס"ק י"ח מענין זה. ועיין בספר בית

Commented [YL34]: ל
מעשה הנתה"מ חולק
על הש"ך במה?

²⁰⁶ וכן הוא בשו"ת רע"א ח"א סי' ריב.

²⁰⁷ לא עשיתי

²⁰⁸ לא עשיתי

באיר הַבְּשִׁיבָה זִכְרָא

אפרים על טריפות בקונטרס התשובות [ראש אפרים] סי' ל"ד, ובספרו שו"ת בית אפרים חלק חו"מ סי' ב' מ"ש בזה, עש"ה²⁰⁹ (פ"ת).

(ז) ועידי הכחשה כשרים - פירוש, שכל אחת באה בפני עצמה ומעידה כנ"ל סק"ז? (סמ"ע).
(ח) שם - שנים שהעידו באחד שנתנסך יינו והוזמו חייבין העדים לשלם דמי היין ככל תורת עדים זוממים (קצה"ח), וי"א דלא שייך כאשר זמם רק בדבר שצריך עדות בבית דין, כגון הריגת שור, אבל באיסורין, אפילו במקום דצריך שני עדים, מכל מקום לא צריך הגדה בבית דין, כמו שכתבתי לעיל בסימן כ"ח סק"ז, ובדבר שאין צריך עדות בבית דין, לא חידשה התורה דין דכאשר זמם (נתה"מ).

(ט) שם - עד המעיד לחייב שבועה ולא היה יכול לישבע משום שהיה חשוד או שטען איני יודע בענין דנתחייב לשלם משום דין מתוך שאינו יכול לישבע משלם והוזם, יש משמעות ששייך בזה כאשר זמם, אלא שלבי מהסס, דקרא כי כתיב כאשר זמם בשני עדים הוא דכתיב, מיהו דיני דגרמי שייך גם בעד אחד, כגון שהלך בע"ד ואי אפשר למיהדר או שהוא בעצמו הודה ששקר העיד אין לחלק בזה בין עד אחד לשנים. אמנם נראה גבי חשוד כיון דאין התובע נוטל עד שישבע לא הוי גורם דמי ימר דמשתבע, ועיין בש"ע סימן ר"צ סעיף כ', וגם בהשיב איני יודע אין ההיזק בא לו ע"י העד ובשעת מעשה לא ברי היזקא דהא מצי טעין ברי, ואפילו כבר אמר איני יודע מצי הדר אמר נזכרתי כדאיתא בשו"ע (סי' עה ס"ט), ועיין מ"ש שם (סק"ז? - ח?) (קצה"ח), וכן עיקר דכל מה שכבר הפסיד צריך לשלם מדינא דגרמי (נתה"מ).

-
- א שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרנח. שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' כא.
ב שו"ת הרשב"א הנ"ל.
ג רשב"ץ ח"ג סי' טו.
ד מרדכי שבועות תש"ס.
ה שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרנז, שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' כא.
ו רא"ש ב"ק פ"י סי' ג.
ז סנהדרין ל ע"ב, רמב"ם עדות פ"ג ה"ג.
ח סנהדרין לא ע"א.
ט שו"ת ר"ן לד.
י סנהדרין כה ע"ב.
יא מרדכי סנהדרין תשכ"א זכ"ס בעל העיטור.
יב מהרי"ק כא.
יג טור זכ"ס הגמ' מכות ז ע"א.
יד רא"ש מכות פ"א סי' יג.
טו הגהות אשכנזי סנהדרין פ"ג סי' א' אות ג', ומרדכי זכ"ס סי' תרל"ה.
טז קידושין מ ע"ב, רמב"ם עדות פ"א ה"א.
יז פסחים מט ע"ב.
יח רמב"ם עדות פ"א ה"ב, ועי' חגיגה כב ע"א.
יט ב"ב קנה ע"ב, רמב"ם עדות פ"ט ה"ז.
כ שו"ת הרא"ש כלל לג סי' ה.
כא תוס' יבמות פ ע"ב ד"ה דהביא.
כב ר"ה כב ע"א, רמב"ם עדות (פ"ט ה"ב-ג).
כג רמב"ם נז"מ פ"ח ה"ג, שו"ת הרשב"א ח"ה סי' קל"ט.
כד כל בו סי' קט"ז.

במאיר הבושפּט זולק א'

- כה תרומת הדשן סי' שנג.
כו מהרי"ק שורש קעט.
כז מהרי"ק שורש לג.
כח שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרמ"ב.
כט שו"ת הריטב"א סי' קסז.
ל ז"ב מו ע"ב.
לא רשב"ם ז"ב מו ע"ב ד"ה לוקח
לב ז"ב מד ע"א, רמב"ם מכירה פט"ז ה"ג
לג ז"ב מה ע"א.
לד טור.
לה ז"ב מג ע"ב.
לו ז"ב מד ע"ב.
לז סם מד ע"ב.
לח רמב"ן סם.
לט ז"ב מג ע"ב-מד ע"א, רמב"ם עדות פט"ז ה"א-ב.
מ ז"ב מד ע"א ורשב"ם סם.
מא ז"ק קיא ע"ב.
מב ז"ק סם.
מג רמ"ה ז"ב מג ע"ב.
מד ז"ב מג ע"ב.
מה ז"מ מג ע"א, רמב"ם עדות פט"ז ה"א.
מו רמב"ם סם ה"ב.
מז שו"ת הראש כלל ג' סי' יג.
מח ז"מ מג ע"א, רמב"ם עדות פט"ז ה"ב.
מט שו"ת הראש כלל ג' סי' יג.
נ ז"מ סם. רמב"ם עדות פט"ז ה"ג.
נא רמב"ם עדות פט"ז ה"ד.
נב שו"ת הראש כלל ה' סי' ד.
נג מהרי"ק קעא.
נד עירובין מא ע"א.
נה תוספות מיימוניות שפוטים יג.
נו פסקי מרא"י סי' רי"ד.